

VOLUM 23 GENER 2008
CENTRE D'ESTUDIS MOLLETANS

NOTES

MONOGRÀFIC:
*Una nova agricultura
a Gallecs*

NOTES

VOLUM 23
2008

AQUEST LIBRE HA ESTAT EDITAT AMB EL SUPORT DE L'EMPRESA

Kao Corporation S.A.

És rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del *copyright*, sota les sancions establertes a la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics.

Les lletres **Notes** de la portada han estat dibuixades per Joan Abelló

© TEXT: Els autors

© EDICIÓ: Centre d'Estudis Molletans-Ajuntament de Mollet del Vallès
(Can Lledó, c/. Comte d'Urgell, 26)

FOTOGRAFIA PORTADA: Paissatge de Gallecs (Autor: Carles Llorca)

TIRATGE: 900 exemplars

IMPREMTA: IG Santa Eulàlia de Ronçana

ISSN: 1578-6009

DL: B-37-059-1987

SUMARI

EDITORIAL.....	7
PRESENTACIÓ.....	9
MISCEL·LÀNIA	
Mn. Joan Borràs Farreras, vicari de Mollet (1944-1949)	11
Josep Maria Suñé i Arbussà	
Alguns exemples de violència de gènere a la dècada dels anys seixanta a Mollet del Vallès	37
Glòria Arimon Ventura	
Construcció dels «Col·legis Nous» (1924-1925)	57
Tomàs Sesma PASTRIAN i José Luís Gómez Marina	
Amadeu Pagès i Xartó, alcalde republicà de Parets i víctima de la repressió franquista (1936-1941)	71
Albert Lucero Pagès	
La planificació estratègica municipal a Mollet del Vallès	87
Raül González del Pozo	
Desembocadura del Tenes (El Trench)	95
Josep Umbert Serra i Àngel Piñero Valadés	
Els paisatges fluvials del Besòs	105
Josep Gordi i Serrat	
Gallecs, un pulmó verd a la plana vallesana	129
Eulàlia Bosch Valentí	
MONOGRÀFIC	
Presentació	149
Xavier Ludevid i Massana	
L'agricultura ecològica: una eina per al desenvolupament rural sostenible	153
F. Xavier Sans Serra	
La protecció de Gallecs: espais d'interès natural i activitat agrícola	161
Xavier Ludevid i Massana	
La reconversió a l'agricultura ecològica de l'espai rural de Gallecs dins la regió metropolitana de Barcelona	199
Gemma Safont i Artal	
De Gallecs a la taula	243
Marina Duñach i Torras	
La gent de Gallecs i l'agricultura ecològica	253
Col·loqui	

RESSENYA BIBLIOGRÀFICA . Josep M ^º . Bernís i Pueyo	265
FITXA ARTÍSTICA . Josep Fèlix Bentz i Oliver	267
Publicacions del Centre d'Estudis Molletans	271
Criteris de publicació de la revista Notes	272

editorial

ns complau, un any més, presentar-vos en aquesta diada de Sant Vicenç, patró de la ciutat, un nou número de **Notes**, el que fa 23.

A la miscel·lània trobareu, com sempre, un seguit d'articles diversos i interessants. Enguany podreu saber més coses de Mn. Joan Borràs, vicari de Mollet entre el 1944 i 1949, en un article escrit per Josep M. Suñé. El segon article ens trasllada al Mollet dels anys seixanta, on Glòria Arimon ens parla de dones víctimes de la violència de gènere. El tercer article està escrit per dos exprofessors dels Col·legis Nous, Tomàs Sesma i José Luis Gómez (aquest darrer in memoriam) on parlen de les permutes i dels pressupostos de construcció de les escoles l'any 1925. Albert Lucero, un jove estudiant de secundària i guanyador del Premi Juvenil Vicenç Plantada 2006, del Centre d'Estudis Molletans, publica el treball sobre Amadeu Pagès, alcalde de Parets assassinat al Camp de la Bóta després de la guerra. A continuació trobem un article de Raül González on fa una valoració del Pla Estratègic de la nostra ciutat i avança les línies de futur del següent pla. Josep Humbert i Àngel Piñero, que van estudiar una part del riu entre Mollet i Montmeló, ens expliquen els canvis de la desembocadura antiga del Tenes. Josep Gordi també ens parla del riu Besòs i ens presenta de forma amena i didàctica els diferents paisatges fluvials amb l'ajuda d'imatges. Finalment, Eulàlia Bosch ens parla de Gallecs, el pulmó verd de la plana vallesana.

L'apartat de la monografia recull els temes que es van tractar a les X Jornades de Tardor de 2007 amb el títol *Una nova agricultura a Gallecs*, que trobareu més explicat a la presentació.

El professor de biologia vegetal de la Universitat de Barcelona, F. Xavier Sans Serra, ens parla de *L'agricultura ecològica com a eina de desenvolupament rural sostenible*. A continuació Gemma Safont i Artal, enginyera tècnica agrícola, ens concreta aquests aspectes, en un territori: *L'agricultura ecològica a Gallecs; per la igualtat i la preservació del medi*. Marina Duñach i Torras, cuinera, ens parla dels productes de Gallecs, a la ponència *De Gallecs a la taula*. Finalment, llegirem les opinions dels participants al col·loqui *La gent de Gallecs i l'agricultura ecològica*, tots ells vinculats directament a Gallecs.

La ressenya bibliogràfica de Josep M. Bernís correspon al llibre *La sardana a Mollet. Un segle d'història*, de Consol Garcia-Moreno i Marchan, publicat dins la Col·lecció Vicenç Plantada del Centre d'Estudis Molletans. A l'habitual fitxa artística, Fèlix Bentz ens parla aquest cop de Modest Cuixart, mort recentment a Palafrugell, del qual podem trobar diferents obres al Museu Abelló.

Finalment, trobareu els criteris de publicació d'aquesta revista.

Per acabar, agraïm la tasca de totes les persones que han fet possible la publicació d'aquest volum; als autors i a les autores, a les persones que ens han deixat fotografies, als dissenyadors, als impressors i als editors. Gràcies i fins l'any que ve!

Consell de Redacció

Gener de 2008

Presentació

L activitat de promoció dels estudis locals i del coneixement del territori que ens és més proper, del que hem estat i del que som, té una importància cabdal en la cohesió d'una societat. Normalment no ens aturem a pensar què hi ha darrera de la informació, de les notícies, dels llibres o dels articles que, d'una manera més o menys aprofundida, més o menys amena, o de manera més divulgativa o més especialitzada, ens van fornint de coneixements sobre tot allò que ens envolta. Al darrera hi sol haver curiositat científica, vocació de servei, moltes i moltes hores d'estudi, de llegir i de buscar en arxius i en altres tipus de fonts escrites i orals, i també, molt sovint, hi ha un gran amor pel lloc on aquelles persones han nascut o viuen.

Mén enllà d'aplaudir aquests esforços, cal donar-hi un suport decidit amb una acció fonamental, la de fer possible la transmissió d'aquests coneixements, perquè ni la ciència, ni la història, ni cap matèria d'estudi tenen sentit si no s'expliquen i si no se'n comparteixen els coneixements. Els estudis locals, a més, tenen una virtut especial, que és la de construir una identitat en la qual ens reconeixem perquè persones molt properes a nosaltres, coetanis o avantpassats, familiars, veïns -o a vegades nosaltres mateixos- han estat els protagonistes o els espectadors privilegiats d'aquells fets i esdeveniments explicats. La revista *Notes* és paradigma d'aquesta virtualitat: des de fa més de vint anys construeix un relat solvent, contrastat, de petites peces que es van superposant i ens donen cada vegada més un retrat més complet de la societat molletana. Perquè hem parlat del passat, del present i del futur, i ja sigui la miscel·lània com els monogràfics que des de fa uns anys formen una part destacable del sumari ens donen una visió plural i rica de temes que ens ha anat interessant.

Per totes aquestes raons, perquè la suma d'aquestes parts és un tot que excel·leix tant per la quantitat com per la qualitat, vull agrair, en nom de l'Ajuntament i de la ciutat, la participació i la feina de totes les persones que han escrit en aquest número, ja sigui amb un article a la miscel·lània o mitjançant l'aportació escrita de la seva participació en les Jornades de tardor del Centre d'Estudis Molletans del novembre passat sobre Gallecs. Perquè enguany el monogràfic parla de Gallecs i d'aquest

nou model d'agricultura ecològica, que pot esdevenir el futur viable -des del punt de vista econòmic, mediambiental, territorial, social, etc- d'aquesta part rural de la ciutat.

Vull acabar, com sempre, amb una reconeixença pública a la feina ben feta, la dedicació i l'interès incansable de les persones del Centre d'Estudis Molletans que, un any més, han fet possible que per la Diada de Sant Vicenç puguem presentar un nou exemplar del **Notes**, el número 23 ja. Una recull que suma i fa més ric l'abast dels estudis locals a la ciutat de Mollet del Vallès.

Josep Monràs i Galindo
*Alcalde de Mollet del Vallès
i president del Centre d'Estudis Molletans*

Mn. Joan Borràs Farreras, vicari de Mollet (1944-1949)

Josep M. Suñé Arbussà

Catedràtic jubilat de la universitat de Barcelona

Havent arribat a les meves mans la primera part de les memòries del recordat Mossèn Joan Borràs, pvre., compresa la part que correspon a l'estada durant cinc anys a Mollet, crec interessant fer-ne una breu biografia de la seva etapa anterior a l'arribada a Mollet i una àmplia de la seva estada a Mollet. A la primera part indico entre cometes el que és transcripció literal de l'original. La segona part són extractes del seu diari. Per a una major comprensió, hi afegeixo algunes notes al final de l'article.

1. INTRODUCCIÓ: EL SEMINARI, LA GUERRA I L'ORDENACIÓ SACERDOTAL

NAIXEMENT I INFÀNCIA

Joan Borràs Farreras naixia a Vallirana (Barcelona) el 30 de juliol de 1919, fill de Mateu Borràs i Remei Farreras, “família de treballadors de poble vivint de jornal, cultiu de la vinya, etc. Com quasi totes, amb economia justa. Religiosament complia els seus deures de cristià. Missa dominical, comunió bastant freqüent; assistia al Novenari d'ànimes que era una espècie de missió; prenia part en les processons; resava diàriament el rosari en família, etc.” Fou el segon de tres fills: Laieta que naixia el 1915, Joan i el darrer, Josep, que naixia el 1922”.

VOCACIÓ SACERDOTAL

Ens ho explica Mn. Joan amb les següents paraules:

“A finals d'agost de 1931, Mn. Joan Cabús, Rector de la Parròquia, va cridar-me per dir-me que havia pensat moltes vegades que jo podria ser sacerdot com ho era ell i el meu oncle Mn. Ramon. Jo vaig dir-li que també ho havia pensat moltes vegades i que m'agradaria molt. Deixi'm dir-ho als meus pares. Els hi vaig explicar i la seva reacció va ser òptima. Tot content vaig dir-ho a Mn. Joan, vertader apòstol de vocacions. Ell va venir a casa i vàrem parlar-ne

llargament. Entre altres coses va dir-nos: ja veieu que amb poc temps les coses han canviat molt, però no us faci por res: el Senyor està a favor de la seva Església. Ells i jo vàrem contestar-li que estàvem més decidits precisament perquè mancaven molts sacerdots, si no de seguida, al temps d'acabar jo, ja es notará. A Mn. Joan se li varen negar els ulls i a nosaltres també. Vàrem quedar que, ajudant Déu, començaria el curs junt amb en C. i en V. a principis d'octubre”.

ENTRADA AL SEMINARI

Fou el curs 1932-33.

Joan era un estudiant excel·lent per la qual cosa no tingué cap problema en seguir els ensenyaments, però també tenia un cor molt gran i tal vegada quelcom liberal, ja que no veia bé certs comportaments que li semblaven exagerats. Explica el seu pensament que “Els Superiors *Operaris Diocesans* eren molt gelosos de la disciplina, però potser massa exigents, recolzats amb un rigorós reglament, en el silenci i comportament exterior. Potser ajudava a la vida interior, però resultava carregós...” .

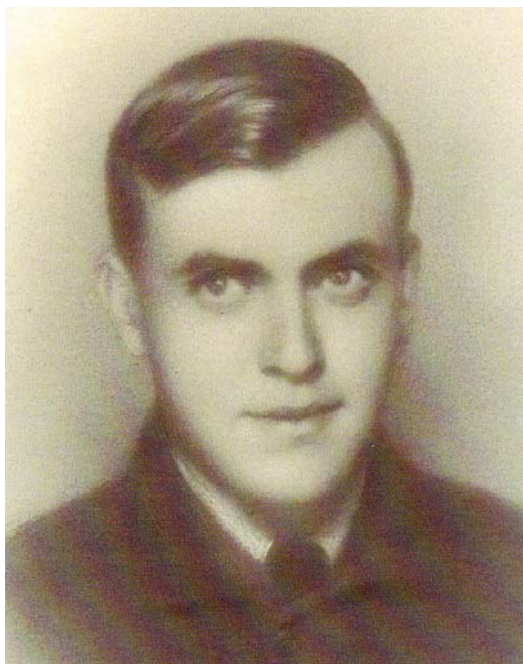
El setembre de 1933 va morir santament la seva germana Laieta, després d'una curta malaltia, fet que l'afectà profundament.

LA GUERRA CIVIL I LA INCORPORACIÓ A FILES

L'inici de la guerra civil va obligar-lo a refugiar-se a casa dels pares. Amb el germà Josep varen salvar objectes de l'església, com explica: “omplim els sacs amb casulles, albes i roquets junt amb els corporals i ara que estan portant bancs i coses al darrera de casa que és el pati del Patronat, ho amagarem una mica i quan sigui de nit ho tirarem dintre casa i ho posarem al sostre fals que dóna a les golfes per un portalet i tot el que haguem d'amagar d'objectes religiosos nostres i coses que no comprometin, ho posarem dins i que el pare hi faci un envà arrebossat com els altres i l'embrutarem perquè no es conegui que és nou. Així ho vàrem fer i quan es va alliberar Vallirana i es celebrà la Missa per primera vegada, la mare va rentar el que era necessari i es va oficiar amb els ornaments guardats allí”.

LA MOBILITZACIÓ PER AL SERVEI MILITAR

Mn. Joan descriu amb detall tot el que li va passar, des de la crida a files de la seva lleva, la del 1940, a principis de març de 1938: “Va arribar el temps de la mobilització de la meua lleva. Vàrem deixar de fer carbó perquè ja no es venia ni es feia intercanvi. La primera causa era que la gent no tenien què coure, i la verdura, l'única cosa que més o menys quedava, la coïen a la llar de foc; i la segona era que es feia difícil transportar-ho a la ciutat. Jo vaig haver d'incorporar-me a l'exèrcit”.

Mossèn Joan a Vallirana, abans de marxar al front.
Febrer de 1938.

Els portaren en tren fins a Granollers (el grup de Vallirana al Casino) on va començar la 'formació' militar i 'cívica', després a Vic, un ambient molt diferent del que estava acostumat. Primera malaltia i trasllat a Campdevàrol on va ser atès per infermeres (algunes d'elles eren monges); al cap de poc, un tren els acostà al front, o a prop, perquè es sentien canonades i trets; després va caminar fins que va caure defallit, el varen portar a una masia, hi va anar un metge que va trobar-li una forta arítmia i desnutrició; per això van portar-lo a l'hospital de Manresa en un camió de ferits des d'on "vaig tenir el goig de veure Montserrat i vaig prometre que una de les primeres misses la celebraria allí, acompanyat de la meva família, com així va ser. A l'hospital hi estava molt bé. Feia temps que no havia dormit en llit". Després els traslladaren a Barcelona, a l'Hospital Militar (que era al col·legi de Jesús-Maria); el metge el va declarar apte per a feines d'oficina i el destinaren a Terrassa, amb quatre dies de permís per anar a casa. Ja incorporat, el destinaren a la Companyia de Serveis i varen deixar que anés a dormir fora quan no tingués servei. A través de familiars de Mn. Vergés, que havia estat regent de Vallirana i després màrtir, varen acollir-lo unes senyores amigues i molt pietoses com de la família, una era monja i l'altre vídua sense fills amb un cunyat escolapi també màrtir, que tenia una

botiga de plats i olles (Cal Vidrier). Aquella senyora li va dir: “A casa tenim un altre tresor infinitament més valuós: el Santíssim Sacrament; bastant sovint ve un sacerdot, que fa de mestre a Matadepera, a celebrar la Santa Missa. En sentir això em vaig emocionar tant, que el sanglot i les llàgrimes no em deixaven parlar”. Van fer-lo furriel, sanitari i visitador, cosa que li va permetre fer favors a molts que “de vegades li agraiïen amb regals de menjar (molts soldats eren de quintes avançades i residien al Vallès) i així a casa podíem menjar millor i ajudar famílies necessitades”. Mn. Joan explica a les seves memòries molts fets i anècdotes de la vida militar.

DESPRÉS DE LA GUERRA CIVIL

Acabada la guerra, per Setmana Santa va haver d’incorporar-se a l’exèrcit i l’enviaren al III Regiment d’artilleria a Sant Sebastià, amb destinació a Fuenterrabía i Irún; més endavant anà a l’Estat Major on pogué estudiar i preparar els exàmens al Seminari (va aprovar segon de Filosofia); després anà a Vitòria, però el reclamaren de la Maestrança de Barcelona; un cop allà, el seu cap va deixar-lo anar a viure al Seminari a ell i a un altre seminarista, amb la condició que els festius anessin a ajudar al sacerdot del quarter. Era la darrera setmana d’octubre de 1939.

Lògicament, l’alegria per l’alliberament fou general, “principalment els primers dies”, però els desenganys per a Mn. Joan no van trigar, com explica. El primer fou el discurs del General Yagüe quan va dir a la ràdio: “Catalanes, os traigo el perdón de la España Nacional y auténtica”. Mn. Joan, que sempre va sentir-se molt català, reflexionava: “Què ens ha de perdonar Espanya a nosaltres que també som espanyols, que hem patit fortament les persecucions religioses, polítiques, socials...? És que pel fet de ser catalans necessitem el perdó de l’Espanya ‘autèntica’? Al cap de poc temps vaig tenir el pressentiment que la nostra Església ... no gaudiria de tota la llibertat ..., que no pensés que els vencedors ens ho solucionarien tot ... Que ens seria molt difícil fer entendre que l’Església i l’anomenat ‘Movimiento Nacional’, no eren la mateixa cosa i costaria molt fer-ho entendre als ‘nostres’ i als ‘altres’, perquè molt d’uns i d’altres n’estaven convençuts i no sempre sense culpa”.

Mn. Joan explica els actes religiosos celebrats a Barcelona: Corpus Christi, el Congrés Eucarístic Diocesà de 1944, la Internacional de 1952¹, les missions a la ciutat i la vinguda del Papa l’any 1982.

PRIMERES ORDES

“Potser perquè era prefecte de la secció de filosofia, em varen avançar l’ordenació. A la basílica de Santa Maria de Mataró i per la solemnitat de Pentecostès (de 1942), Mn. Josep Lluís González va ser ordenat sacerdot, jo diaca i un Operari Diocesà subdiaca. Per la meva part, vaig sentir el gran goig de

Mn. Joan i el seu germà Josep, 6-1-1943.

pensar que ja havia pujat el penúltim graó per arribar al desitjat sacerdoci. Assistiren també amb gran goig els de casa meva. El mateix dia vaig tornar al Seminari”.

RECUPERACIÓ DE LLIBRES DE LA BIBLIOTECA

El primer curs de Teologia va ser ajudant del bibliotecari. Escriu: “Després d’haver rescatat de la Biblioteca Central més de 50.000 volums que el Director d’aquella biblioteca va tenir l’encert d’anar a requisar quan varen incendiar el Seminari, vàrem començar la tasca d’anar-los ordenant per matèries. Llàstima que no va poder salvar-se la secció d’incunables i manuscrits; n’hi havia molts, alguns dels quals de gran valor cultural, però com que estaven en un departament a part i més ornamentat, els incendiaris deuen pensar que eren ‘llibres de missa’ i els varen cremar gairebé tots”.

PREFECTE DE LA SECCIÓ DE FILOSOFIA

“... al començar segon de Teologia, el Sr. Rector em va cridar per dir-me que, escoltats els altres superiors, em nomenava prefecte de la secció de filosofia. Jo vaig respondre-li que ho acceptava per obediència, però estava temorós que aquest càrrec em portaria molts maldecaps i perjudicaria els meus estudis; no obstant, si ho havia de ser, m’hi dedicaria amb tot l’esforç. Ell va dir-me que ho acceptés ja que el Senyor m’ajudaria. Posat a la feina, ja m’agradava; no

obstant, al final de cada curs li deia sincerament que si comprenia que un altre podia fer-ho millor, podia substituir-me. No en vaig sortir fins acabar la carrera, perquè ell em responia que els seminaristes em tenien molta confiança i els superiors també. Veritablement, tal com temia, aquell càrrec em va exigir molta dedicació, que per altre part jo ho feia amb molt de gust i amb sentit de responsabilitat”.

ORDENACIÓ SACERDOTAL

L'ordenació sacerdotal tingué lloc el dia de Sant Josep, juntament amb onze diaques més, a la Parròquia de l'Esperit Sant de Terrassa. Després de l'ordenació, “el Bisbe i nosaltres ja vàrem concelebrar”. El dia següent, després de la Missa parroquial a Vallirana, celebrava la primera Missa particular rodejat per tots els parents i amics. L'endemà es traslladaven a Montserrat tota la família (pares, germà, avi, tia Antònia, oncle Viñas, oncle Joanet) on es trobaren amb els de Terrassa (els de cal Vidrier, la Rosa Marcet, més tard muller del seu germà) i Mn. Ramon. Escriu: “Tal com vaig prometre quan estava a l'hospital de Manresa davant del perill imminent d'anar al front, vaig celebrar la Missa al cambril de la Mare de Déu”². El 16 d'abril celebrava la primera missa solemne a Vallirana.

Missa solemne a Vallirana, 16 d'abril de 1944. Els pares a l'esquerra de la fotografia i els padrins a la dreta. Mn. Ramon a la dreta de Mn. Joan.

2. MN. JOAN BORRÀS, A MOLLET (1944-1949)

2.1 NOMENAMENT DE VICARI DE MOLLET

A mig juliol (quan el va rebre del Bisbat) el Sr. Rector de Vallirana va donar-me el nomenament. De seguida vaig escriure al Rector de Mollet dient-li que si no disposava altra cosa, jo hi aniria el proper dissabte a la tarda. Vaig arribar-hi tot carregat, i al sortir de l'estació ja es veia el campanar. Amb consciència de responsabilitat vaig pensar: aquí és on has de treballar amb convicció i entusiasme. A l'arribar a l'encreuament de carreteres es tornava a veure el campanar i, creient-me que era tocant la carretera, vaig passar de llarg i, a l'adonar-me'n una senyora que anava amb dos nens m'ho va indicar. Llavors em va venir el record de l'entrada de St. Joan M. Vianney que també va preguntar a uns on era l'església, ells li varen indicar, però l'advertiren que no hi havia mai ningú i que feia molts anys que ni el Rector hi vivia. Ell els va contestar: Vosaltres m'heu ensenyat on he de viure, jo m'hi quedaré per ensenyar-vos com heu de viure. Vaig arribar a l'església i estava tancada; al donar la volta vaig veure una porta la meitat oberta i comprenent que aquell espai era com un petit claustre que pertanyia a l'església, vaig entrar. Hi havia un ex seminarista³ que va dir-me que m'esperava perquè tots eren a Núria i ell tenia les claus per ensenyar-me la meva habitació. Li vaig dir si també tenia la clau per entrar a l'església. Com que la tenia, hi vàrem entrar per a presentar-me a Jesús-Eucaristia i a oferir-me per a tot el que volgués per aquella Parròquia. Seguidament entràrem a la rectoria i em va ensenyar la meva senzilla habitació. Com que llavors no hi havia minyona, cosa que passava cada quatre o cinc mesos, havíem d'anar a l'hostal perquè ens portessin el sopar. Si volia esperar als que venien de Núria, segurament arribarien en el tren de les onze de la nit. Aquell seminarista va acompanyar-me a la impremta Bachs perquè em deixessin la bicicleta, com feien al meu antecessor Mn. Àngel Martínez, per anar el diumenge a Gallecs a dir la missa i que ell m'acompanyaria. Una estona abans de l'hora prevista de l'arribada del tren, aquell noi va venir a buscar-me i vàrem anar cap a l'estació a esperar-los. El carrer o avinguda que hi anava era bastant fosc, va ser qüestió de posar-nos al començament per on ells havien de passar i com que anava amb sotana ja ens trobaríem i efectivament així va ser. Esperava una rebuda afable... Jo vaig presentar-me preguntant: Vostè es el Sr. Rector? Sí, va dir-me⁴. Li vaig mostrar el nomenament del Bisbat i comentar-li que ell ja devia haver rebut la meva carta en la que li deia que venia amb molta il·lusió. Sí, la vaig rebre, em diu, com també he rebut l'ofici del Bisbat fent-m'ho saber. Doncs miri, li dic, aquíestic per ajudar-lo complint el que em mani. Molt bé, em diu, ja tindrem temps de parlar-ne. Mentre baixàvem per l'avinguda ell i Mn. Àngel anaven enraonant amb els que havien viatjat amb ells a Núria. Jo, com que no coneixia a ningú ni vaig ser presentat, anava al

costat fent l'esforç de mostrar un discret interès. El camí era d'un quart d'hora, però a mi em va semblar llarguíssim. A l'arribar a la rectoria em va preguntar si ja m'havien donat les claus per obrir i tancar. Al dir-li que sí, em diu: És que serà la primera feina que haurà de fer cada dia amb puntualitat. Sap on són els interruptors? A l'estiu, si no el venen a buscar a la nit per sagraments, no necessitarà llum, només per la capella del Santíssim, però des de l'octubre, sí. Tal com feia Mn. Àngel, cada dia vostè a 2/4 de 8 ha de tocar l'Angelus, obrir l'església i posar-se al confessional fins a les 9. A les 8 ja baixaré jo per dir la missa i vostè la dirà a les 9. Per demà, diumenge, fer com tots els dies i, després de la missa de les 9, ha d'anar a celebrar la de Gallecs, en Jaume l'acompanyarà. Ara podem anar tots a dormir, que nosaltres estem cansats. Jo vaig demanar-li si tenia un despertador per no haver de dormir amb ànsia. Li deixaré el meu per aquests dos dies i dilluns procuri comprar-se'n un. No obstant, com que demà Mn. Àngel ha de sortir molt aviat, ja el cridarà. Ara, Bona nit! i a Mn. Àngel: Que tot li vagi bé!

Aquella nit no vaig dormir quasi gens, no per emoció sinó per decepció. No esperava aquella arribada tan freda. Sort que vaig recórrer a l'oració, que em va servir per animar-me bastant. Vàrem baixar junts amb Mn. Àngel i, a l'entrar a l'església, li vaig dir que aquella arribada no em va agradar gens. Mn. Àngel em va dir: no en facis cas, potser avui t'enraonarà molta estona; però les seves decisions les has de prendre com a definitives et semblin bé o no. És que des que va fer l'església no viu tranquil i comprèn que molta gent li tenen antipatia. Això fa que sigui molt gelós, per tant, vés amb compte! Moltes gràcies, vaig dir-li, jo faré tot el que pugui perquè recobri l'alegria. Adéu, i que puguis treballar força. Per la meva part, no temis venir a Mollet, que, gràcies a Déu, la mala herba de la gelosia no té lloc en els meus sentiments. Vaig demanar a Déu que totes les dificultats que segurament em vindrien en la meua vida sacerdotal, les pogués superar amb zel sincer i amb paciència positiva, és a dir, amb esperança, perquè es convertissin en glòria de Déu, santificació pròpia i de les ànimes.

Aquell mateix diumenge ja em va parlar de Núria i com que vaig dir-li que jo no hi havia estat mai, em va donar molts detalls que jo ja sabia perquè els havia llegit, però no vaig dir-li-ho perquè tingués el goig d'explicar-me'ls. Cap al tard, i com cada diumenge d'estiu, vàrem anar a sopar a can Moretó (La Farinera). A l'arribar a la rectoria em va explicar el que es feia, millor dit; el que no es feia a la Parròquia. Va dir-me: 1r. Tenim un centre parroquial que va servir d'església mentre fèiem aquesta, però des que la tenim, ja no ha servit més, i ni tant sols hi tenim corrent elèctric. A l'anar-hi un dia, vaig veure una finestra forçada per on entraven alguns alumnes de l'Acadèmia Mollet i segurament d'altres, perquè estava tot fet malbé. Al davant de l'entrada hi ha un pati molt gran que fa servir l'acadèmia per jugar a «basquetbol» per l'equip de Mollet. 2n. L'Empresa Continental controla tots els locals de cine de Mollet i pobles del

voltant; si obríssim el nostre centre ens considerarien com a competidors seus i així com ara som amics, especialment amb un dels dirigents, tindríem uns contraris que ens farien denúncies perquè ens fessin tributar, revisions, etc. 3r. Els de Falange són molt pocs, i si nosaltres obríssim el Centre segurament vindria molta mainada, joventut i gent gran. Llavors, per enveja, ens denunciarien com a separatistes, encobridors d'enemics del Règim, etc. 4t. Posar en funcionament el Centre voldria dir fer moltes despeses que no podem fer i ja tenim on fer-les; esmerçar-hi molt de temps, i tenir moltes enrabiades i expulsar-ne molts. No em parli mai d'obrir-lo. Sí un dia necessitem una sala per algun acte nostre, l'Empresa Continental ens la deixarà sense fer-nos pagar res.

A mi aquests arguments em varen semblar de molt poca consistència social i principalment parroquial. Em va venir un pensament d'un gran pedagog que quan encara era adolescent va dir-nos: Si teniu un projecte d'una obra d'apostolat o de bé de la societat, que a consciència creieu convenient o, principalment necessària, no us rendiu davant d'un «no». Encomaneu-ho a Déu i poseu-hi constància sense fer-vos pesats. Si veieu que teniu raó de demanar-ho, no cediú fins que ho obtingueu, doncs tard o d'hora en sortireu. Però sigueu prudents i no deixeu entreveure que el qui us deia que no, anava equivocant ni vegi que l'heu vençut. Continuant la idea, suposo que per tal que no semblés que no volia fer res, va afegir: aquí a la Parròquia tenim un cor de noies que canten en les festivitats més importants; la catequesi dels diumenges i de la Primera Comunió; les senyores de l'Apostolat de l'Oració i els Portants del Sant Crist que assisteix al Viacrucis dels diumenges de Quaresma; a la processó del Divendres Sant al matí⁹. Amb això ja en tenim prou si ho fem bé. Jo vaig pensar que això estava bé però insuficient. S'havia d'intentar que les activitats parroquials s'estenguessin anant a buscar infants, adolescents, joves, noies, matrimonis, gent gran que, a més de la pietat, veiessin que la Parròquia era per a ells una segona llar on trobar-se, formar grups de foment de pietat, d'apostolat, de germanor, de caritat i de sana diversió... però com que vaig comprendre que tot allò que m'havia dit ja ho tenia determinat, no vaig pas intentar contradir-lo ni donar-li suggeriments. Vaig pensar que amb constància, temps i aprofitant l'ocasió propícia, podríem obtenir quelcom més. Mentrestant, vaig anar coneixent joventut, gent gran, etc. i, sense criticar res ni ningú, es va anar creant un clima de què necessitàvem actuar. Vaig començar reunint un bon grup de joves i un altre de noies per parlar d'assumptes d'interès referents a la religió i formació. Més endavant ja va ser de persones més grans.

Un dia tres homes varen demanar-me que anés a casa d'un d'ells a parlar. Al començar, ja em varen dir que segurament havia notat que hi havia un sentit hostil contra Mn. Josep. Em digueren que tenien la impressió que jo seria capaç de fer-lo superar. Que comptés amb ells i molts d'altres amb qui havien parlat. Que tenien l'esperança que jo faria canviar la seva manera de procedir, del

contrari, poc o res aconseguiríem. Llavors em varen explicar la causa que tothom creia la principal, encara que n'hi havia d'altres (que jo ja he dit abans). El Sr. Alcalde, poc després d'acabada la guerra civil, el mateix any 1939 va reunir tota la gent de la vila i els va dir: Jo em veig en cor de què es passin per alt moltes de les responsabilitats de molts a causa del conflicte revolucionari que hem sofert, però he de tenir una garantia d'unió per poder-la presentar. S'ha de cobrir el torrent que passa pel mig de la vila i que tantes víctimes ha causat de tifus i altres malalties i s'ha de construir l'església que de grat o per força varen enderrocar els de la vila, excepte el campanar que va servir de presó. Els que no tenien responsabilitats en la guerra civil també hi han de col·laborar, sinó tindrien la responsabilitat de no fer-ho en les necessitats que hem de solucionar. Si hem d'esperar el que cada casa vulgui donar o fer, tindrem molt pocs ingressos i no s'acabarà res. Per tant, nomenarem una junta que reparteixi les càrregues de feina o de l'aportació econòmica segons les possibilitats. Us anirem convocant per sectors petits i per escrit donarem nota del que tindran assenyalat. Si algú demostra que no pot contribuir, ja se li tindrà en compte, tenint present que no serà assenyalat per una entrega total, sinó que anirà fraccionat. Tant la reunió general com les de grups eren presidides pel tinent de la Guardia Civil, el Sr. Alcalde i Mn. Josep. Un secretari prenia nota del que es deia i qui ho deia. Ja podem suposar les murmuracions i crítiques que varen sorgir. Feia cinc anys i poc temps que s'havia acabat l'església i la gent no ho oblidava. L'alcalde ja vivia a Barcelona i el tinent de la Guardia Civil havia estat traslladat; el que era el blanc de les crítiques era Mn. Josep. Jo vaig dir-los a aquells tres bons feligresos que l'assumpte era molt espinós i que l'havíem de solucionar no amb discussions, sinó per un altre camí.

2.2 EL 25È ANIVERSARI DE L'ORDENACIÓ SACERDOTAL DE MN. JOSEP

Quan feia cinc mesos que m'estava a Mollet, Mn. Josep em va dir que l'any següent seria el 25è aniversari de la seva ordenació sacerdotal. Jo vaig dir-li que ho hauríem de celebrar; ell va dir-me que no calia, que ja ho diríem a les misses del diumenge i que preguéssim per ell. Jo vaig pensar que tenia por d'un fracàs, pel to de veu amb què m'ho va dir. Vaig dir-li que l'honor del pare passa als fills i per tant, l'honor que es fa al Rector passa a la feligresia. Al mateix temps vaig pensar que se'ns presentava una magnífica ocasió de fer-li esborrar el concepte que tenia d'ésser rebutjat, i un cop posat de bon humor podríem aconseguir moltes actuacions que desitjàvem. Era qüestió que a ell li semblés que tornava a tenir la confiança de la feligresia. Vaig convocar aquells tres feligresos per donar-los el meu parer i encomanar-los que entre tots busquéssim qui ens podria ajudar donant idees i actuant.

Vaig proposar els dos principis fonamentals per a la celebració: primer, exalçar la figura i dignitat del sacerdot en general, i segon, procurar crear un

clima de simpatia per Mn. Josep, fent ressaltar la seva labor com a sacerdot. “Com que si volem que quedi tot bé tindrem molta feina, de moment és qüestió que la feligresia tingui una mostra de què se’ls té en compte. Ara hem fet un concurs de catequesi i tots els col·legis hi han pres part. Això m’ha donat una idea pel primer pas; ja podem convocar la Comissió, millor que no siguin molts, per fer una bona feina i que cada element es busqui col·laboradors”. Als tres dies ja ens vàrem reunir deu persones i jo vaig dir-los-hi que érem suficients. Començarem a explicar les idees, però ells varen dir-me que fos jo qui les exposés i, si en sortien de noves, ja les anirien comentant. Els vaig dir “abans de parlar del 25è aniversari, ens convé posar-nos en contacte amb la gent, ara tenim una bona ocasió. Es va fer el Certamen Catequístic però no es va fer cap festival de conclusió”. Com que hi varen prendre part tots els col·legis, vol dir que hi va participar tota la mainada. Encara faltava molt de temps per al 25è aniversari i podíem fer interessar els col·legis per preparar actuacions dels alumnes per a la festa; naturalment, no es cobraria cap entrada. “Jo demanaré a la Caixa de Pensions que els obri una llibreta d’estalvi a cada un amb la quantitat que creguin convenient i més tard cada col·legi els ho repartirà, ja que nosaltres ja els ho haurem dit, o segurament un delegat de la Caixa vindrà a dir-ho. Això aniria bé que ho fes el Sr. Molas, que va assistir a tots els exàmens, i que ho proposés a Mn. Josep com a idea seva. Referent a les actuacions de cada col·legi, que n’hi parli la Superiora; si diu que està conforme, com que m’ho dirà com a cosa seva, jo m’oferiré per anar a proposar-ho a tots els col·legis, i estic segur que hi estaran d’acord”.

De moment no convé que Mn. Josep sospiti que és una preparació per a la seva festa. Tot ha de venir pels seus passos comptats i fer-li creure que és ell qui ho ha organitzat. Un cop fet això, com que ell haurà de parlar al final i l’aplaudiran, quedarà content i més apropat al poble. Al cap de pocs dies, dos de vostès li poden dir, com un secret, que s’està organitzant una festa amb motiu del seu 25è aniversari. Mn. Joan voldria que fos com una sorpresa, però no es pot guardar el secret molt de temps perquè la nostra voluntat és que hi participi tot el poble. La nostra intenció és exaltar la figura del sacerdot i donar-li un testimoni públic d’agraïment per la labor que fins ara ha fet. L’organització ja està a punt d’actuar, però hem cregut que vostè ha d’estar-hi d’acord perquè els objectius que li hem dit, valen la pena. Mn. Joan no ha volgut parlar-li perquè vegi que surt de la base, però potser seria bo que li comentés perquè ell és qui ens va animant a tots coordinant la feina. La gent que tenim són l’alcalde, el mestre Viñas, J. Matosas, J. Morató, Pere García, Martí Pou i la seva germana monja, Josep Vilà, Josep Ma Suñé, Pere Manils, Sra. Erra, el Sr Puigcercós, el metge, el Joanet de la Fonta, Josep Monserdà, Josep Mutgé... i esperem convidar-ne d’altres. L’esbós del programa és aquest: al començar la Missa, regalar-li un calze bo, una casulla brodada i l’alba també

<i>Mañana</i>	<i>Tarde</i>
<p>A las 11, el Sr. Alcalde de la Villa, D. Ramón Negre Pou y su esposa D.ª María Pujol Matgé, que actuarán de padrinos representando a todos los feligreses de la Parroquia, harán entrega al Sr. Regente, del cáliz y ornamentos sagrados costeados por suscripción popular.</p> <p>Acto seguido, la Misa solemne, que será cantada en los Kiries, Gloria y Credo, de la Misa «In honorem Sti. Vincenti», por el Coro de Hijas de María, y el Sanctus Benedictus y Agnus, de la Misa «In honorem Sti. Josephi» por el Coro Parroquial de hombres; ambas del maestro Suñé.</p> <p>El sermón irá a cargo del Rvdo. Dr. D. Gabriel Solá Pbro, profesor del Seminario de Barcelona.</p> <p>Al final «Besamanos», cantándose el «Tedeum», en acción de gracias.</p>	<p>A las 4, en el local «Cine Ateneo» tendrá lugar la siguiente velada:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Presentación, por el Dr. Buenaventura Puigcerdós, Presidente de la Liga de Perseverancia de esta Parroquia. 2. «Puerto de honor» drama en un acto, representado por las jóvenes de la J. F. A. C. 3. Entrega del ofrecimiento espiritual de los niños y niñas de los colegios, por un maestro de los mismos, en nombre de todos. 4. Evocación a la memoria de nuestro infatigable cooperador Juan Solé Font, por J. Aliguer. 5. Interpretación de las piezas a cuatro voces mixtas; «Bona nit tu qu'eres», de Bach; «La Pirroquia», de Benedito y «Tollite hostias» de Saint Saenz, por los cantores parroquiales. 6. «El mejor homenaje», por José Moretó. 7. «El terrible Homobono», sainete, por los jóvenes de A. C. 8. «Los escolanets de la Parroquia», letra de J. Aliguer y música de A. Suñé. <p style="text-align: center;">●</p> <p>Nuestras Autoridades y la «Junta de honor» asistirán corporativamente a todos los actos</p>

Programa de l'homenatge a mn. Josep Casanovas. 8 d'abril de 1945.

brodada. A la tarda, a l'Ateneu, fer un acte d'homenatge amb dos parlaments; després, una representació escènica per a homes i noies, i una altra de noies, escolanets com a tals, etc. Demanarem que ens instal·lin altaveus i que un representant de cada entitat digui una cosa breu, que abans l'ensenyarà a Mn. Joan. Vostè podrà concloure l'acte amb unes paraules. Podem editar una circular per a totes les cases explicant el que li hem dit sobre la finalitat i, com a postdata, invitar a col·laborar monetàriament per al regal (es podria lliurar a les monges o a una oficina de l'ajuntament i entregar un rebut amb el segell de l'organització), i si sobressin diners, els entregariem a beneficència. Si tot li sembla bé, tirarem endavant.

Com era d'esperar, l'endemà ja va parlar-me'n; el vaig veure content i em va encarregar que donés la conformitat a la Comissió de la festa. Com que ja ho havia fet, vaig encarregar a dos homes, dos nois i dues noies que anessin a demanar-li que els deixés anar a fer els assaigs a l'escenari del Centre, perquè temien molestar els encarregats de l'Ateneu ja que l'hora d'obrir i tancar no coincidia amb el seu horari. Va dir-los que sí i que llogaria un manobre que anés a netejar els lavabos, l'escenari i la sala; després connectaria l'aigua i la llum i faria claus perquè en tinguessin per obrir i tancar.

Una de les finalitats d'organitzar la festa, a part de la principal que era l'exaltació del sacerdoti i ajudar a Mn. Josep a recuperar el bon humor després d'haver oblidat les rancúnies i antipaties que podien tenir-li, era que ens deixés organitzar al Centre, grups de nois i noies, actuacions d'esplai, teatrals, etc. El

diumenge a la tarda, fer servir el pati pel que ens semblés convenient: sardanes, jocs, etc. Amb aquell permís vaig veure la porta oberta per a tot això i molt més, com efectivament va ser.

La celebració de la festa va anar com estava programat. Va sortir Mn. Josep a l'altar major encara amb sotana. L'Ajuntament, que ja no era el de cinc anys enrere, va assistir-hi corporativament. L'alcalde, ajudat pel primer tinent d'alcalde, varen pujar a fer-li l'ofrena del títol de fill adoptiu de la Vila, escrit amb pergamí firmat i segellat. Dues noies li varen oferir el purificador, cingol i lavabo. Una monja li va portar l'alba. Dos de la Comissió li varen portar la casulla. Un del Centre va portar-li el calze projectat i dibuixat pel pintor Jaume Busquets, que és el que va pintar la capella del Santíssim i el fresc del Sant Crist (una meravella de detalls). A la tarda vàrem dedicar-li el festival i els parlaments sobre el tema, molt ben fets. Ell va mostrar-se molt satisfet. La sala de l'Ateneu estava plena de gom a gom.

2.3 OBERTURA DEL CENTRE PARROQUIAL⁷

Tal com havíem quedat, uns quants dies després de la festa, alguns dels que varen actuar i altres col·laboradors anaren junts a parlar-li de l'èxit i que els agradaria que de tant en tant els permetés fer alguna representació teatral i algunes sortides. Com que ja vivia content, va dir-los que sí i que els ajudaria. Va comprar el material per a la il·luminació de l'escenari i jo la vaig muntar tot i que em va costar molt⁸. Vaig comprar llates i corrioles de fusta amb molts metres de corda per als decorats, l'escenari i el teló, vaig arreglar l'escenari, comprar butaques⁹, es va construir una llotja al final, el vulgarment dit «galliner», un petit bar, biblioteca, museu... arreglar una màquina de cine que li havien donat amb uns potents altaveus, que a més de servir per al cine, a l'estiu eren útils per tocar sardanes amb discs, etc. Expressament jo no vaig anar a demanar-ho per a no treure-li protagonisme, encara que n'era l'inspirador. El fer les dues obres de teatre va animar a molts a oferir-se a fer teatre, entre ells un senyor que al mateix temps que era molt bon actor, també era bon director, ja que tenia l'experiència del Centre de Terrassa. Les primeres obres que es varen representar foren *Els Pastorets* executats per persones grans i joves; i els de Mn. Vinyeta, per als petits¹⁰. Vàrem tenir molt d'èxit i, com que no hi cabien totes les persones que volien venir, vàrem haver de repetir-les fins a finals de gener. Entretant, ja assajaven altres obres i fins el maig cada diumenge hi havia actuació teatral. Amb el temps es varen fer algunes representacions molt vistoses: *Ventafocs*, *El rei que no reia*, *El ferrer de tall*, *La puntaire de la costa* i moltes altres que sempre ens quedaven bé i molt assistides de públic. Com que hi havia suficients actors, vàrem fer dos quadres escènics, grans i joves, i adolescents. Quan convenia, es prestaven els actors els uns als altres. Alguna vegada havien anat a actuar a altres pobles. Els petits també en feien alguna. Des del

maig fins a finals de setembre es feien sardanes al pati amb potents altaveus. Venien moltes persones; l'entrada era gratuïta. Les de les representacions, no ho eren, encara que el preu era mòdic. Ens era necessari fer-ho perquè moltes vegades, tot i havent vingut molt de públic i ser repetides, encara hi perdiem diners, però sí que en algunes, el director i la petita junta de teatre es volien lluir i llogaven molts decorats, i sobretot, molt de vestuari bo. Si al final de temporada ens sobraven diners, s'invertien en comprar coses per al Centre. Ningú no cobrava res per les seves actuacions; ja es donaven per ben pagats al poder actuar i divertir a la gent. Els únics que cobraven eren els tramoies i les dones de neteja¹¹.

2.3.1 El cinema

El ritme de fer una representació setmanal no podia durar sempre; uns havien d'estudiar, altres llevar-se bastant de matí per anar a treballar a Barcelona... Jo vaig dir a tots que el Centre ja marxava, però no podíem dur sempre el mateix ritme. Com que teníem la màquina de cine i amb el que disposàvem i demanant que ens ajudessin, els diumenges, d'octubre a finals d'abril, es podrien combinar actuacions de teatre i cine. No obstant digueu-ho a Mn. Josep i que ell decideixi o li sembli que ho decideix. Els va dir que sí, va fer venir un tècnic d'instal·lació al cinema i va funcionar tot molt bé¹². Al principi vàrem anar a les cases distribuïdores de films però ens portava molta feina triar-les i

Mossèn Joan al bar del Centre Parroquial, l'any 1949, al costat de Mn. Jaume Estrada i Joan Castells. AL fons, Martí Pou i Salvador Plantada.

que el recader les anés a portar el dilluns i les anés a buscar el dissabte. Com que les cases distribuïdores eren les mateixes que servien a l'empresa del cine de Mollet, vaig anar a parlar amb un d'aquesta empresa i va dir-me que a ells els feien quedar un lot de pel·lícules, algunes de les quals no els interessaven i les havien de pagar. Si volíem, ens les deixarien a nosaltres sense cobrar-nos res; els interessava que fóssim amics, així s'estalviarien que quan anessin a llogar-les, les distribuïdores haguessin de mirar si tenien compromís amb nosaltres abans de firmar contracte; va afegir que ell mateix ho diria a les distribuïdores. Jo pensava i confiava que el nostre tracte aniria bé, però no tant com va anar. Aquell temor que tenia Mn. Josep que el Centre portaria baralles amb l'Empresa Continental, va ser a l'inrevés. Des de llavors vàrem ser més amics que mai i quan havíem de fer un festival massiu, podíem disposar d'un dels seus locals mentre no fos el dissabte a la nit o els diumenges a la tarda, la qual cosa tampoc ens interessava a nosaltres; algunes vegades, poques, els ho vàrem demanar per als finals de curs de catequesi, que els fèiem el dissabte al matí; d'aquesta manera vàrem aguantar el cine, perquè d'altra manera hi perdiem massa pessetes cada vegada. Com sempre, vaig demanar al de l'empresa que, sense dir que havia parlat amb mi, ho anés a oferir a Mn. Josep. Ell va cridar la Junta per dir-los que havia aconseguit això. Jo, content que es fes, encara que no constés que ho havia tramitat jo, els altres ja ho suposaven. L'Empresa no hi va perdre res, al contrari, aquelles enveges que solen haver-hi en els pobles o viles perquè la gent es coneixen, varen minvar al saber que no ens fèiem mal.

2.3.2 *Altres seccions*

L'equip de bàsquet de Mollet jugava molt bé, va pujar de categoria regional, va adquirir un pati apropiat i va deixar el nostre fins i tot amb les porteries. Com que estava rodejat de pollancre, teníem l'ombra molt espessa a l'estiu, i per ser de fulla caduca, hi entrava el sol a l'hivern. Hi férem sardanes, jocs, bàsquet... i era molt concorregut¹³. El servei del teatre també ens servia pel camp.

A més de tot això hi havia una secció de cultura, amb la biblioteca i un petit museu amb coses i pedres que trobaven a les excursions¹⁴. D'aquesta secció potser el que brillava més era l'orfeó, que si bé no actuava moltes vegades al Centre, sí que ho feia en les funcions religioses. Teníem un bon director que al mateix temps era compositor; hi cantaven homes, joves i noies, que ho feien molt bé. No cantaven les caramelles per Pasqua perquè a la vila ja s'havia establert des de molts anys aquest costum.

El Centre Parroquial tenia molta vida entre els molts que venien; es solia dir que era la seva segona llar. Varen haver-hi, en el transcurs del temps, molts casaments entre noies i nois. L'any 1987 vaig anar a la festa de Sant Vicenç i del Mil·lenari. Entre les moltes persones que em varen venir a saludar, una cosa

que em va fer molta gràcia i goig va ser que un grup bastant nombrós em varen preguntar: vostè es Mn. Joan Borràs? Per servir-vos, vaig respondre. Ells em digueren: és que els nostres pares o avis, ens han parlat molt de vostè i de com varen passar molt bé aquell temps. Ara tenim el gust de conèixer-lo i saludar-lo i, al mateix temps donar-li les gràcies pel que va fer-los i nosaltres n'hem rebut molt bones conseqüències. Jo quasi em vaig emocionar i vaig dir-los-hi: Segurament que avui he parlat amb molts d'ells, i ara us demano que els digueu que m'han donat una gran alegria. El Centre també col·laborava en moltes activitats socials. Un any, l'Ajuntament ens va demanar que l'ajudéssim a fer una tómbola benèfica que volien organitzar per la Festa Major, perquè no tenien diners per atendre als necessitats. Nosaltres vàrem cuidar-nos de tot menys dels diners, que per una ranura es tiraven a una caixa tancada i ells venien a recollir-la al final del dia¹⁵. Participàvem en les col·lectes de la Creu Roja, Missions, contra el càncer, etc. En fi, el Centre, per les seves múltiples activitats, tenia molta estimació a la Vila. Quin goig comparar-lo amb allò que era encara no feia un any! Mn. Josep no volia ni sentir-ne a parlar de tant que ho temia; era una suposició equivocada i que personalment li feia mal, i en canvi ara el feia viure content! Sempre vaig donar gràcies a Déu que ens va ajudar tant a realitzar-ho. A ell sigui donat tot l'honor i tota la glòria¹⁶.

Processó pel carrer Jaume I. Jordi Erra, Josep M. Suñé, Jaume Vilaseca i mn. Joan Borràs.
5 de juny de 1947.

Encara que el que he escrit abans ens donés tanta feina no ens privava pas de l'apostolat religiós. Segurament que quasi tots venien a missa; joves, noies, adolescents... tota la gent gran. També venien moltes persones que no eren del Centre. Teníem establerta l'Obra d'exercicis espirituals, recessos, conferències, cercle d'estudis, etc. El catecisme es feia especialment per als col·legis que no eren de les monges i així teníem ben atesos tant els col·legis estatals com els privats. Els de Primera Comunió, per tots els que l'havien de fer, era a la Parròquia. Pel certamen catequístic conjunt estava comprovat que tots els col·legis es preparaven força.

Sempre estàvem un o l'altre al confessional. Es visitaven els malalts, impedits o vells i si volien la Comunió els hi portàvem. Alguns del Centre també dedicaven algunes estones a visitar-los, especialment si eren coneguts, ja que així no els costava tant de passar-hi més estona. De la beneficència de poc cost monetari però de quantitat, se'n cuidava l'Ajuntament; la de més cost (lloguers, malalts, etc.) procuràvem resoldre-ho nosaltres. El que no m'agradava era la diferència en els enterraments. Segons el que volien i pagaven, hi anaven més sacerdots i es tocaven més o menys les campanes. Amb això no vaig voler intentar posar-m'hi perquè es feia a totes les parròquies veïnes. Per no repetir-ho, valgui aquest incís per a les parròquies de Barcelona, especialment Santa Maria del Mar, d'on vaig ser vicari; aquelles diferències eren tan grans que no goso escriure la paraula amb la qual les definiria: cada enterrament era per a mi una vergonya que passava i un sentit poc cristià; esperava a ser Rector per treure-ho de seguida. Quan vaig ser-ho de Sant Pau d'Ordal ens vàrem avenir amb els veïns i a tots els enterraments hi anaven dos sacerdots, els de Sant Pau d'Ordal i Ordal, que potser teníem les parròquies mes pietoses. Tots els assistents a l'enterrament o quasi tots cantaven la Missa de Rèquiem que el sacerdot ajudant dirigia, però cadascú ja ho havia assajat des de temps. Els familiars que venien de fora quedaven contents del bé i pietós que quedava i solament es celebrava la missa exequial cantada.

2.4 GALLECS

Abans he dit que al mateix temps del nomenament de vicari de Mollet, vaig ser encarregat de Gallecs. Era un poblet dependent de Mollet i abans del 1936 era una Tinença de la mateixa parròquia de Mollet i va continuar essent-ho. Per anar-hi amb bicicleta, i passant pel dret i mals camins entre vinyes i camps, es trigava uns 35 minuts. Si plovia o hi havia fang s'havia de passar per la carretera de Caldes fins a Polinyà on hi havia un trencall de carretera de carro que portava fins a l'església, però es necessitava més d'una hora, i si la carretera estava molt enfangada, s'havia de passar per un carenat on moltes vegades havia caigut. Vaig anar-hi dos anys. Per passar pel dret s'havia d'agafar una carretera de carro que anava a unes masies. Al sortir de Mollet, aquella

carretera passava uns trenta metres per un tall que havien fet en un terraplè, i es passava la via del tren, de manera que no es veia venir el tren. L'Ajuntament hi havia posat una família perquè a l'hora de passar el tren possessin una cadena. Un diumenge, al passar jo amb la bicicleta, com que no hi havia cadena, travessava la via i vaig veure que el tren corria a tota marxa a pocs metres meus. La reacció natural era que hagués frenat, però ja estava al mig de la via; vaig fer unes fortes pedalades i el tren va passar-me a uns dos metres de distancia. Vaig quedar tremolant i donant gràcies a Déu que altra vegada m'havia lliurat. No obstant, deixant la bicicleta a terra vaig anar a dir a la dona que s'encarregava de posar la cadena: la vostra feina és molt poc carregosa i, per això, us heu descuidat i segurament que no ha estat la primera vegada; penseu que teniu la responsabilitat de la vida dels que passen per aquí. Jo anava sol, però si hagués passat un cotxe o una tartana, fixeuvos quants haurien mort. No perquè jo anés sol la meua vida deixa de tenir valor. Aquella pobra dona es va posar a plorar demanant-me perdó. Jo vaig dir-li que donés gràcies a Déu perquè no havia passat res, com jo també ho faria en la missa que anava a celebrar a Gallecs. Ja us perdono i us prometo que no us denunciaré. Quedeu-vos amb Déu i demaneu al vostre Àngel de la guarda que us faci una bona guardiana d'aquest pas a nivell.

De tant en tant anava a visitar el col·legi i comentàvem el que la mestra els ensenyava de catecisme. Un dia, comentant la Creació, un nen espontàniament va dir: Nostre Senyor pensava en tot, perquè si no hagués fet l'herba abans, els conills no haurien sabut què menjar. L'anècdota és graciosa i de poca importància, però com que el pensament havia sortit d'ells em va donar ocasió per explicar l'ordre i la providència de la Creació. La intervenció correcta d'aquell nen era bona.

Un dia, explicant el cas de Mollet, i la feina que, gràcies a Déu hi tenia, el Sr. Rector de Palau-Solità, Mn. Toldrà Borràs, que era molt zelós no sols per la seva Parròquia sinó per la Diòcesi, va oferir-se de fer-se càrrec de Gallecs amb la condició de no dependre de Mollet, cosa molt natural. Palau-Solità està molt més proper a Gallecs i amb millor accés. Li vaig agrair l'oferiment, però havíem de posar-nos d'acord amb Mn. Josep de Mollet. Com que ja estava de més bon humor i es feia càrrec que cuidar-me de Gallecs era molt pesat per a mi, va dir-me que anés a buscar l'oferiment per escrit i ell i Mn. Toldrà anirien al Bisbat per arreglar-ho, i ho van aconseguir; així jo vaig poder atendre millor el culte de la parròquia de Mollet. Vaig notificar-ho als de Gallecs, explicant les raons i avantatges que Mn. Toldrà sols tenia la missa de les 8 del matí, perquè a Plegamans la celebraven a les 12, i ell tenia lliure des de les 9. Vaig demanar als feligresos que l'anessin a cercar i tornar amb tartana, que es possessin d'acord en els dies que els tocava amb un noi que tots estimàvem molt per la seva bondat i simpatia, que es deia Pau. Amb tot arreglat, vàrem quedar el dia de

presentar-lo i llegir el document del Bisbe, on el nomenava encarregat de la feligresia i església amb les facultats de Rector. Mn. Toldrà va poder i voler treballar-hi molt i bé. Els feligresos varen quedar molt contents que Sta. Maria de Gallecs ja fos com una parròquia, el varen ajudar molt i se'l varen estimar, la qual cosa fou per mi una sincera alegria.

2.5 CONVOCATÒRIA D'OPOSICIONS A RECTOR

Feia molts anys que no s'havien convocat (potser uns 25). Mn. Josep Casanovas no era Rector titular de Mollet perquè ho era Mn. Esteve Oleart, que encara vivia, i en aquell temps es respectava el càrrec que s'havia guanyat per oposicions. Mn. Josep va dir-me que hi prendria part i m'aconsellava que jo també ho fes encara que no volgués ser Rector de cap parròquia per ser massa jove. Com que les aprovaria, tindria l'avantatge de no haver d'anar a examinar-me de sinodals (els cinc primers anys, cada any; després una vegada cada cinc anys; i després una cada deu anys). Per aquesta raó em va convèncer, ja que no hauria d'examinar-me més i com que feia poc més de tres anys que havia acabat la carrera, em seria relativament fàcil aprovar. El programa de les tesis de teologia era molt extens i s'havien de saber totes, perquè en un paper imprès que donaven al començament d'escriure-les hi havia, la tesi a exposar i provar; el cas de moral, bastant difícil; també el de Dret Canònic; la traducció del llatí d'un fragment de la Sagrada Escripura i una homilia sobre l'Evangelí

Dilluns de Pasqua de 1949 als jardins del monestir de Montserrat.
Mn. Borràs és el primer de la dreta.

que hi havia escrit, concretant voluntàriament, si es dirigia a un públic pietós, incrèdul, intel·lectual, seminaristes, sacerdots, infants, etc. L'única cosa que teníem era una llarguíssima llista de les tesis estudiades en quatre cursos de la carrera.

Ens vàrem posar a estudiar sense deixar la molta feina que teníem. Jo vaig resumir-me totes les tesis de teologia per recordar-les millor i vaig estudiar la moral en els punts mes fonamentals. Les altres qüestions ja sortien. Mn. Josep em va demanar els apunts per recordar les cites, deia ell, però el que feia era copiar-los. Això més aviat m'agradava i així podia ajudar-lo.

Varen arribar les oposicions convocades pel Sr. Bisbe Dr. Modrego i em sembla que varen aprovar tots. Poc després ens varen enviar un imprès en el qual constaven les parròquies vacants i, quan varen ser proveïdes, la de les resultants; i per tercera vegada, les últimes resultants. Jo no vaig demanar-ne cap; Mn. Josep va demanar-ne tres de les que es podien optar de la llista enviada i li varen donar la de Sant Andreu de Palomar¹⁷. Li vàrem fer un bon comiat i la junta del Centre el va nomenar soci honorari perpetu, títol que se li va donar al prendre possessió de la parròquia. Va venir a substituir-lo Mn. Jaume Estrada, amb poca il·lusió perquè no el varen deixar a Gelida on estava i volia quedar-s'hi perquè estava vacant, i en canvi Mollet no ho estava. Era mol simpàtic i bon amic.

2.6 OFERTA DE QUEDAR-ME A MOLLET COM A RECTOR

Un dia vaig haver d'anar al Bisbat i el Dr. Montserrat, professor de moral del Seminari i de la Universitat, canonge i prelat domèstic del Papa, va veure'm i va felicitar-me per les oposicions. Em va preguntar si havia firmat per les primeres ternes. Vaig dir-li que no perquè solament feia quatre anys que era sacerdot i, francament, per anar-me'n a una parròquia rural on no podia alternar amb ningú preferia passar per alguna o algunes de més grans com a vicari, i quan me'n toqués alguna de rural ja coneixeria ambients més amplis, encara que potser més complicats. Va dir-me: ara ja estan tancades les primeres ternes, però dintre de mig any, sortiran les resultants, firma al menys «a voluntat del Bisbe» i podria ser que te'n donessin una de no tan rural. Deixi-m'ho pensar, vaig dir-li.

Al cap de dos dies va venir un empleat del Sr. Ros de can Mulà a dir-me si volia fer-li el favor d'anar a parlar amb ell (aquest senyor era molt bon cristià). Vaig preparar per la Primera Comunió a un nét seu que tenia una malaltia incurable però era molt llest i pietós, i als de casa seva els dolia que es morís sense haver-la feta; per això ens coneixíem bastant i sabia tot el que s'havia fet i s'estava fent, però sobretot perquè havia sabut, amb l'ajuda de Déu, fer recuperar l'alegria i les ganes de treballar com a sacerdot, a Mn. Josep i haver aconseguit que el poble no el mirés amb tanta antipatia. Era fabricant i tracta-

va molt bé els seus treballadors i aquests el respectaven i l'estimaven. Era molt amic del Dr. Montserrat, del Dr. Pech secretari de càmera del Bisbat i del Dr. Salvans, molt ben considerat pel Sr. Bisbe. En primer lloc va dir-me que el perdonés que m'hagués fet anar a casa seva, però és que el que volia dir-me no volia que ho sabés ni ho sentís ningú. Anem a la qüestió: si jo acceptava ser Rector de Mollet, ell es comprometia per acta notarial a pagar-ne la nòmina i afegir una quarta part més a Mn. Esteve Oleart, rector titular de Mollet¹⁸, però amb la condició que renunciés al títol de propietat. Encara que no vaig dir-li, podia explicar-li que com que Mn. Esteve era fill de Terrassa, li va fer gràcia assistir a l'ordenació sacerdotal que va haver-hi a aquesta ciutat l'any 1944, quan van ordenar-me a mi. A l'acabar la cerimònia va venir a preguntar als que havíem estat ordenats, qui era Mn. Borràs. Li varen dir, i tot emocionat va besar-me les mans i va dir-me: Vostè, com he sentit, és fill de Vallirana i deu tenir de 24 a 25 anys i té un oncle sacerdot que es diu Mn. Ramon. Vaig errar? Vaig respondre-li que tot era exacte. Llavors va continuar: Sóc Mn. Esteve Oleart i quan vostè va néixer jo era Rector de Vallirana i aquells dies va ser ordenat sacerdot Mn. Ramon i va cantar missa a Vallirana, la qual cosa em posa molt content. I ara deixi'm que li doni una afectuosa abraçada, desitjant-li que el Senyor l'ajudi a fer un autèntic apostolat sacerdotal. Li sortiren llàgrimes dels ulls i a mi no em va costar res perquè tots aquells dies passava d'una emoció a l'altra. He dit que no vaig explicar-li això al Sr. Ros, perquè no tingués un argument més per fer-me quedar a Mollet. El Sr. Ros va continuar. A vostè ja el coneixem i el que ha aconseguit aquí es tan meravellós que pensem que encara faria molt més. Jo crec tenir la manera que el nomenin el nostre Rector. Si ho exposo als doctors Montserrat, Pech, Salvans, que tant es preocupen pel bé de la Diòcesi, el nomenaran; si vostè ho accepta, com que li tinc confiança, donaria a la parròquia amb possessió plena el pati que hi ha davant del Centre, després d'haver-lo fet arreglar i construir el que vostè cregui necessari; aquella edificació que dona paret per paret amb el Centre i que és més del doble gran i dona directament al carrer i al pati, la fariem arreglar i construir-hi el que cal i també ho donaria en propietat a la parròquia. Aquella proposició començava a fer-me tambalejar. Si deia que no, la parròquia que tant estimava perdia l'ocasió de posseir uns béns de gran valor, especialment perquè es trobaven prop de l'església i al mig de la vila. Si deia que sí, posava damunt la Parròquia una responsabilitat i una preocupació potser innecessàries, perquè amb el que ja teníem n'hi havia prou, i segurament vindrien a demanar-ne l'ús uns grups que no podríem controlar. Però la raó de dir que no era més forta encara. Jo sempre he cregut en la «justícia distributiva» i això pesava molt en la meua consciència perquè li digui Sí, vaig contestar-li. Sols feia quatre anys que jo era sacerdot, Mollet estava creixent d'una manera que ningú s'imaginava i les perspectives eren que encara creixeria molt més. Posant un Rector jove (29

anys), es tancava una fila en el torn d'ascens de molts sacerdots que, amb més anys i mèrits que jo, esperen un canvi digne que els rellevi d'estar-se en un poblet endarrerit en tots conceptes. En la justícia distributiva o d'ascens, com que desgraciadament passa desapercebuda, quin dret et defensa? Conec diferents sacerdots que han viscut amargats perquè s'han vist oblidats o marginats. No tots som com el Rector d'Ars. Això que li estic dient, encara que ja ho havia pensat abans tement que m'ho proposaria, no ho he improvisat ara. Ja fa molts anys que ho porto en la meva consciència i ara no voldria claudicar contradint-la. Li agraeixo molt els elogis que m'ha fet, la confiança que m'ha demostrat i la immerescuda valoració que fa de mi. Si escoltés el meu pensament li diria que sí amb molt de goig, però si escolto el meu cor sacerdotal no li puc dir.

Vaig pregar-li que malgrat no saber encara els noms dels que s'interessaven per mi en aquest assumpte, els fes arribar el meu agraïment i acceptessin amb comprensió els meus raonaments. Espero que també vostè m'hagi comprès. El Sr. Ros va dir-me que ho comprenia molt bé i em felicitava per ser així de conseqüent amb els meus principis, perquè durant aquells quatre anys havia aguantat molt i havia aconseguit la solució de moltes realitats difícils, però per això, ara encara li sabia més greu que no acceptés. Ens vàrem despedir molt amigablement, tots dos amb els ulls humits. Vaig donar gràcies al meu Àngel de la guarda perquè m'havia ajudat a què, amb sincera diplomàcia, havia sabut declinar aquella oferta tan temptadora. No m'ha dolgut mai haver obrat així, tot i que en aquesta línia he passat moltes dificultats, però gràcies a Déu n'he sortit. De tot això no en vaig parlar mai ni amb Mn. Josep Casanovas ni amb Mn. Jaume Estrada, que llavors estava de regent a Mollet i jo era el seu vicari¹⁹.

2.7 SORTIDA DE MOLLET

A finals de juny de 1949 Mn. Joan rebia el nomenament de vicari de Santa Maria del Mar, de Barcelona (era costum canviar el vicari poc després de fer-ho el Rector). El diumenge va acomiadar-se de la parròquia de Mollet "que amb tant de goig havia servit durant cinc anys. Molta gent, després de missa vingueren a acomiadar-me, alguns amb llàgrimes als ulls, tant joves com noies, mainada i gent gran, i de passada s'excusaven per no venir a l'hora de marxar perquè estaven al treball. A la tarda i al pati del Centre varen improvisar un petit festival d'homenatge i com que feia bon dia i fresca varen ser molts". Des de Mollet l'anàrem a visitar i va ensenyar-nos tot el que era ara el seu entorn nou de vida. No oblidava però, els anys viscuts a Mollet.

Als dos anys justos el nomenaren regent de Sant Pau d'Ordal, relativament a prop de Vallirana, enllaçats per un auto de línia. Quan era a Sant Pau, a principis de 1953, va morir el seu pare i, en representació del Centre Parroquial de Mollet, assistírem a l'enterrament i funeral en Josep Vilà i jo.

Mn. Joan a l'escala de la rectoria amb membres del Centre Parroquial.
Sant Pau d'Ordal, 2 d'octubre de 1955.

Aquí acaba la primera part de les Memòries de Mn. Joan.

Restà 11 anys a Sant Pau d'Ordal, on el visitàrem els del Centre en autocar, de pas en una excursió a Sitges i Vilanova i vàrem ser rebuts amb immensa alegria.

El 14 d'abril de 1955 tornava a Mollet per oficiar la missa del meu casament, enllaç que beneí Mn. Josep Casanovas. Fou ocasió de tornar-se a trobar els que havien estat regent i vicari de la parròquia de Mollet al llarg d'uns quatre anys, primers i més fecunds de la vida del Centre Parroquial del que van ser-ne els promotors.

De Sant Pau d'Ordal el traslladaren a fundar la parròquia de Sant Lluís Gonçaga de Barcelona, on l'acompanyava la seva mare. Crec que va estar-hi uns nou anys i després va passar, ja definitivament, a la parròquia de la Mare de Déu de la Medalla Miraculosa²⁰, on també l'acompanyava la seva mare fins a la seva mort el 19 de juny de 1981, quan va ser enterrada a Vallirana en una gran manifestació de dol.

Notes

1. Quan es va jubilar, va donar a la Biblioteca del Seminari cinc volums de mida foli i centenars de fulls, amb escrits i fotografies que havia recollit de l'efemèride.
2. Recordo amb emoció que anys després, quan Mn. Joan estava a Mollet, vaig ajudar-lo a dir una missa al mateix cambril de la Verge de Montserrat.
3. Jaume Armengol.
4. Mn. Josep Casanovas, administrador de la Parròquia.
5. Mn. Borràs oblidava, com a mínim, les associacions de Filles de Maria, Terciàries franciscanes i de la Sagrada Família amb les seves capelletes visitant una vegada al mes les llars de la població que ho desitjaven.
6. Aquí a Mn. Joan li falla la memòria. El I Certamen Catequístic va fer-se el curs 1943-44 a tots els col·legis i les eliminatòries finals als Col·legis Nacionals. La guanyadora de les noies va ser Isabel Fuster i dels nois, jo mateix, Josep M. Suñé. Se'ns nomenava emperadriu i emperador i els següents classificats formaven la cort respectiva. El 18 d'octubre es va fer la festa al Tabaran: ens hi traslladàrem, vestits d'emperador i emperadriu, la cort de nenes de primera comunió i la de nens amb vestit adient, des de l'església al Tabaran. Presidí l'acte el bisbe Dr. Modrego i jo vaig llegir un discurs en castellà. El públic emplenava totalment el local.
7. Vegeu *El teatre al Centre Parroquial de Mollet del Vallès (1945-1961)*, de Glòria Arimon i Ventura, Ajuntament de Mollet (2005).
8. Mn. Joan era un aficionat a l'electricitat, un "manetes". Ell mateix explica del temps de la guerra: "Vaig comprar a un veí pel preu d'un jornal, una ràdio de galena, però sols sentia *Ràdio Verdad* (en català i castellà) que retransmetia des de Baiona ... i les emissores locals ... ; era molt antiga però ben guardada. Tenia una bobina amb dos reguladors de sintonia i uns auriculars ... Jo, com que en un llibre de física havia trobat unes nocions generals i ells tenien dintre la capsula on la guardaven, un full on hi havia l'esquema del muntatge, vaig intentar posar-la en funcionament. Vaig trobar la galena entre la runa d'una mina de plom que ja feia anys que no funcionava. Vaig fer-

me una molla amb fil de coure de telèfon. Casualment tenien el fil d'antena molt llarg. Vaig muntar-la en forma d'ix perquè no semblés una creu i amb molts aïlladors; ho vaig fer tenint en compte que no es toqués ella mateixa per cap punt perquè no perdés força de captació, tal com deia el llibre consultat. Amb un mapa d'Europa vaig mirar la direcció recta de Baiona i la vaig encarar plana en aquella direcció. L'estructura de l'antena era com un teixit de tela d'aranya. El fil vaig continuar-lo fins al canó de plom, al qual ben llimat vaig cargolar-li l'antena i sense tallar-la vaig lligar-hi el fil ben netejat, com havia fet pel canó que subministra l'aigua, i aixafant-lo amb el fil va quedar com soldat. El fil d'antena, que era molt llarg, el vaig fer continuar fins a dintre casa i ben netejat, el vaig cargolar al lloc. Vaig provar-lo i vaig sentir perfectament les emissores locals. A les 10 del vespre, l'hora de l'emissió de 'Ràdio veritat' vaig tenir la il·lusió de sentir-la nítidament. Molts diumenges radiaven la missa". Quan es veia ofegat, demanava auxili a Emili Codina, que l'ajudava amablement.

9. Al principi foren cadires de boga, unides cada cinc o sis amb llates de fusta; més tard es compraren butaques d'ocasió.
10. Mn. Joan va convèncer, no sense esforç, que la Verge, els àngels i alguns pastors fossin noies, trencant la llarga costum de que les representacions teatrals als centres parroquials fossin nois o noies sols. El fet es repeteix anys després ja a Santa Maria del Mar i ho explica detalladament: "Jo vaig proposar als que feien comèdia, que fessin *Els Pastorets*. Em varen dir que si la Mare de Déu havia d'ésser representada per un noi, no calia que en parléssim. Vaig aprofitar el bon moment que hi havia amb el sr. Rector i li vaig dir que teníem ganes de fer *Els Pastorets*. Crec que en algun centre han fet sortir de Mare de Déu a un noi adolescent, però han estat molt criticats, perquè a més de ridícul és una irreverència. Si ara hi hagués premsa anticlerical com abans, a més de ridiculitzar-ho hi haurien comentaris ofensius i immorals. Va quedar bastant desarmat i va dir-me: Si en el nostre centre es fa teatre mixt ens criticaran els altres. Jo li vaig dir: Els principals centres ho fan, per exemple el de Sant Andreu del Palomar, el de Mollet on jo era, el del Pi... i si no fan comèdies han de fer cine, i és difícil trobar films passables, i com és natural hi surten dones. Si fem els pastorets, perquè la noia que fa de Maria no es trobi sola, podem posar noies que facin d'àngels i alguns altres personatges... això és el més natural del món. Va dir que sí, però que anéssim en compte. Jo li vaig dir que els nois i noies són molt responsables. Després, al Centre, els ho vaig explicar. *Els Pastorets* varen fer-se i tal com va passar a Mollet, es va obrir la porta al teatre", calcat al que havia passat a Mollet, gens d'estranyar després d'una guerra i persecució com les sofertes.
11. Sols els primers temps. Després van haver-se de reduir despeses i tot ho feren voluntaris.
12. Cal recordar la col·laboració desinteressada del tècnic en ràdio Guallar i la del senyor Rodón com operador fins que va contractar-se'n un.
13. La secció de bàsquet (dins de la d'esports) va crear-se l'any 1948 i un equip va participar diferents anys en el campionat diocesà com a C.P.Mollet (vegeu *50 anys de bàsquet a Mollet*, de Joan Costa, editat l'any 1994 pel Club de Bàsquet Mollet).
14. Hi havia un petit grup de joves que els festius en què no hi havia activitat al Centre, feien excursions a la carena litoral, a Sant Fost, Martorelles i Montornès principalment (ermита de Cabanyes, Castellruf, castell de Sant Miquel) i recollien restes superficials dels poblats ibèrics per al museu del Centre. Mn. Joan va organitzar una excursió especial amb uns 25 nois en bicicleta (tres o quatre ho feren en tren), a Mataró per la carretera del coll de Pàrpers i entrada per Arenys. Va visitar-se un col·legi crec que de Maristes i l'església parroquial de Santa Maria on vam admirar l'altar del Santíssim, amb pintures de Viladomat que va salvar-se miraculosament durant la guerra perquè uns feligresos varen tapiar la porta d'entrada a la capella i l'aïllaren. Més tard, el

Centre organitzà sortides anuals en autocar com a premi i estímul als membres de l'elenc teatral i col·laboradors.

15. En realitat, va ser abans de posar-se en marxa el Centre, l'agost de 1944, quan feia poc que Mn. Joan havia arribat a Mollet. Va fer-se a l'edifici que ocupava el Sindicat de Pagesos, tocant als Quatre Cantons.
16. Uns anys després, al ser traslladat a Santa Maria del Mar, va trobar-se amb dos centres parroquials, el de nois i homes i el de noies. Mn. Joan escrivia: "Jo, que estava acostumat al Centre de Mollet, on amb agradable i bona camaraderia actuàvem tots, no me'n sabia avenir".
17. El rector de dret, Mn. Esteva Oleart residia amb unes monges al carrer Bellesguard, prop de la plaça de la Bonanova, a Barcelona. Si no renunciava al càrrec, que era vitalici, Mn. Josep havia de marxar de Mollet per ocupar en propietat una altra parròquia. Un quants molletans (crec recordar en Matoses, Ribé, Joan Ventura, Martí Pou, Josep Vilà, jo i tal vegada algun més) férem una visita a Mn. Esteva i li demanàrem que renunciés per tal que es declarés la vacant i Mn. Josep podés optar-hi. La visita va ser del tot infructuosa.
18. Es deia Esteva Oleart i no sé d'on li venia la confusió a Mn. Joan. A casa era ben conegut perquè la seva neboda, Isabel Vilallonga, que li feia de majordoma, era molt amiga de la mama. Durant la guerra, varen refugiar-se a Berga i nosaltres també, en ser nomenada mestra nacional la mama (a Mollet s'havien confiscat del col·legi que hi posseïa i va quedar-se sense feina ni ingressos). El visitàvem al pis que ocupava prop de l'Ajuntament i de l'antic col·legi de frares on la mama tenia el destí i jo hi assistia.
19. Era un fet que crec ningú no sabia, jo tampoc. Amb la perspectiva que dóna el temps, tal vegada hauria estat bo per Mollet que hagués acceptat ser-ne el rector.
20. A finals de 1971 retornava jo amb la meua família a Barcelona després de dotze anys llargs a Granada, on nasqueren els nostres tres fills. El mes de març següent, Mn. Joan ens feia el favor de donar la Primera Comunió a la parròquia de la Miraculosa al nostre fill petit, que per edat no havia pogut fer-la a Granada, en una emotiva cerimònia íntima.

Alguns exemples de violència de gènere a la dècada dels anys seixanta a Mollet del Vallès

Glòria Arimon i Ventura
Periodista i filòloga

1. LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE EN EL MÓN

Històricament, la violència contra les dones ha adoptat múltiples formes: esclavitud sexual, violència en situacions de guerres, assassinats per honor, violacions, infanticidi femení, mutilació genital, agressions, violència a la llar

La Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona, aprovada per les Nacions Unides el desembre del 1993 feia, per primer cop, una definició del que és la violència de gènere. Es defineix la violència contra les dones com aquells actes que "puguin tenir com a resultat dany o sofriment físic, sexual, o psicològic per a la dona, així com les amenaces d'aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es donen a la vida pública com a la privada"¹.

La desigualtat entre homes i dones al llarg de la història ha propiciat aquesta violència, que s'ha exercit contra dones de qualsevol país, raça, religió o classe social². Els valors patriarcals han fet que les agressions a les dones s'hagin acceptat com un fet normal³.

La violència a la llar és una de les pràctiques més generalitzades de violència contra les dones. Són diversos els estudis que demostren que més d'un 20% de les dones han estat víctimes de maltractaments per part dels homes amb qui viuen.

El maltractament a les dones es considera internacionalment com a fenomen social des de l'any 1995, en què a la Conferència de Beijing⁴ es va reconèixer la violència de gènere com a problema social i es va definir en el context de la violació dels drets humans i de la lluita per la igualtat entre homes i dones⁵. Un dels objectius estratègics de la Conferència va ser l'adopció de mesures integrades per prevenir i eliminar la violència contra les dones.

La violència contra les dones, segons la Comissària de Treball i d'Assumptes Socials de la Unió Europea, Anna Diamantopoulou, afecta una de cada cinc

dones europees en algun moment de la seva vida⁶. A Espanya, les xifres de denúncies de violència contra les dones s'acosta a les 25.000 a l'any, però es creu que només es denuncien un 10% dels actes de violència de què són víctimes les dones. Marits, excònjuges, promesos i antics companys són els responsables de la meitat de les morts violentes de dones en el món, segons l'Informe mundial sobre Violència i Salut fet públic per l'Organització Mundial de la Salut (OMS) a Brussel·les el 3 d'octubre de 2002⁷.

“La falta de documentació i d'investigació sobre violència domèstica, assetjament sexual i violència contra les dones i les nenes en espais públics i privats, inclòs el lloc de treball, obstaculitza els esforços encaminats a preparar estratègies concretes de prevenció”.

Destaca, per tant, l'absència de dades i de documentació fins a anys recents. Moltes de les pràctiques de la violència de gènere no han existit de cara enfora i han restat invisibles davant la societat fins fa pocs anys. La lluita del moviment feminista ha fet evidents les situacions de violència contra les dones dintre les parets de la llar o la feina. Fins fa ben poc, la violència domèstica, no existia, senzillament, perquè no se'n parlava i si no hi havia problema, no calia investigar res. El fet que la violència passés de ser considerada un problema privat i personal, a un problema social, a més d'implicar un major coneixement, ha representat la possibilitat d'analitzar les causes i de preveure les alternatives i la prevenció. L'accés a la democràcia ha significat, doncs, tenir més elements per lluitar contra aquesta xacra.

2. FRANQUISME I VIOLÈNCIA DE GÈNERE

Durant la dictadura franquista, els valors que potencià el dictador i la Falange, amb el vistiplau de la jerarquia de l'Església, eren els de la submissió total de la dona a l'home. Deia Pilar Primo de Rivera l'any 1942:

“Las mujeres nunca descubren nada. Les falta, desde luego, el talento creador reservado por Dios para inteligencias varoniles. Nosotras no podemos hacer nada más que interpretar, mejor o peor, lo que los hombres nos dan hecho”.

La revista *Teresa*, de la Secció Femenina, el març de 1951 publicava un article a l'habitual reportatge setmanal, que, entre altres coses, deia⁸:

“Una mujer que tenga que atender a las faenas domésticas con toda regularidad, tiene ocasión de hacer tanta gimnasia como no lo hará nunca, verdaderamente, si trabaja fuera de casa. Solamente la limpieza y el abrillantado de los suelos, y si se piensa en los movimientos que son necesarios para quitar el polvo de los sitios altos, limpiar los cristales, sacudir los trajes, se darán cuenta que se realizan tantos

Los asesores Religiosos orientan la formación católica de la Sección Femenina, porque queremos hacer de las falangistas verdaderas mujeres fuertes de espíritu, que sin fobias, sepan distinguir claramente el bien del mal.

(Sección Femenina, *La Sección Femenina, historia y misión*, 1944)

Sabes que existen los vicios, que existen las pasiones, que existen los amores prohibidos; pero todo, todo ello, es lo más triste, feo y pecaminoso de la humanidad. Todo ello está reñido con tu anhelo de perfección, de limpieza moral; todo ello está reñido con tus ilusiones.

(Sección Femenina, *Economía doméstica, para Bachillerato, Comercio y Magisterio*, 1968)

La mujer sensual tiene los ojos hundidos, las mejillas descoloridas, transparentes las orejas, apuntada la barbilla, seca la boca, sudorosas las manos, quebrado el talle, inseguro el paso y triste todo su ser. Espiritualmente, el entendimiento se oscurece, se hace tardo a la reflexión; la voluntad pierde el dominio de sus actos y es como una barquilla a merced de las olas; la memoria se entumece. Sólo la imaginación permanece activa, para su daño, con la representación de imágenes lascivas, que la llenan totalmente. De la mujer sensual no se ha de esperar trabajo serio, idea grave, labor fecunda, sentimiento limpio, ternura acogedora.

(Padre García Pizar en *Médula*, revista de la S.F., 12 agosto 1945)

Bendita sea tu pureza y eternamente lo sea.

49

Els valors potenciat per la Falange durant la dictadura franquista eren els de la submissió total de la dona a l'home.

movimientos de cultura física que aun cuando no tienen como finalidad la estética del cuerpo, son igualmente eficacísimos precisamente para este fin.”

A través de les escoles, la Secció Femenina promovia aquests valors mitjançant els manuals d'ensenyament obligatori, com el cas de l'anomenat *Economía doméstica para Bachillerato, Comercio y Magisterio*, de l'any 1968:

“Sabes que existen los vicios, que existen las pasiones, que existen los amores prohibidos; pero todo ello es lo mas triste, feo y pecaminoso de la humanidad. Todo ello está reñido con tu anhelo de perfección, de limpieza moral; todo ello está reñido con tus ilusiones”.

“Cuando estéis casadas, pondréis en la tarjeta vuestro nombre propio, vuestro primer apellido y después la partícula “de” seguida del apellido de vuestro marido. Así: Carmen García de Marín.

En España se dice señora de Durán o de Peláez. Esta fórmula es agradable puesto que no perdemos la personalidad sino que somos Carmen García, que pertenecemos al señor Marín, o sea que somos Carmen García **de** Marín”.

La violència a la llar implica formes d'abús que exerceix la persona a qui es reconeix l'autoritat del poder dintre de la parella. Si els valors que es potencien per a la dona eren els de la docilitat, la dependència, la submissió i l'obediència, la conseqüència era que la dona havia d'acceptar els capricis i fins i tot la violència procedent del marit, sense ni dret a enfrontar-s'hi. La violència a la llar, per habitual, era invisible, i el maltractament es veia com una cosa natural o normal.

3. EL TRACTAMENT DE LA INFORMACIÓ A LA PREMSA DELS ANYS SEIXANTA

El setmanari *El Caso*, editat a Madrid, es va especialitzar en el que s'anomenava successos, una crònica negra amb reportatges sobre crims, atracaments, estafes i agressions sexuals... Va néixer l'any 1951, dirigit per Eugenio Suarez. Es deia que l'única limitació que li va imposar el Règim era que no hi hagués més d'un assassinat a la portada. L'única revista que superava la tirada de *El Caso* era el diari d'esports *Marca*. Centrar l'atenció del públic en temes d'esports o de successos distreia la gent de pensar en els seus problemes afectius, laborals o en la manca de llibertats.

Ramón Arangüena, periodista que cobria les notícies d'aquest setmanari cap a finals dels anys vuitanta, afirma que s'anava al lloc dels fets, la Guàrdia Civil els estava esperant amb les fotografies i els veïns explicaven el que havia passat. Així es treballava⁹.

Durant la dècada dels seixanta i primera meitat dels setanta Enrique Rubio, que s'havia convertit en un especialista en aquests temes, va fundar a Barcelona el setmanari *¿Por qué?*, centrat en casos espectaculars, truculents i morbosos.

És a partir d'aquestes revistes d'on hem extret informació del que passava a Mollet els anys seixanta, tot i que si el cas es considerava important des del punt de vista informatiu, també se'n feien ressò diaris d'informació general com *La Vanguardia*, *El Correo Catalán* o *El Noticiero Universal*.

4. ANÀLISI DE QUATRE CASOS A MOLLET DEL VALLÈS I CONCLUSIONS

Hem revisat la premsa d'aquesta època¹⁰ i ens hem centrat en un període concret: els anys que van del 1964 al 1968. El que estudiem específicament és la violència masclista exercida pels homes vers les dones, siguin les seves companyes sentimentals o desconegudes. D'aquests cinc anys, hem triat quatre casos que ens semblen representatius del que podia ser la violència contra la dona al nostre poble i dels quals hem trobat constància. En tenim tres en què la víctima és agredida per un home proper (marit, cosí, expromès) i un altre on diverses veïnes són assetjades per un desconegut al carrer.

4.1 ANY 1964. APUNYALAMENT DE DOLORES ROS ALBADALEJO PEL SEU MARIT

Dolores Ros Albadalejo, de 39 anys, estava casada amb Pedro López Escudero i tenien un fill petit. L'any 1964 van comprar una petita parada al mercat municipal per instal·lar-hi un bar. La gent coneixia la Dolores com la Lola. Explica *El Caso* que Pedro Lopez i la seva dona no eren feliços, ja que, segons els veïns, les baralles eren freqüents i discutien per qualsevol motiu, ni que fos per no res.

El 23 de juny de 1964, funcionaris del Jutjat es van presentar en el seu domicili per complimentar una ordre de desnonament. Quan tots els mobles ja eren al carrer, Pedro, irat, va començar a cremar-los. A partir d'aquell dia, la parella i el fill vivien a diversos llocs; algunes nits els havien vist dormint a l'aire lliure, als afores de Mollet.

Sembla que el bar, on feien cafès i begudes, no acabava de funcionar. "Parece ser que las dificultades del negocio agriaron su carácter, ya de por sí muy agresivo, y las discusiones ya habituales se fueron acrecentando". Pedro López, continua el cronista, "contrariamente a lo que se pueda suponer, era un hombre muy trabajador", afirmació difícil d'entendre, sobretot perquè testimonis d'aquella època de venedors del mercat amb qui hem parlat, diuen que era ella la que habitualment treballava. També recorden que l'home bevia.

EL CASO EN BARCELONA
Pág. 13

Después de apuñalar a su esposa se inclinó sobre su hijo y le besó en la frente

Luego se entregó a la GUARDIA CIVIL

ciones de las heridas recibidas.

El policía municipal don Emiliano Gómez Challego, perteneciente a la plantilla de Mollet del Vallès, se dirigió al Ayuntamiento almorzado por un griterío que procedía de la plaza donde radican las Ocasas Constitucionales. Más de medio centenar de personas presenciaba cómo Dolores Ros yacía en el suelo; justo a ella, su marido, miraba anonadado a su alrededor, apretando con el arma que acababa de usar contra Dolores a aquellas que pretendían intervenir. El hijo de corta edad, que les acompañaba, vestigo inocente de la tragedia, presentaba aterrorado la escena, cuya imágen tardaría mucho en borrarse de su mente infantil. El policía municipal Emiliano Gómez fue el primero que corrió en auxilio de Dolores Ros, trasladándola a una furgoneta, la particular propiedad de los hermanos Ruiz-Gómez que rápidamente la condujeron a la clínica municipal, donde fue atendida por el doctor Trifón, que calificó las heridas recibidas por Dolores de potencialmente mortales, aconsejando inmediatamente su traslado al hospital de San Pablo, de Barcelona. Donde, según últimas noticias, ha mejorado notablemente de las heridas de que

fos asaltada en el citado centro quirúrgico.

El agresor

Pedro López Escudero, una vez cometida la agresión, sin soltar el arma que empuñaba fuertemente, se inclinó ante su hijo y le besó la frente; acto seguido tomó la calle Berenguer III, camino del concurrido de la Guardia Civil, donde se presentaba momentos después, declarados autor del hecho delictivo y entregando el arma homicida al comandante del puesto de la Guardia Civil, cabo primero don Pedro Moreno Alarcón, que instruyó las diligencias oportunas, ordenando el traslado de Pedro López Escudero a la cárcel de Granollers, junto con el arma homicida, una navaja de siete centímetros de hoja por diez y seis centímetros de longitud total.

El atenido

Emiliano Gómez es uno de los principales testigos del hecho que apasiona a la opinión pública de Mollet del Vallès. Alrededor de las 19.30 caía en medio de un charco de sangre frente al Ayuntamiento de la localidad Dolores Ros, herida a manos de su propio esposo en un fúnebre momento que

derribó de un golpe el hogar que con tanta fatiga ambos habían creado y que ahora pasaba por una época de dificultades.

A las 19.32 llegaba al lugar del suceso Emiliano Gómez, que presentando el hecho, rápidamente se hizo cargo de la situación y prescindió de la víctima del atentado los primeros auxilios. A las 19.37, trasladada en la furgoneta de los hermanos Ruiz-Gómez es asistida de primera intención en la Policlínica Municipal por el doctor Trifón, que poco más tarde daba las órdenes oportunas para trasladar a la herida a Barcelona por socorrerla a la importante ciudad de quirúrgico.

La vida aconsegada y pacífica de Mollet del Vallès se ha visto trunada por unos días, aunque se este hecho inusual en una localidad donde es proverbial la cordialidad de sus moradores, cuya vida transcurre feliz y sin que surcan vengas a alzar su calma más que de tarde en tarde, afortunadamente, para aquellos que pueden resistir en este paraje donde la medicina de un acceso o refudida con verdadera sorpresa por los habitantes de esta población barcelonesa.

(Foto Coma.)

Apunyalament d'una dona pel seu home, EL CASO, 19-7-64, núm. 637.

Pedro va agredir la Lola el 8 de juliol a la tarda, després d'una discussió al bar; feia molta calor, detalla el setmanari; va començar a colpejar-la reiteradament i després va treure una navalla i la va apunyalat diverses vegades. La Lola encara va tenir forces per sortir a fora la plaça de l'Ajuntament i cridar, però ell la va perseguir. Quan un grup de gent s'hi va acostar per intentar ajudar-la, ell, esgrimint la navalla, els ho va impedir. Per sort, Emiliano Gómez Gallego, un policia municipal que estava a prop, en sentir els crits i xiscles, s'hi va acostar. Al mig del cercle de gent es troba la Lola al terra, plena de sang, Pedro al seu costat, dret, amb l'arma a la mà, i el fill d'ambdós, atemorit. Pedro dona per acabada la feina, "escribiendo tal vez el último capítulo de una serie de peleas e incompatibilidades que el matrimonio no se recataba en disimular ante la mirada reprobatoria de todos cuántos les conocían", fa un petó al seu fill i comença a caminar cap al carrer de Barcelona. Mentrestant, traslladen la Lola en una furgoneta dels germans Ruiz-Gómez¹¹ a la clínica de Mollet, on la va atendre el doctor Tiffon, que recomana que la portin a l'Hospital de Sant Pau, a Barcelona, on la ingressen.

Pedro va anar caminant pel carrer de Berenguer III fins a la caserna de la Guàrdia Civil¹², on es va lliurar. El cabo primer Pedro Moreno Alarcón va instruir les primeres diligències i ordenà el seu trasllat a la presó de Granollers, juntament amb l'arma homicida, una navalla de set centímetres de fulla per disset de longitud total.

El fill petit, que ho havia vist tot, sembla que després de l'agressió, va anar a viure amb uns familiars. La Lola, "herida a manos de su propio esposo en un funesto momento que derribó de un soplo el hogar que con tantas fatigas ambos habían creado", se'n va sortir i continuà treballant al mercat fins que va plegar i pel que expliquen, convivint amb el seu marit quan va sortir de la presó.

4.2 ANY 1966. CINC VEÏNES SÓN AGREDIDES AL CARRER

El 23 de febrer de 1966 el setmanari *¿Por qué?* publica (en portada i a l'interior, amb moltes fotografies, algunes de les quals mostren la dona agredida en el lloc dels fets), la informació de les agressions d'un desconegut a diverses dones molletanes, a la via pública. Diu que és el cinquè cas d'una sèrie d'atacs similars, esdevinguts els darrers quatre o cinc mesos. Explica l'últim, denunciat per la dona agredida, Ana M. Sanchez Aznar, casada, que, juntament amb el seu marit, que treballava a la Pelleria, vivien a can Lledó (El Cuartelillo). La dona explica que tornava de visitar una veïna i al revolt de la via del tren, a la Plana Lledó, li va sortir aquest home. Ella va cridar i lluitar i al cap de poc va aparèixer alguns veïns. Llavors l'home es va escapar.

El primer cas s'havia donat feia uns mesos, també a la Plana Lledó. L'agredida va ser Maria Pascual, que vivia al carrer de Cervantes i l'atac va ser al carrer de

Agressions als carrers de Mollet. POR QUÉ 23-2-66

LA POBLACION DE MOLLET, JUSTAMENTE ALARMADA

UN MANIATICO O PERTURBADO SIEMBRA LA INTRANQUILIDAD ENTRE LAS JOVENES QUE TRANSITAN AL ANOCHECER

Mollet. — Nuevamente esta villa y más concretamente, su barrio norte se han visto conmovidos por la repetición de un hecho que, de unos meses a esta parte, viene produciéndose con demasiada frecuencia: el asalto, esta vez de una muchacha joven que regresaba del trabajo a las diez y media de la noche, y que al ir a entrar en su domicilio fue alcanzada por un individuo con las perversas intenciones que son de suponer.

Por fortuna, la alarma que los casos semejantes ocurridos ha producido, hizo que su madre estuviese esperándola y tuviese tiempo para arrebatarla mientras que ella misma se enfrentaba con el atacante. A los gritos acudieron varios vecinos y, como ha sucedido otras veces, el asaltante logró escapar por una calle poco concurrida, sin ser alcanzado ni localizado.

Conocemos la preocupación de las autoridades y sus esfuerzos por detener a quien perturba tan torpemente la tranquilidad de esta laboriosa población. Lo reiterado de unos actos que ya no pueden calificarse de gamberismo, sino de

delito, y su impunidad hasta el momento, nos obligan a comentar lo que, por otra parte, es tema de general conversación.

Sabemos que es más fácil pedir la solución que encontrarla. Pero confiamos se ponga fin a una situación, cuya persistencia preocupa e irrita con razón al vecindario y, en particular, a las mujeres, que en cuanto anochece no se atreven a salir solas por un miedo que los hechos hacen justificado. — C *

Santa Margarida. En aquest cas, ella portava una ampolla de vinagre i n'hi va tirar un raig als ulls.

Se sabia que una noia jove, R.N, que vivia amb els pares a l'avinguda dels Caiguts¹³, havia estat atacada un diumenge, quan tornava a casa. El setmanari no donava més dades de les altres dues víctimes. Aquells mesos, la inseguretad i la por van ser comunes en totes les dones molletanes. El 24 de febrer, *El Correo Catalán* es fa ressò de les agressions.

Els atacs coincidien en una mateixa zona geogràfica i, en el cas dels dos que explicava el setmanari, les dones que havien aconseguit posar en fuga l'agressor. Segons la Guàrdia Civil, les víctimes deien que l'agressor era un home jove i baix. Les investigacions van donar fruits, ja que la premsa es fa ressò de la detenció (*El Noticiero Universal* i *La Vanguardia* el 15 de març d'aquell any). Expliquen que han detingut un jove de 21 anys, Juan Centelles Miquel, de la Llagosta, que ha confessat ser l'autor de les agressions i alhora, se'l considera autor d'altres atacs similars a la comarca.

4.3 ANY 1967. ANA JOSEFA VIUDEZ GOMEZ ÉS ASSASSINADA PEL SEU COSÍ

Tenia 33 anys i estava casada amb Salvador Fernandez Sanchez; tenien dues filles, de 13 i 6 anys (o 11 o 1, segons els mitjans) i vivien al carrer del Comte d'Urgell, 86. *El Caso* ho presenta així: "Tal vez los calores hayan influido en esta mortandad". Durant un temps, havien tingut d'hoste un cosí germà, Miguel Parra Viudez, de 23 anys, solter, que havia vingut del poble, Huerca Overa (Almeria) l'any 1961. S'hi va estar sis anys, fins que després de múltiples discussions, va arribar a les mans amb el marit i hi van intervenir un capellà, amics i la Guàrdia Civil. El van fer fora i se'n va anar a una pensió. Sembla que la dona i ell mantenien relacions. Hi va arribar a intervenir una iaia del poble, que va venir fins a Mollet per intentar solucionar-ho, però no va aconseguir res. L'any 1967 ell va començar a treballar de policia municipal a l'Ajuntament de Parets.

El 23 d'agost de 1967 apareix un germà del marit, Juan Fernández, que havia fet el servei militar i es va estar uns dies a casa d'ells, aprofitant que era Festa Major. Una tarda, les dues filles i ell van a la fira i la mare diu que es queda a casa una estona i els ja es trobaran més tard, però no apareix. A les nou del vespre, quan arriba el marit de treballar i veuen que la dona no hi és, decideixen posar una denúncia per desaparició. Tres dies més tard, el 26 d'agost, uns nens que buscaven cargols al bosc de Can Pantiquet, troben el cadàver i una navalla barbera al costat. La Guàrdia Civil deté Miquel com a sospitós, però ell ho nega. *El Caso* es pregunta: "L'assassí la va enganyar perquè anés fins allà?"

El Correo Catalán, el 29 i el 30 d'agost, es fa ressò dels fets. Diu que feia vuit mesos que Miguel havia marxat del pis; també en parlen *Tele-Exprés*, el 30 d'agost, amb una fotografia d'ella, *Ya* i *ABC*, amb notícia de l'agència CIFRA. *El*

Pág. 18

EL CASO

LA MUJER DEGLIADA

MISTERIOSO CRIMEN EN MOLLET (BARCELONA)

Nunca la crónica negra había registrado en Barcelona hechos semejantes. Como si la que acaba de transcurrir. Centro asociativo, con todos los agravantes legales, son denunciados para haber sido cometido en tan pocas fechas en una zona prorrótica, aunque goza de la densidad de población que esta.

Tal vez los fuertes calores hayan influido en esta inordinación, cuando en invierno apretaron los fríos, pasaron meses enteros sin detentarse ni una nota de sangre a mano alzada. Ahora, los días finales de agosto parecen haber alterado las corrientes y dotado las pasiones que conducen al crimen.

Estas consideraciones se nos vienen solas a las cuartillas cuando se nos dice de volver de Mollet, pueblecito anexo a la Ribera de Barcelona, nos ociamos para escribir la crónica de otro asesinato de una mujer. El de una madre de familia llamada Ana Josefa Vives Ometes se treinta y tres años de edad, que ha arrojado con la promesa de un día de su desaparición de los bosques.

Ana Josefa que era natural de Laencia, estaba casada con Salvador Fernández Sánchez de cuarenta y cuatro años natural de Bell Llobera. Desde su matrimonio y han vivido muchos años. Juntos con los dos niños, sus hijos del matrimonio. Que ahora tienen tres y seis años. Supuestamente, viajaron a vivir en Mollet hace cinco años. El padre se colocó en una oficina de sedita con

al ver que la madre no aparecía, regresaron a buscarla. La puerta del piso cerró, cerrada ante sus llamadas, por lo que pidiendo permiso en el vecino contiguo entraron a la casa por una ventanita que da a una terraza. Dentro, todo estaba en orden y no había nada.

A las nueve de la noche, cuando regresó el padre al trabajo en la fábrica, extrañadísimo y alarmado, puesto que jamás había oído ruidos antes una sucesiva llamada de Ana, salieron a buscarla. Preguntaron en la vecindad, en las tiendas, recorrieron todo el pueblo, y por último dieron parte a las autoridades. La desaparición era una mujer honesta, de buenas costumbres, apreciada por cuantos la conocían por su buen carácter, con buena salud mental y física. No se encontraba una razón que explicase una ausencia tan larga y misteriosa.

La búsqueda agustada de familiares y autoridades ha durado tres días. Hasta que el sábado, a primera hora de la tarde, se encontró al cadáver con señales evidentes de haber sido asesinada.

A un kilómetro aproximadamente de Mollet, entre unas huertas de labor que hay junto a la carretera y la vía del ferrocarril, hay un pequeño bosque denominado del Pantano, que bastante matorral alta entre los pinos. Los últimos días de esta semana ha llovido, y al sábado un grupo de niños de diez años fue para recoger castañas.

Los niños encontraron el cadáver de Ana entre la maleza, tendido en el suelo, y acudieron a las autoridades. Estaba ya muy descompuesto, pe-

tañías. Posiblemente, la pobre mujer quedaría impobilizada para gritar, al recibir tan gran herida. Y para que no pudiera salir en busca de auxilio a la carretera el asesino debió de mantenerla sujeta hasta que se desahogó. Cerca del cadáver se encontró una navalla barbers.

Este crimen se presenta muy misterioso. Tras días después del descubrimiento del cadáver todavía perduran las investigaciones en busca del culpable. Como se trata de una familia que ha llevado vida normal, sin que se las conozca en absoluto, ha sido detenido Miguel, el primo hermano de la víctima, única persona que con ellos estaba disgustada. Pero parece ser que nunca definitivamente ser el autor del asesinato.

Lo que nadie se explica es cómo pudo ser llevada la víctima hasta ese lugar. En el boteño se le ha encontrado la llave del piso. Loicamente si al salir encontró a alguien se quisiera mantener una conversación privada puede subir al piso, donde no había nada. Resulta difícil admitir que se decidiera a ir sola. Lo que sí es cierto es que sus hijos y cuñada la estaban esperando y se alarmarían al tardarla, como ya efecto sucedió. Por ello, se supone que debieron aguardarla tal vez diciéndole que a su hijo se había ocurrido un mal.

Las investigaciones se discuten por la tardanza en descubrir el cadáver y por la lluvia caída sobre el mismo, que debieron impedirlos de descubrirlo. No obstante, la probabilidad profesional y el gran interés que la Guardia Civil dedica siempre a estos casos, permite esperar que

Assassinat d'una dona pel seu cosí l'any 1967. EL CASO, 2-9-67, núm. 800.

Caso hi torna: Després que el cosí marxés del pis, diu que diferents persones van explicar que l'havien vist parlar amb ella, a prop de la pensió, amigablement i que estava gelós que el cunyat d'ella passés uns dies a casa seva. Després de l'aparició del cadàver, explica que Miguel deia: "Pobre prima mía, pobre Ana. ¿Quién habrá sido el criminal, el asesino sin entrañas capaz de hacerle daño a esa santa?", i cridava, plorava i besava la bossa de la víctima. La Policia, tanmateix, va creure que tenia proves i l'empresonen a Granollers.

Tres anys després, el 21 de febrer de 1970, *La Vanguardia*, a la secció de Tribunals, informa que s'ha fet el judici i ha quedat provat que Miguel Parra, nascut l'any 1944 a Huerca Overa es va traslladar a Mollet l'any 1961, s'allotjà a casa d'ella i al cap d'un temps van iniciar relacions. El desembre de 1966 va marxar perquè el marit el va fer fora, però van continuar veient-se. Donava diners a Anna, voluntàriament o perquè ella n'hi demanava. Al judici quedà provat que el 28 d'agost de 1967 ella li va portar l'esmorzar a la pensió i li va demanar 500 pessetes; ell, a contracor, les hi va donar. Van quedar que a les tres de la tarda es trobarien al torrent Caganell, on ella li portaria el dinar. Ho va fer i van discutir; llavors van quedar que es trobarien a les 6.30 al bosc de Can Pantiquet, on s'havien vist altres vegades. Quan ella hi va arribar, ell va aparèixer al cap de poca estona i li va clavar una navalla, que li seccionà el coll.

El 26 d'agost van trobar el cadàver. El processat feia veure que tenia interès en la recerca, perquè va enviar telegrams als parents del poble per preguntar si la dona era allà i també s'interessava per ella a la caserna de la Guàrdia Civil. L'Audiència de Barcelona el condemnà a 26 anys, 8 mesos i un dia com a autor d'un delictes d'assassinat amb traïdoria, amb agreujament de despoblament i a una indemnització als heretors de 300.000 PTA. El seu advocat va recórrer la sentència, per alienació mental. El 29 d'abril, ABC diu que la Secció tercera de l'Audiència ho confirma. *La Vanguardia*, l'1 de març, diu que la Sala 2 del Suprem confirma la sentència.

En aquest cas veiem que la premsa parla de la calor com un factor d'influència en l'agressivitat de l'home, igual que el cas de Lola (!).

4.4 ANY 1968. MERCEDES MARTINEZ MORENO ÉS APUNYALADA PEL SEU EXPROMÈS

Tenia 23 anys i era filla de Cristina i Alpino, porter de la Pelleria, conegut com l'Avi. Vivien al carrer del Poeta Maragall, 17. Ella havia conegut el seu promès cinc anys abans, quan ell va anar a demanar feina a la fàbrica on ella treballava, sense èxit. Es deia Manuel Fernandez (o Gonzalez, segons el diari)

EL CASO ————— Pág. 15

MOLLET DEL VALLES (BARCELONA)

INTENTÓ ASESINAR de una puñalada a su ANTIGUA NOVIA

DESPUES TRATO DE SUICIDARSE CON LA MISMA NAVAJA

En la tarde del jueves día 20, y en las afueras de la población de Mollet del Vallés, a 17 kilómetros de Barcelona, en un rapto de ira y desocho de una fábrica situada cerca de la línea férrea. La víctima, llamada Mercedes Martínez Moreno, de veintitres años de edad, soltera, Manuel Fernández Cambero, de veinticuatro o veinticinco años de edad, pues parece ser que ni él mismo sabe justamente la edad que tiene, es natural de Badajoz y de oficio albañil. Conoció a Mercedes Martínez cuando, hace cerca de cinco años, se presentó a pedir trabajo en la fábrica donde ella está empleada y donde parece ser que no le admitieron. Manuel cortejó a Mercedes y llegaron a hacerse novios. Al principio parecía un buen matrimonio, formal y trabajador, hasta el punto de que como por capricho de parientes en el pueblo había de hacer sus comidas donde se procedían, la familia de su novia le ofreció un puesto en su mesa, a la cual se ha estado sentando regularmente como si lo fuera de la casa. Fue dormido se ha ido abriendo con varias amatestras. Últimamente lo estaba en una pensión de la calle del Dos de Mayo curación cuando estuvieron casados. Tampoco daba demasiada importancia a que el muchacho fuera jaranero y amigo de basis, por creer que se trataba de cosas de su edad de las que se corregiría cuando contrajera responsabilidades familiares. Pero últimamente, desde que riamente en romper las relaciones, convencida de que sería demandado riesgo unirse con él para todo el resto de su existencia.

SE GASTO EL DINERO
A pesar de avisárselo seriamente, Manuel no sólo no se corregía, sino que se volvió

Apunyalament d'una dona pel seu expromès. EL CASO, 29-6-68, núm. 483.

Camero, de 24/25 anys i feia de paleta. Havia viscut en diferents pensions, la darrera al carrer del Dos de Maig, coneguda com cal Cabrero. Es van prometre i més endavant van obrir un compte d'estalvi en una entitat. Ell sovint anava a menjar a casa de la família. De tant en tant, tenia una mena d'atacs que deien si eren epilèptics i freqüentava bars, però va ser en tornar del servei militar quan se li va notar molt mal caràcter; segons els coneguts i veïns, estava estrany, bevia molt i no volia treballar. Un dia Mercedes va adonar-se que ell havia tret les 40.000 PTA que tenien estalviades i va resultar que se les havia gastat en una gresca amb uns companys. Van discutir molt i ella va trencar la relació. Ell va intentar tornar però ella no en volia saber res. Llavors va planejar l'atac; el 20 de març de 1968 la va apunyalat i a continuació, amb la mateixa navalla, va intentar matar-se ell, sense èxit. Sembla que ella es va salvar.

4.5 CONCLUSIONS

Els quatre casos analitzats que van succeir durant els anys seixanta a Mollet reproduïxen les mateixes lògiques que altres casos estudiats en pobles i ciutats, tant de Catalunya com de fora. Vegem:

- L'agressor és algú de l'entorn immediat. El marit en el cas de Lola Ros, el cosí i amant en el cas de Josefa Viudez i l'expromès, en el cas de Mercedes Martínez.
- L'agressor aparenta interès en trobar el culpable i fins i tot fingeix que col·labora en la recerca. Cas de Josefa Viudez.
- L'agressor, després de l'agressió, es lliura voluntàriament a la policia. Cas de Lola Ros (ell se'n va caminant cap a la caserna de la Guàrdia Civil).
- L'agressor intenta suïcidar-se després d'agredir la víctima. Cas de Mercedes Martínez (intenta matar-se després d'haver-la apunyalat).
- La premsa sensacionalista intenta donar justificacions. El marit de Lola Ros "era molt treballador". O la calor, que apareix com a causa de les agressions en dos dels casos estudiats: "aque'l día hacía mucho calor" (cas Lola Ros - El Caso) i de Josefa Viudez: "Tal vez los calores hayan influido en esta mortandad" (El Caso).
- Les dependències econòmiques o psicològiques de la dona són la causa que, malgrat les agressions, la dona els perdoni i reemprenguin les relacions. Cas de Lola Ros, quan el marit surt de la presó i torna de nou a la llar familiar.
- La via pública és un perill per a les dones i les noies soles. Cas de les cinc dones assetjades en situacions diferents per un individu de la Llagosta.

Tenint en compte els casos que hem trobat documentats (23 entre els anys 1957 i 1988), la conclusió és que durant el franquisme i els primers anys de la democràcia, es denunciava poc o gens i es feien públics només els casos de violència evident; d'altra banda, la violència domèstica a l'interior de la llar, ni comptava. Fins fa poques dècades, aquest tema es considerava un assumpte privat. Quan hi havia agressions a la llar, la dona aguantava. Rarament se separava o demanava el divorci, perquè aquest dret, durant el franquisme, no existia¹⁴. La consigna era aguantar fins a la mort, passés el que passés, perquè el matrimoni era per sempre. Però la fi de la dictadura no va suposar pas la fi de la violència contra les dones; amb la democràcia, aquest tipus de violència ha continuat.

5. LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE A L'ACTUALITAT

L'augment de denúncies des de fa uns anys i la seva difusió a través dels mitjans de comunicació, ha intensificat la percepció del nombre de dones que pateixen aquestes situacions. Segons les dades de l'estudi "Mujer, violencia y medios de comunicación"¹⁵ a finals dels anys noranta els mitjans de comunicació informaven el doble que en relació amb el 1988-1989, i el triple respecte al període 1982-1983.

Fins a començaments dels anys vuitanta a la premsa del nostre país el tema de la violència masculina contra les dones va estar disfressada a les pàgines dels diaris i setmanaris; en una primera fase, com dèiem abans, a les anomenades revistes de successos; més endavant, als diaris que recollien sovint aquesta violència en els *breus* de les pàgines de Successos, però només si hi havia mort o les lesions eren greus. Se solien referir al tema com a "baralla o disputa matrimonial" i no va ser fins més endavant que es va començar a fer servir l'expressió "maltractes".

La darrera dècada, la premsa, la ràdio, la televisió i la publicitat, però també el cinema, els còmics, els videojocs, la música o Internet solen presentar una imatge de la dona de forma tradicional, de manera que es perpetua la seva situació de no igualtat en relació amb l'home¹⁶. Això no ajuda en absolut a lluitar per la igualtat de gènere.

Les diferents institucions polítiques d'àmbit estatal, nacional i municipal fa anys que prenen mesures per l'eliminació de la violència masclista. La figura del marit com a cap de família (i que, recordem-ho, dóna el permís perquè la seva muller tingui passaport o es pugui treure el carnet de conduir) desapareix del Codi Civil el 1975. El 1978 el Codi Penal elimina els delictes d'adulteri i d'amistament. La mateixa Constitució d'aquell any proclama la igualtat i el dret de tota persona a la vida i a la integritat física i moral.¹⁷ Els anys 2003 i 2004 s'aproven diferents lleis contra la violència de gènere.

Taula 1.
Dones mortes per violència de gènere a mans de la parella o exparella.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
PARELLA O EXPARELLA	54	63	50	54	71	72	58	68	70
Cònjuge	30	31	25	24	31	34	21	31	29
Excònjuge	2	4	2	2	4	5	3	4	4
Companya sentimental	13	13	16	19	18	14	11	15	20
Excompanya sentimental	3	3	1	3	9	6	6	9	8
Promesa	3	8	2	4	6	8	12	4	6
Expromesa	3	4	4	2	3	5	5	5	3
En fase de ruptura	16	10	16	9	12	12	1	12	7
En fase de ruptura + exparelles	24	21	23	16	28	28	15	30	22
% «en ruptura» sobre total de morts	44,44	33,33	46,00	29,63	39,44	38,89	25,86	44,12	31,43

*Acumulat fins al 3 de desembre

Font: Instituto de la Mujer. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales

Taula 2.
Denúncies per maltractes produïts per la parella o exparella, segons relació amb l'autor.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dones. Dades absolutes (Delictes + faltes)						
TOTAL	43.313	50.090	57.527	59.758	62.170	53.389*
CÒNJUGE	22.430	22.640	23.263	22.252	22.174	18.039
EXCÒNJUGE(*)	4.674	5.605	6.289	6.466	6.372	5.153
COMP. SENTIMENTAL	8.166	11.124	14.633	16.255	17.360	15.693
EXCOMPONENTIAL	5.640	7.630	9.648	10.827	11.985	10.717
PROMÈS/A	822	1.132	1.494	1.733	1.958	1.776
EXPROMÈS/A	1.581	1.959	2.200	2.225	2.321	2.011

*2007: acumulat fins a l'octubre

Font: Instituto de la Mujer. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales

6. LA LLUITA CONTRA LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE A MOLLET

L'administració local és la més propera a la ciutadania. Per això és important el paper dels ajuntaments en la formació, la detecció, la prevenció, el tractament i la coordinació dels casos de maltractaments.

A la nostra comarca, com a d'altres llocs, el treball dels grups feministes va contribuir a la consecució d'alguns objectius, com els inicials centres de planificació o la posada en marxa de la Casa d'Acollida per a dones maltractades del Vallès.

“De Sta. Perpètua a Terrassa i de Mollet a Sabadell fa anys que fem campanyes contra les agressions. Els grups hem aportat solidaritat i capacitat de convocatòria per denunciar, mobilitzar i fer-nos ressò dels delictes. Volem que el màxim de dones i també d'homes prenguin consciència del fet. Volem que les entitats cíviques i socials així com els sindicats i partits, també responguin. A les Institucions, des de les que tenim més properes, els ajuntaments, fins a la Generalitat i la Diputació, els demanem la presa de posició i que facilitin els mitjans concrets per començar a donar, des d'ara mateix, solucions concretes.

Pla Municipal per a la Igualtat d'Oportunitat de les Dones, aprovat per l'Ajuntament de Mollet del Vallès l'any 1996.

Les Cases-refugi i d'acollida, entre d'altres... poden ser les primeres passes¹⁸. Aquest és un fragment del text del programa de les Jornades Comarcals que el juny de 1989 es van fer a Santa Perpètua, organitzades per la coordinadora de grups de dones del Vallès oriental i occidental. Allà, Joaquina Alemany, responsable de l'Institut Català de la Dona de la Generalitat, es va comprometre a construir una Casa d'Acollida a Granollers, tal com va ser.

L'Ajuntament de Mollet va crear la Regidoria de Dona i Igualtat l'any 1995. L'any següent aprovava el primer Pla Municipal per a la Igualtat d'Oportunitat de les Dones, on en els punts 3.1.1 i 3.1.2 plantejava un Servei d'Acollida i atenció a les dones maltractades.¹⁹

El 1998 es va crear el Servei d'Informació i Assessorament a la Dona (SIAD), que ofereix orientació i atenció psicològica, informació i assessorament jurídic i suport a grups d'ajuda mútua. Amb una psicòloga i una advocada, es coordina amb els serveis d'atenció a la infància, les escoles i els instituts molletans. Segons les seves dades, la majoria de les dones que han demanat ajuda estan immerses en greus crisis de parella que arriben en alguns casos al maltractaments físics i/o psicològics. Sovint es troben enmig de processos de separació amb dificultats per finalitzar-los. El treball del grup, dirigit per la psicòloga del servei, pretén ajudar-les a aprofundir en el coneixement i reflexió més realista sobre la pròpia situació com a punt de partida de la presa de decisions.

Dades d'atenció a les dones molletanes

Any	àrea psicològica	àrea jurídica	violència
2005	143	165	21
2006	162	181	22
2007*	168	177	18

*Dades a 30 de setembre

L'any 2004 l'Ajuntament de Mollet del Vallès va presentar un Protocol d'actuació en casos de violència de gènere i l'any següent es crea l'Observatori local de violència de gènere, format per representants de les àrees bàsiques de salut de Plana Lledó i de Can Pantiquet, l'Hospital de Mollet, els cossos de Seguretat, el SIAD, el jutjat i els serveis socials d'Atenció Primària. L'objectiu és conèixer la realitat de la violència de gènere a la nostra ciutat, a partir d'una sèrie d'indicadors: casos detectats, sexe, edat, nacionalitat, tipus de violència, vincle amb l'agressor, capacitat econòmica de la víctima, etc., per poder garantir l'atenció coordinada dels serveis jurídics, sanitaris, socials i l'administració.

A Mollet funciona un Consell Municipal de Dones i també hi ha una Casa d'Emergència per a refugi de dones maltractades.

7. CRITERIS I PERSPECTIVES ACTUALS DELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

La violència contra la dona no és una acció irracional, sinó el resultat d'un model, el patriarcat, que ha fomentat la desigualtat històrica entre homes i dones i el repartiment de poder entre sexes.

La violència contra la dona no és exclusiva d'un sistema econòmic, polític o social, sinó que està present en tots els estrats de la societat.

La violència contra la dona no és patrimoni de cap estat ni forma de govern concret. Durant el franquisme hi havia violència de gènere i amb la democràcia també (no podem concloure si més o menys, per la falta de dades, però podem intuir que el que passava és que no es denunciava).

La violència tampoc és exclusiva d'una època determinada. Es dona des del fa molts segles i encara que canviïn comportaments socials, continuen dominant els vells valors patriarcal.

Les persones, entitats i institucions implicades en la lluita contra la violència de gènere recomanen que es promocionin els valors igualitaris entre sexes, des de tots els àmbits de la vida política, social, educativa, i mitjans de comunicació.

Ara no existeixen les revistes dels anys seixanta especialitzades en Successos, però hi ha mitjans escrits o programes de televisió amb dubtosos criteris ètics. La mort d'una dona o qualsevol agressió no és mai un espectacle. Per això cal ser curiosos per veure com es transmeten i ens arriben les notícies. Hi ha uns quants principis que els experts en mitjans de comunicació recomanen tenir en compte²⁰:

- La violència contra les dones no és un succés, ni una notícia convencional.
- Cal evitar els models de dona que lesionin la seva dignitat.
- No s'ha de caure en el sensacionalisme ni confondre l'interès social amb el morbo.
- Els estereotips i els tòpics frivolitzen i banalitzen aquestes situacions.

Només si s'està amatent des de tots els sectors implicats es podrà avançar cap a la igualtat real. Llavors serà aplicable aquella vella frase que deia: "Volem la igualtat per poder ser, finalment, desiguals". Iguals en drets i diversos i diverses en gèneres i valors.

Bibliografia:

- Col·lecció Pou. Carpeta 232. Arxiu Històric Municipal de Mollet.
- CANTON, M. JOSÉ, "La informació sobre violència contra les dones a la premsa (2004-2005)
- CRUZ, J, "Violencia doméstica femenina". Dossier *La mujer y los malos tratos*.
- LÓPEZ, P. "Representación de la violencia de género en los informativos de TVE". Instituto Oficial RTVE 2006, 63 p.
- VIVES, I, "Las políticas públicas desde la administración del estado". Dossier *La mujer y los malos tratos*.
- Naciones Unidas, CEDAW. Dossier: *Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra las mujeres*, 2003, 109 p.
- Diversos autors. Butlletí *Jornades contra les agressions a les dones*, Coordinadora comarcal de grups de dones dels Vallès. Juny 1989.
- Diversos autors. Dossier *La mujer y los malos tratos (España)*, Instituto de la Mujer, 2003, 94 p.
- Diversos autors. Dossier *La mujer en el franquismo y la transición española*, parte 1, Instituto de la Mujer, 19-6-2002, 129 p.
- Diversos autors. Dossier: *Mujer, violencia y medios de comunicación*, IORTV, 2002, 40 p.
- Pla Municipal per a la Igualtat d'Oportunitats de les Dones*. Ajuntament de Mollet del Vallès, 1996, 18 p.

Webs

- Conferència de Beijing <http://www.un.org/spanish/conferences/Beijing/mujer2021.htm>
- Institut Català de la Dona <http://www.gencat.net/icdona/>
- Instituto de la Mujer. Estadístiques violència <http://www.mtas.es/mujer/mujeres/cifras/violencia/index.htm#violencia>
- Legislació internacional, estatal i nacional sobre la violència contra les dones: <http://www.gencat.net/icdona/legislacio.htm>
- Naciones Unidas. Informe del Comitè Especial Plenari del vigèsim tercer període extraordinari de sessions de l'Assemblea General. <http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/f866c74335c0d3c2c1256baa0052eae9?Opendocument>

Notes

1. Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer. 2003, pàg. 22
2. LOPEZ 2006. pàg. 65
3. VIVES 2003. pàg. 60
4. <http://www.un.org/spanish/conferences/Beijing/mujer2021.htm>
5. CANTON 2006, pàg. 49
6. El PAIS, 19-2-1002, pàg. 27
7. *Mujer, violencia y medios de comunicación*", 2002. També, CRUZ, pàg. 49.
8. Werner, Carmen. *Convivencia social*. Secció Femenina, 1955, Curs 5è, al web http://www.protocolo.org/gest_web/proto_Seccion.pl?rfid=713ç

9. Mujer, violencia y medios de comunicación, 2002, pàg. 25, nota 9.
10. Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès (Col·lecció Pou).
11. Segons *El Caso* la furgoneta és d'aquests germans, tot i que segurament es refereix als germans Ruipérez, que vivien al costat de la plaça.
12. On ara hi ha el Museu Abelló.
13. Actual avinguda de Rafael Casanova.
14. La Llei de Divorci a Espanya va entrar en vigor l'any 1981. L'aprovació de la Llei es va fer en contra de l'Església. El cardenal de Toledo, Marcelo González, va impedir aquell any que el ministre Fernández Ordóñez presidís, com era tradició, la processó del Corpus, per ser l'autor, segons van dir, d'"una llei anticristiana".
15. Pàg. 24 i 25.
16. ONU. Informe del Comité Especial Plenario. Pag. 19.
17. Legislació sobre la violència contra les dones: <http://www.gencat.net/icdona/legislacio.htm>.
18. Butlletí de les Jornades, juny 1989.
19. Pla Municipal per a la Igualtat d'Oportunitats de les Dones.
20. Mujer, violencia y medios de comunicación.

Construcció dels “Col·legis Nous”. 1924/1925

*José-Luis Gómez Marina “In memoriam”
i Tomás Sesma Pastrian
Exprofessors del Centre*

1. BREU NOTA INTRODUCTÒRIA

L'any 2001 l'escola commemorà el 75è aniversari del centre. Entre d'altres activitats, ens proposàrem fer un recull històric del centre. No va ser possible perquè l'objectiu era tan gran que fou impossible assolir-lo en temps i forma.

L'abril del 2007 en José-Luis se'ns va morir. La seva qualitat com a mestre i sobretot com a persona m'ha portat a retre-li un homenatge amb la publicació d'aquest recull de la feina que plegats havíem començat i que, sense la seva generosa dedicació, potser ni ens l'haguéssim plantejada.

2. ELS DOCUMENTS

Exposem una sèrie de documents que, per la seva font de procedència i antiguitat, només abasten els precedents per a la construcció de l'escola, el seu finançament i la seva inauguració. Els documents parlen per sí mateixos i els judicis de valor queden a càrrec del lector.

Els documents aclareixen quatre fets de manera fefaent:

2.1 ELS TERRENYS MAI VAN SER DONATS PELS HERETERS DE N'ANTÒNIA CANET

Els terrenys van ser fruit d'una permuta amb altres propietats de l'Ajuntament. Segons el certificat estudiat, mentre era alcalde Joan Serra Masachs, el secretari de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, José Alsina Bonet, certifica que en el Ple del 24 d'agost de 1924 es ratifica l'acord pres el mes anterior, per tal de fer una permuta amb els hereus d'Antònia Canet, perquè l'Ajuntament pugui construir una escola a prop del torrent Caganell.

Don JOSÉ ALSINA SORNET, Secretario del Ayuntamiento Constitucional de la villa de Mollet, provincia de Barcelona.

CERTIFICO: Que este Ayuntamiento pleno, en sesion que celebró el día veinte y cuatro de Agosto del presente año, obrando en su correspondiente libro, folio 82 vuelto, adoptó entre otros el siguiente acuerdo:

“El Ayuntamiento ratifica el acuerdo que adoptó en sesión celebrada el día tres del presente mes, relativo a unas permutas de terrenos entre este Ayuntamiento y los Herederos de Dª Antonia Canet, para la urbanización de los terrenos próximos y conducentes al lugar donde se tiene en proyecto edificar las nuevas escuelas de esta villa, y además; habida cuenta de que entre los terrenos que cedon los Herederos de Dª Antonia Canet, figuran los de la ribera del Torrente Caganell en el aludido pasaje, que el Ayuntamiento no podrá atender por ahora a la realización de las obras de contenidión de las aguas de dicho torrente y urbanización de su zona, en la cual tienden y continuará teniendo en propiedad dichos Herederos tierras que actualmente quedan salvaguardadas por unos cañales, a fin de evitar cualquier duda o cuestión, se acuerda igualmente que sin perjuicio del derecho de propiedad que sobre dichas márgenes del torrente Caganell adquirirá este Ayuntamiento al otorgarse la escritura a que se refiere el acuerdo de tres del corriente mes, los Herederos de Dª Antonia Canet, conservarán la íntegra y plena posesión de dicha ribera sobre el expresado torrente Caganell, hasta que por el Ayuntamiento u otro organismo público queden realizadas las obras de contenidión de las aguas del mismo y urbanización de la expresada zona. Igualmente se acuerda que en la escritura de permuta o rogadera con los expresados Herederos de Dª Antonia Canet se haga constar la subsistencia de la maritada posesión a favor de dichos Herederos hasta cumplirse la condición antes referida”

Y para que conste libro la presente visada por el Sr. Alcalde en dicha villa de Mollet a los veintinueve de Agosto de mil novecientos veinte y cuatro.

Vº Bº
El Alcalde
[Signature]

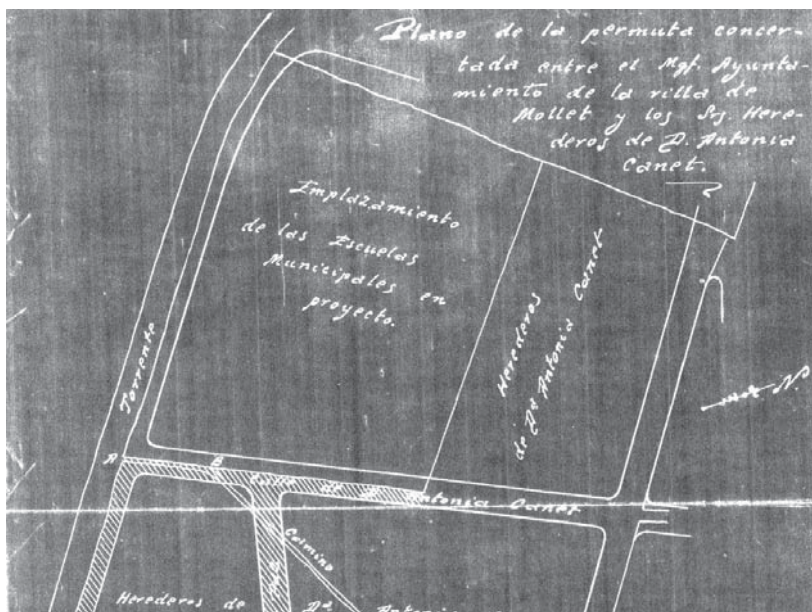
[Signature]

DE ILIGENCIA En el mismo día paso este expediente al Sr. Alcalde, certifico.

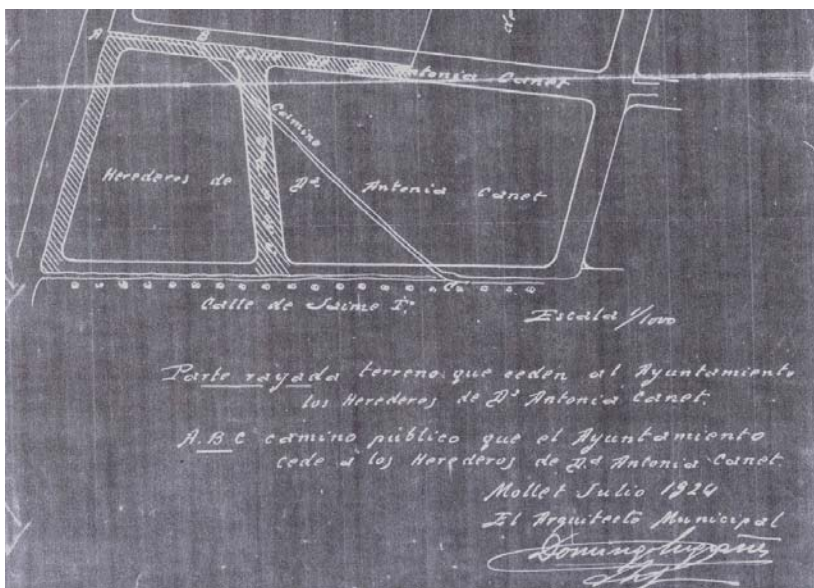
[Signature]

PROVIDENCIA Mollet doce de Octubre de mil novecientos veinte y cuatro.

Certificat de ratificació de l'acord amb els hereters d'Antònia Canet per la permuta del terrenys.

Plànol de la permuta concertada entre l'Ajuntament de Mollet del Vallès i els hereus d'Antònia Canet.

Terenys de la permuta, amb la part marcada que cedeixen els hereus i la part que l'Ajuntament cedeix a aquests.

2.2 EL COST DE CONSTRUCCIÓ VA SER DE 77.000 PESETES

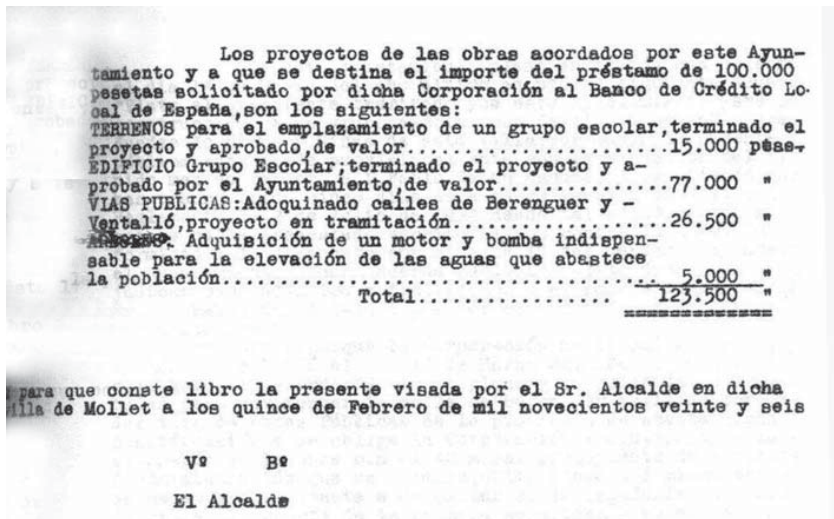
El cost (la quantia del qual es dubta), va ser exactament de 77.000 ptes., import de la subhasta que va guanyar el constructor Pablo Gassó i que transcrivim literalment:

“Don Domingo Sugrañes y Gras, arquitecto municipal de la villa de Mollet del Vallès, certifica que: bajo su dirección se efectuaron las obras necesarias para la construcción de un grupo escolar, con sujeción a los planos y pliego de condiciones del propio infrascrito, que mediante subasta pública se adjudicaron al contratista de esta villa D. Pablo Gassó en fecha 1 de marzo de 1925 por el tipo de 77.000 pesetas (setenta y siete mil pesetas). Las obras quedaron completamente terminadas en 15 de septiembre del propio año y fueron inauguradas solemnemente en 20 del propio mes y año, empezando a prestar servicio desde el día 1 de octubre siguiente.

Y para que conste y a petición de la Alcaldía, libra la presente en Mollet a veintiocho de abril de mil novecientos veintiséis.”

Una altra cosa és que l’Ajuntament demanés una subvenció de 60.000 ptes. (mai concedida) i un crèdit de 100.000 ptes.

Per justificar la petició ho va fer amb uns projectes d’obres que pujaven 123.500 ptes. (vegeu còpia del document). Finalment, es gestiona un crèdit de les 77.000 ptes. exactes i es rep aquesta quantitat en dues partides a l’abril i al maig de 1926.

Pressupost d’obres dels col·legis, que pujava 123.500 pessetes.

29

GOBIERNO CONSTITUCIONAL

DE

MOLLET

N.º

A

DIRECCIÓN DE HACIENDA

A los efectos del contrato que este Ayuntamiento tiene firmado con esa entidad, adjunto remito certificado librado por el Arquitecto municipal de esta villa, relativo a las obras de construcción de un edificio escolar cuyo importe ha de ser satisfecho con metálico procedente del empréstito acordado con ese Banco de su digna dirección, rogándole que de encontrar conforme el certificado en cuestión, se sirva tener a bien ordenar que a la posible brevedad sean hechas efectivas a este Ayuntamiento, por el Banco de Grenollers, las pesetas 77.000'00 (setenta y siete mil) a que asciende el importe de las referidas obras ya terminadas.

Dios guarde a V. muchos años.

Mollet del Vallés a 29 de abril de mil novecientos veintiseis.

EL ALCALDE

DIRECTOR DEL BANCO DE CRÉDITO LOCAL DE ESPAÑA

M A D R I D

Escrit de lliurament del certificat al Banco de Crédito Local de España el 29 d'abril de 1926.

NOTES

BANCO DE GRANOLLERS
 CORRESPONSAL DEL BANCO DE ESPAÑA
 Casa Central: GRANOLLERS
 Sucursal: SAN CELONI

Granollers 4 de Mayo de 1926

AYUNTAMIENTO de Mollet del Vallés

May Sr. nuestro: Confirmamos nuestra carta de ... y poseemos su otra. ...
 En los conceptos expresados a continuación, pasamos en su apreciable cuenta los siguientes apuntes:

CONCEPTOS	PESETAS		VALOR
	DEBE	HABER	
Suma que por su cuenta nos ha abonado el Banco de Cataluña de Barcelona, de orden y por cuenta del BANCO DE CRÉDITO LOCAL DE ESPAÑA. (Son pesetas setenta y siete mil.)		77.000 --	

Atentamente e. s. m.
 BANCO DE GRANOLLERS
 Por poder

Notificació del Banco de Granollers a l'Ajuntament de Mollet del Vallés per l'abonament en compte del crèdit atorgat.

CARTA DE PAGO

Presupuesto de 1926-27
 Ayuntamiento Constitucional de Mollet del Vallés

CARTA DE PAGO
 correspondiente al cargo núm. 1104
 Concepto núm. 1104

D. Juan García Bernades Depositario de este Ayuntamiento.

Recibo del Banco de Crédito Local de España por el monto de la cuenta de Granollers de la cantidad de setenta y siete mil pesetas a cargo de este Ayuntamiento de los conceptos expresados en la siguiente forma a saber:

17.000 - Fondo 3.º de Reservas	40.000 -
60.000 - Fondo 3.º Reservas	77.000 -

De la referida cantidad firmo con esta fecha el equivalente cargarme, bajo el número ..., debiendo tomarse razón de la presente en la Intervención sin cuyo requisito y el V.º B.º del Sr. Alcalde no será legal esta carta de pago.

En Mollet a 31 de Mayo de 1926
 Juan García Bernades

Seis pesetas 77.000 --

Tiene copia el Secretario Interventor
 = [Firma] =

El Sr. B.º
 = Juan Bernades =

Rebut que signa al Banco de Crédito Local de España pels diners rebuts (77.000) en dues partides.

Al següent document, de gener de 1926, trobem l'informe d'indicadors de préstecs on l'Ajuntament de Mollet del Vallès informa que té contractat un préstec per un import total de 95.0000 pessetes, que va destinar a obres públiques i abastiment d'aigües, format per 380 làmines de 250 pessetes, de les quals en té llavors amortitzades 23, i per tant, el préstec queda reduït a 89.250 pessetes. És condició de la subhasta amortitzar cinc làmines cada any. L'informe diu que l'Ajuntament, amb fons propis, ha construït un grup escolar inaugurat el 20 de setembre anterior, amb un valor de 111.000 pessetes, format per sis seccions, i tramita el pressupost extraordinari per aconseguir de l'Estat la suma de 60.000 pessetes a les quals té dret, segons la R.O. de 26 de gener de 1923, subvenció que sol·licita del Tresor.

Document de recepció provisional de l'edifici signada per Juan Serra Masachs (alcalde), Pablo Pujol i Juan Soler (regidors) i Domingo Sugrañes Gras, arquitecte municipal.

“En la villa de Mollet, a siete de octubre de mil novecientos veinticinco y previo especial aviso y en cumplimiento de lo acordado por el Ayuntamiento en sesión que se celebró el día cuatro del actual, se reunieron los Sres. Juan Serra Masachs, alcalde-presidente de la Corporación municipal, Juan Soler Riguillo, D. Pablo Pujol Pi, concejales de este Ayuntamiento y D. Domingo Sugrañes Gras, arquitecto municipal del repetido ayuntamiento, al objeto de proceder a la recepción provisional del nuevo grupo escolar, edificio construido con destino exclusivo a Escuelas Nacionales; a cuyo fin se han constituido en el punto donde se halla emplazado el referido edificio y precedido con toda detención al examen de todas sus dependencias, habiendo de todo ello resultado lo siguiente:

Que el mencionado edificio se halla construido en todas sus partes de entera conformidad al plano que sirvió de (...) y pliego de condiciones generales obrantes en el respectivo expediente de construcción, en la cual se advierte que en ella se han empleado algunos materiales de mejores condiciones que los establecidos en el referido pliego de condiciones, por la que la Comisión que subscribe acepta o recibe con carácter provisional el referido edificio no teniendo de forma de provisional con que se recibe, mas que el de su cumplimiento a la condición 28 del pliego de la subasta celebrada el día veinte de febrero del presente año.

Con lo cual esta Comisión da por terminada y cumplida la misión que le fue conferida por el Ayuntamiento en la repetida sesión de cuatro del actual y cuya nota se entrega original al referido Ayuntamiento a los efectos procedentes.

Y por ser así lo firma la expresada Comisión en el punto y fecha al principio de esta acta consignado”.

AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL
DE MOLLET

INDICACIONES

EMPRESTITOS

Este Ayuntamiento tiene uno contratado de importe total 95,000 pesetas que destinó a obras públicas y abastecimiento de aguas de la población, compuesto de 380 láminas de 250 ptas. una de las cuales tiene hoy amortizadas 23, quedando tal empréstito en la actualidad reducido a 89,250 pesetas.

Es condición de subasta el amortizar cinco láminas cada año.

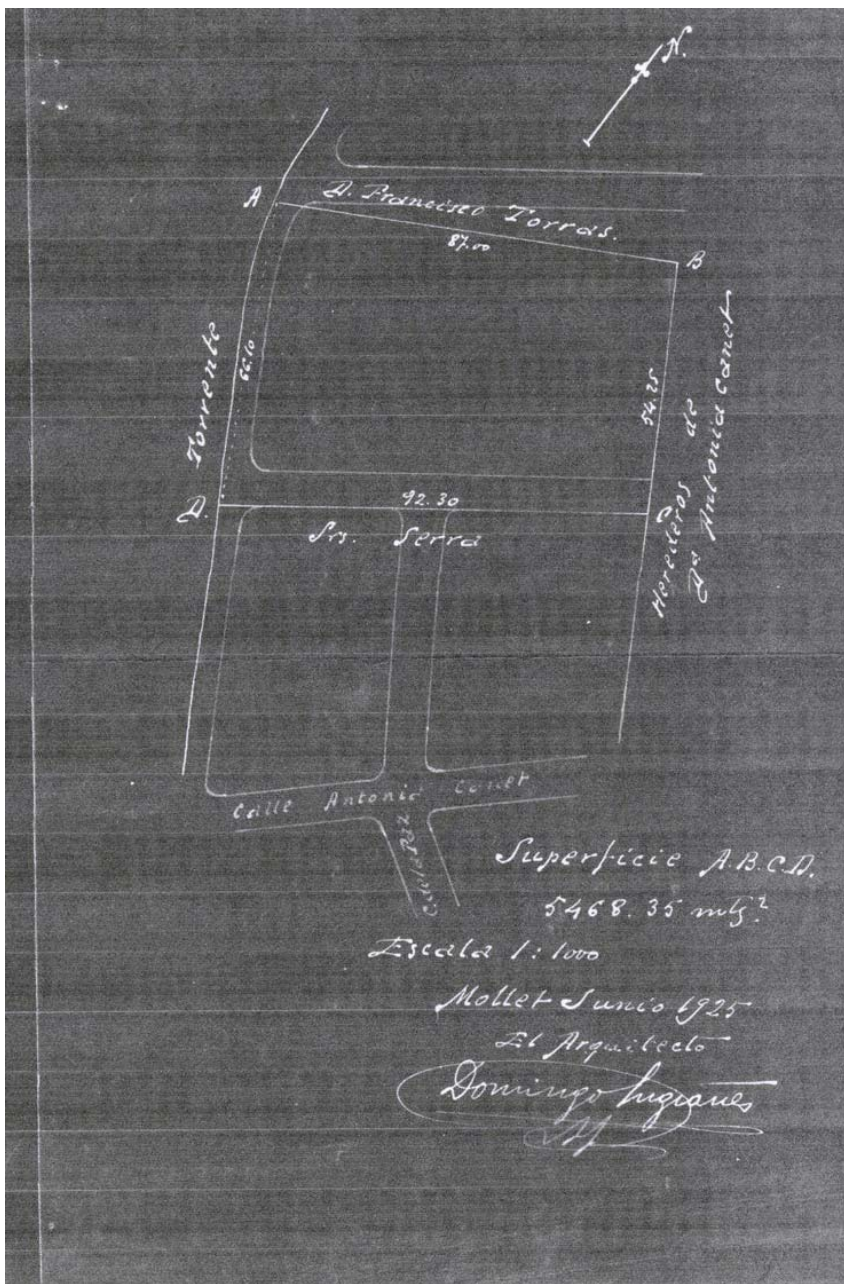
X-X-X-X-X-X-X-X

GRUPO ESCOLAR

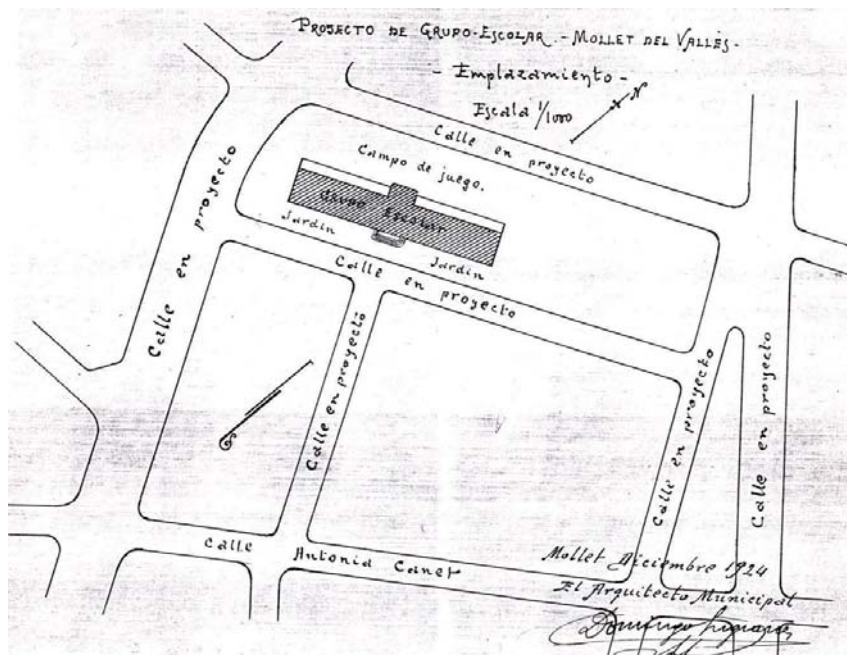
Este Ayuntamiento con sus fondos ha construido uno que inauguró en 20 de Septiembre último de valor 111.000 pesetas compuesto de seis secciones teniendo hoy en tramitación el presupuesto extraordinario para recabar del Estado la suma de 60.000 pesetas a que tiene derecho conforme a la R.O. de 26 de Enero de 1923, subvención que solicita del tesoro.

Mollet Enero de 1926.

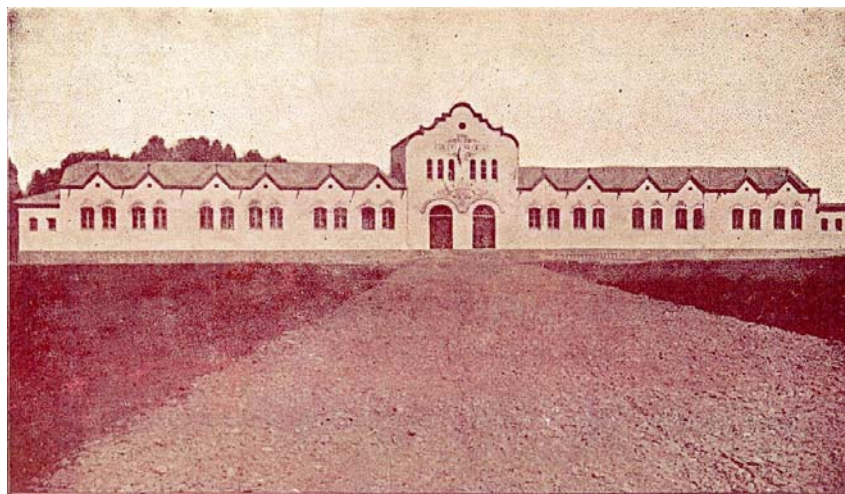
El Secretario,

Plànol de juny de 1925, amb l'illa i les superfícies.

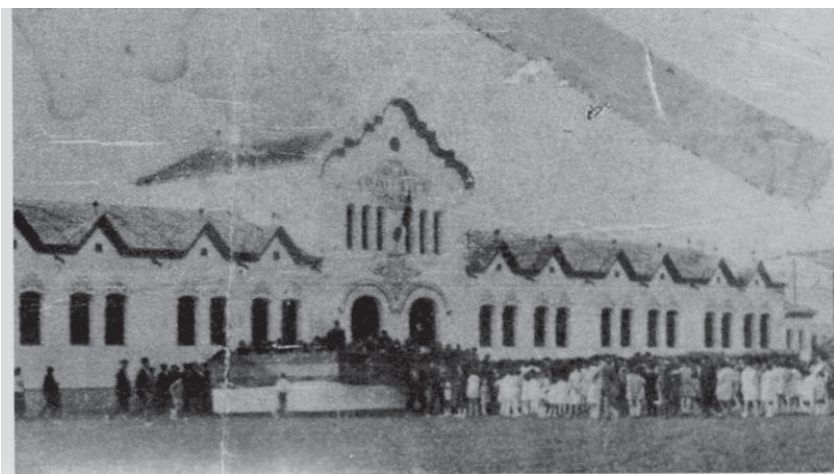

Plànol de desembre de 1924 amb el projecte de grup escolar.

Escuelas Nacionales de Mollet del Vallés, inauguradas en 20 de Septiembre de 1925

Fotografia dels col·legis acabats de construir.

Col·legis Nous (22 de setembre de 1925)
(Fotografia publicada a «Diario Gráfico»)

Fotografia dels col·legis el dia de la inauguració.

2.3 QUINA VA SER LA DATA EXACTA DE LA INAUGURACIÓ?

La data exacta de la inauguració fou el 20 o el 22 de setembre de 1925?

Segons la fotografia de la pàgina anterior fou el dia 20; segons la d'aquesta pàgina, fou el dia 22 i segons altres fonts fou el 23. Sembla que la data correcta va ser el 20; avala aquest fet, no només la primera fotografia, sinó també el següent acord:

Extracte de l'acta de la Comissió Municipal Permanent de 30/08/1925 pp.95. "Asímismo acuerda señalar para la inauguración oficial del nuevo edificio destinado a Escuelas Nacionales el día 20 de septiembre y, estimando que tal acto no debe celebrarse sin la asistencia del Excmo Gobernador Cívil y demás autoridades superiores, anúncieseles la fecha de tal celebración invitándoles por conducto de la presidencia sin perjuicio de que personalmente se les repita tal invitación...."

La segona foto sí que és del 22 de setembre, però és la data que fou publicada la fotografia en el "Diario Gráfico", no pas el dia dels fets.

3. IMPORTÀNCIA DE L'ESCOLA

El col·legi en si, va tenir molta importància. No es pot idealitzar, però, de la manera que recull aquest paràgraf de la publicació "Veus de Dones" feta per la Regidoria de la Dona de l'Ajuntament, del desembre de 2000. Diu:

Claustre de professors a la primera època de l'escola: D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Artur Barres, Andreu Sisó, Jaume Coll, Aurora Santamaria, Trinitat Falguera, Perpètua Jiménez i Maria Miralles.

Dos alumnes del curs 1925-26.
El de l'esquerra és Pere Garcia.

“L’any 1925 es va inaugurar la primera escola graduada de nens i nenes a Mollet, anomenada popularment Col·legis Nous. Seguint els corrents pedagògics de l’època..... L’Escola Nova de Ferrer i Guàrdia, els col·legis nous treballa amb un nou sistema educatiu que incorpora jocs, esport, sortides extraescolars, fins i tot, semicolònies....”

La realitat fou que l’objectiu era ensenyar a “llegir, escriure i les quatre regles” i per les nenes, a més a més, cosir, brodar i similars.

Cal recordar que estem als anys de la dictadura de Primo de Rivera i que l’escola anava destinada als menys dotats de recursos econòmics, que ni podien pagar les altres escoles de Mollet privades, ni aquestes gaudien d’infraestructura per acollir-los.

Efectivament, el 20 de setembre de 1925 s’inaugurà com a Escuela Graduada de niños y niñas, popularment “Col·legis nous”. Posteriorment passà a anomenar-se Grup Escolar “Divino Maestro” y, successivament, Colegio Nacional “Divino Maestro”, Col·legi “El Diví Mestre”, CEIP “El Diví Mestre” i actualment “Col·legis Nous”.

Cal dir que tenir una escola graduada l’any 1925 no era gens fàcil; només nuclis de certa importància en tenien. Cal dir també que el 1925 Mollet passa a anomenar-se oficialment vila i que la necessitat era palesa. Mollet ja havia començat una època de forta industrialització i són els anys de la primera gran onada migratòria a Catalunya del s. XX. La demanda era clara i no hi havia cap escola pública (aleshores “nacional”).

Bibliografia

A.D (1990) *Mollet. El pas del temps*. Caixa de Pensions. 80 p. Mollet del Vallès.

A.D (1993) *Moledo-Mollet 993-1993*. Ajuntament de Mollet del Vallès. 204 p. Mollet del Vallès.

A.D. *Veus de dones*. Ajuntament Mollet, 2000.

Fonts

Arxiu Municipal de Mollet del Vallès.

Arxiu Divino Maestro.

Agraïments

Isidre Garcia (Cap de l'Arxiu de l'Ajuntament de Mollet del Vallès).

Descendants d'Artur Barres.

Pere Garcia (alumne de l'escola l'any 1925).

Altres persones que ens orientaren per trobar determinades fonts de consulta.

Amadeu Pagès i Xartó, alcalde republicà de Parets i víctima de la repressió franquista (1936-1941)

Albert Lucero

Estudiant. Guanyador del Premi Juvenil Vicenç Plantada 2006

1. INTRODUCCIÓ

El present treball tracta de l'Amadeu Pagès i Xartó, un dels alcaldes de Parets del Vallès durant la Guerra Civil. Com molta altra gent, Amadeu Pagès va ser executat en acabar el conflicte. En el treball explicaré tant la seva actuació com alcalde com el procés judicial que el va portar a l'execució; també explicaré aspectes de la seva vida personal.

El treball ha estat difícil de fer. Per realitzar-lo vaig acudir a l'Arxiu Municipal diversos cops i em vaig llegir l'expedient judicial de l'Amadeu i el llibre d'actes de l'Ajuntament de l'època en què va ser alcalde. Però la recerca no va ser fàcil; el segon llibre d'actes no hi era i, a més, les actes que quedaven em costaven de llegir, per la caligrafia que tenien. D'altra banda, el seu expedient estava complet però el vaig haver de llegir diversos cops per entendre'l i així poder reconstruir el procés des que va ser detingut, fins que va ser executat. Per poder completar aquesta primera fase de recollida d'informació, vaig tardar moltes setmanes.

Vaig seguir buscant informació fora de l'Arxiu Municipal i vaig tenir la sort que feien una exposició a Mollet del Vallès sobre el Camp de la Bóta i les víctimes de Parets i Mollet. A l'exposició el personatge del meu treball hi sortia. Això va suposar una nova font d'informació. Temps després seguia anant a l'Arxiu Municipal. A més, vaig assistir a un documental sobre la Guerra Civil a Parets del Vallès, que es va fer a Can Rajoler, en el qual s'explicava com havia estat la guerra a Parets, a través de testimonis directes. Per cert, alguns d'ells van tenir molt a veure amb l'Amadeu.

Després d'haver recollit molta informació, vaig completar-la amb l'entrevista que vaig fer a la germana de l'Amadeu, la qual em va explicar la seva experiència i la seva visió sobre el seu germà.

Per escriure el treball he passat moltes hores a l'Arxiu llegint actes de l'Ajuntament i l'expedient del procés. Vaig acudir a un dels membres de l'exposició sobre el camp de la Bóta perquè em facilités informació i documents originals. També a l'Arxiu Municipal em van facilitar bibliografia que parlava sobre la guerra civil a Parets del Vallès.

El procés del treball ha estat lent i dur, però també eficaç i interessant.

El resultat em sembla que és bastant bo per tenir una idea de qui era l'Amadeu, el que va patir, quina era la seva ideologia i també recrear la imatge general del Paretès en revolta i en guerra.

Per acabar, voldria dir que aquest treball segurament no hagués estat possible sense la col·laboració dels responsables de l'Arxiu Municipal de Paretès, que em van donar molta informació sobre el tema i l'ajuda també d'alguns membres de l'exposició sobre el Camp de la Bóta.

2. EL PERSONATGE I EL POLÍTIC

2.1 VIDA PERSONAL

Amadeu Pagès va ser alcalde de Paretès del Vallès del 21 d'octubre de 1936 fins al 30 d'octubre de 1937. Va néixer a Barcelona el 4 d'agost del 1907, això vol dir que tenia 28 anys quan va esclatar la guerra civil. En aquell moment, l'Amadeu estava casat amb la Rosa Xicota i ja tenia dos fills de curta edat, en Salvador que era el gran i la Llibertat que era més jove. Treballava com a tintorer a la fàbrica tèxtil de Josep M. Adell de Paretès, localitat en la qual vivia des de feia anys, concretament al carrer Aurora número 8. La seva mare, Dolores Pagès i Xicota, era natural de Tivissa (Tarragona). Des d'allà es va traslladar a Barcelona per treballar com a criada. Es va quedar embarassada, el pare de la criatura no va voler reconèixer el fill i aleshores es va traslladar a Paretès on es va quedar a viure. A Paretès, la mare de l'Amadeu es va casar amb Salvador Costa, amb qui va tenir quatre fills, Simon, Maria, Antonio i Paco.

L'Amadeu freqüentava el cafè de la Cooperativa la Progressiva de Paretès del Vallès i formava part de la Coral Unió Paretense d'aquesta entitat. Abans d'entrar en l'activitat política local, l'Amadeu va formar part de la comissió sindical que va negociar amb l'empresa Franco Española SA, de Josep Maria Abel. Aquesta comissió va negociar millores laborals i salarials en relació amb la vaga que els treballadors van fer del 22 al 27 de maig de 1931.

Després de la guerra i mentre era a la presó Model, la seva esposa va morir de tifus. D'aquesta manera els fills menors de l'Amadeu van passar a la tutela de Dolores Pagès, la mare de l'Amadeu.

La detenció i execució de l'Amadeu no va ser l'únic fet tràgic que va patir la família. El seu germà Antonio va ser detingut al front de guerra i traslladat a un

Amadeu Pagès i Xartó.

batalló de treball forçat al nord d'Àfrica, on va morir . El seu germà Paco va tornar mutilat d'una cama i la seva germana Maria va ser condemnada a 27 mesos de presó.

2.2 ACTIVITAT POLÍTICA

Tenim poca informació de l'actuació política i sindical de l'etapa republicana de l'Amadeu . En las seves declaracions davant les autoritats franquistes i amb una clara voluntat exculpatòria, es va declarar apolític fins al juliol de 1936. En el procés que se li va fer després de la guerra se'l va acusar de pertànyer a l'organització obrera CNT-FAI, de fer-ho a ERC i de tenir idees separatistes. Se sap que va ser membre de la CNT-FAI i simpatitzant d'ERC (partit pel qual va fer d'interventor a les eleccions de diputats de les Corts el febrer de 1936). També és segur que va prendre part en els fets d'octubre de 1934, encara que se'n desconeix l'abast. Va formar part del comitè de milícies anti-feixistes per la CNT, des de la seva constitució, el 23 de juliol de 1936.

2.2.1 Entrada d'Amadeu Pagès i Xartó a l'Ajuntament

L'entrada de l'Amadeu a l'Ajuntament com a alcalde no va ser per victòria electoral. El 9 d'octubre de 1936, la Generalitat promulgà un decret que ordenava la dimissió de tots els alcaldes dels municipis de Catalunya que fossin partidaris del règim franquista. A Parets, el decret afectà Joan Molins i Aguilà, que ja va haver de dimitir anteriorment l'any 1934 pels Fets d'Octubre, que comportà l'ocupació de l'Ajuntament pel comitè d'esquerra revolucionària. En el seu lloc, Joan Brunat i Escona va ser nomenat alcalde el juliol del 36 per unanimitat del consistori. Va ser alcalde durant dos mesos, del 16 d'agost al 21 d'octubre de 1936, en compliment del decret del conseller de Governació del 22 de juliol de 1936. És després d'aquests dos mesos quan l'Amadeu va ser nomenat alcalde.

A l'acta de constitució celebrada el 21 d'octubre de 1936 per tal d'escollir el nou alcalde hi assistiren el jutge Ninou i Butjosa i els ciutadans: Antoni Arimon i Farrés (ERC), Pere Xicota i Alvarez (ERC), Joan Homs i Selva (ERC), Amadeu Pagès i Xartó (CNT), Projecte Forns i Ninou (CNT), Josep Pere i Tomàs (CNT), Esteve Seguer i Farrés (UGT), Amadeu Ramon Briquets i Adolf (UGT) Miguel Edo (POUM).

Els ciutadans havien de votar el nou alcalde de Parets del Vallès. Va sortir escollit l'Amadeu Pagès amb sis vots a favor i tres en blanc. Els tres vots en blanc eren dels representants d'ERC. A Parets del Vallès l'organització obrera CNT i el partit polític ERC eren els que tenien més força, per tant, a ERC no li interessava que l'alcalde fos de CNT.

Després que l'Amadeu hagués estat escollit alcalde, Antoni Arimon i Joan Homs, militants d'ERC, mostraren la seva disconformitat amb el resultat i es van negar a signar l'acta de constitució, d'això en donà fe el secretari.

2.2.2 Actuació Política d' Amadeu Pagès i Xartó

Amadeu Pagès va destacar també per la seva actuació política. Durant el seu breu període de mandat, d'un any i nou dies aproximadament, Amadeu va destacar per fer moltes reformes al poble de Parets. Va crear un comitè per solucionar de forma ràpida els problemes dels veïns, va contribuir a la millora de l'Ajuntament, etc... Es pot dir que el seu període de mandat va ser curt però intens.

Tot i les dificultats que comportava manar en temps de guerra, l'Ajuntament de l'època no es va arronsar i va fer tirar endavant el poble treballant més que mai i evitant que els mals provocats pel conflicte bèl·lic fossin importants en el poble.

De l'actuació política del protagonista del meu treball, només se'n té informació fins al 25 de febrer del 1937, és a dir, es coneixen els seus primers cinc mesos de mandat. A l'arxiu de Parets del Vallès no es troba el llibre d'actes corresponent a la segona part del seu mandat. La pèrdua d'aquest llibre impedeix conèixer com es va produir la seva dimissió com a alcalde i planteja l'incertesa de com va actuar l'ajuntament de l'època davant la crisi provocada per la guerra civil. Tot i això, la informació existent permet conèixer la línia seguida per l'Ajuntament de Parets del 21 d'octubre de 1936 fins al 25 de febrer de 1937.

Tot seguit, fem un breu resum de la seva actuació política a Parets del Vallès, fins al dia del qual se'n té informació.

El 21 d'octubre de 1936, Amadeu Pagès i Xartó és escollit alcalde amb el vot de tots els regidors menys dels tres d'Esquerra Republicana. És escollit per la necessitat de formar un nou ajuntament a Parets del Vallès.

Durant el seu mandat, va organitzar l'ajuntament en diferents comissions: proveïments, defensa, obres públiques, hisenda i cultura. Al principi va crear un compte corrent per tenir fons en cas d'emergència o en cas que fessin falta diners durant la guerra. Els primers dies, l'Ajuntament va canviar el nom d'alguns carrers; entre els principals podem destacar el carrer Major, que es va passar a dir de Ferrer i Guàrdia, el de Barcelona, Francesc Lairer, el d'Aurora, Rafael Companys, el de Caldes, Pinxu Iglesias, el de St Antoni, avinguda Francesc Ascaso, el de St Esteve, Rafael de Casanova, el de Mase Molins, Pi i Margall, el de Rosari, Francesc Macià, ...

També destaquem el préstec que va fer l'Ajuntament a la col·lectivitat de camperols, ja que aquests no disposaven de prous cabals per poder conrear i treballar les seves terres col·lectivitzades. Les col·lectivitzacions tenien el suport de l'Ajuntament, ja que formaven part de la ideologia anarquista dels afiliats a la CNT. Aquestes accions consistien en transformar les terres particulars en col·lectives. El préstec era de 10.000 pessetes, retirades dels comptes d'emergència i de guerra.

Va reformar l'edifici de l'Ajuntament per 1500 pessetes i va construir uns departaments a l'escorxador perquè es poguessin netejar les tripes i òrgans del bestiar sacrificat, ja que no fer-ho hagués significat un greu perill per a la salut pública.

Com a dada curiosa podem dir que l'Ajuntament ja contractava professionals com el Ferran Mantori perquè els fes la declaració de renda a canvi de 23'10 pessetes.

L'Ajuntament duia de forma periòdica la recaptació de l'escorxador, és a dir els beneficis que donava, la quantitat de bestiar sacrificat etc... Va comprar una estufa per a l'Ajuntament, a més va establir el mercat setmanal el dimecres per regularitzar la producció i portar el control exacte del consum del poble.

Durant el mandat va assumir la difícil tasca d'arreglar el carrer Major. Un cop acabades les obres, els propietaris de les cases beneficiades van haver de pagar la meitat del cost total de la reforma segons un conveni signat entre l'Ajuntament i els propietaris de les cases del carrer. Aquests van haver de pagar entre 25 i 35 pessetes per metre lineal, segons l'afectació que els corresponia per l'obra.

La guerra s'estava duent a terme. Això es notava en algunes de les accions de l'Ajuntament. L'Amadeu va proposar col·laborar en la subscripció oberta per la Generalitat a favor de les milícies. La quantitat es fixava en 50 pessetes, que servien per engruixir aquesta subscripció a favor de les milícies.

La vida de l'Ajuntament pateix un gran canvi a partir de gener de 1937. L'alcalde diu que a l'Ajuntament només hi ha representants de CNT, POUM i UGT. Hi ha set regidors i se'n necessiten onze, així que fan entrar-hi regidors d'ERC, Unió Rabassaires i Acció Catalana. Aquest canvi comporta canviar les comissions anteriors i introduir-ne de noves. Ara s'organitzen en: defensa, proveïments, hisenda, cultura, agricultura i obres públiques i treball. Després d'aquesta reorganització de l'Ajuntament, l'alcalde exposa la gran manca d'infraestructures que pateix el poble. Diu que l'únic edifici que hi ha es troba en pèssimes condicions, per això l'Ajuntament decideix demanar un préstec de cent mil pessetes a la Generalitat per així poder construir edificis i escoles. L'Ajuntament seguia fent préstecs tant al Sindicat Agrícola, perquè pogués realitzar operacions de compra, com a la col·lectivitat de camperols que es trobava sense cabals per poder conrear les terres. Els préstecs seguien sent de deu mil pessetes. Aquesta col·lectivitat estava formada per uns quants camperols, que representaven tots els pagesos de Parets i es dedicava a defensar els seus interessos.

Arriben moments delicats a Parets, les obres es trobaven aturades perquè no hi havia diners per fer-les acabar ni per donar feina als seus habitants; per això es pensa en posar un impost sobre els articles que no siguin de primera necessitat: cafès, cines, teatres... El nou impost permetria disminuir l'atur.

L'Ajuntament, procurava que a ningú li faltés de res. Va actuar en el cas d'una persona d'elevada edad, Martí i Prat, que no podia treballar i que es trobava sense diners i sense menjar, ja que no cobrava cap jornal per mantenir-se. L'Ajuntament va decidir donar-li uns vals setmanals perquè es pogués comprar el menjar que necessités i a més 10 pessetes setmanals perquè pogués comprar-se roba etc... També hi ha el cas d'en Miquel Fons Esteva, que es va trencar una cama i li van donar 641 pessetes amb càrrec de beneficència.

L'Amadeu volia fer avançar i canviar la imatge de Parets. Va demanar per escrit a la Generalitat permís per poder enderrocar l'edifici que va ser l'església parroquial, per les condicions pèssimes en què es trobava. Mentrestant van enderrocar l'edifici de la rectoria. Es van dur a terme aquestes accions per tal que el terreny fos destinat a funcions més profitoses, les que el consell creïés convenient.

De les últimes accions de l'Ajuntament, coneixem la negativa que donaren Amadeu i els seus regidors a la proposta rebuda per Serveis Elèctrics Unificats de Catalunya. La proposta d'aquests serveis afectava la línia d'alta tensió que hi ha al carrer Jaume Concepte, davant les escoles nacionals. El preu de les obres era de 3.913 pessetes. La proposta va ser declinada pel seu preu excessiu i a més es va enviar una protesta per voler fer una línia com aquella davant unes escoles, amb el perill que podia suposar per als veïns.

3. PROCÉS D'EXECUCIÓ D'AMADEU PAGÈS I XARTÓ

Quan hi va haver la recomposició de l'estat republicà malmès per l'impacte del cop militar, els comitès locals van deixar pas a la formació de nous ajuntaments l'octubre del 1936. A Parets va ser escollit l'Amadeu (CNT) per sis vots a favor.

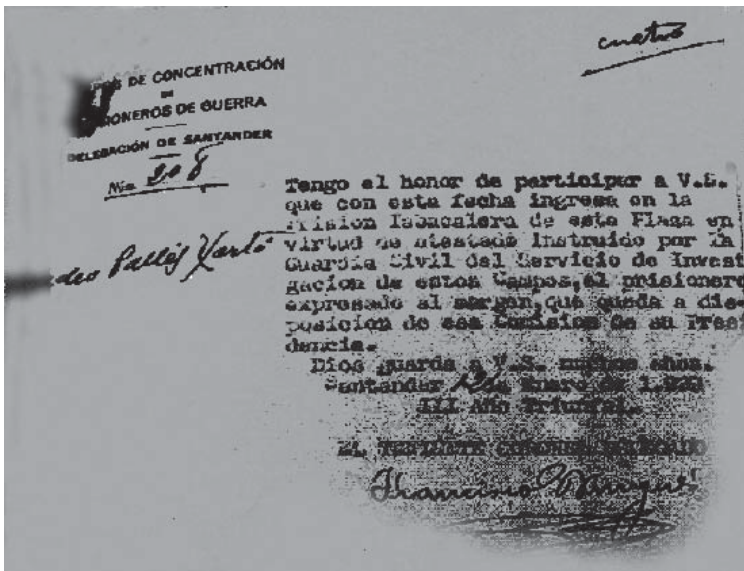
Durant el període en que l'Amadeu va estar al comitè local, van assassinar, entre altres, Lluís Riquer i els seus dos fills Lluís i Àngel. L'assassinat d'aquestes tres persones acabaria portant l'Amadeu a la seva execució, encara que no es va poder demostrar mai la seva culpabilitat.

Tot va començar el 1937 quan Pagès presentà la seva dimissió "a l'adonar-se de la falsedat de les doctrines marxistas".

El 1938 la seva quinta va ser cridada a files i va formar part de la 24 divisió del X cos de l'Exèrcit. Va ser destinat al sector Llavorsí - Noguera Pallaresa; més endavant va ser destinat a cobrir el sector de l'Ebre, entre Garcia i la desembocadura. La seva unitat va ser atacada el dia 30 i l'endemà va ser fet presoner a la Bisbal de Falset. El 8 de gener de 1939 va ser traslladat a Santander, on va estar empresonat, primer a la presó de Tabacalera i després a la de Corbán, on s'amuntegaven prop de 3.000 presoners republicans. Quatre dies més tard se li van practicar les primeres diligències i va ser classificat amb el

número 200 669. Interrogat per dos guàrdies civils va acceptar la seva militància a la CNT només des del 1936 i va detallar el període en què va estar a files. També va dir que quan va començar el “movimiento” va passar a formar part del comitè revolucionari de la localitat durant 5 mesos i que més endavant va passar a ser l'alcalde de Parets, càrrec que va exercir durant 8 mesos. El text també diu que durant el període en què va ser alcalde hi va haver l'assassinat de la família Piquer. El document diu que el presoner estaria a Tabacalera fins que es prengué una decisió al respecte sobre la seva situació.

Durant la seva estada a la presó i al camp de Corbán, la maquinària repressiva es va posar en marxa. Entre d'altres coses presos republicans amb la intenció de millorar la seva situació personal aportaven informació als carcellers, que era recollida en fitxes que pertanyien a la secció d'investigació de la “inspección de campos de concentración y prisiones”. Quatre veïns de Parets van aportar informació del que era qualificat d’ “Antecedentes delictivos” del que havia estat alcalde del seu poble. El primer va afirmar que Pagès va formar part del comitè revolucionari del poble; també va dir que va participar en diversos assassinats, entre els quals es troba el de la família Piquer. També va afirmar que va intervenir en la crema de l'església i dels sants i que també va ordenar la detenció d'elements de dretes imposant-los multes, fent-los incautacions, saquejos i nombroses requisos. El segon va ser més breu i només va fer esment a la crema de l'església i els saqueigs. El tercer declarant va ser molt

Notificació d'ingrés d'Amadeu Pagès al camp de concentració de Santander (la presó de Tabacalera a l'antic convent de la Santa Creu) el 12 de gener de 1939.

directe en afirmar que Pagès era el responsable de la mort dels fills de tres persones: “José y Ángel Pellicer” en una clara confusió dels cognoms i el seu pare, conjuntament amb altres responsables dels quals també especificava els noms. El darrer dels declarants també va implicar Pagès en l’assassinat dels Piquer, en aquest cas correctament anomenats .

El 18 d’abril es va reunir la “Comisión Clasificadora” per estendre l’acta corresponent a la situació de Pagès. En aquest document, Pagès diu que durant el seu període com a alcalde no hi va haver excessos a Parets i que totes les requisites dutes a terme van ser fetes per la col·lectivitat en la qual ell no tenia cap responsabilitat. Respecte al cas dels Piquer, va dir que van ser detinguts a la frontera i que ell va aconseguir que els possession en llibertat . Quan van ser a Parets ell els va aconsellar que marxessin per la seva seguretat, i que no es va assabentar de la mort dels Piquer fins temps després.

Pagès va ser classificat al nivell D, on anaven els presoners clarament culpables de les acusacions; seguia detingut i se li començaven a instruir les diligències corresponents. El 18 d’abril de 1939 va ser traslladat a la presó de Poble Nou. El 2 de setembre el cas va ser adscrit al jutge Cándido Escudero, amb el militant del FET i JONS Mariano Puig com a secretari. Deu dies més tard, l’alcalde de Parets i el cap local de la falange van enviar l’informe dels antecedents de l’acusat. L’alcalde va afirmar que Pagès va actuar contra el Movimiento, que va dur a terme requisaments constants contra la gent de dretes i a més l’acusà de ser el culpable de la mort dels Piquer. El segon el va acusar del mateix, afegint que estava afiliat a ERC i que va participar als fets d’octubre. Acaba dient que no sap si els membres del comitè antifeixista eren culpables dels assassinats que hi va haver a Parets i que tres persones veïnes del poble podien acreditar aquestes acusacions.

El jutge va trigar més d’un any a prendre declaració als testimonis.

Durant el mes de maig tots els veïns que havien servit a l’exèrcit republicà van haver de presentar una fitxa classificatòria a les autoritats, en les quals hi havia un apartat que deia “autores de delitos”. A totes les fitxes apareixia el nom de Pagès.

El 4 de febrer de 1940 va ser traslladat a la presó Model, on va haver de patir unes dures condicions d’internament, epidèmia del poll verd, alimentació infrahumana, tuberculosi i superpoblació de la presó. Van declarar en contra seu, J. V, J. O, P. C, P. M, P. T i P. G. Les declaracions dels testimonis tenen trets en comú: quatre esmenten la militància “izquierdista” del processat, quatre anomenen la FAI i un la CNT, mentre cap dels testimonis fa esment d’ERC, com havia fet l’alcalde. Sis fan referència a la seva participació als fets d’octubre, cinc fan esment a la seva intervenció a les eleccions del 1936, cinc l’acusen de ser membre del comitè revolucionari i set diuen que va encapçalar l’Ajuntament “Rojo”. Tots menys dos, el fan responsable de “desmanes y saqueos”, cinc

l'incriminen respecte a la pràctica d'intervencions arbitràries, tres, de les multes i només un d'incautacions.

Respecte a la possible participació de Pagès en fets de sang, tres dels testimonis l'impliquen en la mort de tres membres de la família Piquer, a la vegada que quatre testimonis el responsabilitzen directament de ser inductor de totes les morts succeïdes a Parets.

El 12 de desembre el jutge va fer públic un "resultando", que deia que hi havia indicis que Pagès era d'idees extremistes, que havia fet saquejos, assassinars etc... També diu que aquests fets es penen amb càstigs de 20 a 30 anys de presó i amb pena de mort en el pitjor dels casos. A Pagès se li feia un judici en què s'aplicava la justícia al revés, ja que es considerava rebels aquells que no havien actuat contra la legalitat republicana.

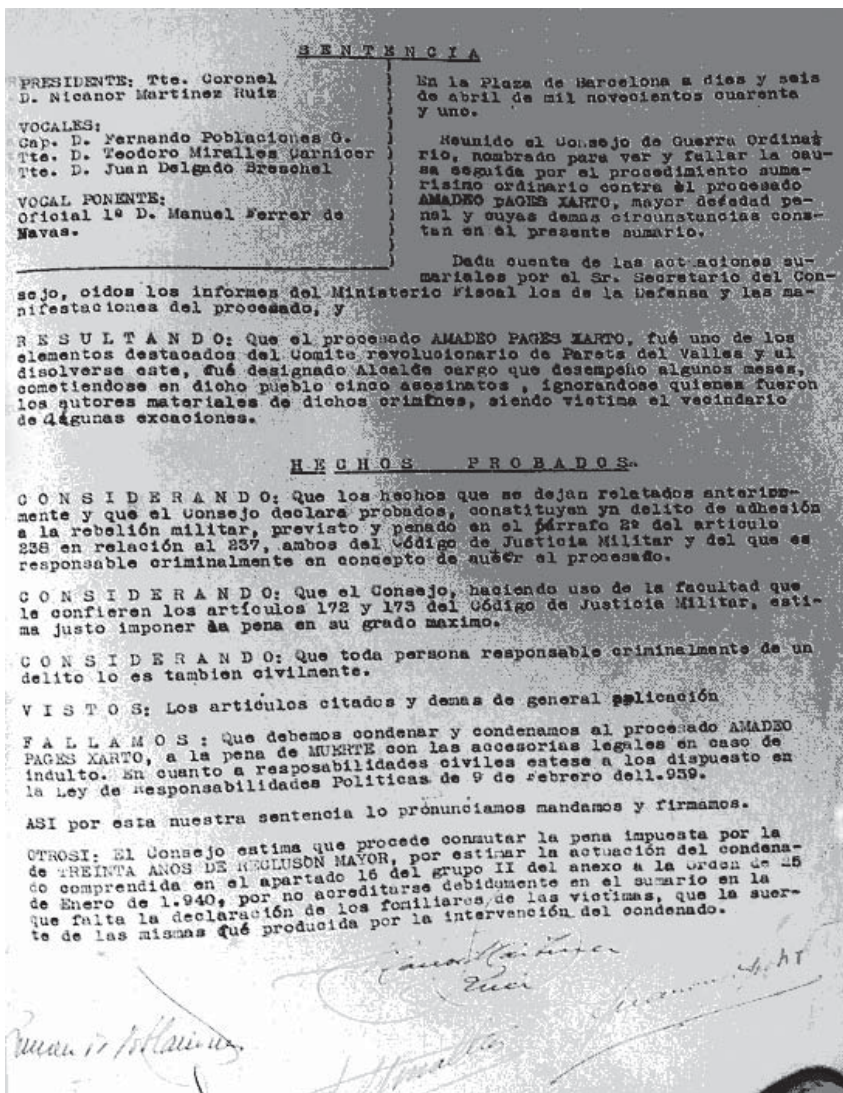
El 14 de desembre es va redactar la declaració indagatòria de l'acusat, amb la presència de Pagès, que segons l'acta anava vestit de "paisano". Pagès va tornar a donar la seva visió dels fets. Va negar l'assassinat dels Piquer, va negar que tingués res a veure amb la detenció d'un dels testimonis i que les multes eren imposades per la policia de Barcelona i no per ell, etc... De la declaració de Pagès només s'acceptava que no havia presidit el comitè antifeixista i que va ajudar els Volart a escapar del poble. Tres dies després, la fiscalia va emetre un informe en el qual s'acusava a Pagès de ser el responsable directe de 5 morts i sol·licitava la pena de mort.

Fernando Segú va ser designat com a advocat seu. Va al·legar que el fiscal no explicava els fets tal com havien passat, l'exculpava de la mort dels Piquer, de les multes etc... i demanava una pena de presó major. El 16 d'abril es va celebrar el consell de guerra on es van llegir els càrrecs de Pagès.

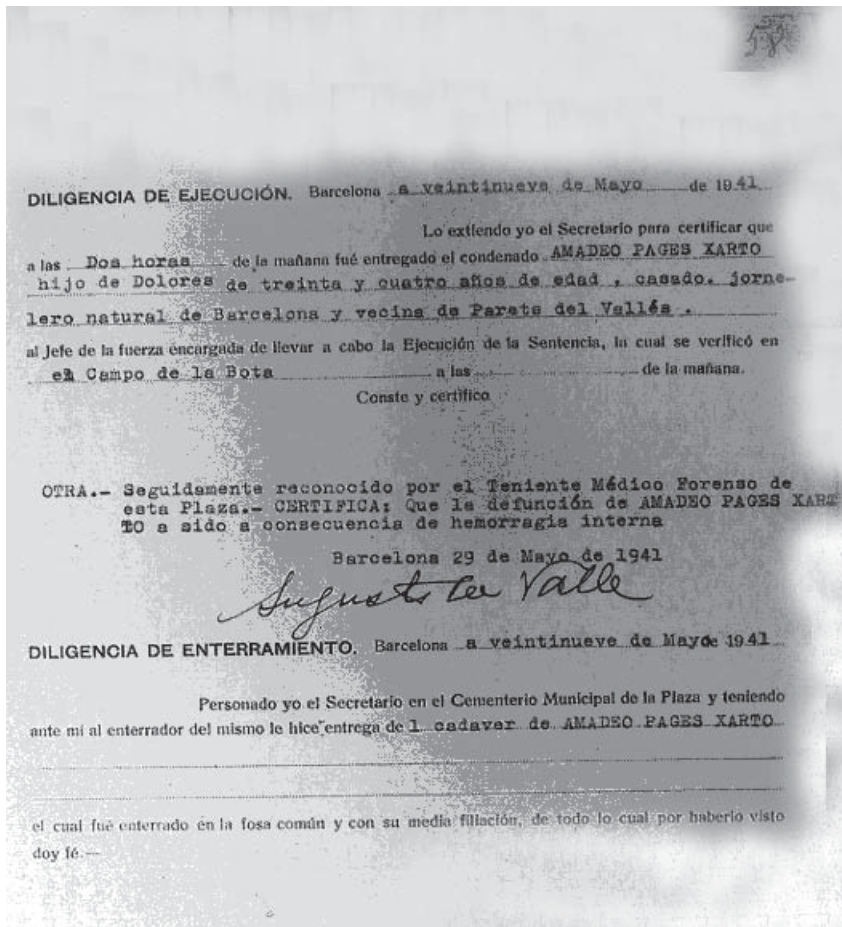
Van declarar a favor seu, el metge Antoni Caballero, que va afirmar que Pagès el va salvar d'una mort segura i Joan Vila que va declarar en el mateix sentit en referència al seu pare. Dos dies després es va fer pública la sentència, que acceptava l'aplicació de la pena en el seu grau màxim, però hi havia al peu d'aquesta un "otrosí" que commutava la pena de mort per la de 30 anys. El 28 d'abril la sentència va ser lliurada a l'auditor, el qual manifestava el seu desacord amb la commutació de la pena i deixava la decisió final en mans del general Kindelán. Aquest va fer cas de l'opinió de l'auditor i negà la commutació de la pena a Pagès.

El 28 de maig es va redactar el document amb el nom de "Cúmplase" i se li va comunicar a Pagès que la commutació li havia estat revocada. L'endemà Pagès va ser tret de la presó i conduït al Camp de la Bóta on se'l va executar. Tot seguit, el cadàver fou enterrat, amb l'ofici número 2691, a la fossa comuna del cementiri de Montjuïc. El 6 de juny la seva mort va ser anotada al Registre civil del jutjat municipal número 7.

Els darrers documents els trobem al jutjat de Granollers. El 27 de novem-

Sentència condemnatòria del consell de guerra presidit pel tinent coronel Nicanor Martínez. Al peu de la sentència es commuta la pena de mort per la de 30 anys, però finalment, el 26 de maig, el general Kindelán anul·là la commutació i va donar llum verda a l'execució.

Diligència d'execució d'Amadeu Pagès, el 29 de maig de 1941, al Camp de la Bòta.
Com a causa de la mort consta "hemorràgia interna".

bre del 1942 es va ordenar l'arxiu de l'expedient "para efectos estadísticos", una estadística que més de seixanta anys després encara no està del tot completada, malgrat els avenços que s'han fet al respecte.

Dos anys després, l'alcalde de Parets feia arribar a l'"Excelentísimo Presidente de la Junta Provincial de Beneficiencia de Barcelona", una relació dels orfes del període de revolució i guerra. A la relació s'inclouen els dos fills d'Amadeu Pagès, la nena Llibertat (ara Núria) i el nen Salvador. Com a causa de la mort del seu pare, breument i cínicament, s'apuntava "hemorràgia interna".

4. CARTES DE LA PRESÓ

En aquest apartat analitzo els documents personals que va escriure l'Amadeu dins la presó; són cartes la majoria de les quals van dirigides a la seva germana. No proporcionen gaire informació de la situació personal que viu l'Amadeu dins la presó, ja que es mostra molt reservat a l'hora d'explicar la seva situació real. No obstant això, m'ha semblat interessant fer aquesta petita anàlisi.

La primera carta data del 12-4-40 i és enviada des de la presó de Poble Nou. A la carta, l'Amadeu es mostra molt content que la seva germana Maria, que està a la presó de les Corts i a la qual va dirigida aquesta carta estigui bé. També explica que la seva esposa està en mal estat a causa d'un accident domèstic i que sovint el vénen a visitar els seus amics. Diu que se sent decepcionat amb una certa persona, que encara no l'ha anat a visitar i al qual ell va ajudar molt econòmicament i moralment. Acaba dient que es troba bé comparat amb tot el que hi ha a la presó (val a dir que sobretot a la presó de Poble Nou hi havia una gran presència de tuberculosi i les condicions de vida eren infrahumanes). El mateix responsable de la presó deia obertament que considerava els presos de la seva presó "la millonésima parte de una mierda"

El 18-4-41, des de la presó Model envia una carta al seu germà Paco. L'Amadeu ja havia rebut la sentència del judici i diu el següent: "Te escribo estas letras para decirte que esta mañana ha estado aqui el secretario del juez de Granollers para notificarme la pena que me pidió el fiscal y que tú ya sabes, pero me ha dicho que no será firme hasta que la haya firmado el auditor, y que entonces ya lo notificaran. Hermano, por mi deseo que no pases pena, que yo estoy tranquilo porque sé que tengo la conciencia limpia de cuanto me acusan, pero te aseguro que nunca me hubiese creído que la humanidad fuera tan mala como es porque tu ya oíste lo que dijeron de mí en el juzgado y creo que ya me conoces bastante bien para ver si soy capaz de hacer semejantes barbaridades, y creo que ya pudiste darte cuenta que todo no es más que una venganza de bajas pasiones. Pero te pido que si por desgracia llegara lo inevitable para mí, cuides a mis hijos que ya que no tienen madre y si me perdieran a mí... que al menos no se vieran abandonados y también desearia que cuando fueran más grandes, les enseñes y les des explicaciones de lo que era su padre, diciéndoles la verdad de todo cuanto he hecho y lo que me ha pasado y les puedes decir que hasta el último momento me he portado como un hombre, porque te aseguro que si llega ese momento tan desagradable, lo sabré demostrar.

Hermano, lo que si también te pido es que cuides tan bien como te sea posible de nuestra querida santa madre, porque desde esta celda donde estoy me parece que la veo y que veo su desesperación, y ya que tu eres el único que queda en casa, haz lo que te sea posible para consolarla y hacerle más llevadera

esta carga demasiado pesadas para sus escasas fuerzas. Dile de mi parte que desearía que se lo tomara bien y que se fije que en este mundo no vale la pena desesperarse para nada, y que piense que tiene una obligación despues de todo, que es la de cuidar de sus nietos, que ya que perdieron a su querida madre al menos que puedan contar con su abuela para que les cuide y les enseñe lo duro que es vivir en este mundo de odios y venganzas”. Acaba la carta acomiadant-se dels seus familiars.

La següent carta que he transcrit és del 4-5-41 des de la presó Model. En aquesta carta l'Amadeu dóna les gràcies a la seva germana per preocupar-se per ell i també dedica unes entranyables paraules a la seva mare:

“Muy querida hermana: desearía que al recibir esta carta te halles en buena salud, la mía sigue muy bien. Recibí tu muy afectuosa carta del 25 de abril, y en ella puedo ver el cariño que me tienes y esto me causa una verdadera alegría, como también estoy muy agradecido por el interés que por mi se han tomado tus compañeras y les das las gracias de mi parte; sobre lo que dices de lo valiente que es nuestra pobre madre, es verdad, ya que ha tenido que pasar muchas dificultades en la vida, no sé que sería de ella sin mis pequeños que con sus travesuras la distraen, y te aseguro que si puedo salir tengo que hacer que se olvide de todas la penas pasadas. También sabrás que el martes recibí la visita de Nuri y Salvador y creo que cada dia estan más bonitos los dos. Tambien veo que se mueve algo de tu asunto, y te aseguro que si sales me alegraré tanto como si saliera yo.

Aqui estoy más bien que no estaba antes, pues estoy junto con cuatro de Llicà y se portan muy bien conmigo. Salgo al mismo patio que el Conde, el Tonet Sastre y el forné aquel que le hicieron el consejo contigo y todos te mandan muchos recuerdos. Un abrazo de tu hermano que te quiere y no te olvida.” La carta acaba dirigint-se a la Sra. Vicenta, companya de sa germana a la presó i li agraeix que s’hagi portat tan bé amb sa germana i li hagi facilitat bastant les coses en una situació tant difícil.

El 28 de maig li va arribar la notificació a Pagès, que estava a la presó Model. La notícia deia que la commutació de la pena li era negada. L'endemà a les dues de la matinada va ser executat al Camp de la Bóta.

5. CONCLUSIONS

Els objectius del meu treball de recerca eren trobar informació sobre l'actuació de l'Amadeu durant el període d'alcalde i sobre el seu judici i posterior execució. La confecció del treball ha estat fruit de moltes hores de llegir documentació original de l'època, des de l'expedient carcelari fins a les actes de l'Ajuntament de l'època. Aquesta informació l'he completada amb

informació externa com la que he extret de l'exposició del Museu Joan Abelló de Mollet del Vallès i la del documental de Can Rajoler sobre la guerra civil a Parets; a més, he parlat amb gent de l'època perquè m'expliquessin com era la situació de Parets.

Vaig escollir aquest tema, perquè es centrava en el meu besavi, l'Amadeu Pagès i Xartó. N'havia sentit parlar als meus familiars i em semblava interessant que un avantpassat meu d'aquella època hagués estat alcalde de Parets. La veritat és que abans de començar a fer el treball no en sabia gairebé res i tenia ganes d'informar-me sobre ell.

Després de fer-lo, crec que l'Amadeu va tenir un paper important a Parets. Va esdevenir un líder destacat en uns moments difícils. Va intentar solucionar les coses de la millor manera, malgrat la dura situació que es vivia en aquells moments. Va destacar per no maltractar aquells que no pensaven igual que ell, malgrat que ells l'acabarien matant. La visió que tinc de l'Amadeu després de fer el treball és la d'un home bo, cult, intel·ligent i amb unes idees molt clares.

L'únic que puc dir és que em sento orgullós de venir de la família de la que provinc, de tenir un avantpassat com l'Amadeu que va lluitar per allò que pensava, sempre en favor de Catalunya i la seva cultura.

Al meu besavi el van condemnar per pensar diferent. Estem parlant d'una època dura, en la qual els judicis ja tenien sentència abans de celebrar-se i en la qual l'única pena que valia per la gent que pensava diferent, era la de mort.

Personatges com l'Amadeu són els que hauríem de recordar, són les persones que van perdre la vida a favor de les seves idees, com les de democràcia i llibertat d'expressió.

Aquest treball esdevé com un petit homenatge a totes les víctimes d'una guerra absurda, on els únics que van guanyar van ser els que no van lluitar al front. Em sento orgullós del meu besavi, he tingut la sort de tenir un besavi com ell, un besavi amb història.

Fonts

Documentals

Còpia de l'expedient carcelari a l'Arxiu Municipal de Parets del Vallès, procedent de l'Arxiu del Tribunal Militar III de Catalunya.

Arxiu Municipal de Parets del Vallès, Llibre d'actes dels plens (1935-37).

Orals

Entrevista a Maria Costa i Xartó, any 2006.

Audiovisuals

Exposició de Francesc Abad "El Camp de la Bóta", Museu Joan Abelló, any 2006.

Documental "Guerra Civil de Parets del Vallès" de Can Rajoler fet per Alicia Pozo i Àngels Masseguer.

Bibliogràfiques

BALLESTER, D. *Temps de Revenja*, Barcelona, 2004

BONET, MA., BELLAVISTA, J., Dantí, J., GORINA, M. i MARTÍ, R. *Parets 904-2004. Un poble, una parròquia*, Ajuntament de Parets del Vallès, Parets del vallès, 2004.

MASSAGUER, MA. *Segona República, Guerra Civil i Primer Franquisme a Parets del Vallès*, Parets del Vallès, 2007.

Diccionari Biogràfic d'alcaldes del Vallès Oriental www.museu.org/granollers/alcaldes/

Wikipedia "Camp de Mathausen-Gusen".

Revista *El Vallès*, edició del juliol del 2006, pàg. 28.

La planificació estratègica municipal a Mollet del Vallès

Raúl D. González del Pozo

Llicenciat en ciències polítiques (UAB) i mestre de gestió d'administració local (Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona)

1. LA PLANIFICACIÓ ESTRATÈGICA EN LA GESTIÓ PÚBLICA

La planificació estratègica municipal forma part dels governs municipals a la dècada dels noranta, gràcies a la major cultura democràtica de la ciutadania i a la voluntat de millora de la qualitat de les polítiques municipals. Durant aquests anys es van impulsar noves polítiques que milloraven la gestió municipal per anticipar-se als problemes dels ciutadans i per aprofitar les oportunitats per a la ciutat. Cal recordar que durant l'etapa anterior, la dels primers ajuntaments democràtics, amb uns mitjans econòmics i tècnics limitats s'impulsaven polítiques d'acord amb les demandes de la població, principalment, sobre les infraestructures i l'accés als serveis bàsics.

La incorporació del planejament estratègic a les polítiques municipals la va iniciar la ciutat de Barcelona l'any 1988 amb el primer Pla estratègic econòmic i social de Barcelona. Internacionalment, abans d'aquest pioner pla municipalista barceloní, la planificació estratègica era una eina de gestió empresarial. La primera vinculació de la planificació estratègica amb la gestió pública la van fer un grup d'empresaris de la ciutat de Sant Francisco (Califòrnia-EUA) als anys vuitanta, quan van col·laborar amb les autoritats locals amb l'objectiu de recuperar econòmicament l'ajuntament sense recursos, com la majoria d'administracions locals nord-americanes, a favor de les polítiques neoliberals de l'Administració del president Ronald Reagan.

La principal novetat del pla de la capital comtal de l'any 1988 va ser la incorporació de l'àmbit social a la planificació estratègica. Fins a aquell moment, la planificació estratègica estava relacionada només amb elements de creixement econòmic. El primer Pla estratègic econòmic i social de Barcelona va permetre la participació dels ciutadans i dels diferents agents econòmics

locals i dissenyar conjuntament uns escenaris de futur prou flexibles per adaptar-se als canvis i a la complexitat social.

La utilització d'aquesta nova eina de planejament per part de l'Ajuntament de Barcelona va fer que ràpidament fos utilitzada pels ajuntaments metropolitans de Santa Coloma de Gramenet i de Badalona, i, també pel consistori de Sitges. Poc després, amb més informació sobre el desenvolupament i els resultats de la planificació estratègica de les primeres ciutats catalanes, els municipis d'Esplugues del Llobregat, Viladecans, Sabadell, Terrassa i Mollet del Vallès van impulsar els seus plans estratègics de ciutat. Més tard, els van seguir un conjunt de capitals de comarca i diversos consells comarcals. També, a finals de l'any 1993, la planificació estratègica urbana va ser recollida també per un conjunt de ciutats iberoamericanes, que van constituir CIDEU. Aquesta xarxa de ciutats continua ajudant a pensar estratègicament els territoris per assolir un desenvolupament econòmic que generi les ofertes laborals i la cohesió social que dinamitzin les oportunitats laborals per al conjunt de la ciutadania. Aquest grup de ciutats que es va constituir a la ciutat comtal, gràcies al bon funcionament de l'experiència estratègica barcelonina.

A partir de l'any 2000 van ser els municipis més petits amb grans creixements de població en poc temps, els que van sumar-se al planejament estratègic. Cal assenyalar que a banda de la capital catalana, que ha impulsat tres plans estratègics i el Pla metropolità de Barcelona amb una vintena d'ajuntaments més, només les ciutats de Rubí i Viladecans, i la comarca d'Osona i de l'Alt Penedès han fet una segon pla estratègic de ciutat.

Més tard, a finals de l'any 1993, la planificació estratègica urbana va ser recollida també per una nova xarxa de ciutats iberoamericanes, anomenat CIDEU, que es va constituir a la ciutat comtal i gràcies al bon funcionament de l'experiència barcelonina.

2. EL PLA ESTRATÈGIC CIUTAT DE MOLLET

Pel que fa a Mollet del Vallès, l'Ajuntament va iniciar a la tardor el seu primer *Pla estratègic ciutat de Mollet*, després que la ciutat hagués participat amb entusiasme com a subseu de les Olimpíades i Paraolimpíades de Barcelona 92. El consistori va impulsar, primer, un procés estratègic i participatiu per descobrir les potencialitats de Mollet del Vallès amb el seu entorn, Baix Vallès, i, segon, es van acordar les línies estratègiques i els objectius per aconseguir la ciutat desitjada amb la col·laboració dels diferents agents socials i econòmics de la ciutat. En paraules de l'alcaldesa Montserrat Tura, el pla estratègic, "era un instrument bàsic per estimular aquesta resposta i canalitzar la voluntat participativa dels ciutadans i de les seves institucions, per humanitzar la ciutat, per fer-la més agradable i amb més capacitat de generar riquesa".

Exposició del Pla Estratègic de Mollet, 15 de gener de 1995.

El procés i la metodologia del pla estratègic molletà va donar resposta a tres preguntes: Com està Mollet? Cap on va Mollet? Amb quins objectius construïrem el futur de Mollet? Les comissions de treball de tot el procés estratègic van ser la Comissió Permanent i el Consell Plenari.

La Comissió Permanent la van integrar els regidors del govern de la ciutat, un representant de cada grup municipal, un representant de la Generalitat de Catalunya, dos representants dels dos sindicats majoritaris, un representant del Consorci per a la Defensa de la Conca del Riu Besòs, un representant de les associacions de veïns, un representant del món cultural, un representant de la parròquia, un representant dels comerciants, un representant dels centres d'ensenyament i un representant dels clubs esportius.

El Consell Plenari va ser integrat per més d'un centenar de membres d'entitats, associacions, empreses i personalitats de Mollet: ACESA, ACTUA, AV Can Pantiquet-La Casilla, AV Estació de França-Can Mulà, AV Gallecs, AV Lourdes, AV Plana Lledó, AV Santa Rosa, AV Centre, AV Zona Sud, Amical Mauthausen, Associació 7 Plomes, Associació Gent Gran, Associació Musical Pau Casals, Autocares Kalet, Ball de Gitanes, Banca Català de Crèdit, Banc Central, Banc Popular, Banc de Sabadell, Banc de Santander, Banca Catalana, Banco Bilbao-Vizcaya, Banco Comercial Transatlàntico, Banco Español de Crédito, Banco Exterior de España, Banco Hispano Americano, Banco Zaragoza-

no, CANEM, CEPROM, CF Mollet, CNTE, Caixa Laietana, Caixa de Catalunya, Caixa de Sabadell, Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, Casal Cultural, Casal d'Avis de Lourdes, Centre de Dansa Marta Pons, Centro Cultural Andaluz, Centro Cultural Recreativo Aragonés, Centre d'Estudis Molletans, Club Bàsquet Mollet, Club jubiliats de Can Pantiquet, Club jubilitats Sant Jordi, Club patí Mollet, comerciants de Berenguer III, comerciants Gaietà Vinzia, Comerciants Rafael de Casanovas, comerciants de la Rambla Nova, comerciants de Jaume I, comerciants de Zona Centre, Coordinadora d'APA, consellers d'EMFO sl, Consellers d'IMSDP, consellers de Mercamollet sa, consellers de Promosol, consellers de Ràdio Mollet, Coral El Clavell, Coral Sant Vicenç, Cray Valley Ibèrica sa, Creu Roja Espanyola, Derbi Nacional Motor sa, directors de serveis de l'Ajuntament, Electro-Elite, Emfo sl, Empresa Sagalés, ENHER, Escola Municipal de Música, Escola de Policia de Catalunya, Escola Sant Gervasi, Esplai Lledó, Esplai Tuareg, Esplai Xivarri, FECSA, Federació d'Associacions de veïns, FEC-Alsthom Transporte SA, Grup de Dones de Mollet, Hospital (Societat de Socors Mutus), INEM, IMSDP, INSS, Industrias Químicas del Vallès, IES Vicenç Plantada, IESGallecs, Institut de Formació Professional, Irmandade a Nosa Galiza, Laboratorios del Doctor Esteve SA, Martini Rosso SA, MercaMollet SA, Mercat Municipal, Mercat de Sant Pancraç, Merck Química Española SA, Òmnium Cultural, ONCE, Objectors de Consciència, Oficina de Benestar Social, Promosol, RENFE, Ràdio Mollet, Rialles, Taula de Joves, Tradicions i Costums, Trans, i Cont. J. Ventura, Unió de Pàgesos, Voluntaris Mollet, Wagon Lits i tots els membres del Consell Permanent.

Plafons de l'exposició del Pla Estratègic de Mollet, on es preguntava quin tipus de ciutat volien els seus habitants.

El treball estratègic per donar resposta a la primera pregunta, “Com està la ciutat?”, es va fer amb el diagnòstic de la ciutat, construït a través d’un conjunt de dades quantitatives municipals i del seu entorn, amb les aportacions de seixanta entrevistes en profunditat a agents socials, polítics i econòmics de la ciutat, i d’una campanya d’enquestes al conjunt de la població. La segona pregunta, “Cap a on va Mollet?” la va impulsar un treball en comissions sectorials amb els informes de les dades de la ciutat, les entrevistes en profunditat i una enquesta ciutadana, per definir tres possibles escenaris de futur: a) Mollet, residencial popular (dormitori equipat); b) Mollet nova centralitat comarcal de la Regió I; i c) Mollet, ciutat dormitori. La resposta a la tercera pregunta, “Cap on ha d’anar Mollet?” la van donar les comissions després d’acordar fer de Mollet una ciutat integrada en el medi natural i socialment integradora, que vertebrés el Baix Vallès i contribuís al seu propi desenvolupament, econòmic, social, cultural i humà, i al progrés del conjunt de l’àrea. A partir d’aquest objectiu central, el Pla estratègic de ciutat va treballar els objectius i les línies estratègics necessaris per arribar a l’escenari de futur acordat.

Es van establir quatre comissions sectorials, que responien a les quatre línies estratègiques bàsiques: millorar la projecció de la ciutat i de les seves infraestructures d’accessibilitat; modernitzar l’economia de la ciutat i del Baix Vallès; millorar les oportunitats socials de la població i potenciar la seva identificació ciutadana, i cohesionar internament la ciutat amb el seu medi natural per potenciar la qualitat de vida i la promoció econòmica. Aquestes quatre comissions van ser presidides per Josep Gomis i Martí, conseller delegat del Govern de la Generalitat de Catalunya a Madrid; per Francesc Martí Jusmet, exdelegat del Govern a Barcelona; per Ignasi Riera i Gassiot, diputat al Parlament de Catalunya; i pel senyor Jordi Solé Tura, diputat del Congrés i exministre de Cultura. El treball de les cent vint persones a les quatre comissions, va donar cent quaranta projectes i objectius estratègics, que després la ciutadania va prioritzar mitjançant una segona consulta ciutadana, i la Comissió Permanent i el Consell Plenari els van aprovar.

De forma paral·lela, el procés va comptar amb trobades de treball amb els alcaldes del Baix Vallès, amb empresaris i amb agents socials. A més, el procés va tenir la participació dels infants de les escoles de la ciutat a través d’un concurs infantil sobre la imatge i l’eslògan de pla. El treball estratègic municipal va fer possible la millora de les infraestructures, l’enfortiment de la identitat dels ciutadans amb Mollet, la projecció externa de la ciutat i la creació d’eines municipals pel benestar social i per donar oportunitats a les persones.

Finalment, al novembre de l’any 1994, es van presentar els resultats dels trenta mesos de treball amb la presència dels quatre presidents de les comissions sectorials i del ministre de la presidència, Alfredo Pérez Rubalcaba; i una exposició informativa, *La ciutat possible i desitjable*.

El Mercat municipal de Mollet, inaugurat el 28 de gener de 1996, un dels nous eixos comercials que responia a la pregunta de *Mollet, cap on vas?*

A diferència d'altres plans estratègics, en els quals el planejament s'acabava amb la redacció del pla i no s'arribava a executar mai, o només parcialment, altres plans com ara els de Terrassa, Mataró i Mollet del Vallès es van desenvolupar durant uns quants anys, fins que els seus objectius es van aconseguir i es pot dir que, d'alguna manera, es van esgotar. Sobre el seguiment de l'assoliment dels objectius i de les línies estratègiques del pla molletà, cal apuntar que tot i no constituir-se formalment un òrgan de seguiment del pla estratègic, aquesta tasca es va fer des de l'Ajuntament, en concret des de l'Àrea d'Urbanisme. El coordinador del pla aprovat l'any 1994 va esdevenir tinent d'alcalde d'Urbanisme i es va encarregar de fer una tasca de seguiment de les línies estratègiques i dels objectius aprovats. La valoració general que es fa del pla molletà és que s'havia avançat més en els aspectes que tenen relació amb el planejament urbanístic i infraestructural i en els aspectes socials, mentre que no es va avançar tant en els aspectes que depenien en gran part de nivells superiors de l'administració.

3. NOVA SOCIETAT, NOU PLA ESTRATÈGIC

Després de tot aquell procés, que va ser molt útil perquè Mollet donés un salt qualitatiu i quantitatiu, ara, a l'any 2007, hi ha un conjunt de nous factors i condicionants que no formaven part de la ciutat dels anys noranta. Entre aquests factors cal destacar l'evolució i l'accés a les noves tecnologies, l'augment de la pluralitat de la ciutadania amb més ciutadans amb cultures diferents, nous models comercials, un canvi industrial amb menys sector secundari, unes noves demandes ciutadanes de serveis municipals per als més petits i per als més grans, unes noves formes de participació, una major preocupació pel medi natural i pels processos de reciclatge. Tots aquests elements han de formar part d'un nou treball estratègic que la ciutadania, organitzada i no organitzada, i les institucions haurien de fer per modelar i acordar un projecte comú i un camí de progrés per a la ciutat de Mollet del Vallès i per a la seva ciutadania.

De tots aquests nous elements, m'agradaria destacar l'oportunitat que té la ciutat per analitzar i afrontar-ne estratègicament alguns, com els reptes que suposen la nova economia, la nova ciutadania i les noves formes de participació.

Pel que fa a la nova economia, l'estructura productiva del nostre entorn, tot i el bon moment dels indicadors macroeconòmics, els treballadors i les treballadores la veuen i la viuen amb preocupació per la deslocalització i pel tancament d'empreses del nostre entorn, fet que augmenta la terciarització de l'economia de la nostra ciutat. A més, hi ha un major nombre de persones assalariades i autònomes amb incertesa laboral, dins d'un mercat d'ocupació amb creixent precarització, especialment per als més joves. Des del treball estratègic es poden abordar els indicadors i les actuacions que facin més com-

petitius i preparats els treballadors i les treballadores; i definir com la ciutat pot oferir les condicions per a la creació de més oportunitats per a empreses i per activitats econòmiques de llarga durada.

També, l'arribada de la nova ciutadania ha fet créixer la complexitat social de la ciutat. A Mollet del Vallès convivim persones nascudes a vuitanta-cinc dels cent noranta-dos països reconeguts per les Nacions Unides al món. Actualment, els ciutadans de Mollet nascuts a Espanya representen el 87% de la població, a la resta d'Europa el 2,7%, a Àfrica el 4,6%, a Amèrica el 5,2% i a Àsia el 0,5%. Sense cap mena de dubte, la bona convivència serà un dels principals reptes i el planejament estratègic l'haurà d'abordar amb la col·laboració i les propostes del conjunt de la ciutat.

Finalment, cal pensar com arribar a les noves formes de participació. Amb això no vull fer referència només als mecanismes clàssics de participació de les iniciatives, dels consells, de les taules i de les comissions participatives sectorials que fa anys que funcionen a la ciutat. Aquests espais i mecanismes els recull i amplia, amb noves eines i possibilitats, el nou Reglament Municipal de Participació Ciutadana. Voldria assenyalar el repte que suposa per a un nou pla estratègic poder pensar la ciutat des dels moviments i col·lectius *ad hoc* i els ciutadans individuals. Especialment, ara quan vivim un moment social d'individualització creixent, amb un desinterès per la cosa i l'espai públic i dins d'un procés d'afebliment dels lligams col·lectius, d'allò que s'anomena el teixit social, ara molt més diversificat i amb menys base ciutadana.

Davant de tot això, estem en un moment clau per impulsar un nou projecte estratègic de ciutat i fer-ho sobre la base ferma del treball i del progrés aconseguit. Cal que la ciutat es defineixi novament, amb la seva complexitat social, els seus nous reptes de futur i amb la capacitat de fer una estratègia concurrent dels planejaments urbanístics, socioeconòmics i ambientals; amb un fort component de relació amb el nostre entorn territorial. Com diuen els experts "el projecte de ciutat és un instrument útil per al desenvolupament de les ciutats i una eina de primera mà a l'hora d'orientar la presa de decisions, permetent conformar el que seran les coordenades de futur".

Bibliografia

- Ajuntament de Mollet del Vallès (1994) *Document Estratègies i Objectius. Pla Estratègic de la ciutat de Mollet del Vallès*. Oficina del Pla Estratègic de la ciutat. Mollet del Vallès
- Diputació de Barcelona (1998). *El mapa dels plans estratègics locals. Elements de debat territorial*. Número 4 desembre 1998, pàg. 53-59. Barcelona.
- FORN FOXÀ, M. Estrategias y territorios. (2005) Diputació de Barcelona. Barcelona.
- GANAU CASAS, J. MALLARACH ISERN, J. (2003) *La planificació estratègica territorial a Catalunya. Quinze anys d'evolució*. Observatori de Desenvolupament Estratègic de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Col·lecció Plataforma 7 Territoris. Barcelona.

Desembocadura del Tenes (El Trench)

Ángel Piñero Valadés, *filòleg*
Josep Umbert Serra, *enginyer industrial*

1. PRELIMINARS

Per un inexcusable deure d'honestedat amb el lector, un dels objectius del Centre d'Estudis de Montmeló és la revisió de les interpretacions que, segons les nostres investigacions, són lectures equivocades. Sense que la nostra anàlisi vagi en detriment del prestigi i treball literari de certs escriptors, citem, com a mostra, algunes de les asseveracions historiogràfiques de Vicenç Plantada¹ o de Coromines² i altres³, al voltant de diferents matèries, com la toponímia, ciència que encara en els nostres pobles segueix nodrint-se d'arbitràries hipòtesis, fantàstiques en la seva major part, alguns cops recolzades només en la semblança de les veus, i desproveïda en tot moment de rigor científic.

L'atribució d'un significat històric a certes consideracions purament especulatives, lamentablement, segueix transmetent-se en cascada, com es pot veure en algun tipus de publicació local. Cal només llegir el cúmul d'afirmacions apodíctiques, sense cap nota o referència documentada, metodologia a l'estil de Quinto Curcio: "*Plura transcribo quam credo*" (escric més del que em crec). I un exemple del que diem ho constitueix el sens fi d'interpretacions donades al topònim "trench", nom amb el que s'ha conegut l'espai Mollet-Montmeló el tram final o desembocadura de la riera del Tenes. Intentarem aquí, fixar l'origen i donar a conèixer el per què de tal nom, amb dades addicionals que incidirien en l'esdevenidor de la parròquia de Sant Vicenç de Mollet, sempre a la llum de la documentació.

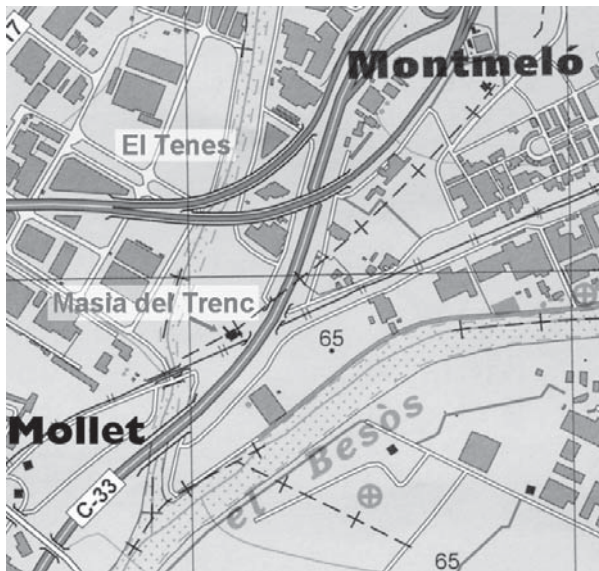
En aquesta tasca de recuperació de la "veritat documentada", en tots els àmbits de la historiografia local, i no sense ser proclius a acceptar o difondre teories anteriors, sense una comprovació acurada, llegíem en Xavier Pérez Gómez⁴ una cita del lligall 41, com també la menció del pergami 2268, ambdós documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Amb més voluntat que no pas la preparació requerida o desitjada, la investigació pacient i el temps sens límit

dedicat a l'estudi dels protocols antics, inclosos aquells sota epígraf de pobles circumveïns, sempre ens ha donat gratificants resultats perquè sorgeixen, disperses, algunes rellevants i sorprenents notícies. Aquest és el cas del plech VII, n° 4683⁵, que vàrem trobar a la mateixa caixa del 4747, assenyalat per Xavier Pérez.

El document 4683 és extens, amb un marcat paral·lelisme (pel que fa a la seva estructura interna) al document 4747 que narra les incidències ocorregudes per unes forques construïdes pel batlle de Montmeló, presumptament dins del territori de Montalegre, en una peça de terra d'en Coll de Martorelles que era propera a l'om de la senyora Garrofa⁶ i tocant al Trench. Aquest document 4683 conté les declaracions deduïdes de diversos testimonis a les preguntes (articles) que, encara que no s'especifiquen per escrit, es poden pressuposar d'acord amb les respostes donades. En l'"incipit" del protocol apareix la següent llegenda:

Originale⁷ testium pro parte Reverendae Dominae Abbatissae Monasterii et Conventus Sancti Petri Puellarum Barchinone productorum super articulis eorum pro parte oblati in causa quam ducunt contra dominum seu possessorem parrochiarum et terminorum de Molleto et de Parietibus.

In Scribania bajuliae generalis Cathalonie

Mapa de la zona de la riera del Tenes i de la masia del Trench (Ed. Alpina, 2005, amb topònims incorporats pels autors).

2. DECLARACIONS SOBRE ELS LÍMITS

Del dissabte, 24 d'abril de 1479, i a la Cúria del Batlle General de Catalunya (Barcelona) és el procés que es dirimeix entre la Reverenda Senyora, Aldonça de Sentmenat, Abadessa del Monestir de Sant Pere de les Puel·les (senyora de Montmeló), per mediació del seu procurador d'una banda, i de l'altra, el noble Ferran de Rebolledo, possessor dels termes de Mollet i de Parets, aquest darrer amb els seus respectius batlles.

Sempre havia estat en discussió, i encara ho estava, la boga (límits) i fites del terme per la qüestió del pagament dels delmes i primícies.

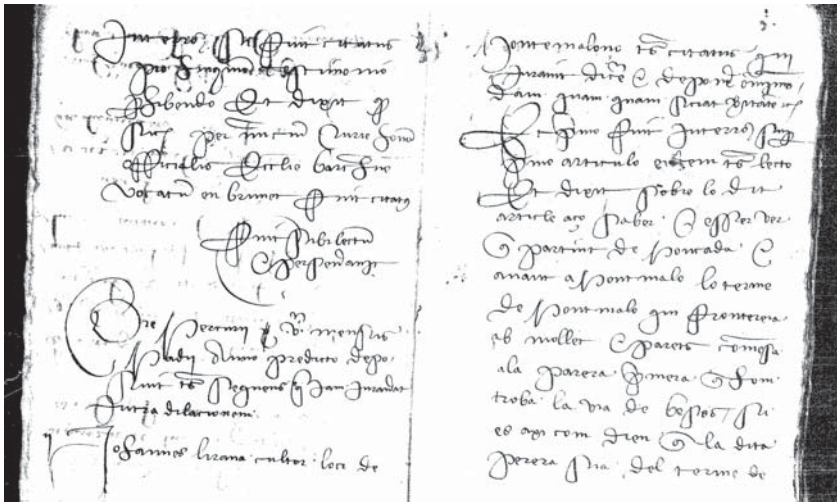
No obstant el capítol preliminar, s'observa que també estaven en discussió el límits amb Sant Julià de Palou⁹, i també es detecta alguna interpolació i certs canvis en l'ordre intern del document.

El testimoni foren:

Testimoni	Professió
Joan Lirana	Rector de Montmeló
Joan Lirana	Pagès
Joan Soler	Pagès i batlle de Montmeló
Jaume Sala, àlies Camp	Hostaler de Montmeló
Joan Osona	Hostaler de Montmeló
Gelabert Cabanyes	Pagès de Palou / Montmeló
Antoni Llopart	Pagès de Montmeló
Raimon Romaguera	Prevere i rector de Sant Vicenç de Mollet.

Al suposat qüestionari de preguntes, va respondre en primer lloc, per part del Monestir, el discret Joan Lirana⁹, sacerdot i rector de la parròquia de Santa Maria de Montmeló que, amb la llicència de la Seu de Barcelona, afirmà *que tota hora ha hoyt dir el testimoni que lo terme de Montmaló va fins la primera perera que hom troba anant de Montcada a Montmaló. E allí de migjorn afronta ab lo terme de Montalegre; e de tremontana a la dita parera afronta ab lo terme de Mollet. E es la rahó car fronteranant de migjorn ab Montalegre e inant fins a la parera, de necessitat ha afronterar e anar fins a la dita perera terminant ab lo terme de Mollet la via de tremontana e tornasen de la dita parera la via de Montmaló, ans de esser al carrer de Montmaló anant per lo camí Reyal, va lo terme de Mollet fins a un hun caminet qui parteix del dit camí Reyal la via¹⁰ de tremuntana quis appella lo camí de Mediona...*

Posteriorment varen declarar: Joan Lirana, un pagès homònim i presumpte familiar del Rector; Joan Osona, hostaler del lloc de Montmeló; Gelabert Cabanyes, agricultor de la parròquia de Palou; Anton Llopart, pagès de Montme-

Microfilm d'una de les pàgines del document (ACA, 2006).

lò que va dir que lo parer¹¹ primer que hom troba qui va de Montcada a Montmaló es a la man dreta la via de mig jorn e qui dien que comensa lo terme de Montmaló e lavors com mossen lo batle general si es stat aquests dies prop passats ab sos ministres¹² e la Senyora Abadessa de Sant Pere e altres, legint una carta lo senyor en Jordà¹³ notari, axí ho deien e bon tros de segona parera que hom troba ques a la ma esquerra anant de Montcada a Montmaló, la via de tremontana, aquí comensa lo terme de Mollet e lo camí Reyall qui va dallí de les pareres a Montmaló ha hoyt dir ell testimoni que partia lo terme de Montmaló e de Mollet fins al carreró qui monta la via de tremuntana qui es appellat lo camí den Madiona, ço es, que per a quis va a casa den Madiona de Parets...

També en Joan Soler, pagès i batlle de Montmeló, va ser interrogat i digué «que lo terme de Montmaló montant per lo dit carreró tira fins lo dit marge den Osona e de aquí tira per hun caminet e marge qui passa sobre lo mas enderrocat appellat mas Ayach qui es del dit Osona la via de tremuntana e tira sobre lo padro de Montmaló dos o tres passos e tira serra rant la via devall la casa den Steve un tret de mandró o entorn carregant la via de tremontana».

Jaume Sala, àlies Camps, hostaler de Montmeló, preguntat pel segon article de l'enquesta, respongué «que axí ha hoyt ell testimoni en aquelles parts com en lo dit article es contengut, salvat empero que con lo terme de Montmaló qui passa davall la casa den Steve fa colsada e tira la via de la casa den Sellers, tirant la volta no pas de Sol ient com diu lo article, ans tiren la volta de tremontana segons ell testimoni ha hoyt dir e encara dix ell testimoni que ha hoyt dir que una volta en Veya qui era batle de Montmaló hi pres uns segadors en aquella part quis eren barallats...»

3. DECLARACIONS SOBRE EL «ROMPIMENT» DEL TENES

Els testimonis, majoritàriament de Montmeló, que foren enquestats per deduir-ne el testimoni sobre la fitació del terme, són els mateixos que respongueren a les preguntes sobre el canvi del curs final de la riera del Tenes, fet que probablement degué repercutir o causar problemes a les propietats agrícoles afectades per tal mutació.

Segons el document, a l'establir la frontera amb la jurisdicció de Montalegre, el Monestir de Sant Pere fixà els següents articles, a on, a més de la divisòria del terme amb la zona oest, es fa referència a unes festes populars que s'organitzaren amb motiu de la nova trajectòria de les aigües del Tenes, que, a causa d'una inundació, possiblement en el segle XIV, havia desviat la seva desembocadura "uns trets de ballesta" més amunt.

El lloc es va començar a conèixer amb el nom del Trench per la fractura produïda en el terreny per anar a desembocar finalment en el riu Besòs:

1 Et primo ponit *que la riera de Attenes la qual vuy en día se exauga¹⁴ en la riera de Besós de sobre lo loch de Molet, antigament qualgués cent anys pot haun circum circa se acabava quasi fins devant Molet e aquí se exaugava dins la dita riera de Besós.*

2 Item ponit *que qualgués cent anys circum circa pot haun que la dita riera de Atehenes per impletut de aygues rompe e lexa la via de que*

Masia del Trench el desembre de 1999. (J. Umbert, 1999).

fexa calant-se devant Molet e se exauga en la dita riera de Besós en lo loch hon vuy en día se exauga.

3 Item ponit *que rompent la dita riera de Athenes, com es dit, en lo pus prop precedent article per los homens e dones de Molet foren fetes grans alegries e balls alegrant se del rompiment de la dita riera.*

4 Item ponit *que la primera parera o perer que hom troba anant de Montcada a Montmaló quasi en lo endret de Molet del dos perés, o pereres qui aquí son en la vía publica, la hu, aço, es lo primer a la banda de la riera de Bessós, laltre, ço es, lo darrer a la banda de Molet, que lo dit primer perer e perera es appellat vulgarment "adeu", XX, XXX, XXXX, L, C anys, CL anys e, a tant temps, que no es memoria de homens en contrari, lo perer o perera de Montmoló.*

5 Item ponit *que fama publica es e veu comuna entre los sciens de X, XX, XXX, XXXX, L anys, C anys e ultra e de tant temps que no es memoria de homens en contrari, que per ço lo dit perer o perera es appellat perere o perera de Montmoló per quant aquí comença lo terme del dit loch de Montmoló.*

6 Item ponit *que los termens de Montmoló de la part de mig jorn se stenen fins ha una fita o fexuria possade en la dressera de lo mas de Loberons qui es ultra la riera de Besós de la part de mig jorn e en la dressera del trench o exaugador de la dita riera de Athenes qui es de la altre part de la riera la via de tremuntana; e de aquí van per la dita riera devallant la volta del castell de Montcada fins en la dressera del dit perer qui es perer de Montmoló.*

Sobre el ja citat trencament del Tenes, el discret Joan Lirana, anteriorment citat, manifestava *que el testimoni ha hoyt dir a mossen Ramón Romaguera Rector de Mollet, e a altres, que a present no li recorden, que antigament la dita riera de Athenes se exaugava a la riera de Besós passant per uns plans quis dien los rials de Mollet e allí ara en los dits rials se amosten pedres e arena, que es versemblant que allí devia passar la dita riera de Athenes ... que ell testimoni no poria dir de certa sciencia del temps, no del dit impetut de aygues sino que ha hoyt dir, com dit ha, que la dita riera passava antigament per allí ahon es restat lo rieral appellat de Mollet.*

Les declaracions de mossèn Lirana aclareixen els dubtes que sempre la gent de Montmeló, fins que hem conegut aquest document, hem tingut al voltant de la identitat d'aquest rector i fill de Montmeló: *Super quarto articulo eidem testi lecto fuit interrogatus et dixit que tota hora desde ell testimoni ha membraça, en ça, que ha membraça de XXX anys e ses nodrit entre Montmaló y Mollet*¹⁵, *ha hoyt dir e anomenar la dita perera primera que hom troba anant de Montcada a Montmaló qui es la via de Bessós, la parera de Montma-*

Detall d'una finestra de la Masia del Trenc. (J. Umbert, 1999).

ló, e axi et anomena vuy en die en aquella part ... et dixit que ell testimoni <hoyt> legir al discret en Guillem Jordá, notari de Barcelona e qui es notari e scriva del Monastir de les monges de Sant Pere de Barcelona, una carta en la qual se anomenaven les terminacions del terme de Montmaló en aquella part de mig jorn a hon frontereia lo dit terme de Montmaló ab la parroquia de Martorelles en la dressera del mas de Loberons, hauna fita o terme qui parteix los dos termens, ço es, de Montmaló e de Montalegre; emso ell testimoni ho remet a la dita carta.

El pagès Joan Lirana, ja mencionat, remetia als seus antecessors, entre altres afirmacions, la notícia del “rompiment” del Tenes: *que aximateix ho ha hoyt dir ell testimoni publicament, que la dita riera de Athenes per diluvi, d'aygue rompe antigament e mostre ho lo loch per hon devia passar <la-ygua>; car es restat rieral de codols e arenal de que encara vuy en die ne dien lo rieral, exaugant se lavors pus luny e ara nes axaugua un tret de ballesta e mes.*

Joan Osona, també hostaler de Montmeló, citat com a testimoni, respongué *que axí ho ha hoyt dir ell testimoni tota hora a Montmaló de hon ell testimoni es natural segons en lo article se conté e la experiència que ho mostre; car resta allí ahon solía passar la dita riera un rieral que son pedres e arena*

e altres coses que resten de loch hon acostuma passar riera. E axí ho ha hoyt dir ell testimoni an Bonanat de Martorelles, home de e XXX anys e de mes, stat davant los freres de Montalegre, dient lo dit Bonanat que ell havia hoyt dir a son pare antigament com lo dit son pare havia vista passar la dita riera de Thenes davant Mollet, allí ahon es restat lo dit riaral quis appella riaral de Mollet, lo qual havia vist com la dita aygua de Tenes trengua allí e après lo camí que ara pren "carrilant" e axaugant se a basós. **E per ço se diu lo trench lo trenc de Montmaló**, que es com ho va de de Moncada a Montmaló ... ho ha hoyt dir asseñaladament al dit Bonanat dient que com lo dit Trench se feu segons son pare li havia dit; los de Mollet sen alegraren molt e creu ell testimoni que ho degueren fer per lo dan que la dita riera los devia fer ans del dit rompiment.

Gelabert Cabanyes manifestà que axí mateix ho ha hoyt dir ell testimoni a son pare e mare com la dita riera de Thenes rompé en aquell loch hon antigament solía passar e mostrés que encara vuy en die dien lo trench de Montmaló e lexá arenal e pedres per allá hon solía passar, per ques coneix be per allá hn solía pasar ans de aquell dilluvi ab que rompé ... que tot axó ha hoyt dir ell testimoni moltes e diverses vegades allí en aquelles parts e com los de Mollet feren gran alegria com la dita riera rompé allí e donals gran sbarnyment car rompé mes de quatra treis de ballesta pus luny, ço es, amunt que no solía passar la dita aygua.

Anton Llopart, pagès de Montmeló, respongué: que aximateix ho ha hoyt dir el testimoni moltes vegades a Montmaló e en aquelles parts, que la dita riera de Thenes trencà per gran diluvi daygua e **jaqui** lo loch hon solia passar, ço es, per lo pla avall de Mollet ho encara per lo arenal e allí hon solía passar en que nos conrea res. E ara passa pus amont per allá hon sclatá e daquí tira e se axauga a Besós davall lo camí Reyat.

El Venerable i discret Raimon Romaguera, prevere Rector de Sant Vicenç de Mollet, amb llicència de la Cúria eclesiàstica, declarà que axí ho ha hoyt dir ell testimoni als antichs de Mollet com ell testimoni be ha XXXXVII anys que ha stat e sta vuy en die a Mollet e bon temps ha que ell testimoni nes rector que la dita riera de Thenes anava antigament e passava davant Mollet, no pas per allí hon ara passa e mostres per lo vestigi que ha lexat la dita riera del arenal ahon vuy en die no si conrea res ... que com dit ha ell testimoni ha hoyt dir e axí es que la dita de Thenes per diluvi de aygues antigament rompé, es lo trenc en que dien vulgarment lo Trench de Montmaló e rompe la dita riera de Thenes per allí hont ara va lavor axí com ara se axaugua e se axaugua a Besós ... que axí ho ha hoyt dir ell testimoni als antichs e tota hora, que rompent la dita riera, com dit ha, los de Mollet feren grans alegries e balls e encara ballant anaren fins al loch ahon se ere fet lo dit rompiment; per çó com dabans lo dit rompiment la dita riera de Thenes fahia gran dany e duptaven (als habitants de Mollet) a les terres e possessions llurs.

Joan Soler, pagès de Montmeló, declarà *que ell testimoni ho ha vista anar ne exaugar la dita riera de Thenes sino per allà hon va ara e per hon ara se exauga. Empero el testimoni ha hoyt dir als antichs de Montmaló e de Mollet, en entre als altres a mossen Ramón Romaguera qui vuy viu e es rector de Mollet, dient que axí ho havien ells hoyt dir als antichs en aquelles parts de Thenes se acabava devant Mollet segons dix ell testimoni; aximateix mostren los senyals que hi son restats per allà hon hon passava, ço es, **arrenal argellagues e gatoses**¹⁶ que son coses qui resten de loc hon acostumava passar riera. E axó tenen tots allí per notori en aquelles parts... que segons dit ha la dira riera de Thenes solia passar davant Mollet ans del diluvi de la aygua que la feu rompre e mudar se allí per hon ara passa e se axauga abases pus amont que dabans nos exaugava, entorn dos trets de ballesta, poch mes o menys.*

4. CONCLUSIONS

Pel que fa als límits entre Mollet i Montmeló es considera que aquests passaven per on hi havia la primera perera que es trobava anant pel camí de Montcada a Montmeló.

Pel que fa al topònim del «TRENÇ» podem dir que s'ha conservat des de finals de segle XIV i que el seu significat és el del «lloc on va trencar el curs primitiu de l'aigua» del Tenes per seguir un altre camí, després d'una gran rierada.

Les terres de Mollet per sota del Tenes van augmentar i va representar un benefici per als pagesos de Mollet (com a mínim no van haver de travessar la riera quan havien d'anar a les seves peces de terra) i en conseqüència es van organitzar grans festes.

El lloc on havia passat la riera es va convertir en un arrenal no cultivat i ple d'arbusts.

Referències Bibliogràfiques

- PLANTADA, V. (1893). Geografia Local de Mollet del Vallès, ab noticia geografica-escolar dels pobles dels encontorns y son mapa topografich.
- COROMINES, J. (1980). Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana.
- PÉREZ GÓMEZ, X. (2003). La Cartoixa de Montalegre. Premi Gumersind Bisbal i Gutsems (XXVIII edició); FSVC.
- FOLCH, A. (1967). Santes Creus, Panteó Reial. Ed. Rafael Dalmau.

Notes

1. En la seva Geografia Local -PLANTADA, V (1893), referint-se a Montmeló, diu Plantada: *"La tradició recorda que un exèrcit romà fou derrotat en la citada montanyeta i que el general lo batejà ab lo nom de Mons Malus"*. Anteriorment el mateix Plantada havia assegurat que procedia de *mitg meló*, per la forma de la *Montanyeta*.
2. Joan Coromines -COROMINES (1980), abans de citar cap font històrica, ja postulava *"mons melonum"* (muntanya dels teixons), teoria errònia, que el seu propi gabinet ha reconegut després de l'edició de l'Onomasticon, tal com consta en una carta guardada en el nostre arxiu.
3. Figuren en aquesta llista aquells que llançaren hipòtesis sense cap més fonament filològic que la seva mera opinió. Per orientar al lector, suggerim la consulta de les edicions del Centre d'Estudis de Montmeló.
4. Vegis PEREZ GOMEZ (2003).
5. ACA. Monacals, lligall petit 41.
6. És un topònim prou citat en la historiografia de Montmeló, del que un mapa del segle XVIII dóna la seva situació aproximada. Diversos trasllats i transcripcions a segles posteriors, varen convertir la "Na Garrofa" en "la Garrofa" (l'om de la garrofa/Garrofa), expressions que han generat equívocs o anfibologia.
7. La puntuació, i en alguns casos l'ortografia, deriven de la nostra transcripció i interpretació del text.
8. Un més gran contingut analític tindrà, quan es publiqui, el nostre estudi dedicat al segle XV.
9. Es tracta d'un cognom de la saga Lirana (de la masia del mateix nom o també dita Casa Xica), descendent probable d'en Jaume de Lirana, picapedrer del vas sepulcral (a Santes Creus) de la Reina Blanca d'Anjou, esposa del Rei Jaume II el Just: vegis (FOLCH,1967) pàg. 23, i ACA. Reg. 147 ff. 57 v. i 61.
10. La lectura d'aquesta paraula, d'alta freqüència en el text, ens presenta el dubte de si és abreviació no marcada del terme "vora"; la lectura que en fem és de "via, sentit, orientació".
11. L'escrivà va anotar indistintament "perer", "parer", "perera" o "parera". Algunes persones han llegit i transmès erròniament, pel mateix passatge en altres documents, "passero / passera" (de passar) en lloc de l'arbre fruiter al que realment al·ludeix.
12. Es refereix a una visita del Batlle General de Catalunya amb importants funcionaris, acompanyat de l'Abadessa de Sant Pere.
13. Guillem Jordà era notari de Barcelona i escrivà del Monestir.
14. Aquí la paraula «se exauga» o «se axauga» l'hem d'interpretar com «desemboca».
15. L'explicació del testimoni transforma en certa allò que, fins aquell el moment de la transcripció d'aquest important document, era simple conjectura o dubte: el rector Joan Lirana era fill de Montmeló.
16. Descriu el tipus de vegetació. L'argelaga és un arbust espinós, de flor groga que floreix a la primavera. La gatosa és semblant i apareix a l'hivern. A vegades al parlar de gatosa és equivalent a parlar de l'argelaga.

Els paisatges fluvials del Besòs

Josep Gordi i Serrat

Doctor en geografia i professor de geografia física de la Universitat de Girona

1. INTRODUCCIÓ

Aquest article presenta els primers resultats d'un projecte de divulgació dels paisatges fluvials de la conca del Besòs que veurà la llum a la primavera del 2008. Es tracta de presentar, per cadascuna de les subconques del Besòs, un pòster on es relacionen vuit paisatges fluvials, s'explica com arribar-hi i es presenten unes senzilles pautes per fer una correcta lectura del paisatge.

L'objectiu d'aquesta activitat és crear un material per acostar la població als rius per tal que ella mateixa descobreixi els valors que atresoren els rius, rieres i torrents de la conca del Besòs. Tal com comenta un article sobre el riu Besòs publicat en el darrer número de la revista *NOTES* (Berbel et al, 2006) el riu és un veritable desconegut per la població i aquesta acostuma a tenir-ne una visió força negativa, per tant: "cal treure la mala imatge del riu respecte a la gent i fer que el riu formi part de la ciutat i sigui valorat". Davant d'aquesta realitat cal, a més a més, de seguir millorant la qualitat de les aigües dels rius, promoure activitats guiades o autoguiades que permetin a la ciutadania redescobrir els paisatges fluvials i com aquest s'insereixen dins estructures paisatgístiques més importants, com planes agrícoles, vessants muntanyosos...

2. REFLEXIONS SOBRE EL CONCEPTE: PAISATGE FLUVIAL

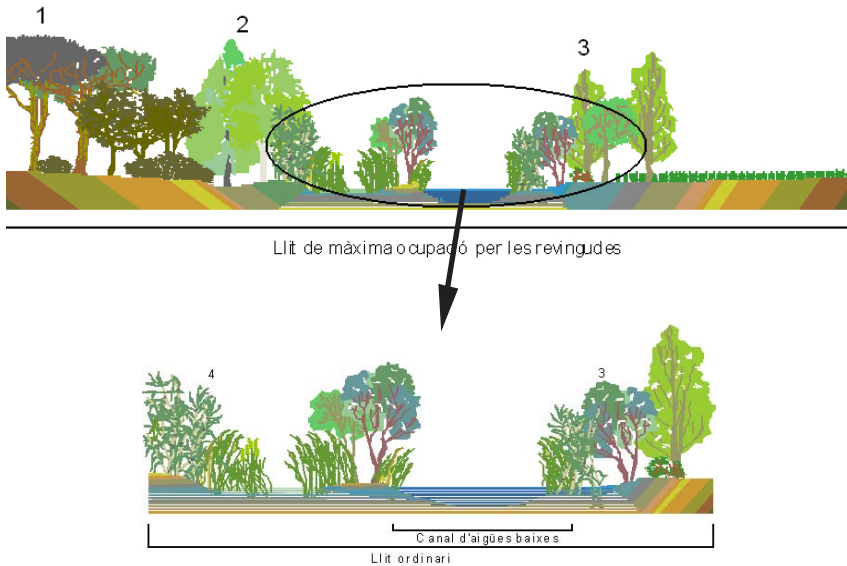
Parlar de rius i d'aigua en el món mediterrani és sinònim, en moltes ocasions, de controvèrsia i, a vegades, de conflicte tant en referència a l'ús de l'aigua com de l'espai fluvial. Sembla que els conflictes de l'aigua siguin de tots els temps i de tots els països. Per tant, abans de res, convindria precisar-ne alguns conceptes amb l'objectiu de fer-nos entenedors.

En primer lloc cal tenir clar que, tant a nivell de recerca com de gestió, la conca hidrogràfica és la unitat bàsica d'estudi, de planificació i d'actuació tant

pel que fa als recursos hídrics com dels sistemes fluvials. En conseqüència, cal entendre el riu des d'un punt de vista multidimensional, és a dir, tant a nivell longitudinal, transversal com vertical.

En segon lloc podem parlar d'ecosistema fluvial, com a concepte que ens explica el funcionament de la conca i de paisatge fluvial com a plasmació morfològica o territorial del riu, o millor dit, de l'espai que ocupa l'aigua, tant a nivell permanent com esporàdic. La història de les relacions entre les societats mediterrànies i els rius ha estat, des d'un punt de vista territorial, una constant lluita per guanyar terres, primer per l'agricultura i després per la urbanització del paisatge fluvial. La màxima transformació d'aquest paisatge ha estat la construcció d'endegaments i altres obres de defensa contra les revingudes, les quals poden arribar a destruir l'estructura natural de les diferents ribes del riu, és a dir, la vegetació de ribera i, en conseqüència, l'empobriment de la fauna aquàtica i terrestre.

Arribats a aquest punt podem preguntar-nos: què és el paisatge fluvial? Podem definir el paisatge fluvial com el territori que hi ha entre el canal ordinari o d'aigües baixes i el nivell on arriben les crescudes ordinàries o més freqüents que, en condicions de naturalitat es reconeix per l'existència d'un canvi de pendent en un o en els dos marges, és a dir, és l'espai que ocupa per l'aigua i la vegetació de ribera. En canvi, la plana d'inundació cobreix, a més de l'espai esmentat, tot el territori ocupat per les revingudes extraordinàries.

1. Mosaic d'alzinar i pinedes. 2. Omedes. 3. Albaredes. 4. Canyissars.

Pel que fa a la vegetació, hi ha una important diferència entre l'espai que anomenem paisatge fluvial i la plana d'inundació. En el primer cas, la vegetació està totalment condicionada per la dinàmica fluvial i en funció de les seves característiques, a més de les de la geomorfologia de la conca, trobarem vegetació en forma de galeria a ambdues ribes o formant illes. En el segon cas, o sigui, en les planes d'inundació, la vegetació que trobem ve condicionada únicament per les condicions climàtiques de la zona. Altres autors (Saurí, 1997) parlen de sistema fluvial, compost per la llera, els marges i la plana inundable. La llera és l'espai d'amplada oscil·lant per on circulen els cabals ordinaris. Els marges són les elevacions de caire natural que marquen la separació entre la llera i la plana inundable. I la plana inundable també és un espai variable, a vegades de difícil definició, que ocupa els dos costats del riu i que és susceptible d'ésser ocupat per les revingudes. Encara més suggestiva ens sembla la definició de Jean-Paul Bravarel (1993) quan ens diu: "El paisatge fluvial no és una realitat immutable, tot al contrari, és un espai que està en metamorfosis constant, doncs, en ocasions l'aigua destrueix la vegetació i el seu lloc és ocupat per sediments, sobre els quals i al cap de poques setmanes poden germinar herbes i, més endavant arbustos i arbres. En conseqüència ens trobem davant d'un sistema viu i inestable".

Tal com deia Rosa Barba (1994): "Pocs elements expliquen amb tanta eficàcia, força i poesia la problemàtica del paisatge com els rius. Els rius ho tenen tot en el projecte de l'ambient: la capacitat d'unir en la superfície i a nivell subterrani estructures diverses, la forma com a imatge del lloc constantment present i la intrínseca mutabilitat, la resistència a donar-se per vençuts davant de les transformacions i agressions que el canvien". La mateixa autora també ens assenyalava quins són els elements que, pel que fa a la projectació paisatgística, identifiquen el paisatge fluvial. Primer de tot, el riu és aigua en els molts dels seus estats: làmina o mirall, quasi sòlida, brillant.

En segon lloc, els rius canvien amb el temps i en els espais que travessen, per tant, són lloc d'identitat. En tercer lloc el riu forma part d'una conca que li atorga continuïtat i diversitat. En conclusió, el riu és un dels elements més dinàmics i singulars del territori i, en moltes ocasions, un veritable element d'articulació territorial.

Cal tenir present que el paisatge fluvial varia enormement en funció del gradient longitudinal, és a dir, de la zona de la conca hidrogràfica. Així, en les rieres i torrents de la capçalera trobarem un bosc en galeria o en ocasions la mateixa vegetació zonal que arriba al peu mateix de l'aigua. En el tram mig apareixen les formacions típiques de ribera, com les vernedes o alberedes, que en moltes ocasions han estat substituïdes per plantacions de pollancre o plàtans i, en el tram baix, a més a més de les formacions descrites, pot desenvolupar-se vegetació de zones humides com el canyissar. Un dels elements més transfor-

matos del paisatge fluvial és el format pels boscos de ribera, els quals es veuen sotmesos a l'alteració del règim hídric, producte de l'existència de rescloses o per l'entrada d'espècies exòtiques com l'ailant, la robínia o la canya; a la seva substitució per plantacions de pollancre o plàtans i, en ocasions, a la seva eliminació producte d'alteracions en la morfologia dels rius. Un altre exemple de classificació dels paisatges fluvials la trobem en l'estudi de la biodiversitat de la conca del Besòs (Carceller, 1999), el qual anomena les diferents unitats de paisatge de la conca "ecodistrictes" i n'estableix els següents: ecodistricte del massís del Montseny, de les capçaleres de la serralada prelitoral, de les planes del Vallès i Collserola i la serralada de Marina.

En conclusió, hem de tenir present el paisatge fluvial des de diferents perspectives: en primer lloc, transversal, és a dir, tenir present l'espai per on es mouen les aigües; en segon lloc, longitudinal, és a dir, que cal tenir present les dinàmiques fluvials a nivell de conca i, en tercer lloc, temporal, fet que implica tenir present les oscil·lacions periòdiques de les aigües i els seus efectes sobre la vegetació i vers la morfologia fluvial.

La importància del paisatge com a element de present i de futur per a la conca del Besòs, resta manifesta en l'exposició que va organitzar el Consorci per a la defensa de la Conca del Besòs i que es titulava *Viu el riu. Idees, propostes i paisatges per la conca del riu Besòs*, que es va inaugurar a Santa Coloma de Gramenet el maig del 1995. Aquesta exposició recollia, entre altres temes, un conjunt de propostes per a la millora paisatgística de diferents trams de la conca, com les de millora del riu Mogent al seu pas per Llinars del Vallès i la Roca del Vallès. Aquests projectes tenien com a principals objectius la millora paisatgística i la recuperació de l'ús social del riu. Una altra activitat del Consorci que pren el paisatge com a eix central va ser la publicació del llibre *El paisatge fluvial a la conca del Besòs. Ahir, avui... i demà?* (Gordi, 2005).

A Catalunya trobem nombrosos exemples d'activitats lligades al manteniment i restauració del paisatge fluvial. El projecte Rius (www.projecterius.org) és un dels més destacats. En primer lloc, per la implicació d'un gran nombre d'entitats, però també cal esmentar les actuacions de restauracions de tram de rius i zones humides dutes a terme, entre d'altres, per la Fundació Natura, la Fundació Territori i Paisatge i d'altres. Dins la conservació del territori i per tant, del paisatge i dels rius, cal esmentar la creixent importància de la custòdia del territori, que intenta sensibilitzar i responsabilitzar als propietaris i usuaris del territori en el bon ús de la terra i en la seva conservació. Els acords de custòdia esdevenen un dels molts tipus de compromisos que es poden establir entre la propietat i les entitats de custòdia i que tenen una gran aplicabilitat per als rius. Per donar suport a aquesta nova manera d'entendre les relacions entre els agents territorials va néixer la xarxa de custòdia del territori (www.custodiaterritori.org).

Els països europeus han anat incorporant els principis de l'estudi i de la conservació del paisatge en els documents territorials. Un dels textos més importants és el Conveni Europeu del Paisatge, promogut pel Consell d'Europa i aprovat a Florència l'any 2000 i que és un dels fonaments de la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge. Voldríem destacar alguns paràgrafs del Conveni:

“Reconèixer legalment els paisatges com a components essencials de l'entorn de la gent, una expressió de la diversitat del seu patrimoni cultural i natural i un fonament de la seva identitat”.

“Establir i implementar polítiques paisatgístiques orientades a la protecció, gestió i planificació del paisatge”.

“Integrar el paisatge en les polítiques de planificació regional i urbanística i en les polítiques culturals, ambientals, agrícoles, socials i econòmiques”.

Un segon document que voldríem referenciar és la Perspectiva Europea d'Ordenació Territorial, aprovada a Postdam el maig de 1999 per la Conferència de Ministres d'Ordenació del Territori de la Unió Europea. Dins dels objectius polítics o principis inspiradors per a les polítiques nacionals de desenvolupament del territori, trobem un apartat dedicat a la gestió dels recursos hídrics, que porta com a subtítol una suggestiva frase: un repte especial per al desenvolupament de l'espai.

3. PRINCIPALS CARACTERÍSTIQUES DE LA CONCA DEL BESÒS

La conca hidrogràfica del Besòs té una extensió de 1.039 km² que recorren les comarques d'Osona, Vallès Oriental, Vallès Occidental i Barcelonès. La major part dels rius neixen als vessants meridionals de la serralada prelitoral i travessen la plana vallesana en direcció nord-sud o de nord-nord-oest a sud-sud-est; així donen lloc a la compartimentació del Vallès en un seguit de planes ondulades que han condicionat enormement el poblament i les comunicacions. A continuació esmentarem l'opinió de diferents geògrafs per incidir en el fet que la hidrografia ha estat un important condicionant de la geografia vallesana.

En primer lloc, Salvador Llobet (1968), que ens diu: “el Vallès és una plana lleugerament ondulada, solcada per distints corrents d'aigua que baixen de les muntanyes que l'envolten per tots costats.”

En segon lloc, el geògraf Lluís Galobart (1983) ens fa el següent comentari envers aquesta qüestió: “La disposició dels rius de la conca del Besòs –el nervi central de la comarca– porta com a conseqüència la ràpida comunicació en la direcció nord-sud i, evidentment, afavoreix el contacte de qualsevol lloc de la conca amb Barcelona. En canvi, els contactes est-oest són més dificultosos. Aquest condicionant natural afecta la vida humana, com ho mostra el fet que,

sovint, hi ha més familiaritat entre habitants de pobles separats per quinze o vint quilòmetres, però en una mateixa vall, que no pas entre la gent d'aquests pobles i la del poble veí, però en una altra conca”.

En darrer lloc, Pau Vila (1930) considerava el Vallès com “una societat de valls relativament independents”.

De d'una perspectiva hidrogràfica, un primer tret distintiu de la conca és que el riu que li dóna nom té un recorregut curt, ja que neix a la confluència, a Montmeló, del Congost i el Mogent. Un segon element és que l'estructura fluvial és molt ramificada, perquè no hi ha pròpiament un eix principal, ja que el Mogent, el Congost, el Tenes, la riera de Caldes i el Ripoll són rius d'entitat molt similar i tots superen la longitud del Besòs. Un tercer tret característic és que la conca presenta una clara dissimetria entre el marge dret, per on circulen els principals cursos abans esmentats i el marge esquerre per on circulen cursos d'ordre fluvial baix i de petites longituds, ja que es tracta, majoritàriament, de torrents i rieres que neixen i circulen pels vessants vallesans de la serralada litoral. La principal causa d'aquesta accentuada dissimetria entre els marges de la conca cal cercar-la en l'estructura geològica del Vallès, ja que la plana vallesana es troba suaument inclinada vers el sud-est i, en conseqüència, el curs principal, és a dir, el Besòs s'insereix, lògicament, pel punt topogràficament més baix, el qual es troba en la zona de contacte entre la plana i la serralada litoral. En darrer lloc, cal fer referència al règim hídric de la conca, que podem qualificar com clarament mediterrani, és a dir, marcat per la climatologia del mediterrani litoral que ens genera una època d'estiatge que coincideix amb l'eixut estiu. Aquest fet genera, conjuntament amb les captacions, que el cabal es redueixi fortament i, en ocasions, el llit del riu resta sec un bon nombre de setmanes, sense tenir present la necessitat de mantenir un cabal ecològic. D'altra part l'arribada de les pluges tardorenques pot generar fortes i, a vegades, sobtades crescudes que, en ocasions, han generat, tal com ja s'ha comentat, catastròfiques inundacions. Malgrat aquestes consideracions generals sobre el règim hídric, cal tenir present que una de les altres característiques del règim mediterrani és la seva gran irregularitat.

Des d'un punt de vista d'evolució natural i antròpica, la conca del Besòs és un territori fortament transformat. Per il·lustrar aquesta afirmació contraposarem dos tipus d'opinions que es troben separades per més de cent anys.

En primer lloc citarem un estudi agrari del Vallès escrit el 1874 (Garrabaou, R. i Planas, J., 1998), que va guanyar el concurs de la Societat Econòmica d'Amics del País i, sortosament, va ser rescatat dels arxius i publicat en la dècada dels noranta. En la part introductòria del treball i després de descriure el naixement i evolució dels principals rius que solquen el Vallès Oriental diu: “De modo, pues, que la fértil comarca del Vallés debe su riqueza agrícola a los ocho ríos y arroyos que, serpenteando entre sus prados, los pueblan de la vegetación más

rica que apetece puede el más exigente agricultor. Como es consiguiente, para dar aguas perennes á esos ocho cauces públicos, es preciso que afluyan á ellos multitud de arroyos, torrentes y cañadas que son motivados por montes bajos, medios y altos”.

En segon lloc, tenim l'opinió dels estudiosos en la dècada dels noranta. Comencem pels ecòlegs N. Prat i M. Rieradevall (1992) que en la introducció d'un article seu diuen: “Ja fa anys que sentim a dir que el riu Besòs és un dels rius més contaminats del món. Cada cop que hi ha eleccions ens prometen que el netejaran i que la vida tornarà al riu. N'hi ha que prometen fins i tot que hom s'hi podrà tornar a banyar. Però passen els anys i la situació no canvia sinó que empitjora; a poc a poc perdem l'esperança que el riu Besòs torni mai a semblar un riu”.

Altres (Argemí, 1985) diuen: “podem afirmar que és la conca més degradada de tot Catalunya”. Per argumentar aquesta afirmació, estableixen que els boscos de ribera, l'existència dels quals és un bon indicador de naturalitat, han quasi desaparegut dels 181,9 km de cursos fluvials de la conca.

Estudis posteriors (Polo i Vilar, 1991) esmenten que en les lleres del Besòs només un 14,4% conserven un bosc de ribera autòcton i que el 26,4 % de les riberes es consideren totalment transformades. El pitjor cas és el del propi Besòs que presenta quasi el 100% de l'espai totalment transformat. Una altra dada molt significativa és que el 83,2% del marge de les lleres de la conca es troben artificialitzats.

És evident que després de llegir l'opinió de l'estudi del 1874 i la dels estudiosos de principis dels noranta, la conca del Besòs s'ha transformat totalment tant a nivell paisatgístic, com de qualitat de l'aigua o ús social del riu. Les causes de les transformacions de la conca cal cercar-les, sobretot, en el creixement urbanístic. Aquest fet va íntimament lligat al creixement demogràfic. En aquest sentit, només cal tenir present les següents dades: en primer lloc, que la població dels municipis que es troben íntegrament dins la conca ha passat de 82.309 habitants a principis de segle XX a 926.019 el 2001.

Cal remarcar que el creixement important es produeix en la segona meitat del segle XX. En segon lloc, que la població del Vallès Oriental, comarca que representa la major part de la conca, entre 1950 i 1991 s'ha multiplicat per 3,63, mentre que la de Catalunya només ho ha fet per 1,87. En xifres absolutes, el Vallès Oriental ha passat de 73.310 habitants el 1950 a 262.513 el 1991. Com a resultat del creixement demogràfic apareix el consum de sòl per a usos dedicats a habitatges i a activitats econòmiques.

Segons els estudis d'evolució del consum del sòl, es calcula que a finals del segle XIX el sòl urbanitzat al Vallès Oriental representava 113 ha; el 1956-57 es va arribar a les 986,3 producte del creixement que experimenta Granollers i els seus voltants; al llarg de la dècada dels setanta es construeixen l'autovia de l'Ametlla, l'autopista A-7 i les ciutats del Baix Vallès comencen a concentrar el

ràpid creixement immigratori en barris de nova construcció. Resultat d'aquest procés: el 1972 el sòl urbanitzat al Vallès Oriental ja representava 2.431 ha. A mitjans de la dècada dels vuitanta una nova embranzida constructiva portà a què en el mític 1992 el sòl ocupat arribés a 7.946 ha. Segons dades del 1991 el Vallès Oriental tenia 108.822 habitatges, dels quals 77.001 són primeres residències i 18.357 segones residències. D'altra part, el sòl industrial es concentrava en les planes al·luvials de la riera de Caldes, Tenes, Congost i Besòs.

Un dels fenòmens que més ha condicionat l'evolució del paisatge fluvial de la conca del Besòs ha estat el de les avingudes. La causa principal no és que les crescudes periòdiques del riu puguin destruir parts de la vegetació de ribera o modificar la morfologia de les lleres, sinó el caràcter catastròfic que han tingut alguns episodis d'inundacions a causa de l'ocupació de la plana inundable per ponts, construccions fabrils i, fins i tot, habitatges.

Sens cap mena de dubte, el que va passar el 25 de setembre de 1962 ha marcat l'evolució de la conca. Aquell dia, i producte d'un violent temporal de llevant, el Vallès i altres comarques veïnes van patir unes importants crescudes dels cursos fluvials, que en molts indrets van tenir lloc en un curt interval de temps. Els estudiosos han calculat que els minsos cabals mitjans de la conca del Besòs es van veure multiplicats per mil o deu mil en funció de l'indret, ja que mentre la riera de Caldes va arribar als 1000 m³/s, el Besòs al seu pas per Sant Adrià portava un cabal de 5000 m³/s (Saurí, 1997). Les pèrdues en víctimes mortals, unes 300, i els quantiosos danys econòmics, van generar una acceleració dels treballs, que en alguns casos ja estaven projectats, de la canalització dels principals cursos fluvials.

L'efecte protector d'aquestes obres hidràuliques ha generat un augment de la urbanització de la plana d'inundació i, a la vegada, una artificialització de l'entorn fluvial, que, en alguns casos, s'ha vist reduït a un ampli canal per on circula aigua, fet que genera una enorme pèrdua de qualitat ambiental i paisatgística del sistema fluvial. Cada cop més, comencen a aparèixer veus que posen en dubte la percepció dels beneficis que generen les obres hidràuliques i ens parlen de la necessitat de naturalitzar, restaurar o recuperar paisatges fluvials, tant a nivell de llera com de plana d'inundació, ja que aquesta té un valor ambiental extraordinari, perquè fa de transició entre els ambients terrestres i els aquàtics. Al Japó o Alemanya ja podem trobar projectes en què s'han desmuntat endegaments per tal de recuperar paisatgísticament el riu. Aquesta necessitat de naturalitzar els rius és també producte del paper de corredors biològics que generen i si es vol ser conseqüent el que cal és recrear un espai natural sotmès, bàsicament, a la dinàmica del curs fluvial. Ara bé, no només es tracta d'actuar amb criteris ambientals sinó també socials, perquè si volem evitar que l'espai fluvial sigui un indret de marginalitat (abocaments, hortes sense cap qualitat ambiental...) cal també valorar socialment aquests paisatges en la mesura que es recuperen.

4. ELS PAISATGES FLUVIALS DEL BESÒS

Al llarg de 9 pòsters hem analitzat i localitzat 71 paisatges fluvials que creiem que responen a totes les situacions paisatgístiques que apareixen al llarg de la conca del Besòs. A continuació presentarem només 17 d'aquests paisatges que responen a les principals tipologies paisatgístiques. Els hem agrupat pels àmbits geogràfics que podem trobar en una conca hidrogràfica: capçalera, aigües embassades, vall, planes, aiguabarreig i paisatges de nova creació, és a dir, zones humides. De cada tipologia, simplement presentem una fotografia i un text que titulem: Lectura del paisatge.

4.1 PAISATGES DE CAPÇALERA

4.1.1 Amb entorn agrari

Lectura del paisatge

El Congost es troba dins d'un dels paisatges agraris de la plana de Vic. El riu és un petit curs marcat per pollancre i altres arbres, com el saüc i la noguera, així com per un estret canyissar. La suavitat topogràfica permet gaudir d'unes esplèndides panoràmiques que són també a la capçalera del Congost. Si ens hi acostem, podrem veure la verdor de les plantes lligades a l'aigua, que contrasta amb el groc intents del camp de cereals.

Lloc: naixement del Congost a la plana de Vic.

4.1.2 Amb entorn forestal

Lectura del paisatge

Ens trobem al bell mig d'una esplèndida verneda. Aquest bosc de ribera cobreix totalment el curs fluvial i, en conseqüència, es tracta d'un espai molt ombrívol i humit, producte de la presència de l'aigua. Aquests dos fets afavoreixen el creixement de les herbes de fulla tendra, com el fenàs boscà i els equisets.

Lloc: riera de l'Avenco.

4.1.3 Amb entorn cremat

Lectura del paisatge

Davant nostre visualitzem un paisatge molt desforestat a causa de l'incendi de l'estiu de 2003, que va deixar al descobert les formes del relleu i els materials. El paisatge fluvial resta reduït a la mínima expressió.

Lloc: Massís de Sant Llorenç del Munt.

4.2 PAISATGES D'AIGÜES EMBASSADES

4.2.1 De la Serralada Prelitoral

Lectura del paisatge

L'aixecament d'un mur per retenir l'aigua ha fet desaparèixer qualsevol rastre de la vegetació de ribera. En conseqüència, l'aigua embassada entra en contacte amb la vegetació zonal, és a dir, la que ve condicionada pel clima: l'alzinar muntanyenc.

Lloc: embassament de Vallforners

*4.2.2 De la Serralada Litoral**Lectura del paisatge*

Aquest paisatge està caracteritzat per la creació d'un embassament, que ha esdevingut un punt d'aigua enmig d'un gran bosc mediterrani i, per tant, un espai de gran valor per a la fauna. Només cal passejar-se per les voreres i observareu un gran nombre de petjades.

Lloc: serra de Collserola.

4.2.3 De resclosa

Lectura del paisatge

Ens trobem davant d'un paisatge que té els seus orígens segles enrere, quan es va construir aquesta resclosa per desviar aigua cap a un canal, que encara es pot observar, que la portava a una bassa on es retenia fins que funcionava el molí. La resclosa ha permès el desenvolupament de fragments de bogar i canyissar, entre els quals creix el lliri groc. Al voltant del riu també apareixen freixes, pollancrees i saücs.

Lloc: Congost.

4.3 PAISATGES DE NOVA CREACIÓ

4.3.1 Aiguamolls de plana

Lectura del paisatge

Aquest aiguamoll d'una hectàrea de superfície va ser creat el 2001 per l'Ajuntament de Granollers per efectuar un tractament terciari de les aigües de la depuradora de Granollers i, a la vegada, apareixia un nou ambient que permetia la implantació de vegetació i fauna de zones aquàtiques. Per tant, ens trobem davant d'un paisatge de nova creació, el qual, en pocs anys, ha permès el desenvolupament d'una comunitat helofítica, és a dir, de plantes que viuen sobre sòls inundats, formada per boga i canyís. Aquest bogar amb fragments de canyissar té una gran vigorositat i és un hàbitat important per a un bon nombre d'ocells.

Lloc: Congost.

4.4 PAISATGES DE VALL

4.4.1 Amb un entorn agroforestal

Lectura del paisatge

La riera de la Giola rodejada, principalment de fileres de plàtans s'inscriu harmoniosament dins d'aquest esplèndid paisatge agroforestal on els camps de conreu, els boscos i les masies generen un paisatge viu i de gran bellesa.

Lloc: rieres del Congost.

4.4.2 Amb un entorn forestal

Lectura del paisatge

Aquest paisatge fluvial és més obert que l'anterior, ja que se situa en un dels meandres del riu i, per tant, al costat del riu hi trobem masies (Can Palau) i camps de conreu. Aquest fet genera que s'introdueixin en el bosc de ribera arbres dels paisatges agraris com l'acàcia, el lledoner o el saüc. La major amplitud de la llera permet que les comunitats helofítiques, com el bogar, creixi amb major extensió.

Lloc: Congost.

4.5 PAISATGES DE PLANA

4.5.1 Agrícola

Lectura del paisatge

Ens trobem davant d'un dels paisatges més interessants de la conca del Mogent, ja que el riu s'inscriu dins d'una esplèndida plana agrícola. L'element més destacable del paisatge és la suavitat de la plana i la seva vitalitat agrícola. Respecte al riu, cal ressenyar l'existència d'una sanefa de bogar que ens apareix, a banda i banda del canal d'aigües baixes i que és un magnífic hàbitat per a les aus.

Lloc: Mogent.

4.5.2 Amb canyissar

Lectura del paisatge

Seguim a la mateixa plana agrícola amb el castell de la Roca al fons. Ens trobem davant d'un dels majors canyissars de la conca del Mogent i del Besòs, ja que el canyissar forma una massa densa que ocupa tot el llit ordinari. Prop d'aquesta comunitat que caracteritza aquest paisatge només hi algun salze blanc.

Lloc: Mogent.

4.5.3 AMB SALZEDA

Lectura del paisatge

Continuem en aquesta esplèndida plana agrícola que s'estén entre Vilanova del Vallès i la Roca del Vallès. En aquest indret el canal d'aigües baixes es troba rodejat per una salzeda de salze blanc i el llit ordinari està definit per una mota al voltant de la qual creixen canyars i pollancre. Entremig de la salzeda és fàcil trobar algun petit fragment de bogar o canyissar.

Lloc: Mogent.

*4.5.4 AMB VERNEDA**Lectura del paisatge*

En aquest sector de Cardedeu, trobem la riera de Cànoves al costat mateix del paisatge urbà, però encara manté uns notables trets de naturalitat. Primer de tot, perquè al voltant de la riera hi creix una esplèndida verneda que sota seu genera un forta ombra on creixen els càrexs i les falgueres, com el polístic setifer.

Lloc: riera de Cànoves.

4.5.5 Transformat

Lectura del paisatge

La riera de Vallromanes en el tram del nucli urbà presenta un aspecte quasi urbanitzat ja que la llera de sorra es troba flanquejada per dues fileres de plàtans i, a continuació, per un passeig i una carretera. Per tant, ens trobem davant d'un paisatge fluvial totalment rectilini i encaixat entre carrers i carretera, però on encara es pot veure, quan plou força, baixar l'aigua.

Lloc: Rieres del Mogent.

4.5.6 Canalitzat

Lectura del paisatge

En aquest punt comencen els treballs de millora del riu Besòs fins arribar a l'aiguabarreig amb el mar. En el sector entre Montcada i Santa Coloma de Gramenet es va conservar la sinuositat del canal d'aigües baixes i es van crear uns canyissars situats al costat del riu que acaben de depurar l'aigua que prové de la depuradora de Montcada. Des d'aquest punt neix el camí fluvial pel marge esquerre.

Lloc: Besòs.

4.5.7 Parc fluvial

Lectura del paisatge

En aquest sector del tram final del Besòs la llera s'ha convertit en una zona verda, és a dir, un parc fluvial. Aquesta decisió va comportar que el canal d'aigües baixes és totalment rectilini i que la resta de la llera sigui una gespa que és utilitzada pels ciutadans de les dues ciutats. Pel marge esquerre discorre el passeig fluvial que ve des de Montcada.

Lloc: Besòs.

4.6 PAISATGES D'AIGUABARREIG

4.6.1 Entre rius

Lectura del paisatge

Malgrat trobar-nos en un àrea densament urbanitzada, el paisatge de l'aiguabarreig del Besòs amb el Tenes presenta alguns elements força interessants. El primer és que un sector del marge esquerre es troba poc urbanitzat, ja que ens apareix un camp de conreu i una pollancreda. I, el segon, és que ens trobem davant d'un sector d'aigües tranquil·les, fet que possibilita una important presència d'aus.

Lloc: Besòs.

4.6.2 Amb el mar

Lectura del paisatge

Aquest és el darrer paisatge del Besòs, el del seu aiguabarreig amb el mar. Seguim veien un riu canalitzat. En aquest cas, el Besòs arriba al mar entre esculleres. La força de les ones ha creat una platja i una petita duna, darrera de la qual s'ha creat una petita llacuna. Cal remarcar que aquest paisatge és resultat de les obres de restauració dutes a terme a finals del 2006.

5. CONCLUSIONS

Una primera conclusió que apareix un cop acabat el treball dels 9 pòsters és que la varietat dels paisatges fluvials de la conca del Besòs és molt gran. Dins d'aquesta varietat hi ha paisatges de gran interès naturalista, cultural i fins i tot social, tant a la muntanya com a la plana. Per tant, no és certa l'afirmació que els paisatges fluvials van perdent valor a mesura que ens allunyem de les capçaleres. És evident que a les rieres i torrents que davallen de les serres litorals i prelitorals hi trobem un grau de naturalitat molt elevat, però també és cert que a la plana també ens apareixen paisatges fluvials de gran interès.

Una segona conclusió és que si situem el torrent, la riera o el riu dins d'un àmbit paisatgístic, entenem millor el seu paper i el seu lloc. Per tant, no és convenient reduir l'estudi dels nostres rius a l'àmbit de la llera.

La tercera i darrera conclusió és que els paisatges fluvials són espais de gran interès per a la ciutadania i, per tant, fomentar la seva observació a partir de miradors i camins és imprescindible. En aquest sentit, cada vegada més, apareixen iniciatives d'apropar els rius a la societat, tant a l'estat espanyol com a Europa. El gran avantatge dels ecosistemes fluvials és que són molt dinàmics i, per tant, qualsevol iniciativa de millora ambiental té efectes a curt termini. El resultat és que els ciutadans poden assistir a l'evolució del paisatge fluvial.

Bibliografia

- Argemí, R. Et al (1985): "Estudi preliminar de la degradació de la conca del Besòs" dins: El medi natural del Vallès, Centre Vallesà d'Estudis dels Ecosistemes Mediterranis, Barcelona.
- Barba, R. (1994): "Els rius. Síntesi dels arguments del paisatge a propòsit dels diversos tallers de projectes sobre els rius com a element paisatgístic" Àrea. Revista de debats territorials, núm 4, Diputació de Barcelona.
- Berbel, D. Et al (2006): "Estudi del riu Besòs a la zona de Mollet – La Llagosta: analitzant prejudicis" Notes, Volum 21: 11-21.
- Bravarel, J.P. (1993): "Les métamorphoses du paysage fluvial: mise en perspective géographique" Actes du Colloque International: Le fleuve et ses metamorphoses, Didier Erudition, Paris.
- Carceller, F. Et al. (coord) (1999): Estudi de la biodiversitat a la conca del Besòs, Centre Català d'Ornitologia, Barcelona.
- Galobart, Ll. (1983): "El paisatge del Vallès" I.G. Santa Eulàlia de Ronçana.
- Garrabou, R. i Planas, J. (1998): Estudio Agrícola del Vallès, Treballs del Museu de Granollers.
- Gordi, J. (2005): El paisatge fluvial a la conca del Besòs. Ahir, avui ... i demà? Consorci per a la Defensa de la Conca del Besòs, Barcelona
- Llobet, S. (1968): "El Vallès" dins Geografia de Catalunya, Ed. Aedos, Barcelona.
- Polo, Ll i Vilà, Ll. (1991): Diagnosi de la vegetació dels marges de la conca dels Besòs i propostes per a la seva restauració" Consorci per a la Defensa de la Conca del Besòs.
- Prat, N. (1992): "La degradació del riu Besòs" Lauro. Revista del Museu de Granollers.
- Sauri, D. (1997): "El context físic i humà de les inundacions" dins Sauri, D. (ed): Les inundacions, Quaderns d'Ecologia Aplicada, núm 14, Barcelona.
- Vila P. (1930): "El Vallès. Assaig geogràfic" dins La comarca del Vallès, Biblioteca d'Estudis comarcals, Vol I, Casa del Vallès, Barcelona.

Gallecs, un pulmó verd a la plana vallesana

Eulàlia Bosch Valentí

Perdiòdista

1. INTRODUCCIÓ

Aquest reportatge pretén explicar de manera abreujada la història d'un llarg conflicte interadministratiu i social de més de 35 anys que ha esdevingut en la preservació de Gallecs, un gran espai natural únic per les seves característiques.

A partir de la creació del Consorci del Parc de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs, última notícia sobre el tema, he fet una retrospectiva històrica que porta fins als inicis dels fets. Per ampliar la informació sobre els principals protagonistes del procés i situar molt cronològicament els esdeveniments, hi he afegit una sèrie de textos que apareixen requadrats i tramats.

Un cop fet el reportatge, puc concloure que la voluntat i la perseverança d'una societat activa i el compromís de les administracions que la representen són elements imprescindibles per aconseguir allò que realment és important. Més d'una trentena d'anys és molt temps per aconseguir una fi tan noble i digna com la preservació d'un espai natural amb la seva gran riquesa, però ha valgut la pena. Sobretot, si tenim en compte que la proposta franquista era construir una ciutat més del cinturó metropolità amb capacitat per a més de 130.000 habitants en un espai tan massificat com el Vallès. Aquesta és, doncs, una mostra de la importància de la implicació de les persones en els afers del seu entorn. Gallecs és ara un magnífic gran espai rural, una joia natural del Vallès, immersa en un entorn plenament urbà, per poder ser gaudit per tothom, en el present, en el dia a dia, i esperem, també, en el futur.

2. EL CONSORCI

El 22 de novembre de 2006 es va constituir, a la sala de Plens de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, el nou Consorci del Parc de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs. Aquest òrgan tindrà la propietat del sòl de Gallecs en règim de

cessió i, en conseqüència, la capacitat de gestionar-lo i garantir-ne les activitats agrícoles i forestals, la conservació paisatgística, i l'ús com a espai de lleure per a la ciutadania. D'aquesta manera, la titularitat dels terrenys de Gallecs, inicialment a mans de l'Institut Català del Sòl (Incasol), continuarà essent pública.

El nou Consorci el componen, a més dels sis ajuntaments dels municipis que hi tenen terreny, que són Mollet del Vallès, Parets del Vallès, Lliçà de Vall, Montcada i Reixac, Palau-Solità i Plegamans i Santa Perpètua de Mogoda, el departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP), el departament d'Agricultura, d'Alimentació i Acció Rural, i el de Medi Ambient i Habitatge. Aquest consorci ens pren el relleu d'un d'anterior anomenat Consorci de l'Espai Rural de Gallecs, constituït l'any 2000 pels ajuntaments de Mollet del Vallès i Parets del Vallès que són els que tenen més terreny a Gallecs, amb un 80%. Aquest és l'últim pas que han fet els ajuntaments implicats i altres institucions competents per obtenir la preservació definitiva d'aquest gran pulmó vallesà.

Pla d'Espais d'Interès Natural

El PEIN té per objecte la delimitació i l'establiment de les determinacions requerides per a la protecció bàsica dels espais naturals, la conservació dels quals es considera necessària d'assegurar, d'acord amb els valors científics, paisatgístics, culturals, socials, didàctics i recreatius que posseeixen. El PEIN és un instrument de planificació territorial sectorial, l'àmbit del qual és el territori de Catalunya i en regula un sol àmbit de planificació, l'interès natural.

El PEIN defineix una xarxa inicial de 145 espais representatius dels ambients naturals de Catalunya de l'alta muntanya, de les planes i del litoral.

Poc menys d'un any abans, el 16 de desembre de 2005, es va publicar al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya l'anunci per posar a informació pública el projecte de decret que ha de modificar el Decret 328/1992, de 14 de desembre, pel qual s'aprova el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), el sistema d'espais protegits català que inclourà Gallecs.

El Departament de Medi Ambient i Habitatge proposava incloure més de 1.000 ha d'espai protegit al Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) per preservar el connector biològic entre les serres del litoral i prelitoral i els espais naturals de l'interior. De les 1.000 ha, 753 corresponen a Gallecs i, de les 753, el 60% pertanyen a Mollet del Vallès, que és el municipi que aporta més terreny al Pla.

Camps de blat amb la serralada litoral al fons.

L'octubre de 2005, Ramon Luque, director general de Medi Natural presentava, a la seu del Consorci de l'Espai Rural de Gallecs, la proposta de delimitació territorial de l'espai protegit al PEIN, de 1.090 hectàrees. Això suposava un perímetre més ampli que les 753 hectàrees proposades en el Pla Director Urbanístic de l'Actur de Santa Maria de Gallecs, aprovat l'abril de 2005. Les més de mil hectàrees que inclou el PEIN, corresponen a l'espai comprès entre les carreteres C-59, B-143, AP-7, B-140 i la via de Lliçà d'Amunt a Parets del Vallès. La voluntat que el Departament de Medi Ambient té, segons Luque, és que la inclusió de Gallecs al PEIN es relacioni "amb altres planejaments de la comarca". El Departament ha considerat necessari protegir un perímetre més gran que el que proposava el Pla Director Urbanístic (PDU) perquè Gallecs és d'un dels connectors "més claus de la Catalunya central", segons Luque, i les parts que en quedaven fora en el projecte inicial no es podien "malbaratar". Per al director general de Medi Natural, des d'una vista aèria era molt clar que aquest espai afegit a l'inicial havia d'entrar al PEIN.

Per tot això, Luque es comprometia, en el moment de la presentació de la proposta del PEIN, a no només "dibuixar espais en el mapa, sinó a dotar-los de recursos econòmics per a la seva gestió".

Amb aquesta actuació, la Generalitat va fer una aposta clara pel manteniment del valor natural de Gallecs i de les seves funcions de connector biològic entre la serralada Prelitoral i l'espai natural de la plana vallesana. També va mostrar el seu interès per preservar-ne les activitats agràries, ja que la singula-

ritat de Gallecs fan del seu territori un valor molt important com a testimoni d'un paisatge natural a la zona, avui pràcticament desaparegut, i com a exemple de la seva biodiversitat.

Gallecs és un espai representatiu del mosaic agroforestal de la plana vallesana que avui adquireix una gran singularitat en mantenir una important superfície lliure dins d'aquesta plana fortament urbanitzada. Defineix, per tant, un paisatge únic del territori català.

És, precisament en aquest marc de singularitat, que té sentit plantejar l'espai central de Gallecs com a parc d'interès natural, per tal d'assegurar-ne la conservació de les activitats agrícoles tradicionals, conjuntament amb els boscos, i per garantir les condicions mínimes per a la fauna així com compensar l'ocupació derivada del desenvolupament urbanístic de l'entorn.

Tanmateix, l'emplaçament d'aquest territori i la conservació d'una superfície important de cultius extensius afavoreixen que sigui un lloc de pas i d'aniament de moltes espècies d'ocells, com el sisó (*Tetrax tetrax*), l'alosa becuda (*Cersophilus duponti*) i la trenca (*Lanius minor*), etc., que d'altra manera no seria possible veure per la zona.

Així, Gallecs es converteix en un element clau en l'ordenació de la xarxa d'espais lliures de la regió metropolitana de Barcelona. Per les seves dimensions i el seu estat actual es considera que forma part del corredor biològic entre Gallecs-Gallifa i això significa la connexió entre la serralada prelitoral on se situen els espais protegits del Cingles de Bertí, Gallifa, Sant Llorenç del Munt i l'Obac i la depressió prelitoral.

Per tot això, els set municipis que tenen territori a l'ACTUR Gallecs (Mollet del Vallès, Lliçà de Vall, Montcada i Reixac, Palau-Solità i Plegamans, Paret del Vallès, Polinyà i Santa Perpètua de Mogoda) varen consensuar, el maig de 2005, el Pla Director Urbanístic de Gallecs amb el departament de Política Territorial de la Generalitat de Catalunya per tal de protegir aquest espai rural.

3. EL PLA DIRECTOR URBANÍSTIC

El 20 d'octubre de 2004 es va presentar el Pla Director Urbanístic de l'Actur de Santa Maria de Gallecs. L'acte de signatura del document consensuat pels set ajuntaments iniciava la protecció de l'espai natural i se celebrava a l'església de Santa Maria de Gallecs, un dels llocs més emblemàtics d'aquest espai rural. El document el van signar el conseller de Política Territorial i Obres Públiques, Joaquim Nadal, i els alcaldes i les alcaldesses dels set municipis amb territori a Gallecs i va obrir una nova etapa per a la protecció definitiva de l'espai rural. També hi apareixen les signatures de la consellera d'Interior i exalcaldessa de Mollet, Montserrat Tura, el secretari de Planificació Territorial de la Generalitat, Oriol Nel·lo, el director general d'Urbanisme, Joan Llorc, i els

Cultius de blat a Gallecs.

Església de Santa Maria de Gallecs.

representants de l'Associació de Pagesos i l'Associació de Veïns de Gallecs. L'aprovació inicial del PDU va suposar el primer pas per posar fi a 35 anys de lluita per preservar Gallecs.

El 29 d'abril de 2005, mig any després, el conseller de Política Territorial i Obres Públiques, Joaquim Nadal, signava l'aprovació definitiva del PDU. A partir d'aleshores els ajuntaments dels municipis afectats i la Generalitat reconeixien la necessitat de la preservació i l'ordenació d'aquest espai, aleshores 753 hectàrees, com a valor paisatgístic. Així mateix, l'espai era considerat d'un alt interès natural i agrícola i es convertia en un dels pocs exemples de la plana vallesana lliure d'urbanització. Això volia dir classificar definitivament el territori de Gallecs com a sòl no urbanitzable.

Pla director urbanístic de l'Actur de Santa Maria de Gallecs

Els plans directores són una figura del planejament urbanístic de caràcter general, als quals correspon la coordinació del planejament urbanístic i l'establiment de criteris sobre desenvolupament urbanístic sostenible, entre d'altres.

El PDU de l'Actur de Gallecs, recull com a objectius principals:

- Protegir l'espai central de Gallecs: 753 hectàrees (51% total de l'Actur).
- Incorporar Gallecs al Pla d'espais d'interès natural de Catalunya (PEIN), així com els terrenys necessaris per establir un connector biològic entre Gallecs i Gallifa. Això significa una proposta de parc públic de característiques similars al de Collserola, del Montseny o dels aiguamolls de l'Empordà.
- La creació d'un consorci per a la gestió del Parc de l'espai d'interès natural de Gallecs, que passarà a ser el propietari dels terrenys. En el consorci hi podran participar la Generalitat i els ajuntaments signants del PDU, així com altres administracions i/o entitats privades sense ànim de lucre.

D'aquesta manera Gallecs passava a ser considerat un espai necessari com a pulmó verd del Vallès i deixava enrere la decisió franquista de convertir-lo en una gran ciutat per a més de 130.000 habitants.

El Pla aprovat determinava l'establiment del corredor biològic entre Gallecs i Gallifa. Així mateix, significava legalitzar la urbanització L'Estany de Gallecs, de Montcada. Localitzava, a més, tres sectors que es consolidarien per a activitat econòmica i equipaments (als termes municipals de Palau-Solità i Plegamans i Santa Perpètua de Mogoda).

Camps llaurats i vista de la serra de Sant Llorenç del Munt i l'Obac.

En total, unes 60 hectàrees s'urbanitzarien “per no deixar retalls que només serien solars de brutícia”, segons Oriol Nel·lo, secretari de Planificació Territorial.

3.1 USOS PREVISTOS AL PLA

La part central de Gallecs quedava qualificada com a sistema d'espais lliures protegits. En aquest sentit, l'article 17 del Pla defineix els usos permesos i no permesos per a aquest espai. En el primer grup hi ha els admesos dominants (de tipus agrícola, forestal o de lleure) i els compatibles (restauració, turisme rural o d'àmbit educatiu, cultural...) En el grup dels no permesos hi trobem els anomenats incompatibles (plurihabitatge, comerç de gran superfície, hotelier, indústria o estacions de servei).

Així mateix, l'aprovació definitiva del Pla comportava la constitució d'un consorci integrat pels set municipis afectats per a la gestió de l'àmbit de Gallecs amb la participació de la Generalitat i d'altres administracions que s'hi volguessin adherir.

4. PLANS MUNICIPALS D'ORDENACIÓ URBANÍSTICA

Amb l'aprovació definitiva del Pla Director Urbanístic de Gallecs, el 29 de maig del 2005, i l'adaptació dels plans d'ordenació urbanística dels respectius municipis l'Actur de Gallecs quedava completat i, per tant, en restava protegida la part central. Durant l'aprovació del PDU, l'alcalde de Mollet del

Molí de vent a Gallecs.

Vallès, Josep Monràs, va manifestar que, per la seva rellevància, Mollet seria el primer municipi en aprovar la modificació del pla d'ordenació urbanística municipal, per així tancar l'Actur de Gallecs.

Així, el 27 de juliol de 2005, el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (DOGC) publicava el Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM) de Mollet del Vallès, adaptat a les directrius del PDU, amb les consegüents propostes sobre la protecció de masies, cases rurals, xarxa de camins, usos agrícoles, forestals, de lleure, educació ambiental... A hores d'ara, tots els ajuntaments, excepte el de Palau-Solità i Plegamans, els han aprovat.

Amb el Pla Director Urbanístic i el POUM queden protegides 448,4 hectàrees, gairebé la meitat del terme municipal de Mollet del Vallès i el 100% del territori que Mollet té a Gallecs.

5. MÉS DE TRES DÈCADES D'HISTÒRIA

A l'última dècada del franquisme es va conèixer l'existència d'un projecte de gran creixement urbanístic a l'entorn de l'àrea metropolitana de Barcelona que afectava Gallecs. La societat civil, molt cansada dels abusos soferts durant més de 30 anys, va començar a fer-se sentir, manifestant la seva contrarietat amb les imposicions de tot tipus, practicades habitualment. La lluita contra aquell projecte d'urbanització va prendre força en els primers anys de democràcia i va ser una constant al llarg dels anys següents i fins als nostres dies.

5.1 GALLECS I EL PROJECTE FRANQUISTA

El conflicte urbanístic a Gallecs s'iniciava l'any 1968, quan es va redactar el Pla Director de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. El Pla va ser redactat per la Comissió de Planificació Urbana de Barcelona (1963-66) i es convertia en l'eina bàsica per al desenvolupament urbà sota un model de descentralització dels municipis del voltant de Barcelona. Proposava nous centres de creixement urbanístic interior i plantejava l'eix Mollet del Vallès-Caldes de Montbui, sota el nom d'Àrea Vallès Central.

De les 1.500 hectàrees previstes en el Pla, 1.000 serien per a residència i 500 per a indústria. El Ministerio de la Vivienda gestonaria la construcció d'una nova ciutat d'aproximadament 130.000 habitants. Com que aquest tipus de planejament no estava previst a la Llei del sòl de 1956, s'havia de fer una nova llei i es va dictar el Decret Llei 7/1970, de 27 de juny sobre *Actuaciones Urbanísticas Urgentes en Madrid i Barcelona*. Cinc mesos després, un altre decret delimitava l'Actur Riera de Caldes, que, posteriorment, s'anomenaria de Santa Maria de Gallecs. L'Actur afectava els municipis de Lliçà de Vall (37 hectàrees), Mollet del Vallès (amb 600 hectàrees), Parets del Vallès (70 hectàrees), Montcada i Reixac (46 hectàrees), Palau-Solità i Plegamans (200 hectàrees), Santa Perpètua de Mogoda (500 hectàrees) i Polinyà (una part molt petita corresponent a la llera de la riera de Caldes).

Mitjançant una ordre del Ministerio de la Vivienda de 1971 es va aprovar el projecte d'expropiació de l'Actur. El 1975, el Consejo de Ministros va encomanar a l'Instituto Nacional de Urbanización la creació de l'empresa Santa María de Gallecs, SA per tal de gestionar la urbanització de l'àrea delimitada.

Amb l'expropiació dels terrenys, la majoria de cases varen ser abandonades i les terres es van deixar de conrear amb la previsió d'una imminent urbanització.

Però, a les darreries del franquisme, a causa de la crisi econòmica del petroli de 1973 i de l'estancament de la immigració, el projecte va quedar suspès.

5.2 PRIMERES MOBILITZACIONS

Paral·lelament, anava prenent força un moviment d'oposició a la proposta del Ministerio. El 1977, amb la recent instauració de la democràcia i tot el que això comportava, es va constituir la Comissió per la Defensa de Gallecs i es va iniciar un procés de mobilitzacions en contra de les perspectives reals d'imminent urbanització de Gallecs. Grups de gent jove varen ocupar les cases abandonades i el 1978 es va convocar una manifestació per la preservació de Gallecs com a espai verd, en la qual varen concentrar-se 8.000 persones. Així mateix, els ajuntaments dels municipis més afectats, Mollet del Vallès i Parets, varen iniciar els tràmits per aconseguir-ne la titularitat pública i la posterior preservació.

Mobilització en defensa de Gallecs verd el 20 d'abril de 1980.

5.3 RELACIONS INSTITUCIONALS

Amb l'aprovació de la Constitució Espanyola, l'any 1976, es defineix l'estat de les autonomies i la competència de l'ordenació del territori i l'urbanisme passa a ser exclusivament de les comunitats autònomes. El 20 de juny de 1979, es va fer un primer pas endavant, mitjançant un real decret. L'*Instituto Nacional de Urbanismo* traspassava la titularitat del sòl expropiat a l'Institut Català del Sòl, l'Incasol, òrgan depenent de la Generalitat. A partir d'aleshores, les negociacions serien entre institucions catalanes.

Uns anys després es va fer un intent, infructuós, per crear la Comissió Coordinadora Generalitat-ajuntaments afectats per l'Actur. Els ajuntaments pressionaren la Generalitat per obtenir la requalificació dels terrenys com a no urbanitzables, però la Generalitat no hi va accedir, al·legant que si es canviava la qualificació dels terrenys els antics propietaris podrien demanar-ne la reversió. Aquest seria un argument recurrent per part de la Generalitat durant tot el procés de negociació.

Mentrestant, mitjançant plans parcials es van anar urbanitzant terrenys per a usos industrials i residencials. Fins a un 43,2% de les 1.500 hectàrees.

El 1981 se signava un conveni entre l'Ajuntament de Mollet del Vallès i l'Incasol, propietari dels terrenys, pel qual s'arribava a un acord sobre la urbanització dels terrenys al sud de l'autopista. Aquests terrenys van esdevenir el nou barri de Can Borrell, i l'ampliació dels de Santa Rosa i Plana Lledó. La resta del sòl, la part central de Gallecs, quedava qualificada en el Pla General Municipal d'Ordenació Urbana (PGMOU) de Mollet del Vallès com a urbanitzable

no programat i s'hi establia que qualsevol proposta de desenvolupament s'havia d'acordar entre l'Ajuntament de Mollet del Vallès i la Generalitat.

El 30 de juny de 1982 es va aprovar definitivament el nou PGMOU de Mollet del Vallès, on es feia un primer pas per a la protecció de Gallecs. Es distingien dues parts ben diferenciades. Una, situada al nord de l'AP-7 (aleshores B-30), que es qualificava com a zona agrícola pública. L'altra, corresponent a 127 hectàrees al sud de l'autopista, que es va considerar una zona de reequilibri per a Mollet.

Altres municipis varen decidir utilitzar els terrenys expropiats per instal·lar-hi polígons industrials i equipaments, com el polígon de la Riera de Caldes, l'empresa Alstom o el Centre Integrat de Mercaderies (el CIM Vallès).

5.4 INTERESSOS OPOSATS

Davant del posicionament ferm de la Generalitat de seguir mantenint Gallecs com a reserva de sòl per a futures actuacions urbanístiques a l'àmbit metropolità de Barcelona, l'Ajuntament de Mollet del Vallès i altres entitats varen decidir sol·licitar i emprendre accions sectorials, destinades a preservar l'espai de Gallecs.

Mitjançant un nou decret, de 1982, es regulava la utilització dels terrenys expropiats de la part central per a l'activitat agrícola. A partir d'aquí l'Incasol va atorgar llicències d'ús agrícola de l'àrea rural de Mollet del Vallès i Santa Perpètua de Mogoda als pagesos que ho varen sol·licitar, majoritàriament antics propietaris dels terrenys.

Horts a Gallecs.

Posteriorment, una ordre de la Conselleria d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de 1987, declarava d'utilitat pública els forests de Gallecs, unes 174 hectàrees, i zona de seguretat el nucli central de l'espai de Gallecs. Així mateix, s'aproven mesures de protecció del torrent Caganell i la declaració de Gallecs lliure de caça.

Les mobilitzacions continuaven amb menys unitat i força, fins que la Comissió per la Defensa de Gallecs va acabar dissolent-se. Mentrestant, diverses entitats ecologistes i veïnals, així com forces polítiques i sindicals constituïren la Plataforma Proreferèndum de Gallecs, amb la finalitat d'aconseguir un referèndum sobre el futur de Gallecs, però no s'arribà a fer.

El 1992 s'aprova el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), d'acord amb la Llei 12/1988 d'espais naturals, però Gallecs no hi era inclòs. Durant el tràmit d'informació pública, els ajuntaments afectats varen presentar una al·legació amb 2.000 signatures per demanar-ne la inclusió. Una determinació específica del programa de desenvolupament del PEIN recollia que es farien els estudis i els treballs necessaris i, si esqueia, es duria a terme la tramitació corresponent per a la inclusió de Gallecs al PEIN. Però el govern de la Generalitat d'aleshores continuava sense mostrar cap interès a protegir l'espai.

5.5 LA PERSEVERANÇA COM A CLAU DE L'ÈXIT

Malgrat la negativa del govern català a incloure Gallecs al Pla, els ajuntaments de Mollet i Parets continuaren insistint-hi i varen encarregar un estudi tècnic per crear un parc rural a Gallecs. En l'estudi es contemplaven actua-

Aiguamolls de Gallecs.

cions diverses, entre les quals, les més rellevants serien la plena recuperació dels cabals de la riera de Gallecs i la implantació d'aiguamolls.

L'any 1994 l'Ajuntament de Mollet del Vallès va sol·licitar als departaments de Medi Ambient i d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya que promoguessin el procés per a la inclusió de Gallecs al PEIN, des dels estudis necessaris fins a la tramitació corresponent. L'Institut Català del Sòl va interposar un recurs contenciós administratiu contra aquest acord municipal, però el 1997, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en va reconèixer la legalitat.

Aquell mateix any, l'Ajuntament de Mollet va decidir iniciar, de manera unilateral, els treballs de modificació del planejament general i del pla especial. A finals de 1997 es posava en marxa el Centre d'Educació Ambiental de Gallecs (CEAG).

L'any següent es posaven les bases per al futur Parc Rural de Gallecs, amb la signatura d'un conveni amb la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) per redactar el Pla Especial de Protecció de Gallecs. En el Pla, l'espai de Gallecs quedava concebut com una àrea més de la ciutat, integrada bàsicament en el terme de Mollet del Vallès al qual li confereix un caràcter rural en el 50% del seu territori.

També en aquest any, l'Ajuntament de Mollet aprovava la modificació puntual del Pla General d'Ordenació Urbana per classificar els terrenys de Gallecs com a sòl no urbanitzable d'especial protecció, però la Comissió d'Urbanisme de Barcelona la va revocar. El gener de 1999 el Ple de l'Ajuntament decidia presentar un recurs contenciós-administratiu.

5.6 CAP A LA PROTECCIÓ DEFINITIVA

El nou segle va portar noves esperances. L'any 2000, un acord entre l'Ajuntament de Mollet i l'Incasol permetia que l'Ajuntament tornés a gestionar els boscos de Gallecs, basant-se en els continguts del Pla Tècnic de Gestió i Millora Forestal. Aquest mateix any, neixia el Consorci de l'Espai Rural de Gallecs (CERG) integrat pels ajuntaments amb més terreny a Gallecs: Mollet amb 445 hectàrees i Pàrets, amb 70,1. La seva finalitat seria mantenir i fomentar la ruralitat de Gallecs.

El 2001 s'inaugurava l'àrea de lleure del bosc de Can Veire. I també es feien treballs des del CERG amb la col·laboració de l'Associació de Pagesos Mollentans de Gallecs, per recuperar els cultius a Gallecs, en el marc del Pla de Gestió Agrícola Sostenible de Gallecs, redactat per la Universitat de Girona. Es va introduir el cultiu de la mongeta del ganxet i la cria del pollastre de pota blava, amb la intenció de crear la marca Producte de Gallecs.

L'any 2003 es creava el Consell Consultiu de l'Espai Rural de Gallecs, format per un ampli ventall d'entitats i associacions vinculades a Gallecs. La seva

Paisatge de Gallecs.

finalitat era, d'una banda, assessorar el CERG en la tasca per fer possible que la ciutadania pugui gaudir d'aquest espai natural i, de l'altra, establir mecanismes per preservar els valors mediambientals de la zona.

El 20 de desembre de 2003, s'aprovava inicialment el Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Mollet del Vallès (POUM), el qual preveia que Gallecs esdevingués sòl no urbanitzable. Després vindria l'aprovació definitiva del POUM i del Pla Director Urbanístic de l'Actur de Santa Maria de Gallecs.

Finalment, un cop estudiades totes les propostes pels diferents interlocutors de les institucions corresponents, la solució urbanística consensuada entre la Generalitat de Catalunya i els set ajuntaments de l'àmbit de l'Actur de Santa Maria de Gallecs per a la protecció de la part central de Gallecs es recolza en la superposició dels tres instruments de planejament següents: el Pla Director Urbanístic, el Pla d'Ordenació Urbanística Municipal i el Pla d'Espais d'Interès Natural.

Cronologia d'un esdeveniment únic

- **1970: ACTUR (Actuació urbanística urgent)** per la qual s'expropien les 1.471 hectàrees de Gallecs, de les quals 603 formaven part de Mollet (41% de tot l'Actur). La finalitat és la construcció d'una macrociutat de més de 130.000 habitants. Aquests terrenys expropiats seran de titularitat pública i formaran part, primer, de l'Instituto Nacional de la Vivienda, després, de l'INUR (Institut Nacional d'Urbanització) i, finalment, de l'Incasol (1981).
- **1982: Pla General Municipal d'Ordenació Urbana de Mollet del Vallès.** Aquest Pla planteja el primer pas per protegir l'espai al nord de l'autopista, classificant els terrenys de Gallecs com a "sòl urbanitzable no programat", establint que per poder desenvolupar-lo sobre el territori, cal un acord entre la Generalitat i l'Ajuntament.
- **1989: inici de les reivindicacions i peticions per incloure Gallecs al PEIN.** L'Ajuntament de Mollet inicia reivindicacions perquè Gallecs sigui inclòs al PEIN, peticions que han estat denegades reiteradament per la Generalitat. Les peticions directes se segueixen els anys 1993, 1994 (març i setembre), 1997...
- **1997: bases per al futur Parc Rural de Gallecs.** Signatura d'un conveni amb la Universitat Politècnica de Catalunya per a la redacció del Pla Especial de Protecció de Gallecs i la modificació puntual del Pla general. Aquests documents urbanístics destaquen la singu-

laritat de Gallecs i els seus valors estratègics per a l'equilibri del desenvolupament urbà, per a la protecció del paisatge i per a la conservació i millora del medi rural. Així, Gallecs és concebut com una àrea més de la ciutat, integrat en el seu terme, que dona a Mollet el seu caràcter rural, en un 50% del territori. Aquest estudi posa les bases perquè Gallecs pugui ser, en un futur, un parc rural.

- **1998: tramitació de la modificació puntual del Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU)** amb la finalitat que la zona de Gallecs sigui classificada com a “sòl no urbanitzable d'especial protecció”. L'Ajuntament aprova el Pla Especial de Protecció Paisatgística de Gallecs i la modificació puntual del PGOU, que són denegats per la Comissió d'Urbanisme de Barcelona a finals de 1998. El gener de 1999, el Ple de l'Ajuntament decideix presentar recurs contenciós-administratiu davant del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.
- **2000: creació del Consorci de l'Espai Rural de Gallecs.** Naixement del Consorci de l'Espai Rural de Gallecs (CERG) format pels ajuntaments de Mollet i de Parets. Compta amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona, i del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca i té com a finalitat mantenir i fomentar la ruralitat de Gallecs.
Es cultiva la mongeta del ganxet i es cria el pollastre de pota blava, amb la intenció de crear la marca “producte de Gallecs”, que en garantirà la qualitat.
- **20 d'octubre de 2004**
  - **Aprovació inicial del Pla Director Urbanístic de l'Actur de Santa Maria de Gallecs**
  - **Aprovació definitiva del POUM de Mollet del Vallès.** La Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona aprova el POUM, ajornant les propostes que fan referència a Gallecs, a l'espera de l'aprovació definitiva del Pla director.
- **29 d'abril de 2005: aprovació definitiva del Pla Director Urbanístic de Gallecs i el 18 de maig de 2005 aprovació definitiva de les propostes del POUM sobre Gallecs** que comportaran que l'espai sigui classificat com a NO URBANITZABLE D'ESPECIAL PROTECCIÓ i qualificat com sistema d'espais lliures públics.
- **16 de desembre de 2005.** Es publica al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya l'anunci de l'inici de la tramitació de la modificació

del Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), que proposa incloure Gallecs al sistema d'espais protegits català.

- **22 de novembre de 2006.** Es constitueix el Consorci del Parc de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs a la sala de Plens de l'Ajuntament de Mollet del Vallès. Aquest òrgan tindrà la propietat del sòl de Gallecs en règim de cessió i la capacitat de gestionar-lo i garantir-ne les activitats agrícoles i forestals, la conservació paisatgística i l'ús com a espai de lleure per a la ciutadania.

Bibliografia

ABC (edició Catalunya), 21 d'octubre de 2004.

Contrapunt, 12 de maig de 2006.

Contrapunt, 13 de gener de 2006.

Contrapunt, 2 de juny de 2006.

Contrapunt, núm. 196. 22 d'abril de 2005.

Contrapunt, núm. 198. 6 de maig de 2005.

Contrapunt, núm. 199. 13 de maig de 2005.

Contrapunt, núm. 202. 3 de juny de 2005.

Contrapunt, núm. 218. 14 d'octubre de 2005.

DOGC, núm. 4389-23-5-2005. Pla Director Urbanístic de l'Actur de Santa Maria de Gallecs.

DOGC, núm. 4435-27-7-2005. Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Mollet del Vallès.

El 9 Nou, 1 de maig de 2006.

El 9 Nou, 23 de març de 2006.

El Mundo (edició Catalunya), 21 d'octubre de 2004.

El Periódico de Catalunya, 21 d'octubre de 2004.

El Punt (Barcelona), 21 d'octubre de 2004.

La Vanguardia. Vivir en Barcelona, 21 d'octubre de 2004.

La Vanguardia. Vivir en Barcelona, 22 d'octubre de 2004.

Quatre Cantons, núm. 90. Octubre 2004. Butlletí d'informació municipal de l'Ajuntament de Mollet del Vallès.

Quatre Cantons, núm. 93. Octubre 2004. Butlletí d'informació municipal de l'Ajuntament de Mollet del Vallès.

Quatre Cantons, núm. 99. Octubre 2004. Butlletí d'informació municipal de l'Ajuntament de Mollet del Vallès.

GONZÁLEZ, Raül D. (2000). "Gallecs, trenta anys de conflicte urbanístic i polític", *dins Notes*, núm. 15.

LASO OLIVEROS, P. i LUDEVID, X. (2005). "Gallecs, vers el final de 30 anys de lluita", *dins Notes*, núm. 20.

LUDEVID, X. (2007). II Conferència dels espais naturals de la plana del Vallès.

Totes les fotografies d'aquest article són de Carles Llorca, excepte la de la pàgina 138 (Montserrat Cot. Arxiu Municipal de Mollet del Vallès).

Monogràfic

Una nova agricultura a Gallecs

Presentació

Una nova agricultura a Gallecs

quest darrers anys s'ha parlat molt de Gallecs. És el nostre espai rural emblemàtic i forma part de la nostra història. Segur que se'n seguirà parlant molt durant molts anys.

Quan els membres del CEM, reunits a la nova seu de Can Lledó, ens preguntàvem quina podia ser la temàtica a tractar en aquestes desenes Jornades, volíem escollir un tema especial, ja que eren precisament les X Jornades de Tardor.

De seguida ens vàrem posar d'acord en què de Gallecs se n'ha parlat molt durant molt de temps, però poques vegades des de l'experiència dels seus protagonistes principals: els pagesos i pageses. Per tant, vàrem decidir que, passada l'etapa més reivindicativa, i una vegada aconseguida la protecció urbanística de l'espai, era el moment de donar la veu a aquelles persones que durant anys i anys han treballat la terra i han estat els qui veritablement l'han protegit.

A més, sabíem que les jornades coincidien amb un moment important per a aquests pagesos i pageses, ja que l'any 2005, ara fa tres anys, havien començat una nova aventura de recuperar, en el nostre territori, les pràctiques agrícoles tradicionals del que avui s'anomena agricultura ecològica, i ja podien mostrar els primers resultats d'aquesta experiència pionera. Per tant, coincidia en el temps la protecció de l'espai i l'inici de la recuperació de les pràctiques agrícoles tradicionals, respectuoses amb el medi ambient, realitzades amb la tecnologia actual: l'agricultura ecològica.

Els articles que s'han recopilat són el resultat de les "desenes" Jornades de Tardor que amb el títol "Una nova agricultura a Gallecs" es van fer els dies 9, 10 i 11 de novembre de 2007 al Centre Cultural La Marineta i al propi espai de Gallecs i que es van estructurar en tres sessions:

Una primera sessió, que es va fer el divendres 9 de novembre, amb la

conferència inaugural a càrrec del doctor Francesc Xavier Sans Serra, professor titular del Departament de Biologia Vegetal de la Universitat de Barcelona, que ens va parlar de "L'agricultura ecològica, una eina de desenvolupament rural sostenible". En Xavier Sans és un dels experts en agricultura ecològica més importants dels nostre país. Ell i el grup d'agroecologia de la Universitat de Barcelona que dirigeix, estan ara col·laborant amb el Consorci del Parc de l'Espai d'interès natural de Gallecs i amb l'Associació de Pagesos de Gallecs en tasques d'assessorament i de recerca en l'aplicació de l'agricultura ecològica. Xavier Sans ens va parlar dels avantatges de l'agricultura ecològica com a eina de futur des del punt de vista del desenvolupament rural i també com una peça més de la lluita contra el canvi climàtic i l'afavoriment de la sostenibilitat ambiental, econòmica i social del territori.

La segona sessió es va fer el dissabte 10 de novembre al matí i va consistir en tres conferències, un esmorzar, i un col·loqui:

La primera conferència, anomenada "Protecció de Gallecs: espais d'interès natural i activitat agrícola", a càrrec de Xavier Ludevid i Massana, arquitecte urbanista, que sóc jo mateix, es va centrar en fer un repàs del procés històric de protecció de l'espai rural de Gallecs i dels diferents instruments de protecció que la legislació posa a disposició d'aquest tipus d'espais.

La segona conferència, anomenada "Agricultura ecològica a Gallecs; per la igualtat i la preservació del medi", a càrrec de Gemma Safont i Artal, enginyera tècnica agrícola, es va centrar en explicar-nos l'experiència dels pagesos i pageses de Gallecs en la reconversió de les 100 primeres hectàrees de conreus de secà per a l'agricultura ecològica amb la idea d'estendre progressivament aquest projecte a la totalitat de les 545,15 hectàrees de superfície agrícola útil de l'espai rural de Gallecs.

Després de les dues primeres conferències es va fer una pausa per esmorzar amb productes de la terra, a càrrec de l'Associació de Pagesos de Gallecs, i vàrem poder gaudir dels sabors i la qualitat dels productes que s'elaboren o es comercialitzen a l'espai rural de Gallecs.

La tercera conferència, anomenada "De Gallecs a la taula", a càrrec de Marina Duñach i Torras, cuinera i membre de l'Associació de Pagesos de Gallecs, es va centrar en explicar-nos com per mitjà de la cuina i dels productes ecològics de Gallecs podem retrobar-nos amb

els sabors, els aromes, les propietats, i els plaers gastronòmics que, amb les preses i la falsa modernitat, hem anat perdent en les darreres dècades de la nostra història. La Marina va fer un repàs dels principals productes de Gallecs i de les variades formes de cuinar-los.

Per finalitzar aquesta sessió de dissabte, es va fer un col·loqui amb la gent de Gallecs, moderat per Gemma Safont, amb la participació dels ponents i de cinc dels pagesos que estan participant en aquesta iniciativa de fer a Gallecs agricultura ecològica, en Pere Joan Alsina, en Salvi Safont, l'Isidre i en Josep Molist, i en Josep Pou. Vàrem poder sentir dels protagonistes d'aquest emocionant viatge de retorn a l'agricultura ecològica, les seves experiències, tant les del passat com les del present, així com la seva visió del futur agrari d'aquest estimat territori que és Gallecs.

La tercera sessió, el diumenge 10 de novembre al matí, va tenir per objecte fer una visita a l'espai rural de Gallecs guiada pels seus protagonistes, els pagesos i pageses de l'Associació, una passejada de tres hores per poder gaudir de les explicacions sobre l'agricultura ecològica, la història de Gallecs i la dels seus protagonistes.

Aquests articles que aquí es recullen ens indiquen que el camí iniciat a Gallecs és molt interessant, ja que l'activitat agrícola ecològica, amb pràctiques respectuoses amb el medi ambient, pot ser sostenible econòmicament i socialment, i fa augmentar la biodiversitat de l'espai. Es demostra que l'agricultura i medi ambient es poden complementar i reforçar mútuament.

Xavier Ludevid i Massana

Coordinador de les Jornades

L'agricultura ecològica: una eina per al desenvolupament rural sostenible

F. Xavier Sans Serra

Professor de biologia vegetal de la Universitat de Barcelona

1. CONSEQÜÈNCIES DEL MODEL D'AGRICULTURA CONVENCIONAL

ls agrosistemes són sistemes antropogènics, és a dir, el seu origen i manteniment van associats a l'activitat de l'home que ha transformat la natura per obtenir principalment aliments. L'antiguitat de l'activitat humana i el ritme pausat de les intervencions durant les diverses etapes de l'agricultura han permès un notable acoblament entre les pràctiques agrícoles i els ecosistemes seminaturals que es generen; són exemple d'aquesta "coevolució" el funcionament de molts sistemes agropastorals tradicionals. En canvi, el model de producció "industrial" originat des de la "revolució verda", cada cop més criticat, ha portat a la ruptura de les relacions entre l'agricultura, la cultura rural i l'entorn físic i és la causa de la crisi de l'agricultura moderna i l'abandó de nombrosos espais rurals. L'excessiva intensificació de les activitats agrícoles ha comportat, en molts casos, la dràstica transformació del paisatge, l'empobriment del sòl i l'acceleració dels processos irreversibles d'erosió. L'efecte negatiu s'ha accentuat durant els darrers cinquanta anys amb l'ús de mètodes químics per la gestió dels conreus que ha originat contaminacions, sovint irreversibles. A més, la concentració espacial de les finques ramaderes desvinculades de la producció agrícola ha generat problemes de contaminació d'aqüífers, d'erosió i de producció de residus. El canvi de gestió dels sistemes agrícoles i pastorals dels darrers decennis ha motivat que l'agricultura i la ramaderia tradicional hagi estat desplaçada per un tipus de producció molt intensiu basat exclusivament en criteris econòmics amb greus conseqüències mediambientals i paisatgístiques. Els paisatges rurals mediterranis d'un extraordinari valor cultural i ambiental, resultat de

l'ancestral gestió harmònica amb l'entorn, s'han transformat, a bona part del territori, en paisatges monòtons i banals a conseqüència de l'excessiva rompuda i l'ús intensiu. Per aquest motiu, el paper de l'agricultura –al voltant del 50% de la superfície de la Unió Europea és d'ús agrícola– en la conservació del paisatge i l'entorn seminatural és un fet cada cop més necessari, com reflecteixen diverses iniciatives comunitàries relacionades amb l'agricultura i el paisatge (Figura 1).

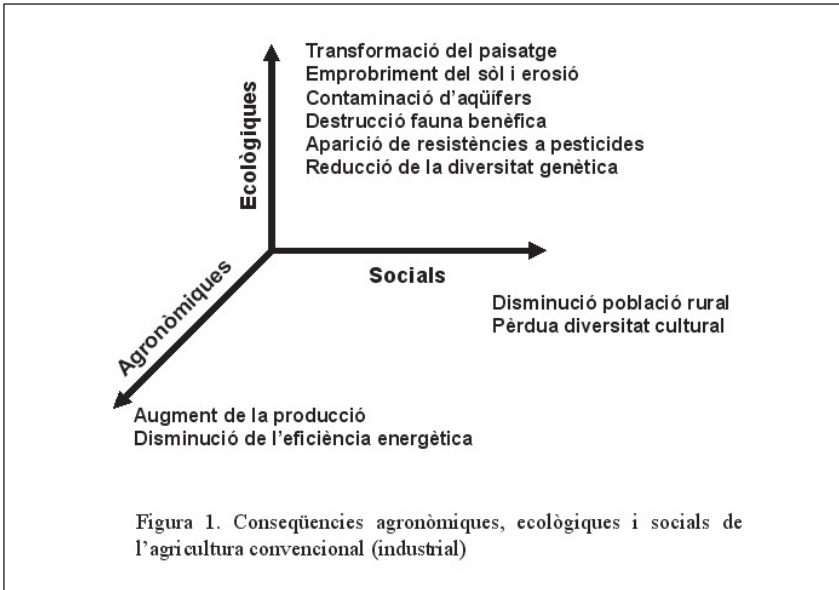

Figura 1.

2. L'AGRICULTURA ECOLÒGICA I EL DESENVOLUPAMENT RURAL SOSTENIBLE

El desenvolupament de mètodes de gestió agrícola que permetin harmonitzar la producció agrària, la conservació dels recursos naturals i el desenvolupament rural és una necessitat urgent. En aquest sentit, l'agroecologia, disciplina que té per objectiu el coneixement dels elements i els processos clau que regulen el funcionament dels agroecosistemes i n'estableix les bases científiques per una gestió eficaç en harmonia amb l'ambient, proposa el disseny de models de gestió agrària basats en un enfocament més lligat al medi ambient i, socialment més sensible, centrats no únicament en la producció sinó també en l'estabilitat, ecològica dels sistemes de producció (ALTIERI, 1997). L'agricultura ecològica, que constitueix una estratègia amb

propostes de gestió perdurables que es recolzen en el coneixement tradicional i en l'agroecologia, pretén desenvolupar sistemes agrícoles diversos i multifuncionals plenament integrats en l'entorn. L'agricultura ecològica manté el compromís de generar models de producció econòmicament viables, amb la capacitat d'harmonitzar el creixement econòmic i el desenvolupament sense acréixer la degradació global del sistema, socialment justos, i compromesos amb les generacions futures. A més, l'agricultura ecològica actua com un motor del desenvolupament rural en fer possible la supervivència de l'agricultura com a activitat econòmica principalment a les zones rurals marginals, afavoreix l'estructuració del territori pel fet de vincular-se al medi i mantenir la població lligada a la producció agrària.

3. BENEFICIS DE L'AGRICULTURA ECOLÒGICA EN EL CONTEXT DE LA SITUACIÓ ACTUAL I ELS REPTES DE L'AGRICULTURA A EUROPA

El desenvolupament sostenible de l'agricultura, la protecció del medi ambient i el desenvolupament rural són objectius clau de la Política Agrària Comunitària (PAC). En aquest sentit, el Consell d'Europa¹ ha reconegut que l'agricultura ecològica afavoreix la sostenibilitat de les activitats agràries i contribueix als objectius generals de la PAC. Diverses conferències i seminaris organitzats per la Comissió Europea durant els darrers anys han assenyalat el valor estratègic del sector de la producció agroalimentària ecològica en donar resposta a l'ampli ventall de problemes relacionats amb la producció d'aliments. L'agricultura ecològica pot constituir una solució a les nombroses dificultats actuals de la PAC, particularment en reduir la pressió ambiental associada a les activitats agràries, afavorir les funcions ecosistèmiques, millorar la seguretat i la qualitat dels aliments i el benestar animal (Taula 1). L'agricultura ecològica, que es caracteritza, tot sovint, per ser de petita escala, afavoreix el desenvolupament rural, el manteniment de la renda de les finques, la internalització econòmica dels béns públics resultat de l'activitat agrària i disminueix l'ús dels recursos externs no renovables per a la producció primària (agricultura multifuncional), i permet reduir els excedents de la producció agrària. A més, l'agricultura ecològica pot contribuir al segrest del carboni (Taula 2) i a reduir sensiblement de manera directa i indirecta les emissions de gasos amb efecte hivernacle (Taula 3) i, en conseqüència, contribuir a la mitigació del canvi climàtic (GARCÍA *et al*, 2006). A més l'agricultura i l'alimentació ecològica constitueix una extraordinària oportunitat per a la indústria agroalimentària

Taula 1.
Efectes de l'agricultura ecològica respecte a la convencional

Paràmetre (ecològic vs. convencional):	
Biodiversitat	+
Paisatge	=
Protecció de les funcions del sòl	+
Manteniment de la qualitat de l'aigua	+
Reducció de l'eutrofització	+
Balanç energètic	+
Incidència sobre l'efecte hivernacle	+
Protecció dels recursos	+
Menor toxicitat per l'home	+

+ Millor, = Igual

Taula 2.
Segrest de carboni per part dels sistemes agrícoles ecològics i convencionals.

	Tones de CO ₂ ha ⁻¹		
	Ecològica	Convencional	Diferència
<i>Cultius comercials</i>			
Biomassa aèria	3.76	4.95	- 1.18
Biomassa subterrània	1.44	0.89	0.55
<i>Cultius intercalats*</i>			
Biomassa aèria	0.55	0.22	0.33
Biomassa subterrània	0.22	0.09	0.13
<i>Flora arvense</i>			
Biomassa aèria	0.22	0.04	0.17
Biomassa subterrània	0.04	0.01	0.03
Acumulació de carboni (segrest)	6.23	6.19	0.04
Aportació d'energia (emissió)	0.15	0.29	- 0.14
Balanç (segrest)	6.08	5.91	0.18
Eficiència en el segrest de carboni	4.15	21.3	

Font: Hass i Köpke (1984).

* Els cultius intercalats fan referència a aquells que es sembren després de recol·lectar el cultiu principal per capturar els nutrients i cobrir el sòl; també es poden sembrar amb el cultiu principal.

Taula 3.
Potencial de reducció en l'emissió de gasos amb efecte hivernacle derivats dels principis de l'agricultura ecològica

	CO ₂	CH ₄	N ₂ O
Utilització i gestió dels cultius			
Cobertes permanents del sòl	+++	-	+
Reducció de la llaurada	+	-	+
Restricció del guaret a les regions semiàrides	+	-	-
Diversificació de les rotacions de cultius	++	-	+
Restauració de la productivitat dels sòls degradats	++	+	-
Agroforestació	++	-	-
Utilització de fems i residus			
Reciclatge de residus urbans i compost	++	-	+
Biogàs dels purins	-	++	-
Ramaderia			
Cria i engreix llargs	-	++	+
Restricció de la densitat	-	+	+
Reducció de les importacions de pinso	+	+	-
Fertilització			
Restriccions a l'externalització de nutrients	++	-	++
Utilització de lleguminoses	+	-	+
Integració de la producció animal i vegetal	++	-	+
Canvis en la conducta del consumidor			
Consum de productes regionals	+++	-	-
Augment del consum de vegetals	+	++	-

Font: Kotschi i Müller-Säman (2004)

+++ , molt alt; ++ , alt; + , baix; - sense potencial.

europèa en relació al creixent interès dels consumidors per productes ecològics certificats; aquest fet ha portat al desenvolupament del mercat ecològic i a augmentar la renda dels agricultors. El reconeixement d'aquests beneficis ha significat l'increment del 14% del mercat de productes ecològics entre els anys 2004 i 2005 amb un valor econòmic total de 14 bilions d'euros com assenyala l'informe sobre l'agricultura ecològica a Europa de SOEL-FIBL; l'any 2006, la superfície destinada a l'agricultura ecològica a Europa era de 6,9 milions d'hectàrees, el que representava el 5,6% de la superfície agrícola d'Europa (SOEL-FIBL, 2007). La importància creixent de la producció i de la indústria agroalimentària ecològica a Espanya es posa de manifest per les més de 900.000 hectàrees destinades a aquest tipus de producció (3,7% de la superfície agrícola) amb un valor econòmic de l'ordre de 300.000.000 euros (MAPA, 2007).

4. IMPORTÀNCIA ESTRATÈGICA DE L'AGRICULTURA ECOLÒGICA A L'ESPAI RURAL DE GALLECS. VALORS ECOLÒGICS, ECONÒMICS I SOCIALS

El desenvolupament de l'agricultura ecològica a l'Espai d'Interès Natural de Gallecs, caracteritzada per ser de petita escala, constitueix una extraordinària oportunitat per la població rural de l'àrea. L'establiment d'un model de gestió agroecològic que pretén potenciar els valors econòmics, ecològics i socials d'aquest Espai d'Interès Natural constitueix un projecte pioner a Catalunya que té un extraordinari valor per a la població rural de Gallecs, la comarca del Vallès Oriental i per a la societat catalana. El projecte de reconversió a la gestió ecològica de Gallecs que es va iniciar l'any 2005 sota la direcció del Consorci del Parc de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs i el suport científic i tècnic del grup de recerca d'Agroecologia de la Universitat de Barcelona ha de ser vist des de l'administració i la societat catalana amb interès, pel fet de ser un projecte innovador capaç de donar resposta a la necessitat de desenvolupar models alternatius de gestió dels espais agrícoles i facilitar la generació dels coneixements necessaris per donar dinamisme a altres àrees agrícoles de Catalunya.

La demanda creixent de productes ecològics per al consum humà i animal a Catalunya constitueix una oportunitat per obrir nous mercats per a la producció local que augmenti la renda de les finques i el valor econòmic de l'activitat agrària de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs. La producció d'aliments ecològics de qualitat per part de

petits productors que els distribueixen als mercats més pròxims per tal de subvenir les necessitats locals és d'un valor econòmic, ecològic i social extraordinari. Des d'un punt de vista ambiental, estudis recents al Regne Unit mostren que els agroecosistemes constitueixen els hàbitats on s'ha produït una major pèrdua de biodiversitat (PRESTON *et al*, 2002), i aquesta pèrdua de biodiversitat, que es manifesta a diferents escales espacials, té efectes negatius sobre el funcionament dels ecosistemes. En aquest sentit, l'agricultura ecològica a Gallecs representa una reducció de la pressió ambiental associada a les activitats agràries que ha d'afavorir la conservació de la biodiversitat i, en conseqüència, les funcions ecosistèmiques. Finalment, cal assenyalar que l'Espai d'Interès Natural de Gallecs, envoltat de nombrosos nuclis urbans, ofereix la possibilitat de desenvolupar projectes educatius i recreatius que han d'apropar l'agricultura a la societat i transmetre la necessitat de preservar aquesta activitat pels seus valors culturals, econòmics, ambientals i socials.

Bibliografia

- ALTIERI, M.A. (1999). Agroecología. Bases científicas para una Agricultura Sustentable. Editorial Nordan-Comunidad. Montevideo. 338 p.
- GARCÍA, A., LAURÍN, M., LLOSÁ, M.J., GONZÁLEZ, V., SANZ, M.J. i PORCUNA, J.L. (2006). Contribución de la agricultura ecológica a la mitigación del cambio climático en comparación con la agricultura convencional. *Agroecología*, 1: 75-88. Múrcia.
- GLIESSMANN, S.R. (2000). *Agroecology: Ecological Processes in Sustainable Agriculture*. CRC/Lewis Publishers. Boca Ratón. Florida. 357 p.
- HAAS, G. i KÖPKE, U. (1994). Vergleich der Klimarelevanz ökologischer und konventioneller Landbewirtschaftung. *In: Enquete Kommission Schutz der Erdatmosphäre des Deutschen Bundestages* (ed): Schutz der Grünen Erde, Klimaschutz durch umweltgerechte Landwirtschaft und Erhalt der Wälder. Bonn, Economica Verlag.
- KOTSCHI, J. i MÜLLER-SÄMAN, K. (2004). The role of Organic Agriculture in Mitigating Climate Change-A Scoping Study. IFOAM. Bonn.
- PRESTON, C.D., TELFER, M.G., ARNOLD, H.R., CAREY, P.D., COOPER, J.M., DINES, T.D. HILL, M.O., PEARMAN, D.A., ROY, D.B. i SMART, SM. (2002). Changing flora of the UK. DEFRA. Londres. 36 p.
- SANS, F.X. (2005). La recerca, la transferència, l'assessorament i la formació en agricultura ecològica a Catalunya: situació actual i reptes. *In: Actes del 1er Congrés Català de Producció Agroalimentària Ecològica*. Fira de Mollerusa, pp. 71-19. Barcelona.
- WILLER, H. i YUSSEFI, M. (2007). The World of Organic Agriculture 2007. Statistics and Emerging Trends. IFOAM. Bonn. 252 p.

Notes

1. http://www.europa.eu/pol/agr/index_es.htm

La protecció de Gallecs: espais d'interès natural i activitat agrícola

Xavier Ludevid i Massana

Arquitecte urbanista

INTRODUCCIÓ: UNA NOVA CULTURA URBANÍSTICA

Parlar d'agricultura als espais periurbans és parlar de terrenys situats en els límits amb les ciutats, és parlar d'aquell sòl no urbanitzable que és més inestable i que necessita més atenció.

En els darrers anys, en el nostre país s'ha iniciat un canvi cultural de fons en la planificació territorial i en la planificació urbanística en relació al tractament en positiu del sòl no urbanitzable.

Comença a estar molt clar que aquest tipus de sòl, que és correspon als espais rurals, rústics, naturals, oberts, etc..., és a dir, a aquells que no són urbans, té un paper fonamental en l'equilibri del territori. S'ha iniciat el camí per atorgar-li major estabilitat amb l'aplicació d'instruments de protecció territorial i urbanística.

Aquest canvi cultural s'ha anat materialitzant en diverses lleis (com la Llei 2/2002, de 14 de març, d'urbanisme o la Llei 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i els seus reglaments), en el Programa de planificació territorial que està desenvolupant la Secretaria de Planificació Territorial del DPTOP de la Generalitat de Catalunya (amb la redacció, tramitació i aprovació definitiva d'un important nombre de plans territorials i urbanístics), i, finalment amb la nova generació de plans d'ordenació urbanística municipal que s'han aprovat aquests darrers anys.

A la regió metropolitana de Barcelona, i en especial a l'àmbit del que s'anomena l'arc metropolità, aquesta nova sensibilitat s'està traslladant al marc dels treballs de redacció del Pla territorial parcial i als diversos plans d'ordenació urbanística municipal que s'han

anat redactant sota els criteris establerts a la Llei 2/2002, de 14 de març, d'urbanisme en la seva versió final del Decret legislatiu 1/2005, de 26 de juliol, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei d'urbanisme (en endavant TRLU), i el seu reglament.

Justament fa pocs dies, el 18 d'octubre de 2007, s'ha publicat el Decret Llei 1/2007, de 16 d'octubre, de mesures urgents en matèria urbanística, que ha incorporat algun nou matís a la regulació del sòl no urbanitzable.

L'espai rural de Gallecs.

1. LA LLEI D'URBANISME

Per poder valorar en quina situació ens trobem avui, cal fer una primera aproximació de les determinacions de la Llei d'urbanisme, que marca un punt d'inflexió molt important en el camí per protegir de forma efectiva i gestionar correctament el sòl no urbanitzable.

1.1 *LES BASES DEL DESENVOLUPAMENT URBANÍSTIC SOSTENIBLE*

El primer que a mi m'agrada destacar és el contingut dels articles 3 i 9 de la Llei, que són la font que inspira tot l'entramat jurídic amb el qual després s'han anat desenvolupant els diversos planejaments territorials i urbanístics.

L'article 3 de la Llei defineix el concepte del desenvolupament urbanístic sostenible, com "la utilització racional del territori i el medi ambient" i aquesta racionalitat es concreta en el sentit que aquest concepte ha de "comportar conjuminar les necessitats de creixement amb la preservació dels recursos naturals i dels valors paisatgístics, arqueològics, històrics i culturals, a fi de garantir la qualitat de vida de les generacions presents i futures".

També incorpora un criteri molt clar que ha de seguir el planejament urbanístic, ja "que el sòl és un recurs limitat, comporta també la configuració de models d'ocupació del sòl que evitin la dispersió en el territori, afavoreixin la cohesió social, considerin la rehabilitació i la renovació en sòl urbà, atenguin la preservació i la millora dels sistemes de vida tradicionals a les àrees rurals i consolidin un model de territori globalment eficient".

I, finalment, incorpora un mandat en l'exercici de les competències urbanístiques, que estableix que aquest exercici ha de garantir, d'acord amb l'ordenació territorial, l'objectiu del desenvolupament urbanístic sostenible.

Per tant, l'article 3 de la Llei posa les bases jurídiques d'aquesta nova cultura urbanística per al planejament del segle XXI.

L'article 9 defineix els següents criteris o directrius que s'han d'incorporar en el planejament urbanístic:

1. Les administracions amb competències en matèria urbanística han de vetllar perquè les determinacions i l'execució del planejament urbanístic permetin assolir, en benefici de la seguretat i el benestar de les persones, uns nivells adequats de qualitat de vida, de sostenibilitat ambiental i de preservació enfront dels riscos naturals i tecnològics.
2. Es prohibeix urbanitzar i edificar en zones inundables i en altres zones de risc per a la seguretat i el benestar de les persones, salvant les obres vinculades a la protecció i la prevenció dels riscos.
3. El planejament urbanístic té l'obligatorietat de preservar els valors paisatgístics d'interès especial, el sòl d'alt valor agrícola, el patrimoni cultural i la identitat dels municipis, i incorporar les prescripcions adequades perquè les construccions i les instal·lacions s'adaptin a l'ambient on estiguin situades o bé on s'hagin de construir i no comportin un demèrit per als edificis o les restes de caràcter històric, artístic, tradicional o arqueològic existents a l'entorn.

4. El planejament urbanístic ha de preservar de la urbanització els terrenys de pendent superior al 20%, sempre que això no comporti la impossibilitat absoluta de creixement dels nuclis existents.
5. Aclareix que la pèrdua dels valors forestals o paisatgístics de terrenys com a conseqüència d'un incendi no pot fonamentar la modificació de la seva classificació com a sòl no urbanitzable. S'ha de mantenir durant el termini previst a la legislació en matèria de sòl (*estarán destinados al uso forestal, al menos durante el plazo previsto en el artículo 50 de la Ley de Montes, con las excepciones en ella previstas*), llevat que el canvi de classificació estigüés previst en un instrument de planejament urbanístic pendent d'aprovació que ja hagués estat objecte d'avaluació ambiental favorable.
6. També estableix la necessitat que el planejament urbanístic incorpori les determinacions adequades per fer efectives les mesures que contingui la declaració d'impacte ambiental si aquesta és preceptiva.

1.2 CRITERIS PER CLASSIFICAR EL SÒL NO URBANITZABLE

Respecte al sòl no urbanitzable, d'acord amb la sentència del Tribunal Constitucional de l'11 de juliol de 2001, la Llei d'urbanisme reconeix aquesta condició als terrenys classificats com a tals pel planejament, bé per llur incompatibilitat amb la transformació o bé per la no adequació al desenvolupament urbà, per raó de règims de protecció especial establerts o pels valors i les finalitats a assolir, entre les quals s'inclou la utilització racional del territori d'acord amb el model territorial de desenvolupament urbanístic sostenible.

La Llei d'urbanisme (article 32 TRLU), que s'harmonitza amb la legislació estatal, defineix cinc criteris que s'han de tenir en compte en la redacció del Pla d'ordenació urbanística municipal (POUM) per a la classificació del sòl com a no urbanitzable, que són els següents:

Els dos primers criteris són d'obligat compliment i són:

1. Aquells terrenys que obligatòriament s'han de classificar com a sòl no urbanitzable perquè la legislació sectorial (legislació d'espai naturals, de protecció del paisatge, o altres) o el planejament territorial exigeixi aquesta classificació, com a conseqüència de la necessitat o la conveniència d'evitar la transformació dels terrenys per a protegir-ne l'interès connector, natural, agrari, paisatgístic, forestal o d'un altre tipus.

2. Aquells terrenys que obligatòriament s'han de classificar com a sòl no urbanitzable d'acord amb les determinacions dels plans directors urbanístics (que són planejament urbanístic de rang superior als POUM) que entre d'altres qüestions pot establir: les directrius per coordinar l'ordenació urbanística d'un territori d'abast supramunicipal; determinacions sobre el desenvolupament urbanístic sostenible, la mobilitat de persones i mercaderies i el transport públic; i mesures de protecció del sòl no urbanitzable, i els criteris per a l'estructuració orgànica d'aquest sòl. (art 56 TRLU)

Els altres tres criteris tenen una certa discrecionalitat (hi ha un marge en la presa de decisió), i són els POUM els que han de decidir la seva classificació, si ho consideren necessari per raó de:

3. La concurrència dels valors considerats per la legislació en matèria de règim de sòl i de valoracions. Concretament, la Llei estatal Llei 8/2007, de 28 de maig, "de suelo", estableix que es troben en situació de sòl rural (el que seria assimilable al sòl no urbanitzable): "en todo caso, el suelo preservado por la ordenación territorial y urbanística de su transformación mediante la urbanización, que deberá incluir, como mínimo, los terrenos excluidos de dicha transformación por la legislación de protección o policía del dominio público, de la naturaleza o del patrimonio cultural, los que deban quedar sujetos a tal protección conforme a la ordenación territorial y urbanística por los valores en ellos concurrentes, incluso los ecológicos, agrícolas, ganaderos, forestales y paisajísticos, así como aquellos con riesgos naturales o tecnológicos, incluidos los de inundación o de otros accidentes graves, y cuantos otros prevea la legislación de ordenación territorial o urbanística aplicable." (Art. 12 de la Ley de suelo)
4. L'objectiu de garantir la utilització racional del territori i la qualitat de vida, d'acord amb el model de desenvolupament urbanístic sostenible definit per l'article 3, i també la concurrència d'altres criteris objectius establerts pel planejament territorial o urbanístic.
5. El valor agrícola dels terrenys inclosos en indicacions geogràfiques protegides o denominacions d'origen.

Per tant, la legislació fixa uns criteris obligatoris que han de complir-se en el POUM per a la classificació del sòl no urbanitzable i uns altres criteris amb un cert marge de discrecionalitat que depenen del model urbanístic de cada municipi i dels valors demostrables de la pròpia naturalesa dels terrenys.

1.3 USOS ADMISSIBLES EN EL SÒL NO URBANITZABLE

Una vegada delimitat quin és el sòl que es classifica com a sòl no urbanitzable, la legislació urbanística és molt estricta en els usos admesos en aquesta classe de sòl. Realment, el que busca és “blindar” el sòl no urbanitzable i que els usos que s’hi instal·lin siguin els adequats a la seva naturalesa agrícola, forestal, cinegètica o qualsevol altre relacionat amb la utilització racional dels recursos naturals.

En el preàmbul de la Llei 2/2002, de 14 de juliol, d’urbanisme, s’expressava clarament la voluntat de restringir els usos del sòl no urbanitzable en els següents termes:

“La utilització del sòl no urbanitzable ha d’ésser l’adequada a la seva naturalesa rústica, sota les limitacions del règim de protecció especial, si escau, i de les mesures establertes pels plans directors i pel planejament territorial, el qual conté el catàleg del sòl no urbanitzable”. Per aquesta raó, la Llei només admet nous habitatges en el sòl no urbanitzable si aquests estan vinculats a una explotació agrícola, ramadera, forestal o rústica. El planejament ha d’establir els llinars a partir dels quals els projectes d’explotació s’han de sotmetre a un procediment específic, compartit entre l’Ajuntament i la Comissió Territorial d’Urbanisme competent.

Aquest procediment és també l’aplicable en les actuacions d’interès públic que s’hagin d’emplaçar en el medi rural, en qualsevol actuació en els casos que hi hagi restes arqueològiques d’interès declarat o aqüífers classificats, que es tracti d’obertura de noves vies o accessos, que l’explotació incorpori l’ús d’habitatge o l’allotjament de temporers i en el cas d’autorització d’estacions de subministrament de carburants o altres serveis de carretera.

També correspon al planejament d’incorporar, si escau, el catàleg de les edificacions preexistents en sòl no urbanitzable que calgui recuperar per a l’ús d’habitatge o ús turístic de caràcter rural. El procediment que s’estableix respecte a això és també l’aplicable per a l’explotació dels recursos naturals, entre els quals hi ha, òbviament, l’extracció dels recursos minerals del subsòl.

L’activitat de càmping i la de turisme rural en sòl no urbanitzable se sotmeten a ordenació mitjançant un pla especial.”

Aquests criteris del preàmbul de la Llei han quedat establerts a l’article 47 del Decret Legislatiu 1/2005, de 26 de juliol, pel qual s’aprova el Text refós de la Llei d’urbanisme (TRLU), on queda clarament definit com s’ha d’utilitzar el sòl no urbanitzable.

Gallecs, un espai majoritàriament agrícola.

També l'article 13 de la Ley de Suelo estatal diu clarament que "los terrenos que se encuentren en el suelo rural se utilizarán de conformidad con su naturaleza, debiendo dedicarse, dentro de los límites que dispongan las leyes y la ordenación territorial y urbanística, al uso agrícola, ganadero, forestal, cinegético o cualquier otro vinculado a la utilización racional de los recursos naturales." i afegeix també que "la utilización de los terrenos con valores ambientales, culturales, históricos, arqueológicos, científicos y paisajísticos que sean objeto de protección por la legislación aplicable, quedará siempre sometida a la preservación de dichos valores, y comprenderá únicamente los actos de alteración del estado natural de los terrenos que aquella legislación expresamente autorice. Sólo podrá alterarse la delimitación de los espacios naturales protegidos o de los espacios incluidos en la Red Natura 2000, reduciendo su superficie total o excluyendo terrenos de los mismos, cuando así lo justifiquen los cambios provocados en ellos por su evolución natural, científicamente demostrada. La alteración deberá someterse a información pública, que en el caso de la Red Natura 2000 se hará de forma previa a la remisión de la propuesta de descatalogación a la Comisión Europea y la aceptación por ésta de tal descatalogación."

1.4 ÚS DEL SÒL

El primer tema que s'estableix és com s'han d'utilitzar els terrenys; estableix que les persones propietàries del sòl no urbanitzable tenen dret a utilitzar-lo d'acord amb la naturalesa rústica dels terrenys, sempre sota els imperatius d'utilització racional dels recursos naturals i dins dels límits que marquen les lleis, la planificació territorial i urbanística.

1.5 LES MASIES I LES CASES RURALS

El segon tema que s'estableix, i que per mi és un dels més importants, és com s'utilitza el patrimoni edificat que hi ha en el territori. Aquest

és un concepte nou que introdueix la llei sobre la necessitat de definir, per part del planejament urbanístic, un "Catàleg de les masies i les cases rurals" del sòl no urbanitzable com a requisit previ i fonamental per determinar quin és el patrimoni edificat existent que s'ha de mantenir a llarg termini i com es podrà utilitzar.

Així, aquest article explicita que es permetrà, amb uns determinats requisits (fixats als articles 50 i 51) reconstruir i rehabilitar les masies i les cases rurals que calgui preservar i recuperar per raons arquitectòniques, històriques, mediambientals, paisatgístiques o socials.

1.5.1 Destí de les masies i les cases rurals

Aquestes masies i cases rurals han d'haver estat incloses pel planejament urbanístic en el catàleg corresponent i es podran destinar a: habitatge familiar, un establiment hotel·ler (amb exclusió de la modalitat d'hotel apartament), un establiment de turisme rural o activitats d'educació en el lleure.

S'explica que per poder destinar les masies o les cases rurals a establiment hotel·ler ha d'estar previst expressament en el catàleg, que pot establir un límit del nombre de places.

Aquest requisit limita de forma explícita els usos dels edificis existents tancant la porta a usos pròpiament urbans que històricament s'instal·laven en edificis de l'àmbit rural. Un exemple són els restaurants i altres usos recreatius que s'instal·laven en edificis de masies que tant han proliferat els darrers anys en el nostre país.

Per tant, els usos admesos en els edificis existents que mereixen ser catalogats per complir uns determinats requisits només es poden destinar a habitatge familiar, a un establiment hotel·ler (amb limitacions), a un establiment de turisme rural o a activitats d'educació en el lleure.

1.5.2 Requisits per reconstruir o rehabilitar les masies i les cases rurals

Els requisits per reconstruir i rehabilitar les masies i les cases rurals són: que estiguin incloses en el catàleg justificadament; han de respectar el volum edificat preexistent i la composició volumètrica original prèviament determinats; els materials, els sistemes constructius, el volum i la tipologia aparents de les edificacions han d'ésser els propis de l'àmbit territorial on siguin emplaçats; i han d'assolir i complir, a càrrec de les persones interessades, unes condicions similars

a les edificacions del sòl urbà per a l'obtenció dels subministraments necessaris i l'assoliment dels nivells de sanejament adequats, amb les degudes garanties de seguretat, salubritat i no contaminació que tinguin en compte els riscos geològics, naturals i tecnològics.

La definició del Catàleg de masies i les cases rurals és un element fonamental, ja que cal tenir en compte que totes aquelles edificacions existents que no mereixin ser-hi incloses, queden en situació d'edificació disconforme amb el planejament amb les limitacions que de la legislació se'n deriven.

1.6 ACTIVITATS I EQUIPAMENTS D'INTERÈS PÚBLIC

El tercer tema que es regula en aquest article és quines són les actuacions que es poden fer en aquest tipus de sòl destinades a activitats i equipaments d'interès públic que s'hagin d'emplaçar en el medi rural.

Segons la meva opinió, aquí ja s'introdueix una primera limitació important que caldrà tenir en compte al redactar els POUM: la llei estableix el criteri de *cal demostrar que aquests usos no es poden emplaçar en el sòl urbà*.

Jo defenso que totes aquelles activitats i equipaments que es poden emplaçar en el sòl urbà no s'haurien d'admetre en el sòl urbanitzable encara que siguin d'interès públic.

El mateix article defineix quines actuacions són d'interès públic:

1. Les activitats col·lectives de caràcter esportiu, cultural, d'educació en el lleure i d'esbarjo que es desenvolupin a l'aire lliure, amb les obres i instal·lacions mínimes i imprescindibles per a l'ús de què es tracti.
2. Els equipaments i serveis comunitaris no compatibles amb els usos urbans.
3. Les infraestructures d'accessibilitat.
4. Les instal·lacions i les obres necessàries per a serveis tècnics com les telecomunicacions, la infraestructura hidràulica general, les xarxes de subministrament d'energia elèctrica, d'abastament i subministrament d'aigua i de sanejament, el tractament de residus, la producció d'energia a partir de fonts renovables i les altres instal·lacions ambientals d'interès públic.

A més, aquestes actuacions no es poden admetre en aquells sòls sotmesos a un règim especial de protecció amb el qual siguin incom-

patibles, per raó dels seus valors, per l'existència de riscos o pel fet d'estar subjecte a limitacions o a servituds per a la protecció del domini públic. Aquestes actuacions tampoc poden disminuir de manera significativa la permeabilitat del sòl ni han d'afectar de manera negativa la connectivitat territorial.

1.7 NOVES CONSTRUCCIONS EN SÒL NO URBANITZABLE

Un quart tema és com es delimita la possibilitat de realitzar noves construccions autoritzables destinades a uns determinats usos en aquest tipus de sòl. Aquestes noves construccions autoritzables, sempre dins dels límits del planejament i la normativa sectorial, són:

1. Les construccions i les dependències pròpies d'una activitat agrícola, ramadera, d'explotació de recursos naturals o, en general, rústica. Els POUM o els plans especials han de fixar uns límits (sobre les característiques dels projectes, la seva ubicació i el seu impacte potencial) per aquests tipus de construccions que si es volen superar en una determinada actuació caldrà prèviament a la llicència sotmetre'ls a un procediment d'autorització amb aprovació municipal, informació pública i autorització per part de la Comissió Territorial d'urbanisme corresponent una vegada vistos un seguit d'estudis i informes específics per garantir que no es produirà un impacte negatiu sobre el medi.
2. Les construccions destinades a habitatge familiar o a l'allotjament de persones treballadores temporeres que estiguin directament i justificadament associades a una de les activitats d'explotació a què s'ha fet referència anteriorment.
3. Les estacions de subministrament de carburants i de prestació d'altres serveis de la xarxa viària.
4. Les construccions i les instal·lacions vinculades a l'execució, el manteniment i el funcionament de les obres públiques.
5. Les construccions destinades a les activitats de turisme rural o de càmping autoritzades pel POUM, que exigeixen en tot cas la tramitació prèvia d'un pla especial urbanístic.

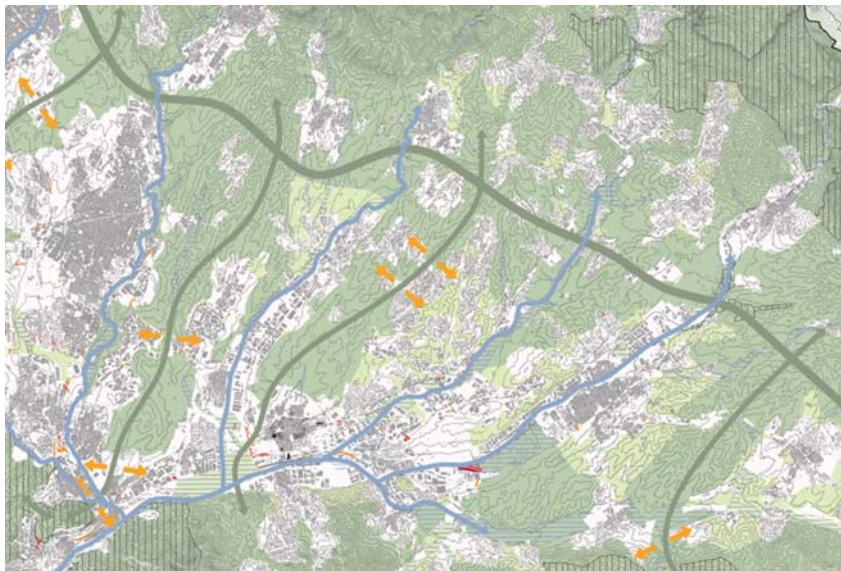
2. ELS PLANS TERRITORIALS I ELS PLANS DIRECTORS URBANÍSTICS

Com ja s'ha dit anteriorment, en el nostre país s'ha iniciat un canvi cultural de fons en la planificació territorial i la planificació urbanística en relació amb el tractament en positiu del sòl no urbanitzable.

Els instruments de planificació territorial, ja siguin els plans territorials parcials (en el nostre cas, al Vallès, el Pla territorial parcial de la Regió metropolitana de Barcelona que s'està elaborant), el Planejament territorial sectorial, o els plans directores urbanístics, són instruments que desenvolupen en el sòl no urbanitzable el mandat legislatiu d'ordenar amb racionalitat l'ús del sòl per garantir l'objectiu del desenvolupament urbanístic sostenible.

Val la pena destacar alguns aspectes normatius molt interessants que per mitjà del planejament territorial s'estan establint en els diferents territoris de Catalunya en relació amb el sòl no urbanitzable i que precisen i delimiten els usos, edificacions i activitats previstes genèricament a l'article 47 del TRLU que abans he esmentat.

Com a referència, comentaré els aspectes normatius més interessants que es van aprovar en el Pla director territorial de l'Empordà, que sens dubte tindran una translació semblant en les Normes d'ordenació territorial del futur Pla territorial metropolità de Barcelona.

Estudis previs del Sistema d'espais Obertes del Vallès. Font: DPTOP.

2.1 TIPUS DE SÒL EN EL SISTEMA D'ESPACIS OBERTS

De forma molt breu, els plans territorials defineixen dins del Sistema d'espais oberts, que són aquelles parts del territori que el planejament territorial assenyala que han de ser preservades de la urbanització i dels processos que puguin afectar-ne negativament els seus valors paisatgístics, ambientals, patrimonials i econòmics, les tres categories següents:

- *sòl de protecció especial* (aquell sòl en el que concorren valors que justifiquen un grau de protecció altament restrictiu. Comprèn sòl protegit per la normativa sectorial, i el que el Pla considera que cal preservar pel seu valor com a peça connectora d'interès natural o com a àrea d'usos agraris i també per la seva funció d'equilibri mediambiental, com les àrees de recàrrega dels aqüífers).
- *sòl de protecció territorial* (aquell sòl en el que, tot i no concórrer els valors anunciats al de protecció especial, cal preservar per: l'existència de riscos i altres afectacions que els fan inadequats per al seu aprofitament urbanístic; pel valor paisatgístic, identitari o d'estructuració territorial; o pel valor de reserva estratègica per raons de localització, connectivitat, i condicions de l'àrea).
- *sòl de protecció preventiva* (la resta de sòl classificat com a no urbanitzable en el planejament urbanístic que el pla considera que cal protegir preventivament).

2.2 REGULACIÓ NORMATIVA

D'altra banda, s'estableixen per a cada tipus de sòl: normes, directrius i recomanacions.

Les normes són disposicions de formulació precisa i d'obligat compliment pel planejament urbanístic i són d'aplicació directa i executives a partir de l'entrada en vigor del Pla i prevalen sobre les del planejament sectorial i urbanístic vigents en aquells aspectes en què siguin més restrictius amb relació a les possibles obres, edificacions i implantacions d'activitats que poguessin afectar els valors del sòl que motiven la protecció.

Les directrius són disposicions d'obligat compliment que defineixen estratègies o pautes d'actuació que han de ser concretades en documents de menor escala, especialment en el POUM.

Les recomanacions que seran sotmeses a les valoracions d'oportunitat o conveniència per l'autoritat competent en l'actuació, que en tot

cas haurà de justificar els motius pels quals no s'adopten si opta per no seguir-les.

2.3 MODULACIÓ DELS USOS PERMESOS EN EL SÒL NO URBANITZABLE

Si atenem als tres tipus de sòl, el planejament territorial fa una modulació molt clara sobre quins usos s'admeten i quins no s'admeten a cada categoria o tipus.

Amb caràcter general, la idea que persegueix és que tots aquells usos i instal·lacions que poden ser autoritzables seguint algun dels procediments establerts a l'article 47 de la llei que no siguin estrictament relacionats amb el propi de la seva naturalesa rústica del sòl no urbanitzable es situen preferentment en els sòls de protecció preventiva.

A aquests efectes, les normes del planejament territorial estableixen com a limitació fonamental al sòl de protecció especial que "amb relació a les actuacions en sòl no urbanitzable que es poden autoritzar a l'emparedat dels apartats 4 (activitats o equipaments d'interès públic) i 6 (noves construccions) de l'article 47 del Text refós de la Llei d'urbanisme, aprovat pel Decret legislatiu 1/2005, de 26 de juliol, s'entendrà que el sòl de protecció especial està sotmès a un règim especial de protecció i que seran incompatibles totes aquelles actuacions d'edificació o de transformació de sòl que puguin afectar de forma clara els valors que motiven la protecció especial. Els plànols distingeixen, dins del sòl de protecció especial, aquell que es protegeix principalment pel seu interès natural i ecològic, aquell que ho és principalment pel seu valor agrícola i aquell en què, a més del valor agrícola, cal protegir la seva funció com a connector biològic".

La plana agrícola i la carena amb el camí dels Bandolers.

Amb aquesta regulació podem dir que el sòl de protecció especial definit al planejament territorial queda pràcticament limitat als usos agrícoles, forestal, cinegètics, d'estudi de la natura, l'educació ambiental, l'habitatge vinculat a aquests usos i el turisme rural.

Quant al sòl de protecció territorial, les limitacions ja li venen conferides per la seva pròpia naturalesa perquè sobretot està integrat pel terrenys amb existència de riscos i altre afectacions que els fan inadequats per al seu aprofitament urbanístic.

La resta d'usos caldrà emplaçar-los preferentment en el sòl de protecció preventiva.

S'estableixen una sèrie de condicions addicionals d'integració de les edificacions i les instal·lacions en el sòl no urbanitzable, fins i tot en les pròpies explotacions agrícoles i ramaderes intensives que han de demostrar que no produeixen impactes negatius sobre el territori.

3. ELS PLANS D'ORDENACIÓ URBANÍSTICA MUNICIPALS

Els plans d'ordenació urbanística municipal (POUM) són l'instrument d'ordenació urbanística integral del territori per excel·lència, i poden abastar un o més d'un terme municipal.

Els POUM han substituït i agrupat en un únic instrument els plans generals municipals d'ordenació urbana, les normes subsidiàries de planejament i els projectes de delimitació de sòl urbà de la Llei del sòl de 1976 i del Decret Legislatiu 1/1990, de 12 de juliol, pel qual s'aprova el text refós dels textos legals vigents a Catalunya en matèria urbanística.

Concretament, correspon als POUM, entre d'altres qüestions, classificar el sòl i definir el model d'implantació urbana i les determinacions per al desenvolupament urbanístic sostenible d'acord amb els criteris establerts a l'article 3 del TRLU.

Pel que fa al sòl no urbanitzable, corresponen als POUM les següents qüestions:

1. definir l'estructura general i el model del territori per aquest tipus de sòl;
2. regular cadascuna de les qualificacions possibles en coherència amb el grau de conservació i protecció pretesos;
3. regular els paràmetres bàsics de les edificacions admissibles, establir

els llindars a què en hem referit abans per a les noves construccions autoritzables destinades a uns determinats usos en aquest tipus de sòl,

4. i contenir, si escau, el catàleg de les Masies i les Cases rurals al qual abans he fet referència.

4. L'EXEMPLE DE MOLLET DEL VALLÈS

El Pla d'ordenació urbanística municipal de Mollet del Vallès va ser aprovat definitivament en data 20 d'octubre de 2004 i 18 de maig de 2005, i publicat al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya el 27 de juliol de 2005 (DOGC 4435), 27 de febrer de 2006 (DOGC 4581) i 20 de novembre de 2006 (DOGC 4764).

No podem parlar del POUM de Mollet del Vallès sense fer primer una mica d'història.

4.1 ACORD HISTÒRIC

El 20 d'octubre de 2004 passarà a la història com el primer pas per acabar amb 35 anys de lluita per salvar Gallecs, ja que aquest dia hi va haver l'acord entre la Generalitat de Catalunya i els municipis de l'àmbit territorial de Gallecs per a la seva protecció definitiva. Aquest acord es va traduir en l'aprovació inicial per part de la Comissió territorial d'urbanisme de Barcelona, del Pla director urbanístic de l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs. El Pla fou aprovat definitivament el 29 d'abril de 2005 i publicat al Diari oficial de la Generalitat de Catalunya el 23 de maig de 2005.

Aquest acord posava fi a un procés urbanístic conflictiu que es va iniciar l'any 1997, quan l'Ajuntament de Mollet del Vallès va decidir prendre la iniciativa per protegir urbanísticament Gallecs. Aleshores encarregà a un equip de professionals de la Universitat Politècnica de Catalunya la redacció d'una modificació puntual del Pla general municipal d'ordenació urbana de 1982 a l'àmbit de la Zona b4 Gallecs, que consistia en el canvi de la classificació, de sòl urbanitzable no programat a sòl no urbanitzable, i d'un Pla especial de protecció de l'àrea de Gallecs, que concretava de forma detallada l'ordenació de l'àmbit.

L'Ajuntament de Mollet del Vallès va aprovar inicialment, el 23 de juliol de 1998, i provisionalment, el 24 de setembre de 1998, la modificació puntual del Pla general i el Pla especial, instruments de

planejament urbanístic que posteriorment va trametre a la Comissió d'Urbanisme de Barcelona per a la seva aprovació definitiva. El 13 de gener de 1999, el conseller de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya va resoldre denegar l'aprovació definitiva de la modificació del Pla general i denegar l'aprovació definitiva del Pla especial de protecció de Gallecs. El 28 de gener de 1999, el Ple de l'Ajuntament de Mollet del Vallès va acordar, amb el suport de tots els grups municipals, interposar recurs contenciós administratiu contra els dos acords esmentats.

Fruit d'aquesta i d'altres iniciatives municipals, la Generalitat de Catalunya es va veure obligada a estudiar diferents propostes per tal de posar fi al conflicte iniciat l'any 1970 amb la delimitació de l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs.

4.2 UNA MICA D'HISTÒRIA

El conflicte s'inicia amb la redacció del Pla Director de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (1968) i la creació de l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs (1970).

El Pla Director de 1968, redactat per la Comissió de Planificació Urbana de Barcelona (1963-66) sota les directrius de la Direcció General de Planificació Urbana, es converteix en l'eina bàsica per al desenvolupament urbà d'un model que volia descentralitzar els municipis del voltant de Barcelona i proposava nous centres de creixement interior que permetessin equilibrar el territori i oferir alternatives al creixement en taca d'oli. Aquest Pla plantejava l'eix Mollet-Caldes de Montbui, anomenat Àrea Vallès Central i creava el polígon Riera de Caldes, de 1.500 hectàrees de superfície (1.000 hectàrees residencials i 500 hectàrees industrials).

Aquest tipus de Planejament no estava previst a la Llei del sòl de 1956; per tant, va caldre l'aprovació d'una llei específica, el Decret Llei 7/1970, de 27 de juny, Sobre Actuaciones Urbanísticas Urgentes en Madrid i Barcelona (ACTUR).

El 26 de novembre de 1970, mitjançant el Decret 3543/1970, es va delimitar l'ACTUR Riera de Caldes, que posteriorment es va dir Santa Maria de Gallecs, que afectava els municipis de Lliçà de Vall, Mollet del Vallès, Parets del Vallès, Montcada i Reixac, Palau Solità i Plegamans, Santa Perpètua de Mogoda i Polinyà.

Per una ordre del Ministerio de la Vivienda, el 25 de novembre de 1971, es va aprovar el projecte d'expropiació de l'ACTUR. Per mitjà

del Decret de 26 de juny de 1975, el Consell de Ministres va encomanar a l'Institut Nacional de Urbanització la creació de l'empresa Santa Maria de Gallecs SA, amb la finalitat d'urbanitzar i gestionar l'ACTUR delimitada.

Com a conseqüència de la crisi del petroli, l'any 1973, el projecte va quedar momentàniament aturat. L'any 1977 es constituí l'anomenada «Comissió per la defensa de Gallecs», i s'inicià un procés de mobilitzacions en contra de les perspectives reals d'imminent urbanització de Gallecs.

Mitjançant el Reial Decret 1503/1980, de 20 de juny, el Institut Nacional de Urbanització va traspasar a la Generalitat de Catalunya, a través de l'Institut Català del Sòl, la titularitat del sòl expropiat.

4.3 EL PLA GENERAL D'ORDENACIÓ URBANA DE 1982

El 30 de juny de 1982 la Comissió d'Urbanisme de Barcelona va aprovar definitivament el Pla general municipal d'ordenació urbana, primer planejament del període democràtic del municipi de Mollet del Vallès.

Aquest Pla ja fa un primer pas per la protecció de Gallecs. Es distingeixen dues parts clarament diferenciades, la part del nord de l'autopista AP-7 (aleshores B-30), que havia de ser una zona agrícola pública, i la part sud de l'autopista AP-7, que hauria de ser una zona de reequilibri per a Mollet. Amb la signatura d'un conveni entre l'Ajuntament i l'Institut Català del Sòl, propietari dels terrenys, el 16 d'octubre de 1981 s'arribà a un acord sobre els terrenys al sud de l'AP-7, i es va deixar pendent la resta de sòl, que el Pla general va classificar com a sòl urbanitzable no programat i es va establir que qualsevol proposta de desenvolupament havia de ser acordada entre l'Ajuntament i la Generalitat de Catalunya.

Els terrenys al sud de l'autopista AP-7 s'han desenvolupat aquests darrers vint anys i s'han convertit en els actuals barris de Can Borrell i Santa Rosa.

Posteriorment, per mitjà de diferents resolucions, es van fent petits avanços cap a la protecció parcial de l'espai. Es va regular la utilització agrícola del terrenys expropiats de l'ACTUR de Gallecs per mitjà del Decret 475/1982, de 2 de desembre; es van declarar d'utilitat pública els forests de Gallecs (174 hectàrees) per mitjà de l'Ordre de la Conselleria d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de 6 de juliol de 1987; i es van declarar zona de seguretat d'acord amb la legislació cinegètica el nucli central de l'espai de Gallecs per mitjà de l'Ordre de la Conselleria d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de 10 d'octubre de 1988.

El Pla general municipal d'ordenació urbana de 1982.
Font: Ajuntament de Mollet del Vallès.

4.4 EL DESENCÍS EN L'APROVACIÓ DEL PEIN

Amb el Decret 328/1992, de 14 de desembre, pel qual s'aprovà el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), formulat d'acord amb la Llei 12/1985, de 13 de juny, d'Espais Naturals. Aquest Pla no va incloure l'espai de Gallecs. En el tràmit d'informació pública es va presentar una al·legació amb 2.000 signatures, on es demanava la seva inclusió, i els ajuntaments afectats també es van pronunciar en aquest sentit. Per aquest motiu, es va incloure dins del Programa de Desenvolupament del PEIN una determinació específica sobre la possible incorporació de Gallecs al Pla una vegada fos aprovat. Es va establir que es farien els estudis i els treballs necessaris, i, si escau, es duria a terme la tramitació corresponent per a la seva inclusió al PEIN.

Després de molts intents per arribar a un acord amb la Generalitat de Catalunya per protegir l'espai de Gallecs, i davant de la negativa reiterada, l'any 1997 l'Ajuntament de Mollet del Vallès va iniciar de forma unilateral els treballs de modificació del planejament general i del Pla especial esmentats anteriorment.

4.5 UNA SOLUCIÓ URBANÍSTICA COMPLEXA

Passats els anys, i després de les reiterades demandes per protegir els terrenys, el Parlament de Catalunya, en data 14 de març de 2001, va acordar¹ instar el Govern de la Generalitat, entre d'altres qüestions, a presentar un projecte d'ordenació urbanística i ambiental a l'espai de Gallecs, de manera que majoritàriament es preservin la diversitat biològica i la riquesa paisatgística i, en especial, la conservació de l'agricultura i la ramaderia que han conformat el paisatge i la biodiversitat ornitològica existent, com a part del patrimoni natural i agrícola de la plana vallesana, àrea densament poblada i cada cop més mancada d'aquests recursos que cada dia esdevenen més valuosos, i impulsar amb els ajuntaments afectats la redacció d'un pla especial de protecció del medi natural i del paisatge, previst per la Llei 12/1985, del 13 de juny, d'espais naturals, en els àmbits que resultin preservats d'ocupació.

Després d'estudiar totes les alternatives, la solució urbanística consensuada entre la Generalitat de Catalunya i els ajuntaments de l'àmbit de l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs per a la protecció de l'àmbit central de Gallecs va consistir en la superposició de tres instruments de planejament: un pla director urbanístic, els plans d'ordenació urbanística municipals i el Pla d'espais d'interès natural (PEIN). Cadascun d'ells incorporaria les determinacions que li són pròpies per fer efectiva la protecció.

4.6 PLA DIRECTOR URBANÍSTIC DE L'ACTUR DE SANTA MARIA DE GALLECS

La Llei 2/2002, de 14 de març, d'Urbanisme, regula els plans directors com a figura integrada en l'anomenat planejament de caràcter general, als quals correspon la coordinació del planejament urbanístic i l'establiment de determinacions sobre desenvolupament urbanístic sostenible, entre d'altres finalitats.

El Pla director de l'Actur Santa Maria de Gallecs estableix les directrius per tal de coordinar l'ordenació del seu territori i els mecanismes que permetin concloure el desenvolupament de l'ACTUR Santa Maria de Gallecs, tot donant resposta a les condicions de context i a les singulars característiques físiques i mediambientals d'aquest territori.

L'objectiu principal del Pla director és finalitzar l'ACTUR i garantir la protecció definitiva de l'espai central de Gallecs. Les propostes més significatives d'aquest Pla són les següents:

1. El reconeixement dels espais ja desenvolupats amb una superfície de 570 hectàrees (el 38,8 % de les 1.471 hectàrees de tot l'àmbit de l'ACTUR). A Mollet del Vallès s'han desenvolupat els barris de Can Borrell i de Santa Rosa per mitjà del Pla parcial del Sector sud de Gallecs aprovat l'any 1983.
2. La definició de quatre sectors de nou desenvolupament per completar els espais entre vies existents, amb una superfície de 61 hectàrees (el 4,15 % de les 1.471 hectàrees). Aquests àmbits es situen en els municipis de Montcada i Reixac, Palau Solità i Plegamans i Santa Perpètua de Mogoda. Aquests sectors es destinaran, el primer, a usos residencials (legalització de la urbanització de l'Estany de Gallecs), i els altres tres, a activitats econòmiques.
3. L'establiment de les bases per a la protecció definitiva de l'espai central de Gallecs, amb una superfície de 753 hectàrees (el 51 % de les 1.471 hectàrees). D'aquestes 753 hectàrees, 448 es situen dins del terme municipal de Mollet de Vallès, que representen el 60% de tot l'espai protegit.

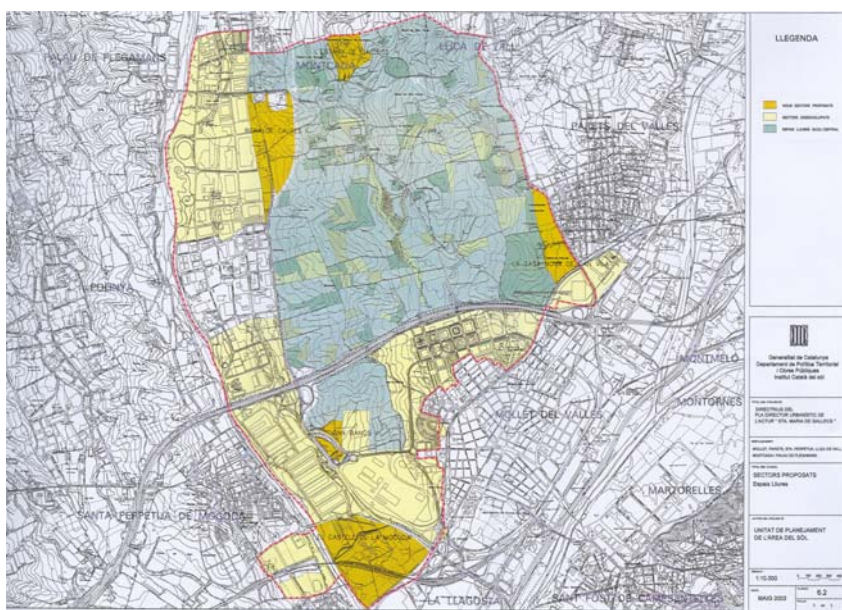
El Pla director reconeix els valors ambientals de l'espai central de Gallecs a protegir que el fan mereixedor de ser incorporat al Pla d'espais d'interès natural (PEIN); determina que caldrà incloure-hi l'espai de Gallecs i els terrenys necessaris per establir un corredor biològic entre Gallecs i Gallifa, per connectar-lo amb la serralada prelitoral on es situen els espais protegits dels cingles de Bertí, Gallifa, Sant Llorenç del Munt i l'Obac.

El Pla director estableix que l'espai central a protegir de Gallecs s'haurà de qualificar com a Sistema d'espais lliures públics, amb el nom de Parc de l'espai d'interès natural de Gallecs. Això significa que ens trobem davant d'una proposta de parc públic de característiques similars als de Collserola, el Montseny, o els aiguamolls de l'Empordà.

Per tal de garantir una gestió integrada d'aquest territori, es defineix la conveniència de crear un consorci que passarà a ser el propietari dels terrenys. En aquest Consorci, avui ja constituït, hi participen el Departament de Política Territorial i Obres Públiques, el Departament de Medi Ambient i el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya; els Ajuntaments de Lliçà de Vall, Mollet del Vallès, Paret del Vallès, Montcada i Reixac, Palau Solità i Plegamans, i Santa Perpètua de Mogoda.

Per fer efectives les directrius per coordinar l'ordenació urbanística del territori de Gallecs establertes al Pla director, els plans d'ordenació urbanística municipals dels municipis s'havien d'adaptar al Pla director en el termini d'un any.

I finalment, per definir totes les condicions de gestió i ús de l'espai, cal la redacció d'un Pla Especial urbanístic per a la recuperació i millora

El Pla director de l'Actur de Santa Maria de Gallecs. Font: DPTOP.

del paisatge de caràcter supramunicipal, que avui encara està pendent d'iniciar la seva redacció.

A la disposició final tercera de la Normativa reguladora del Pla director s'estableix que amb l'adaptació dels Plans d'ordenació urbanística municipal al contingut del Pla Director Urbanístic hauria finalitzat l'actuació urbanística delimitada per l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs i, per tant, ja no serien d'aplicació a aquest àmbit les determinacions previstes al Decret Llei 7/70, de 27 de juny, sobre actuacions urbanístiques urgents a Madrid i Barcelona, i per tant, s'hauria tancat el conflicte definitivament.

Amb l'aprovació definitiva d'aquest Pla director i l'adaptació dels plans d'ordenació urbanística dels respectius municipis s'ha donat compliment a l'ACTUR de Gallecs i, per tant, aquest queda definitivament finalitzat, amb la protecció definitiva com a parc públic de 733 hectàrees de Gallecs, la meitat de les 1.471 hectàrees expropiades.

4.7 INCORPORACIÓ DE GALLECS AL PLA D'ESP AIS D'INTERÈS NATURAL (PEIN)

D'acord amb la Llei 12/1985, de 13 de juny, d'espais naturals, el Pla d'espais d'interès natural té per objecte la delimitació i l'establiment de les determinacions necessàries per a la protecció bàsica dels espais naturals la conservació dels quals es considera necessari d'assegurar, d'acord amb els valors científics, ecològics, paisatgístics, culturals, socials, didàctics i recreatius que posseeixen. Aquest Pla és un instrument de planificació territorial, amb categoria de Pla territorial sectorial, ja que el seu àmbit és el territori de Catalunya i en regula una sola matèria de planificació, com el Pla de Carreteres, el Pla de Ports, el Pla d'equipaments comercials, etc.

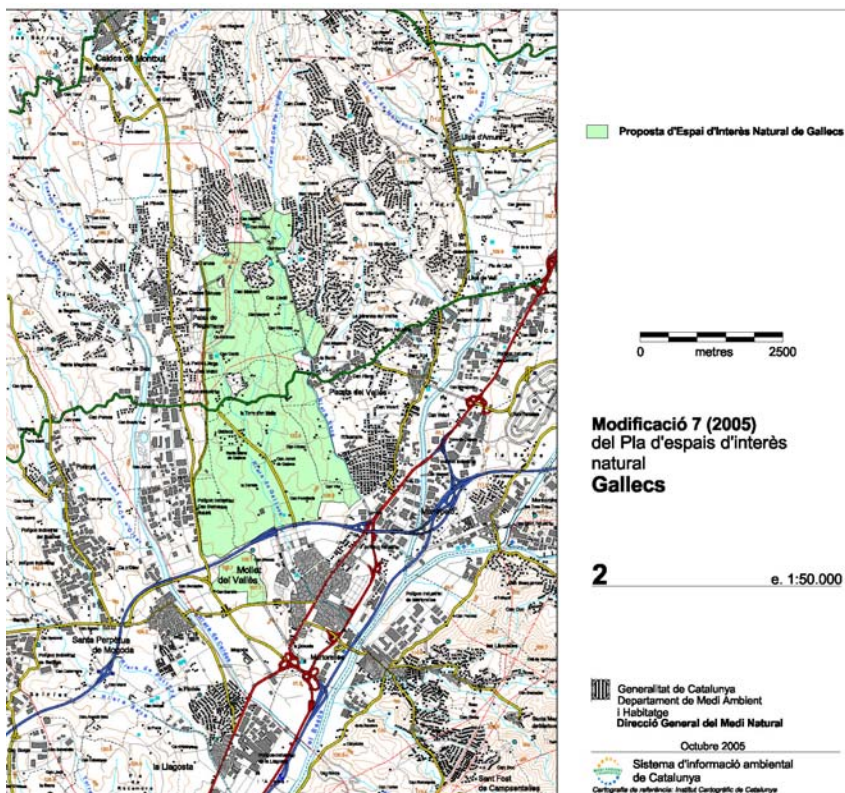
El Pla d'espais d'interès natural, aprovat pel Decret 328/1992, de 14 de desembre, defineix una xarxa inicial de 145 espais representatius dels ambients naturals de Catalunya, de l'alta muntanya, de les planes, i del litoral.

Gallecs és un espai representatiu dels mosaic agroforestal de la plana vallesana que defineix un paisatge únic del territori català. Avui, aquest espai adquireix encara més singularitat en mantenir una important superfície lliure dins d'aquesta plana fortament urbanitzada.

És doncs, en aquest marc de singularitat, que té sentit plantejar l'espai central de Gallecs com un àmbit adscrit al Pla d'espais d'interès natu-

ral, anomenat Parc d'interès natural de Gallecs, que assegurí la conservació de les activitats agrícoles tradicionals, conjuntament amb els boscos, per garantir unes condicions mínimes per a la fauna i compensi l'ocupació derivada del desenvolupament urbanístic de l'entorn. Alhora, com ja hem dit, Gallecs és un element clau en l'ordenació de la xarxa d'espais lliures de la Regió metropolitana de Barcelona, que per les seves dimensions i el seu estat actual, es considera que forma part d'un espai de majors dimensions, el corredor biològic Gallecs-Gallifa.

El 16 de desembre de 2005 es va publicar al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya l'anunci pel qual se sotmetia a informació pública el Projecte de decret de modificació del Decret 328/1992, de 14 de desembre, pel qual s'aprova el Pla d'espais d'interès natural (PEIN), que consisteix en la incorporació de l'espai "Gallecs", dels

Proposta d'incorporació de l'espai de Gallecs al PEIN. Font: DMAiH.

municipis de Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, Mollet del Vallès, Parets del Vallès, Montcada i Reixac, Palau-solità i Plegamans, i Santa Perpètua de Mogoda.

Fins al dia d'avui, encara no hi ha hagut l'aprovació definitiva per part del govern de la Generalitat de Catalunya de la incorporació de l'espai de "Gallecs" al Pla d'espais d'interès natural (PEIN). Incomprendiblement, han passat gairebé dos anys des que es va iniciar la tramitació, i encara avui està pendent de l'aprovació definitiva per part del Govern de la Generalitat de Catalunya.

5. EL PLA D'ORDENACIÓ URBANÍSTICA MUNICIPAL DE MOLLET DEL VALLÈS 2005

A Mollet del Vallès, l'any 2000, vàrem iniciar el camí dels treballs de revisió del Pla general municipal d'ordenació urbana de Mollet del Vallès de 1982. En aquells moments érem de l'opinió que el model de ciutat establert l'any 1982 s'havia demostrat molt encertat, els objectius principals del Pla s'havien complert de forma molt satisfactòria, la ciutat s'havia desenvolupat de forma equilibrada, i el nivell de dotacions públiques era prou important. Però, en els darrers anys, s'estava detectant un cert esgotament de les propostes, i semblava que era el moment de perfeccionar-ne el model i fer un salt qualitatiu endavant.

A més, teníem un tema pendent molt important: protegir l'espai rural de Gallecs, en aquells moments classificat com a sòl urbanitzable no programat.

Els plans urbanístics han de donar resposta als problemes i a les necessitats de les persones d'una ciutat en cada moment de la història dins d'un determinat context social i cultural. A la conferència de Rio de 1992, sobre Medi Ambient i Desenvolupament, una de les conclusions va ser entendre que els recursos de la terra no són il·limitats i que el futur passa per l'aplicació d'un desenvolupament sostenible, que és aquell que garanteix les necessitats de les generacions actuals sense posar en perill les necessitats de les futures generacions.

Aquest és un concepte que té diversos nivells d'aplicació: un d'abast global, de decisions de política nacional i internacional; un d'abast local, de decisions municipals; i un d'abast individual de petites decisions personals.

5.1 UN MODEL URBANÍSTIC SOSTENIBLE

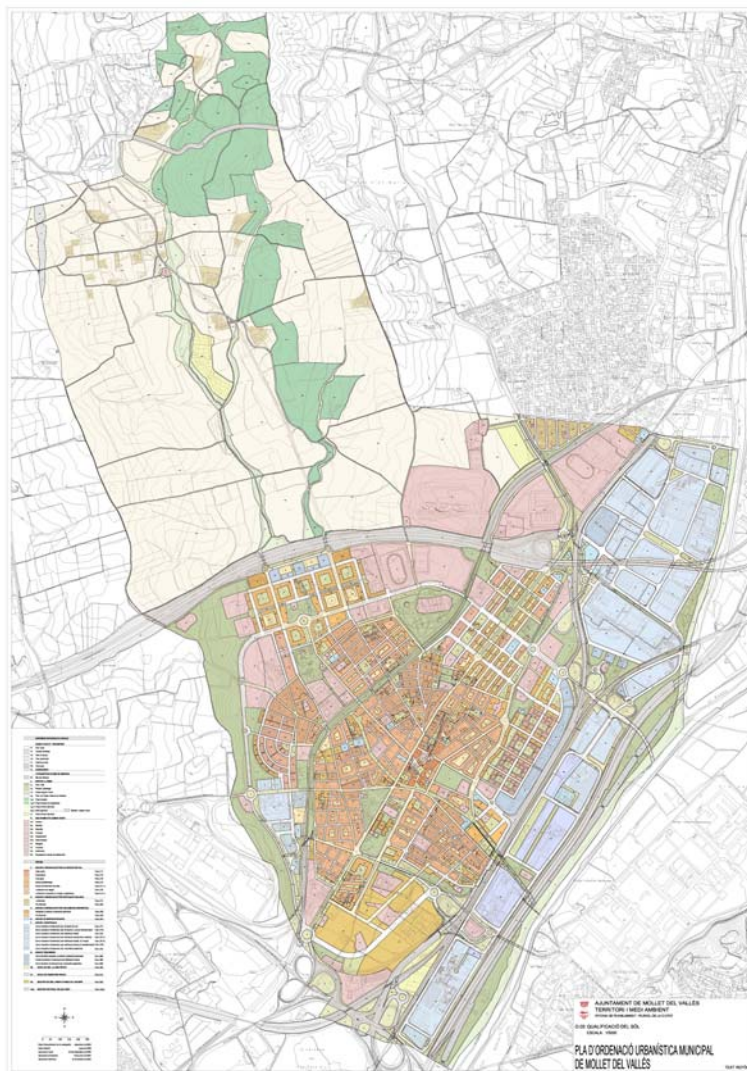
El veritable desenvolupament sostenible en l'àmbit local comença amb la definició del model de ciutat. Per tant, la gran aposta del nou Pla és aplicar a Mollet les receptes bàsiques del desenvolupament sostenible urbà mitjançant el planejament urbanístic. S'estableixen en base a les següents idees:

1. *La protecció del territori.* La fragilitat dels territoris poc humanitzats és de tal magnitud davant l'acció destructora de l'home, que cal establir mesures de protecció molt clares perquè no es malmetin els valors paisatgístics, ambientals, agrícoles, culturals i socials d'espais tan emblemàtics com Gallecs i els rius Besòs i Tenes, que el Pla classifica com a sòl no urbanitzable.
2. *Desenvolupament urbanístic sense augmentar l'ocupació del sòl.* El sòl és un recurs escàs i la seva ocupació per la urbanització és quasi irreversible. La solució rau en reaprofitar la pròpia ciutat, la rehabilitació d'edificis, la reforma dels teixits residencials existents i la reconversió dels teixits industrials. Un pla de Reforma en lloc d'extensió. Això es tradueix en una sèrie de 47 àmbits de reforma anomenats polígons d'actuació urbanística (PAU) i 4 àmbits sotmesos a transformació per mitjà de Plans de millora urbana (PMU).
3. *Fer possible una mobilitat sostenible.* L'augment de l'ús de l'automòbil privat ha generat un ocupació depredadora de l'espai públic i un augment de la contaminació atmosfèrica i acústica. Cal posar els mitjans per fomentar un ús més racional dels mitjans de transport i recuperar per a les persones l'espai públic. Per fer-ho possible, el Pla proposa establir una jerarquia dels carrers, crear una xarxa d'aparcaments públics, garantir la reserva de places d'aparcament en els edificis, connectar les estacions de ferrocarril mitjançant l'autobús urbà, ampliar les voreres dels carrers i les àrees de vianants, establir una xarxa de recorreguts de vianants, i possibilitar l'ús de la bicicleta.
4. *Millorar la qualitat de vida amb nous parcs i equipaments públics.* El Pla proposa l'establiment d'una xarxa d'espais lliures i equipaments públics ben repartida i accessible a peu. Es proposa una reserva de 18,83 m² per habitant per a espais lliures públics i de 12,33 m² per habitant per a equipaments públics (xifres sense comptar l'espai de Gallecs ni dels rius).
5. *Fomentar la complexitat amb una adequada barreja d'usos.* El lema del Pla és habitar, treballar, comprar i divertir-se a peu. Es

defineixen els instruments per garantir que el comerç urbà, els serveis i les activitats privades es disposin a la ciutat ben connectats i que formin recorreguts de vianants, estableixin una xarxa d'eixos cívics amb una correcta barreja d'usos en les plantes baixes.

6. *Garantir la cohesió de la població.* La barreja és una de les garanties de la cohesió social i la solidaritat, i es podrà aconseguir oferint una major diversitat dels tipus d'habitatge repartida de forma homogènia, amb diferents tipologies i mides d'habitatges en funció del grau de densitat de cada part de la ciutat i amb la reserva del 30 % del nou sostre edificable residencial per a habitatge de protecció pública. La normativa defineix tres àrees de densitat en funció de la realitat actual: àrees denses, àrees equilibrades i àrees de baixa densitat. En relació inversa a aquesta situació, en els nous edificis es permet edificar un habitatge cada 84 m²st, 74 m²st o 63 m²st de sostre construït, buscant un cert reequilibri de la ciutat.
7. *Compactar la ciutat per garantir uns bons serveis públics.* És un aspecte polèmic. No hi ha ciutat si no hi ha densitat. Encara que sembli que és al revés, la garantia de la qualitat de vida la dóna un determinat nivell mínim de densitat. Només es poden oferir serveis de qualitat a cost raonable si hi ha una població que els pagui i els usi. Un exemple paradigmàtic és el transport públic: si no hi ha prou gent a qui servir no és competitiu davant del cotxe privat i no es pot gestionar amb eficàcia. El Pla estableix la densitat òptima en 150-160 habitants per hectàrea de sòl urbanitzat, i es dimensiona en base a la previsió que el creixement de població serà de 63.000 habitants al cap de 18 anys.
8. *Millorar el sòl productiu per garantir el treball.* Si bé som en un entorn metropolità amb un nivell important de mobilitat obligada residència-treball, s'ha de garantir que hi haurà prou espai productiu (terciari, comerç i indústria) per dotar-se dels nous llocs de treball necessaris. El Pla proposa la reconversió del polígon de Can Prat i la millora de les condicions urbanístiques del polígon industrial de Can Magarola. Es proposen tres plans de millora urbana per compactar el sòl productiu duplicant el sostre edificable; una zones industrials de transformació que permetin la continuïtat dels usos actuals industrials, però conduint la seva futura transformació; i una millora de l'ocupació (70%) i edificabilitat (0,9 m²st/m²s) de les zones industrials de Can Magarola. Tot això amb l'objectiu d'augmentar la qualificació i la ràtio per metre quadrat dels llocs de treball.

Mollet ha fet un pas important amb el seu nou Pla d'ordenació, que és el marc legal necessari perquè es pugui gestionar de forma eficaç el sòl no urbanitzable del seu terme municipal, per garantir el desenvolupament de les activitats humanes de forma sostenible i en harmonia amb el medi.

El Pla d'ordenació urbanística municipal de Mollet del Vallès 2005.
Font: Ajuntament de Mollet del Vallès.

5.2 LES PROPOSTES DEL POUM 2005 A GALLECS

5.2.1 *Gallecs, sòl no urbanitzable*

La primera de les propostes va consistir en el canvi de classificació del sòl de tot l'àmbit de Gallecs que és va classificar com a sòl no urbanitzable.

El Pla d'ordenació proposava canviar l'anterior classificació de sòl urbanitzable no programat per la de sòl no urbanitzable. Aquest canvi de classificació es fonamentava en la necessitat de dotar d'un marc jurídic coherent la realitat territorial que presentava l'àrea de Gallecs.

Aquesta realitat territorial es troba especialment caracteritzada per la presència d'importants valors ambientals, agrícoles i paisatgístics. La transcendència d'aquests valors no només justificava, sinó que, de fet, obligava a fer aquest canvi en la classificació del sòl per tal que es mantingués la necessària congruència entre aquesta i les circumstàncies existents.

El Pla d'ordenació, d'acord amb l'article 58 de la Llei 2/2002, d'urbanisme, havia de contenir, entre les seves determinacions, la classificació del sòl així com l'establiment de les mesures necessàries per a la protecció del medi ambient, conservació de la natura i defensa del paisatge i dels elements naturals i, per tant, quedava jurídicament demostrada la idoneïtat del canvi de classificació dins d'aquest Pla com a via per adequar la normativa urbanística municipal de Mollet del Vallès a la realitat de Gallecs.

En el mateix sentit, la Llei estatal 6/1998, sobre règim del sòl, legislació aplicable en aquell moment, establia la necessitat de classificar com a sòl no urbanitzable tots aquells terrenys que el planejament general considerés necessari protegir pel seus valors agrícoles, forestals, ramaders o per les seves riqueses naturals, pressupòsits que de fet concorrien clarament en l'àmbit de Gallecs.

Amb el Pla general de 1982 i tot el seu desenvolupament posterior, el municipi de Mollet del Vallès ha anat consolidant un model de ciutat compacta, ha establert usos urbans en la meitat sud del municipi (per sota de l'autopista AP-7), i ha deixat la meitat nord, l'àmbit de Gallecs, per a usos agrícoles, forestals, de lleure, i d'educació ambiental, preservant l'àmbit del creixement urbà.

Aquest model de ciutat compacta, meitat urbà i meitat rural, és el que aquest Pla d'ordenació urbanística municipal vol consolidar amb

les seves propostes, entre les quals és fonamental la classificació de l'àmbit de Gallecs com a sòl no urbanitzable d'especial protecció.

Aquest model de ciutat establert al planejament compleix clarament el principi de desenvolupament sostenible proclamat a l'article 3 de la Llei 2/2002, d'urbanisme.

Des d'aquesta òptica, el desenvolupament urbà del territori de Gallecs es considera inadequat per al desenvolupament urbà, tal com preveu l'article 13 de la LEY 8/2007, de 28 de mayo, de suelo i l'article 32 de la TRLU.

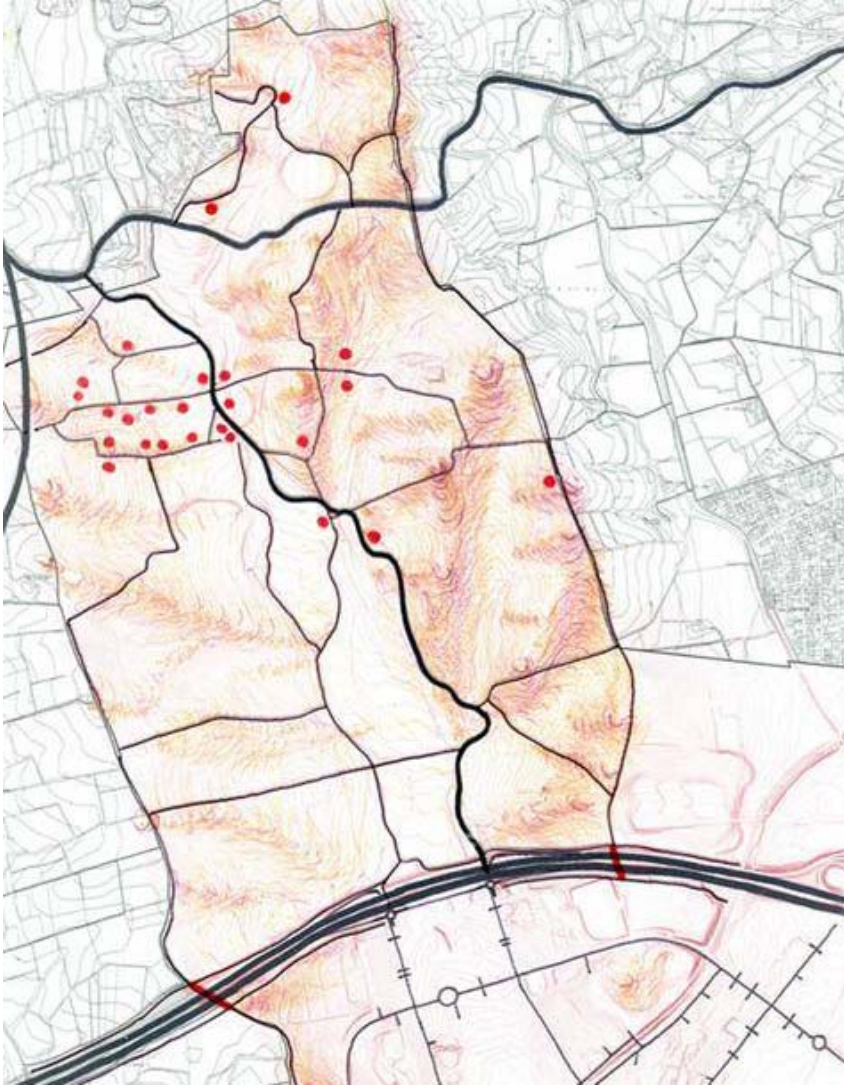
Pel que fa a l'àmbit de Gallecs, el Pla d'ordenació fa un conjunt de propostes que responen a l'objectiu fonamental de protegir l'espai i establir els mecanismes per al foment d'activitats agrícoles, d'esbarjo i d'equipaments compatibles, tot mantenint i potenciant els valors paisatgístics i ambientals d'aquest paratge.

5.2.2 Un Parc agrícola metropolitana

La segona proposta va consistir en qualificar l'àmbit com a Sistema d'espais lliures públics, parc de l'Espai d'interès natural de Gallecs, que funciona com un conjunt interrelacionat perfectament equilibrat, en el qual cadascuna de les parts és imprescindible per a l'existència i bon funcionament de les altres parts, ja que es tracta d'un tot indissociable. Es van diferenciar les següents àrees:

1. L'àrea forestal (clau Lg.f i clau Lg.fr), que comprèn aquelles àrees que es caracteritzen per la presència de masses arbòries consolidades, i que es complementa amb l'àrea forestal de repoblació, que es caracteritza per estar propera a àrees forestals que tenen una posició aïllada en el territori i que han de convertir-se progressivament en espais amb masses arbòries consolidades per tal de donar continuïtat, potenciar i garantir la connexió i supervivència en el temps de les forests existents amb la finalitat de constituir corredors verds.
2. L'àrea agrícola (clau Lg.a), que comprèn les àrees que es caracteritzen per la presència de conreus tradicionals de secà i regadiu en tota la seva diversitat. Dins d'aquestes, hi ha les masies i cases rurals de Gallecs que, d'acord amb la Llei 2/2002, d'urbanisme, es proposa preservar per raons arquitectòniques, històriques o paisatgístiques.
3. L'àrea d'horts familiars (clau Lg.h), que comprèn aquelles àrees que es caracteritzen per integrar dins d'un mateix espai masses

arbrades i lots de petites parcel·les destinades al conreu intensiu familiar. El Pla d'ordenació proposa el manteniment dels horts actuals que estan situats entre el torrent Caganell i el torrent dels Diablons i el trasllat de la resta d'horts que estan situats al costat de ponent del torrent Caganell a una nova ubicació al costat de Can Vila.

La xarxa de camins rurals proposada al POUM 2005.
Font: Ajuntament de Mollet del Vallès.

5.2.3 La Xarxa de Camins rurals

La tercera proposta és la definició d'una xarxa de camins i de vies rurals d'estructura bàsica, que relaciona els nuclis i indrets amb una especial significació amb les diferents àrees homogènies del conjunt del sòl no urbanitzable. La proposta fonamental del Pla és la transformació de l'antiga carretera BV-5154 (avui ja descatalogada del pla de carreteres de la Generalitat de Catalunya i de propietat municipal) en el camí rural central que estructura tot l'espai, amb l'objectiu de pacificar i controlar el trànsit de vehicles, evitar la seva utilització com a variant de la variant de Palau i ajustar el seu traçat al paisatge. A més, es recuperen els camins històrics públics que consten en el Plànol cadastral elaborat per l'Institut Geogràfic i Cadastral de l'any 1927.

5.2.4 El patrimoni edificat de Gallecs

La quarta proposta és la de definir el catàleg de masies i cases rurals que hi ha a Gallecs que es proposa preservar per raons arquitectòniques, històriques o paisatgístiques, que es situen totes dins de les àrees agrícoles (clau Lg.a), perquè queda molt clar que aquestes edificacions estan clarament relacionades amb aquest tipus d'activitat.

L'espai construït que ocupava el territori de Gallecs ha sofert alguna transformació en els darrers anys, sobretot per la desaparició de construccions significatives que es localitzaven en la part més baixa del sector i de les quals no queda cap resta, ja que van ser enderrocades. En les fotografies antigues o en els documents del Pla de 1982, es pot constatar l'existència d'algunes d'aquestes construccions: can Torres, can Benito, can Fonolleda... que colonitzaven i significaven el terç inferior d'aquest espai rural. Sobre aquestes construccions, el Pla de 1982 determinava que havien de ser elements a protegir, pel seu valor patrimonial i arquitectònic. Les edificacions que continuen en la meitat nord de Gallecs, es poden classificar en dos grans tipologies: les masies aïllades i el conjunt arquitectònic del nucli rural de Gallecs.

El valor simbòlic de les construccions, el llenguatge arquitectònic de l'edificació i la seva posició estratègica en el territori, són indicadors del caràcter singular d'algunes d'aquestes masies aïllades com és el cas de can Veire, can Mulà, can Magre, can Cruz, can Jornet, can Cònsol, ca l'Andreu, cal Ferrat, ca l'Antich i can Vilà, i sobre les que es defineixen mesures encaminades a garantir la seva estabilitat i consolidació, evitant així de seguir el procés de desaparició d'aquelles amb les que compartien aquest espai rural.

Atenent als diferents tipus de construccions que hi ha dintre del sector de Gallecs, podríem classificar-les en els següents grups:

- a) Masies rurals aïllades. Són construccions tradicionals agràries, la major part d'elles d'un significatiu valor arquitectònic i patrimonial. En els àmbits de planejament podem identificar fins a dotze construccions amb aquesta tipologia: can Veire, can Mulà, can Jaume Magre, can Cruz, can Jornet, can Cònsol, ca l'Andreu, cal Ferrat, ca l'Antich, can Salvi, can Xalet i can Vila.
- b) Les edificacions del conjunt d'habitatges rurals de Gallecs. Es tracta d'un conjunt d'edificacions entre les quals hi ha construccions de masies aïllades i d'altres construccions rurals, que formen un conglomerat edificatori de volumetria i espais lliures. Dins d'aquest grup s'identifiquen les següents: ca l'Ermità, can Castellar, cal Forner, can Querol, can Mainou, cal Magre, can Xambrers, La Casa Nova, can Torrents, can Roca i can Pou.
- c) Les edificacions residencials no pròpies de l'àmbit rural, construïdes en la segona meitat del segle XX, que no tenen valor arquitectònic, històric ni paisatgístic, i que, per tant, no hi ha raons per a la seva preservació o recuperació.
- d) Les edificacions de coberts i magatzems, majoritàriament acompanyant a les construccions principals de les masies i que en algun cas es destinen a la guarda i custòdia del bestiar o dels farratges produïts en l'explotació agrària. Trobem construccions d'aquests tipus a can Cònsol, can Cruz, can Salvi, ca l'Antich, can Veire, can Roca...
- e) En un apartat apart, per la seva significació i importància patrimonial, destaquem l'església de Santa Maria.

Pel que fa al destí de les construccions, la majoria de les masies rurals es destinen a la residència habitual de la població, que en la major part dels casos coincideix encara amb els titulars primitius que varen ser expropiats i que hi viuen de forma permanent. Per altra part, hi ha un nombre important d'edificacions que es destinen a segona residència i que sobretot es localitzen en les construccions de l'entorn de l'església i als voltants del camp de futbol. La resta de construccions tenen usos no residencials, ja sigui de serveis o ús dotacional.

5.2.5 *El catàleg de masies i cases rurals*

En el Catàleg de masies i cases rurals s'hi han incorporat només les 22 edificacions que s'enumeren a continuació: can Vila, can Jornet

de Gallecs, can Mulà, ca l'Andreu, cal Ferrat i ca l'Antich; can Cruz, can Veira, can Cònsol, can Jaume Magre, can Xalet, can Joan Feliuà, ca l'Ermità, can Castellar, cal Forner, can Querol, can Mainou, cal Magre, can Xambres, La Casa Nova, can Torrents, can Salvi, can Roca i Can Pou.

La resta d'edificacions que no tenen els valors arquitectònics, històrics o paisatgístics que els facin merèixer ser protegits, restaran en situació disconforme amb el planejament i a llarg termini, en la mesura en que arribin al final de la seva vida útil, hauran de desaparèixer de l'espai.

5.2.6 La limitació normativa dels usos

La regulació normativa del sòl no urbanitzable estableix i condiona els usos permesos per al desenvolupament sostenible del territori de Gallecs basat en la preservació dels valors paisatgístics, arqueològics, històrics i culturals, la defensa de la fauna, la flora i la biodiversitat i amb l'objectiu de garantir el manteniment de totes les seves funcions, que són quatre: la funció productiva: el sòl és la base de les activitats agràries. La funció ambiental: en aquest sòl es produeixen els processos ecològics essencials en equilibri amb les actuacions humanes

El límit de l'espai rural de Gallecs amb la ciutat de Mollet del Vallès.
Font: Ajuntament de Mollet del Vallès.

i és l'indret on habiten la majoria de les espècies de flora i fauna autòctones, que són la base de la biodiversitat local. La tercera és la funció cultural: aquest sòl és expressió de la història, resultat de la intervenció de les persones en la transformació i utilització dels recursos naturals, que ha determinat la imatge final de la ciutat i el seu entorn rural. Aquest sòl constitueix, a més, un important recurs pedagògic per a la comprensió dels cicles i processos ecològics, i pel coneixement del funcionament dels sistemes agraris. És, per tant, un espai insubstituïble per al desenvolupament d'activitats d'educació ambiental. La quarta i última és la funció lúdica: aquest sòl és també necessari per a la població com a espai d'esplai, lleure i repòs.

S'estableixen normes relatives a les aigües, als residus, a la protecció de la biodiversitat (es dona especial importància al manteniment dels marges dels conreus i a la permeabilitat biològica de les infraestructures), a la protecció del paisatge; exigeix un document d'anàlisi de l'impacte paisatgístic que acompanyarà el corresponent projecte tècnic per a qualsevol intervenció en el paisatge, o prohibint el pas de línies elèctriques d'alta tensió, oleoductes, gasoductes, línies telefòniques, etc, que s'hauran de canalitzar i ordenar conjuntament amb les existents i es soterraran (les noves i les existents), amb la previsió de corredors al llarg de les infraestructures de comunicació).

Inicialment es mantindran els conreus tradicionals de secà i regadiu en tota la seva diversitat existents en l'àmbit de Gallecs i característics de la definició del seu paisatge. No obstant això, es podrà modificar l'ús i destí dels actuals conreus destinats a una optimització de l'activitat productiva i condicionats al compliment de què no generaran distorsions de l'actual definició paisatgística d'aquest territori, i es procurarà d'implementar les mesures necessàries que afavoreixin l'agricultura ecològica i/o integrada dintre de l'àmbit de Gallecs.

Els únics usos ramaders compatibles són els propis d'una explotació familiar i complementaris de les activitats agrícoles dominants de Gallecs.

Amb caràcter general, a les àrees forestals no estan permeses altres activitats que les pròpies del manteniment i explotació forestal controlada.

Les activitats destinades a l'oci i esbarjo de la població i que de forma no exhaustiva es poden fer, com passejar, córrer, recorreguts en bicicleta, horts familiars, berenar, i d'altres similars —inclosa la pràctica de l'esport en les seves diferents modalitats—, es regularan en el Pla

especial de protecció de l'àrea de Gallecs d'acord amb una sèrie de condicions:

Àrees de lleure (berenadors) de lliure accés al públic, que han de complir tres condicions: situar-se en terrenys prou protegits al voltant de fonts, edificacions i/o espais destinats a ser utilitzades com a equipament. Les obres han de seguir el que s'estableix als articles corresponents a les condicions de l'edificació d'aquestes normes i al que estableix la LU. Finalment, es prohibeix l'aportació de mobiliari provisional, així com equips acústics i lumínics que pertorbin l'estat i les activitats de la fauna i del medi natural. També està prohibit fer foc fora de les zones especialment previstes.

Usos esportius, on queden explícitament prohibits tots els esports a motor en qualsevol de les seves especialitats. Només es permeten els esports no contradictoris amb les directrius del Pla (hípica, fúting, bicicleta tot terreny i les altres modalitats extensives), que fan servir només els camins regulats de la xarxa viària bàsica. Resten prohibits tots aquells que destrueixen i alteren el medi natural. En tot l'àmbit de Gallecs resta prohibida la cacera de qualsevol espècie animal i per qualsevol tipus de tècnica, ja sigui escopeta, xarxa, vesc, etc...

Circulació i estacionament de vehicles. Quant a la circulació i estacionament de vehicles, només es permet la circulació i l'estacionament de vehicles en les zones reservades a tal efecte; resta prohibida la pràctica de motocròs, mototrial i similars en tota l'àrea de l'espai rural de Gallecs; igualment queden prohibides totes les competicions de qualsevol vehicle, sigui quin sigui el tipus o la categoria.

Publicitat. Quant a publicitat, s'admeten només els indicadors d'activitats, d'establiments i d'indrets que per llur mides, disseny i col·locació siguin adients amb l'estructura ambiental de l'àmbit de l'espai rural de Gallecs, així com tots aquells que es considerin necessaris per a la gestió correcta d'aquest espai. Resta prohibit qualsevol altre tipus de cartell de propaganda, en especial les tanques publicitàries.

Limitacions als visitants. Quant a les limitacions als visitants, es fa un petita regulació en el sentit que els visitants procurin circular pels camins o senders indicats en el Pla d'ordenació i on indiqui el Pla especial de protecció que el desenvolupi. Resta prohibit fer foc fora de les àrees expressament determinades i assenyalades, així com totes aquelles actuacions que directament o indirectament puguin provocar-lo. Els jocs i les pràctiques esportives a l'aire lliure són admissibles a les zones on no estigui expressament prohibit, sempre que no suposin

un perill o dany per al medi natural o les persones. S'ha d'evitar tota mena d'activitats i actes que puguin significar contaminació física, química i biològica, o deteriorament del medi natural. Aquesta prevenció serà d'especial acompliment pel que fa referència a les aigües superficials o subterrànies. Així, resta prohibit l'abandonament o abocament de residus, runa, deixalles i escombraries a l'àrea de l'espai rural de Gallecs. Aquesta prohibició es fa extensiva no solament a l'àmbit superficial, sinó també a les cavitats subterrànies, subsòl i aigües. Resta prohibit sobrevolar l'àrea amb vehicles a motor tipus aeromodelisme i ultralleugers a fi i efecte de no pertorbar les activitats de la fauna i de les persones.

5.2.7 Edificacions existents i noves edificacions.

Quant a les edificacions existents, es fa una regulació específica dels materials, ubicació de possibles ampliacions, accessos, i altres qüestions que s'aplicaran independentment de les que es fixin en els edificis que, a més d'estar dins dels Catàleg de masies i cases rurals del sòl no urbanitzable, ho estan també en el Catàleg del Patrimoni.

Pel que fa a les noves construccions en el sòl no urbanitzable, a part de les actuacions d'interès públic a què es refereix l'apartat 4 de l'article 47 de la LU, només es podran autoritzar, d'acord amb l'apartat 6 de l'article 47 de la LU, les ampliacions de les edificacions existents pròpies d'una activitat agrícola, ramadera, d'explotació de recursos naturals o, en general, rústica. Aquestes ampliacions no podran superar el 50 % del sostre edificat. També s'autoritzaran les ampliacions de les edificacions existents destinades a habitatge familiar que estiguin directament i justificadament associades a una de les activitats d'explotació assenyalades a l'apartat anterior. Aquestes ampliacions no podran superar el 50 % del sostre edificat. Finalment, s'autoritzen les ampliacions de les edificacions existents, en les quals aquest pla admet activitats de turisme rural, per tal de destinar-les a aquesta activitat, prèvia la tramitació d'un Pla especial urbanístic. Aquestes ampliacions no podran superar el 50% del sostre edificat. S'entenen com a ampliació els afegiments als edificis de cossos annexos comunicats directament amb ell, o la construcció d'un edifici separat sempre que se situï a una distància inferior a 20 metres.

5.2.8 Altres construccions i instal·lacions.

Es prohibeixen les construccions i instal·lacions vinculades a l'execució, manteniment i funcionament de les obres públiques, les estacions de

Gallecs verd i agrícola per sempre.

subministrament de carburants i de prestació d'altres serveis de la xarxa viària, i les construccions destinades a l'activitat de càmping.

Amb la superposició de lleis i normatives, l'espai de Gallecs al terme municipal de Mollet del Vallès ha quedat "blindat" i s'haurà de destinar a aquells usos propis de la seva naturalesa rústica, com són l'agricultura, la difusió i l'estudi dels seus valors ambientals, el lleure compatible amb els usos anteriors, els equipaments públics propis d'aquest tipus d'espais i el turisme rural.

Notes

1. Vegeu Resolució 501/VI del Parlament de Catalunya, sobre la protecció del paratge de Gallecs i el traçat de la denominada via interpolat entre Molins de Rei (Baix Llobregat) i Montmeló (Vallès Oriental).

La reconversió a l'agricultura ecològica de l'espai rural de Gallecs dins de la regió metropolitana de Barcelona

Gemma Safont Artal

Enginyera tècnica agrícola

1. INTRODUCCIÓ

Gallecs és un espai agrícola de 753 hectàrees que es troba a la plana del Vallès a 15 km al nord de Barcelona, envoltat d'àrees urbanes i de vies de comunicació, que conté uns sistemes agrícoles i forestals dins d'un territori molt urbanitzat.

És una de les escasses reserves d'espai rural a l'àrea metropolitana de Barcelona. Està rodejat per importants extensions de teixits industrials i residencials, iniciats al principi dels anys vuitanta i consolidats en els últims vint anys.

L'agricultura a Gallecs és el resultat de diversos factors polítics que han ocasionat canvis en la descripció del sistema agrícola durant els darrers trenta-set anys.

L'agricultura d'aquesta zona, fins a la dècada dels anys setanta, va ser similar a la d'arreu de Catalunya. S'hi va viure la mecanització del sector agrari, amb l'abandonament de les tècniques culturals més tradicionals. Es va intensificar l'agricultura, augmentant la densitat de bestiar a les granges i en conseqüència la quantitat de residus orgànics. Aparegueren els fertilitzants químics i els plaguicides i amb ells l'ús desmesurat en l'aplicació d'aquests productes. S'instauraren els primers sistemes de reg per aspersió i es va començar la planificació i construcció de basses per augmentar la superfície de regadiu.

Tot aquest desenvolupament fou frenat l'any 1970 quan el *Ministerio de la Vivienda*, a l'empara del Decret llei 7/1970 d'actuacions

urbanístiques urgents (ACTUR), va expropiar una àmplia zona rural de 1.500 ha repartida entre set municipis del Vallès Occidental i Oriental (Mollet del Vallès, Parets del Vallès, Santa Perpètua de Mogoda, Palau-solità i Plegamans, Lliçà de Vall, Montcada i Reixac i Polinyà) per fer-hi una ciutat de 130.000 habitants com a resposta a la gran congestió de la ciutat de Barcelona.

L'objectiu principal del Decret llei era afrontar la forta demanda d'habitatges a l'època de les grans concentracions urbanes, especialment a Madrid i Barcelona, i per tant, fer una reserva de sòl per a la construcció de nous nuclis urbans. Els terrenys, actualment de 753 hectàrees (el 50,2% del total inicial) es troben al mig de l'àrea expropiada.

El Decret 3543/1970 desenvolupava el Decret llei esmentat anteriorment i creava l'ACTUR i Riera de Caldes, que posteriorment va passar a anomenar-se Santa Maria de Gallecs, amb l'objectiu de construir una nova ciutat.

La crisi del petroli de 1973, el canvi polític que va representar la transició cap a la democràcia i la forta pressió popular en contra de l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs, van fer que aquest no s'arribés a executar.

Davant de la inestabilitat provocada per l'amenaça d'una imminent urbanització de l'espai, a partir d'aquest moment l'evolució dels conreus a Gallecs va seguir una dinàmica diferent a la resta de poblacions. Alguns propietaris abandonaren les explotacions i els masovers buscaren un lloc de treball més segur a la indústria. Els agricultors visqueren una situació de desordre en la qual part dels terrenys restaren erms i algunes de les masies foren ocupades.

L'any 1980, mitjançant el reial Decret 1503/80, de 20 de juny, es van transferir a la Generalitat de Catalunya les competències de l'antic *Instituto Nacional de Urbanización (INUR)*, així com tot el patrimoni immobiliari adscrit a aquest organisme. El mateix any, per mitjà de la llei 4/1980, la Generalitat creà l'Institut Català del Sòl (INCASOL) al qual foren transferides les antigues propietats de l'INUR.

L'any 1984, a partir del decret 475/82 del 2 de desembre, l'INCASOL –mitjançant els ajuntaments dels municipis afectats–, va concedir unes llicències d'ús agrícola als pagesos dels municipis de Mollet del Vallès i Santa Perpètua de Mogoda que en aquell moment conreaven les terres a Gallecs. Aquestes llicències permetrien als pagesos seguir

cultivant les parcel·les que treballaven. Les condicions que en regulaven el seu ús deixaven ben clares algunes premisses que reforçaren la provisionalitat dels usos agraris:

- Quedaven fora de la Llei d'Arrendaments Rústics i el seu ús era exclusivament agrícola i de caràcter transitori, sense que això conferís cap dret al propietari, que no fos el derivat directament del conreu de les terres.
- La revocació de la llicència no donava cap dret d'indemnització al titular autoritzat i se'n destacava el caràcter personal i intransferible.
- En qualsevol cas sempre es podia produir l'extinció de la llicència si moria el titular autoritzat, o bé si l'INCASOL requeria les terres (amb un previ avís de sis mesos d'antelació), així com per l'incompliment d'alguna de les condicions de la llicència.

De tota manera, aquest document –encara vigent a l'actualitat– no representa cap seguretat per al pagès, només serveix per frenar les intrusions a la zona de la gent que solia ocupar el territori tot valent-se de l'argument de l'expropiació.

Pel que fa a la ramaderia, cal fer constar la disminució progressiva ocasionada per la manca de seguretat i altres factors que dificultaven la seva expansió natural, com el fet de la denegació dels permisos d'obres que haguessin permès l'engrandiment de les explotacions. Aquesta situació ha derivat en el fet que actualment la ramaderia sigui pràcticament inexistent a la zona.

Aquesta inestabilitat va obligar la majoria dels agricultors a buscar altres fonts d'ingressos externs complementaris per poder superar aquesta situació. L'any 2000 es va constituir l'Associació de Pagesos de Gallecs, formada per 29 pagesos que treballen en les 545,15 hectàrees de superfície agrària útil (camps de conreu) de les 753 hectàrees del territori.

Tot i la inestabilitat existent a l'espai, des de l'Associació de Pagesos de Gallecs han sorgit iniciatives col·lectives per continuar desenvolupant una agricultura de qualitat i amb un valor afegit, amb una vocació de permanència per mantenir en el futur l'activitat agrària en el territori.

El 17 d'octubre de 2000, els ajuntaments de Mollet i Paret del Vallès varen promoure la creació del Consorci de l'Espai Rural de Gallecs i

L'any 2006 es va constituir l'actual Consorci del Parc de l'espai d'interès natural de Gallecs, que està integrat pels departaments de Política Territorial i Obres Públiques, de Medi Ambient i Habitatge i d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural de la Generalitat de Catalunya, i els ajuntaments dels municipis de Mollet del Vallès, Santa Perpètua de Mogoda, Palau-Solità i Plegamans, Parets del Vallès, Lliçà de Vall i Montcada i Reixac. El Consorci té per objecte la gestió, explotació, protecció i conservació dels terrenys inclosos en el seu àmbit territorial, amb les següents finalitats: la protecció i millora dels valors ecològics, paisatgístics, agrícoles, forestals i productius del seu àmbit territorial; la gestió dels terrenys del seu àmbit territorial de manera respectuosa amb els seus valors intrínsecs; l'aprofitament racional dels recursos de l'espai, i el desenvolupament econòmic i tecnològic de les activitats agràries; la connectivitat de l'espai amb altres espais lliures i la creació de corredors biològics; i l'educació mediamiental.

En conjunt, tots aquests esdeveniments han fet que Gallecs sigui actualment una de les àrees agrícoles contínues més extenses del Vallès, amb un entorn rural que és avui testimoni del que en altre temps fou el paisatge de la plana vallesana.

L'espai rural de Gallecs.

2. GALLECS, ESPAI PERIURBÀ

2.1 L'AGRICULTURA PERIURBANA: PROBLEMES I OPORTUNITATS

Gallecs és un espai periurbà (espai rural en continuïtat amb els espais urbanitzats) amb uns valors ecològics, agraris, paisatgístics, culturals, socials, didàctics i de lleure que mereixen ser protegits. Té un paper fonamental en l'ordenació del territori, genera paisatge, humanitza l'entorn de la ciutat, actua com a pulmó verd i ofereix un espai per al lleure i altres activitats, que poden afavorir la multifuncionalitat de l'activitat agrària.

Els perills que assetgen els espai periurbans com el de Gallecs són una gran pressió social i urbanística que posa en perill la continuïtat dels usos i les economies agràries tradicionals, en sotmetre'ls a una situació d'instabilitat permanentment. A més, malauradament, han esdevingut lloc d'acollida d'usos marginals expulsats de les ciutats com els horts il·legals, els cementiris de vehicles, els magatzems a l'aire lliure, les naus industrials aïllades, els abocadors incontrolats, etc.

En aquest mateix context, però, se li ofereixen unes oportunitats que poden ajudar a garantir la sostenibilitat de l'espai: la proximitat d'un mercat consumidor (comerç local); la sensibilitat creixent dels consumidors respecte a la qualitat (agricultura ecològica) i la seguretat alimentària (la traçabilitat); la demanda social de noves activitats com el lleure, la formació, l'educació ambiental, i l'agroturisme.

La compatibilitat entre els valors naturals i l'activitat agrícola es garanteix per mitjà de l'aplicació de l'agricultura ecològica i ambientalment sostenible que es caracteritza per una aplicació d'una activitat agrària respectuosa amb el medi ambient, econòmicament viable i amb equitat social.

Des de l'experiència de l'espai rural de Gallecs, pensem que l'estratègia per donar viabilitat a aquests espais agrícoles periurbans té tres components fonamentals:

- Estabilització i protecció urbanística (sòl no urbanitzable).
- La gestió (creació d'òrgans gestors).
- La reconversió i diversificació econòmica.

La protecció. Eliminar les expectatives urbanístiques per mitjà del règim urbanístic del sòl no urbanitzable és imprescindible per a la protecció dels espais periurbans, donar-los estabilitat i fer possible la continuïtat dels usos tradicionals.

Aquesta protecció es pot garantir per mitjà del planejament territorial o del planejament urbanístic. El planejament territorial, per mitjà dels diferents plans definits, a la Llei 23/1983 de política territorial: planejament territorial parcial (en el cas de Gallecs seria per mitjà del Pla territorial de la Regió metropolitana de Barcelona), planejament territorial sectorial (Pla d'espais d'interès natural (PEIN) en desenvolupament de les previsions de la Llei 12/1985 d'espais naturals). El Planejament urbanístic per mitjà dels diferents plans definit al Decret legislatiu 1/2005, Text Refós de la Llei d'urbanisme: Plans directors urbanístics (PDU) i Plans d'ordenació urbanística municipal (POUM).

En aquest sentit Gallecs està classificat com a sòl no urbanitzable des de l'any 2005. Aquesta estabilitat urbanística contribueix a continuar amb el canvi positiu en l'agrosistema iniciat l'any 2000.

La gestió. És necessària la creació d'òrgans gestors en aquests tipus d'espais per treballar conjuntament amb els pagesos i pageses en tasques de formació, d'investigació... A Gallecs existeix, com ja s'ha dit anteriorment, el Consorci del Parc de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs.

La reconversió i diversificació econòmica. L'Associació de Pagesos de Gallecs està efectuant la reconversió a l'agricultura ecològica que preveu l'elaboració de productes propis de qualitat alimentària i valor afegit; la comercialització local per mitjà d'agrobotigues, fires i cooperatives de consumidors; i finalment es planteja la multifuncionalitat de l'agricultura per garantir la seva viabilitat mitjançant el desenvolupament d'activitats complementàries com l'agroturisme, l'educació ambiental i el lleure.

Com a conclusió, podem dir que en els espais periurbans una activitat agrícola amb pràctiques respectuoses amb el medi ambient, és sostenible econòmicament i fa augmentar la biodiversitat de l'espai. Per tant, l'agricultura i el medi ambient es complementen i es reforcen mútuament.

2.2 L'AGRICULTURA PERIURBANA A GALLECS

Com ja s'ha dit abans, Gallecs és un espai agrari de 753 hectàrees de les comarques del Vallès Oriental i Occidental format per camps, boscos i rieres que dibuixen un relleu suau, humanitzat, que s'escampa entre sis poblacions que l'encerclen. D'aquestes 753 hectàrees, si restem la superfície que ocupen les infraestructures de mobilitat (carreteres), en resulta una superfície neta de sòl rústic de 733 hec-

tàrees. D'aquest total, la superfície agrària útil (camps de conreu) és de 545,15 hectàrees (74,42%).

El seu caràcter d'espai periurbà, el fet que sigui de titularitat pública, i l'interès per mantenir-hi l'activitat agrària, el fan una experiència singular on la producció ecològica ha començat a fer-se un lloc.

2.3 AGENTS IMPLICATS:

Els principals agents implicats en la gestió agrària de l'Espai rural de Gallecs són:

1. Els pagesos, per mitjà de l'Associació de Pagesos de Gallecs.
2. El Consorci de l'Espai rural de Gallecs des de l'any 2000 fins a la constitució del Consorci del Parc de l'espai d'interès natural de Gallecs l'any 2006.
3. Les Universitats (Universitat de Barcelona (UB), Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) i la Universitat de Girona (UdG)) en tasques de Recerca i investigació.

3. L'ASSOCIACIÓ DE PAGESOS DE GALLECS

L'Associació de Pagesos de Gallecs va posar en marxa l'any 2000 el Pla de gestió agrícola sostenible de Gallecs, amb l'objectiu de reforçar els valors agraris de l'espai, que ha permès, entre d'altres reptes, portar a terme la reducció del monocultiu de cereal, amb la introducció de nous conreus destinats a l'alimentació humana com la mongeta del ganxet, el blat panificable, i les hortalisses de temporada; l'obtenció de productes de qualitat amb una marca pròpia i amb un valor afegit com ara el pa d'espelta i la coca de Sant Galdric; i la potenciació de la venda directa mitjançant la creació de l'Agrobotiga de Gallecs amb l'objectiu de promoure el vincle directe entre el productor i el consumidor.

Així doncs, els principals objectius de l'Associació són el següents:

1. Consolidar l'activitat agrària en el territori.
2. Potenciar la introducció de productes diferenciats d'alta qualitat i amb un valor afegit dins el marc d'una agricultura sostenible.
3. Activar l'explotació ramadera no intensiva, en la mateixa línia d'obtenir un producte de qualitat.
4. Fomentar l'estalvi d'aigua i l'ús d'energies renovables.
5. Fomentar la formació i la capacitat agrària dels seus associats.

El molí de vent de Can Blanc com a exemple de la utilització d'energies renovables.

6. Adquirir un compromís social quant a l'alimentació humana i el respecte amb el medi ambient.
7. Promoure la comercialització local amb l'establiment d'un vincle directe entre productor i consumidor.
8. Fomentar i gestionar la marca "Gallecs".
9. Promoure les bones pràctiques agràries i la introducció de varietats autòctones i tradicionals.

I les principals actuacions dutes a terme fins al dia d'avui és resumeixen en:

1. Desenvolupament del Pla de Gestió Agrícola sostenible de Gallecs i el projecte de reconversió a l'agricultura ecològica.
2. Instauració de parcel·les experimentals com a finques col·laboradores conjuntament amb el Consorci.
3. Jornades agràries i visites tècniques formatives.
4. Gestió i comercialització de la marca "Gallecs".
5. Divulgació i celebració de fires que potencien els productes del territori.

Des del juliol de 2003 els pagesos de Gallecs gestionen l'Agrobotiga de Gallecs, situada a la plaça de l'església, en el porxo de Can Xambres, amb l'objectiu d'oferir productes alimentaris frescos de qualitat i amb la garantia de la seva procedència. En aquest establiment es posen a l'abast del públic els productes de l'Espai Rural de Gallecs, i també d'altres indrets, tot i que sempre amb un criteri de proximitat i de sostenibilitat.

L'Associació de Pagesos forma part de l'Associació de Productors de la mongeta del ganxet amb qui treballa conjuntament dins de la Denominació d'Origen Protegida "DOP Vallès Maresme", d'*Slow Food*, organització que es fonamenta en la salvaguarda dels aliments, de les matèries primeres i de les tècniques de cultiu, en la defensa de la biodiversitat de les espècies cultivades i la seva aplicació en la cultura gastronòmica i de l'Associació de Productors i artesans per la qualitat del Vallès Oriental.

En la mateixa línia que la feina feta fins l'any 2005, alguns pagesos es van plantejar l'establiment d'un nou model de gestió agrícola a llarg termini, econòmicament viable i més respectuós amb el medi ambient, que afavorís la biodiversitat, la millora de la fertilització del sòl, la introducció de varietats tradicionals, i que garantís la qualitat dels aliments: l'agricultura ecològica.

És a partir d'aquest moment que s'inicia la reconversió a aquest sistema de producció. A continuació es descriu el projecte de l'agricultura ecològica a Gallecs, amb l'explicació de com es va iniciar el projecte a Gallecs, la metodologia de treball, els resultats obtinguts en el període 2005-2007 i les propostes de futur. Tot això, dins del marc de l'agricultura periurbana tal com s'ha definit abans.

3.1 L'AGRICULTURA ECOLÒGICA

Per entendre el projecte és necessari definir el concepte de Producció Agrària Ecològica (PAE). Segons el Llibre Blanc de la producció agroalimentària ecològica a Catalunya (2006), la PAE es defineix com un sistema d'obtenció de productes agraris i alimentaris que posa especial èmfasi en la utilització de productes i tècniques el més naturals i sostenibles possibles, amb l'exclusió de totes aquelles que potencialment poden malmetre la qualitat del producte final o el medi ambient on es realitza aquesta obtenció.

La producció agrària ecològica, també coneguda com a agricultura ecològica o biològica, es situa dins de les anomenades agricultures

Els productes de Gallecs.

L'agrobotiga de Gallecs.

alternatives, les quals, en general, cerquen un model productiu que integri els elements locals i socioculturals en un sistema racional d'obtenció de productes agraris i alimentaris sostenible a llarg termini, amb l'ús de tecnologies apropiades, energèticament i ambientalment eficients.

Els objectius principals d'aquest sistema de producció són:

1. Obtenció de productes alimentaris d'elevada qualitat nutritiva i organolèptica en suficient quantitat, és a dir, que s'obtinguin uns rendiments que no s'allunyin gaire dels rendiments mitjans del conjunt de les produccions agràries generals.
2. Evitar la presència d'elements potencialment tòxics per a la salut humana en els productes agraris i alimentaris finals, ja sigui durant la fase de producció agrícola o ramadera, o bé derivada dels seus sistemes de conservació, elaboració o envasat.
3. Evitar tots aquells procediments que es tradueixin en una pèrdua de qualitat dels productes finals, amb l'elecció d'aquells que millor conservin els seus aspectes característics.
4. Assegurar la conservació del medi ambient i el funcionament a llarg termini dels ecosistemes agraris, mitjançant l'aplicació i el desenvolupament de tecnologies apropiades que harmonitzin aquesta necessitat amb l'obtenció d'unes produccions econòmicament rendibles.

La normativa que regula l'agricultura ecològica és el Reglament (CEE) 2092/91 (per tant, vàlida en tots els països de la Comunitat Europea) que estableix les normes de producció, elaboració, etiquetatge i el sistema de control d'aquests productes.¹

Tothom qui produeixi, elabori, envasi o importi productes amb les indicacions d'agricultura ecològica, biològica o orgànica cal que compleixi la normativa i estigui autoritzat per un organisme de control autoritzat. A Catalunya, aquest organisme és el Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE).

La certificació és necessària per tal de garantir que el sistema de producció ecològic dels aliments arribi al consumidor amb les màximes garanties. Per això, CCPAE fa controls exhaustius als operadors mitjançant auditories dels sistemes de producció i elaboració, i pren mostres dels productes per ser analitzats. D'aquesta manera es garanteix que aquests productes no han estat contaminats amb pesticides ni transgènics.

3.2 L'AGRICULTURA ECOLÒGICA A GALLECS

L'any 2005, onze pagesos de Gallecs, amb la col·laboració del Consorci del Parc d'interès Natural de Gallecs varen decidir transformar 63,57 hectàrees de conreus herbacis de secà convencionals a conreus ecològics que en el període 2007 es va ampliar a gairebé 100 hectàrees.

Aquesta reconversió, que comporta una modificació en els costums dels pagesos, es va realitzant progressivament durant els primers anys amb la idea d'estendre-la en el territori.

El grup de recerca d'agroecologia del Departament de Biologia Vegetal de la Universitat de Barcelona exerceix el seguiment i avaluació d'aquest procés de transició des d'una perspectiva agronòmica, ambiental i econòmica mitjançant el conveni de col·laboració que manté amb el Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

La reconversió a l'agricultura ecològica a l'Espai Rural de Gallecs també pretén una sèrie d'objectius generals relacionats amb aquest procés a escala local. Els principals són:

1. Consolidar la producció ecològica com un model de gestió econòmicament viable i respectuós amb el medi ambient aplicable als cultius herbacis extensius de tot l'espai rural de Gallecs.
2. Aconseguir una reducció de la pressió ambiental associada a les activitats agràries.
3. Potenciar un canvi d'orientació de la producció resultat del cultiu extensiu destinat a l'alimentació animal per una producció destinada a l'alimentació humana.
4. Afavorir el desenvolupament rural i la millora de les rendes agràries de les finques.
5. Millorar la fertilització del sòl amb un programa de rotacions de cultius (erb, alfals, fenigrec..) i amb l'aplicació de matèria orgànica.
6. Potenciar el conreu de les varietats que millor s'adaptin al medi.
7. Promoure les bones pràctiques agràries.
8. Adquirir un compromís social per la millora de la qualitat dels aliments amb un sistema de producció respectuós amb el medi ambient (producció ecològica).

Camp d'espelta en reconversió.

Camp d'ordi en reconversió.

5. METODOLOGIA DE TREBALL EN LA RECONVERSIÓ A L'AGRICULTURA ECOLÒGICA

D'acord amb la superfície agrària útil en reconversió, 63,37 hectàrees l'any 2006 i 95,8 l'any 2007, el seguiment i avaluació de recerca i investigació s'ha centrat principalment en un seguiment complet de 37,57 ha l'any 2005 i de 45,80 ha l'any 2006 (els anomenats camps d'assaig) seleccionats d'acord amb els cultius planificats i de manera que tots els titulars de les explotacions col·laboradores en resultessin representats.

Els camps d'assaig són un subconjunt dels camps que van iniciar la reconversió. En aquestes parcel·les s'ha fet un seguiment més acurat.

El 2006 es van caracteritzar 18 camps d'assaig amb una superfície total de 37,57 ha que representa el 59,28% de la superfície total del camps que van iniciar la reconversió al 2006.

El 2007 es van caracteritzar 23 camps d'assaig amb una superfície total de 45,80 ha que representa el 47,79% de la superfície total del camps que estaven en transició l'any 2007.

En ambdós casos s'està fent recerca i investigació en una mitjana del 50% de la superfície en període de reconversió.

El programa de seguiment i l'avaluació que exerceix el grup d'agroecologia de la UB i el Consorci del Parc de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs s'ha centrat principalment en:

1. La caracterització de les explotacions col·laboradores.
2. La caracterització física i química del sòl mitjançant anàlisis de sòls.
3. L'establiment del conreus.
4. La infestació de males herbes i la incidència de plagues i malalties.
5. L'avaluació dels rendiments i de la idoneïtat dels diferents conreus a les diferents parcel·les, amb especial atenció en aquells conreus tradicionals i autòctons, com per exemple l'espelta i el blat Montcada.
6. L'anàlisi econòmica global a partir de la informació obtinguda de cadascuna de les finques que estan participant en la reconversió a l'agricultura ecològica i la validació d'un model extensiu a l'espai rural de Gallecs.

Camps en reconversió 2006.

Camps en reconversió 2007.

A l'inici del projecte, les eines utilitzades han estat:

1. Les entrevistes als pagesos, amb l'objectiu de disposar de les dades necessàries de l'històric de la finca i de manera particular de la gestió agronòmica de les parcel·les a reconvertir mitjançant un qüestionari que ha permès avaluar el punt d'inici de la reconversió. Les dades obtingudes fan referència a: dades generals de l'explotació; dades de la gestió del cultiu i gestió del sòl (feines de preparació del sòl habituals, labors de presembra, sembra, control de males herbes, adobat de fons i de cobertura, tractaments herbicides i plaguicides, collita i labors de postcollita); dades econòmiques de rendiments, despeses i ingressos dels cultius.
2. La identificació de les parcel·les en un ortofotomapa escala 1:5000 i la informació relacionada amb el conreador que cultiva cada camp en reconversió. També s'han identificat la resta de parcel·les que pertanyen a l'àmbit del Consorci i que sumen una superfície agrària útil (SAU) de 545,15 ha amb l'objectiu d'ampliar el projecte dins de l'espai rural de Gallecs.
3. La utilització d'eines informàtiques per al tractament de les dades, amb eines d'anàlisi propis dels Sistemes d'Informació Territorial per emmagatzemar la informació obtinguda.
4. Per l'establiment dels cultius i la incidència de males herbes, al març i al juny dels dos anys d'avaluació (2006 i 2007), es va fer a cada camp una estimació de la densitat d'individus mitjançant el recompte de plantes, i el càlcul visual del seu recobriment en tant per cent. Es van utilitzar, a cada camp, cinc mostres d'un metre quadrat distribuïdes equidistantment al llarg d'una de les seves diagonals.

Durant la transició les eines utilitzades han estat:

Per a l'obtenció de la informació necessària per avaluar la gestió agronòmica de les parcel·les en funció dels cultius, s'ha utilitzat la informació dels qüestionaris citats anteriorment.

Respecte als dos anys de transició, s'han obtingut de les dades que els pagesos han transmès als tècnics mitjançant reunions de treball i trobades d'acció participativa; durant aquest període s'han debatut les principals incerteses i s'ha planificat tenint en compte les dades facilitades pel Departament de Biologia de la Universitat de Barcelona.

Caracterització física i química del sòl de les parcel·les d'assaig²

En una primera fase s'han mostrejat 18 camps que corresponen als camps d'assaig amb superfícies que van des de 0.4 a 12 ha i que sumen un total de 45,80 ha de territori.

Els objectius del mostreig són la caracterització de la qualitat del sòl en el primer any de la reconversió i assentar les bases per poder seguir els canvis edàfics que tinguin lloc durant la gestió ecològica que es vagi portant a terme.

Per assolir aquests objectius en cada parcel·la de conreu es va delimitar una subparcel·la de seguiment de 625 m² aproximadament. Aquesta es va georeferenciar amb precisió i s'ha caracteritzat per tal de definir el punt de partida que alhora serveix per donar una indicació de la situació actual de cada parcel·la o si més no de la zona representada per la subparcel·la. Per als camps de més de 3 ha, es van mostrejar més subparcel·les de seguiment a raó d'una per cada 3 ha d'extensió.

En el tercer any d'explotació es proposa repetir el mostreig reubicant amb precisió la situació de tots els punts de referència. Per a la seva reubicació es comptarà amb l'ajut d'un GPS de precisió i amb la informació anotada en ortofotomapes a escala de detall (1:5000).

En cada subparcel·la de 25x25 s'ha mostrejat el sòl en 9 punts seguint una malla regular amb tres files i tres columnes.

En cada punt es van mostrejar el primers 20 cm de sòl. Les mostres de cada fila i horitzó es van col·locar de 3 en 3 de manera que es van obtenir 3 mostres per parcel·la. En els mostrejos futurs es preveu repetir el mateix patró de presa de mostres possibilitant d'aquesta manera que les mostres resultants es puguin aparellar amb les del moment inicial.

S'han guardat les mostres de sòl per tal de poder repetir les anàlisis que calgui o aprofundir en el seu estudi quan s'escaigui en el futur.

Establiment del conreu i incidència de males herbes i plagues²

L'establiment dels cultius es va avaluar al març i al juny dels dos anys d'avaluació. A cada camp es va estimar la densitat d'individus mitjançant el recompte de plantes i l'estimació visual del seu recobriment en tant per cent. Per això, es van utilitzar 5 mostres d'un metre quadrat, equidistantment distribuïdes al llarg d'una de les diagonals de la parcel·la.

Recerca i investigació del grup d'agroecologia de la UB.

L'anàlisi de la infestació de les males herbes als diferents conreus i parcel·les ens permet conèixer la riquesa florística o biodiversitat d'espècies arvenses, la seva abundància dins dels camps i la seva freqüència d'aparició entre les diferents parcel·les estudiades. A més, ens permet detectar quines són les espècies més infestants per a cadascun dels conreus gestionats de manera ecològica i les espècies determinades menys comunes a tenir en compte de cara a la conservació.

Per avaluar el grau d'infestació de males herbes es va analitzar, abans del control mecànic i abans de la collita (març i juny respectivament), la composició d'espècies arvenses i la seva abundància, a partir del recobriment en tant per cent. A cada parcel·la, es van utilitzar fins a 20 mostres d'un metre quadrat, equidistantment distribuïdes en la mateixa diagonal emprada en el mostreig anterior. Per la identificació d'espècies s'ha utilitzat la *Flora dels Països Catalans* (Bolòs i Vigo 1984-1990). També es van recollir insectes i mostres de fulles amb símptomes d'infestació per possibles malalties.

6. RESULTATS

El principal incentiu dels pagesos per iniciar la reconversió ha estat: una creixent conscienciació mediambiental amb l'objectiu de vetllar per la preservació del territori a llarg termini mitjançant l'aplicació de bones pràctiques agrícoles sostenibles i la possibilitat d'aconseguir un valor afegit en els productes que conreen, i per tant, una viabilitat econòmica de la gestió de les seves explotacions.

Les finques estan inscrites al Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE), ens que fa les inspeccions de seguiment per la validació de les pràctiques emprades i segueixen el Reglament (CEE) 2092/91.

6.1 LA DIMENSIÓ, PARCEL·LACIÓ I SUPERFÍCIE DE LES EXPLOTACIONS COL-LABORADORES

El terme "explotació agrícola" s'ha aplicat al conjunt de parcel·les que cultiva un mateix conreador. A cada explotació li correspon, per tant, un conreador que n'és el titular o representant legal.

La superfície agrària útil (SAU) al 2006 que va iniciar la transició va ser de 63,37 ha repartides en 38 camps. Al 2007 la SAU ha estat de 95,83 ha repartides en 64 camps. L'increment ha estat del 51,22% respecte les 63,37 ha inicials, que han augmentat amb 32,46 ha repartides en 26 camps més.

6.2 GESTIÓ DEL CULTIU ABANS DE L'INICI DE LA RECONVERSIÓ

L'any 2005, la majoria de camps estaven dedicats al cultiu de cereal, principalment a l'ordi, a excepció de dues explotacions que ja realitzaven rotacions de cultiu amb algunes lleguminoses i crucíferes.

Les explotacions es caracteritzaven per un predomini dels cultius herbacis extensius d'hivern, principalment l'ordi i, excepcionalment, el blat. Les principals varietats d'ordi cultivades eren Graphic i Berengere. Hi ha l'experiència del cultiu del blat Montcada per fer el pa de Gallecs (projecte portat a terme per l'Associació de pagesos de Gallecs i el Consorci per fomentar els productes amb marca pròpia i un valor afegit).

No es realitzaven guarets ni es disposava de bestiar a la finca, excepte en una que té el bestiar fora de l'àmbit de Gallecs i, per tant, disposa de matèria orgànica (fems madurs) per a la fertilització dels camps.

6.3 LA GESTIÓ AGRONÒMICA DURANT ELS DOS ANYS DE LA RECONVERSIÓ

L'establiment del sistema de producció ecològic i la millora de la fertilitat del sòl requereix un període transitori anomenat període de reconversió. Aquest és el període en què es comencen totes les accions per arribar a aquests objectius.

Perquè les parcel·les i les seves collites puguin tenir la qualificació "agricultura ecològica", s'han hagut d'aplicar les normes per a la producció vegetal descrites al Reglament CE 2092/71 de 24 de juny, durant un període de conversió, comptat des de la data d'inici del període de conversió establerta pel CCPAE de 24 mesos abans de la sembra per conreus herbacis. En relació amb aquest concepte, els pagesos de les explotacions col·laboradores obtindran la qualificació d'agricultura ecològica dels productes obtinguts a la collita del 2008.

Tenint en compte l'anàlisi de la situació inicial de la finca abans de la reconversió, els pagesos, amb el suport tècnic, van fer una proposta de pla de reconversió per acarar aquest període de transició descrit anteriorment, que preveu una sèrie de pràctiques agronòmiques que ajudaran a augmentar la biodiversitat del sistema dins de l'explotació agrícola.

Es va preveure una producció orientada als conreus herbacis extensius de secà amb una combinació de cereals, farratges, lleguminoses i adobats en verd.

Les parcel·les que van iniciar-se al procés de transició l'any 2006 i 2007 ocupen una superfície de 63,37 ha (38 camps) i 98,53 ha (64 camps) respectivament.

L'any 2006 es van triar 11 cultius i 10 el 2007, en funció de la disponibilitat dels pagesos i els precedents dels camps.

Els cultius

Els cultius que es van proposar s'adapten bé al sòl i a la climatologia de la comarca i s'ha disposat directament o a través de la contractació d'una empresa de serveis agraris de la major part de la maquinària per al seu conreu.

Els tipus de cultius (11 el 2006 i 10 el 2007) comporten una àmplia diversitat, resultat de la gestió agronòmica portada a terme durant els dos anys de transició.

El 2006 per famílies de cultius, les lleguminoses gra (erb) i els cereals

(blat Montcada i Alcalà, espelta i tritcale) són els que ocupen la major part de la superfície en reconversió amb un 33,01% i 30,99% respectivament, seguit del ray-grass (10,45%) que s'utilitza com a pastura, els guarets amb coberta vegetal que fan la funció d'adob en verd i cultiu de cobertura (8,52%) les lleguminoses per farratge (5,37%), la barreja de lleguminoses amb cereals (5,10%) i les poligonàcies (1,83%).

Per cultius, l'erb és el més representatiu amb un 33% de superfície cultivada. Si hi sumem l'alfals i el fenigrec obtenim un percentatge del 40,21% de lleguminoses que s'han conreat en el primer any per iniciar la transició. Els altres cultius que s'han considerat oportuns han estat el tritcale i l'espelta, ja que són cultius menys exigents en nutrients que el blat i l'ordi, i exerceixen un bon control sobre les males herbes. L'espelta, a més, s'ha introduït tot buscant un valor afegit al producte i per la seva adaptació a les condicions climàtiques adverses, resistència a plagues i a malalties.

Els blats que s'han conreat el primer any tenien un precedent de favó (lleguminosa).

El 2007 s'ha incrementat el conreu de cereals (48,15%), en un 17,16% respecte el 2006, ja que l'erb ha fet de bon precedent. S'ha introduït el cultiu de l'ordi (17,28%) en part per la reconversió del total de la superfície de 5 explotacions que ha facilitat la gestió agronòmica, atès que en el sistema mixt (convencional i ecològic) no es permet la repetició d'un cultiu en els dos sistemes de producció.

El cultiu de l'espelta (11,66%) s'ha incrementat en un 7% respecte al 2006 amb l'objectiu de potenciar aquest cultiu amb l'elaboració de farina, pa, pasta, etc. amb la denominació de productes de la marca "Gallecs".

S'ha incrementat el cultiu d'alfals, ja que es considera bo per iniciar la reconversió.

S'han conreat dos camps de cigrons com a parcel·les pilot per començar a estudiar la seva adaptació al territori.

Llavors/utilització de varietats tradicionals i/o locals

Per augmentar la biodiversitat, es va tenir en compte la utilització de varietats locals que s'adaptessin al medi i resistissin plagues i malalties. En aquest sentit, s'ha utilitzat el blat Montcada, l'espelta i alfals ecotip Empordà amb l'objectiu de potenciar la qualitat enfront de la quantitat.

Feines de preparació del sòl i sembra

Partint de la base que mitjançant l'aplicació de matèria orgànica o l'ús de pràctiques que redueixin les perturbacions del sòl i deixin residus en superfície, augmenta la diversificació d'espècies en el sòl i en el perfil cultural millorant la fertilitat i frenant l'erosió, es va prioritzar la utilització de labors verticals i superficials per mantenir al màxim l'estructura i afavorir l'activitat microbiana i la pèrdua de matèria orgànica i pèrdua de sòl enfront de les labors profundes.

1. Es va prioritzar l'ús del cultivador o xissel (controlant la profunditat) per a la preparació del sòl.
2. Es va utilitzar la grada de discos per enterrar les restes de la collita i els adobats en verd a una profunditat aproximada de 10 cm i eliminar les males herbes que hagin emergit després de la collita i abans de la sembra.
3. Llaurada d'un màxim de 20 cm.

Fertilitat

La fertilitat del sòl es va basar en:

1. Aplicació de fems madurs o compost.
2. La rotació amb lleguminoses.
3. La incorporació de les restes del cultiu i de la palla.

Es va utilitzar fem madur com a aplicació de matèria orgànica ja que aquest valoritza els subproductes orgànics i els retorna al sòl després d'una fermentació aeròbica controlada, en la qual es potencia la ruta de la humificació enfront la mineralització i així se'n beneficia el sòl, ja que la fracció humificada l'alimenta, mentre que la fracció mineralitzada alimenta la planta.

La dosis aproximada va ser de 15 tn/ha que s'aplicarà cada 3/4 anys.

La dosis de matèria orgànica no va superar els 170 Kg de N per ha. Es va aplicar amb un remolc escampafems i es va incorporar al sòl amb la grada de discos.

De tots els cultius es va realitzar la incorporació de les restes de la collita i de la palla.

Sembra

Per a la sembra dels cultius del 2006 i 2007, a excepció dels cigrons, es va utilitzar una sembradora de línies annexada a una grada rotati-

va, a una distància entre línies de 12 cm i a una profunditat de sembra de 3 cm.

En el cas dels cigrons es va utilitzar una sembradora de precisió a una distància de 75 cm entre línies.

Maneig de plagues, malalties i vegetació espontània:

Els cultius que es van proposar no eren susceptibles de gaires plagues i malalties i no es va preveure prendre mesures especials per al seu control.

Per al control de les males herbes es van combinar les següents tècniques:

1. La rotació de cultius: la combinació de farratges i cereals és la que permet un millor control de les males herbes ja que combina aprofitaments diferents de les plantes i operacions de cultiu diferents, motiu pel qual s'impedeix a les males herbes acabar el seu cicle i produir llavors. En aquesta línia, es van alternar cultius que germinaven a la tardor i a la primavera (erb/ cereal).

Rasclé de pues flexibles pel control de les males herbes

Una altra rotació que es va fer amb el mateix objectiu es va basar en alternar cultius anuals i perennes (alfals/cereal)

2. L'altra tècnica emprada va ser passar la grada de pues flexible pels cultius sembrats en línies per eliminar les males herbes quan els cultius s'havien establert, passant entre línies. El moment òptim és quan el cereal té més de 3 fulles i les males herbes estan en estadi de plàntula amb un màxim de 4 fulles. Cal passar-lo amb saó amb la superfície seca, un dia de vent i assoleiat i millor que el sòl estigui llis. Aquesta pràctica va donar bons resultats en els cereals.

Sistema documental de control i registre

Es van utilitzar els models de quadern de camp proporcionats pel CCPAE.

Prevenió de les contaminacions veïnals

Es van deixar les franges de seguretat per evitar les contaminacions per deriva en aquells camps que els veïns no són productors ecològics d'acord amb els pagesos veïns.

Avaluació de rendiments dels camps en reconversió 2006 / 2007

El rendiment dels cultius l'any 2006 va ser en general baix a causa de les condicions ambientals de l'any i pel fet de ser el primer any de la reconversió. El blat Montcada va presentar el rendiment més alt, amb 2700 kg/ha.

L'any 2007 s'han incrementat tots els rendiments a excepció del blat Montcada que s'ha mantingut en una producció similar a la del 2006.

El cultiu de l'ordi i del cigró com a nous cultius per aquest període han mostrat uns rendiments correctes per la seva implantació en el projecte.

Comercialització

Les principals vies de comercialització en el període de reconversió han estat les mateixes que el convencional fins a la collita del 2008, que ja es podrà vendre com a ecològic. Tot i així, una part de la collita en reconversió s'ha venut a les cooperatives que elaboren pinso ecològic.

L'espelta i els cigrons obtinguts al 2007 s'estan comercialitzant directament a proveïdors que es dediquen a l'alimentació humana i a l'agrobotiga de Gallecs amb el segell de Productes de Gallecs. De l'espelta s'ha emmagatzemat llavor per a la sembra i per despel·lofar-

la i moldre-la amb un molí de pedra per a l'obtenció de farina per a l'elaboració del pa d'espelta.

El blat Montcada s'ha portat a la farinera Germans Moretó per obtenir farina per fer el "Pa de Gallecs".

Els farratges s'han destinat a l'alimentació animal i una part de la collita s'ha emmagatzemat.

6.4 RESULTATS DE L'AVALUACIÓ DE L'ESTABLIMENT DEL CONREU, EL GRAU D'INFESTACIÓ DE MALES HERBES I LA INCIDÈNCIA DE PLAGUES I MALALTIES³

De l'avaluació de l'establiment del conreu, el grau d'infestació de males herbes i la incidència de plagues i malalties dels camps d'assaig s'han obtingut els següents resultats:

Les males herbes més freqüents i abundants pel que fa als cultius d'hivern han estat les més típiques dels conreus herbacis extensius mediterranis: el *Convolvulus arvensis*, el *Polygonum aviculare*, i *Papaver rhoeas* identificades en tres camps de triticale durant l'any 2006; el *Cynodon dactylon*, *Papaver rhoeas*, *Polygonum aviculare* i *Convolvulus arvensis* l'any 2007.

Respecte els cultius de primavera, la mala herba més freqüent ha estat el *Convolvulus arvensis* (corretjola) en un camp del cultiu d'erb l'any 2006 i el *Diplotaxis eruroides* (ravenissa blanca) en un camp del cultiu d'erb l'any 2007.

Del conjunt de les males herbes identificades, es distingeixen, per una banda, les espècies perennes que es multipliquen per òrgans vegetatius; el *convolvulus arvensis* (corretjola) i el *Cynodon dactylon* (gram); i per l'altra, les espècies anuals que es multipliquen per llavors *Polygonum aviculare* (passa camins) *Papaver rhoeas* (rosella).

Del total de les espècies inventariades al conjunt de parcel·les, es van observar algunes com la niella (*Agrostemma githago*) o la vacària (*Vaccaria pyramidata*) al camp de fenigrec, i la siscla (*Ammi majus*) i la visnaga (*Ammi visnaga*) en dos camps de triticale, espècies relativament rares a Catalunya i desconegudes abans a Gallecs, que possiblement devien arribar amb la llavor de sembra.

La presència de plagues o patògens va ser molt poc rellevant i només es van detectar alguns focus de pugons (*Aphidae*) i rovell (*Puccinia*) en dos camps de blat i un de triticale respectivament l'any 2006. L'any 2007 es va detectar en alguns camps de blat i ordi la cendrosa (l'*helminthosporiosi* i la *rincosporiosi*).

7. PRINCIPALS DIFICULTATS I INCENTIUS DE LA RECONVERSIÓ

L'anàlisi de totes les variables estudiades i avaluades ens indiquen un conjunt de dificultats i d'incentius que està comportant la transició a l'agricultura ecològica de les 95,83 ha totals d'estudi.

Alhora es proposen tasques a desenvolupar a l'espai rural per millorar i extrapolar el projecte dins l'àmbit de Gallecs.

Dificultats

Les principals dificultats que s'ha trobat el pagès per tirar endavant el pla de transició han estat:⁴

1. La manca d'experiències i d'informació envers l'agricultura ecològica a la zona va crear en un inici inseguretats per iniciar el període de transició. El suport tècnic a l'Associació de Pagesos facilita la feina, però s'ha de tenir en compte que és el propi agricultor qui ha d'acarar els problemes que vagin sorgint, sobretot en l'àmbit econòmic i social.
2. La manca de subministradors d'insums i els seus alts preus, en relació amb els fems madurs/compost i a les llavors. La principal dificultat agronòmica ha estat trobar la font de matèria orgànica, ja que a Gallecs, a causa de l'expropiació viscuda l'any 1970, ha desaparegut la ramaderia. Fent referència a LanGley et al. (1983) "las fincas que no puedan producir su propio estiércol se encontrarán cada vez con mayores dificultades para conseguirlo como ocurre ya con muchas fincas orgánicas. La dependencia a largo plazo de estiércol importado no es una práctica sustentable". Per acarar aquest problema, com ja s'ha esmentat abans, els pagesos han acordat uns pactes per obtenir matèria orgànica amb un ramader que fa compost procedent d'una granja de vacum de la comarca i que econòmicament fa més viable el procés. S'haurien d'estudiar noves alternatives en aquest àmbit.
3. El pagesos han hagut d'afrontar la dificultats derivades del maneig d'un nombre de cultius més elevats.
4. Els pagesos, mitjançant l'Associació a la qual pertanyen, han hagut d'invertir en maquinària, com la compra d'un rascler de pues per al control de males herbes i d'un petit molí de pedra per fer la farina d'espelta i així obtenir un valor afegit sobre el producte.

5. La venda del producte del primer any (2006) no ha obtingut el premi del preu que resulta de produir un producte ecològic que no s'obindrà fins a la collita del 2008. L'increment de preus dels cereals respecte a la collita del 2007 ha suposat un ajut per afrontar en millors condicions econòmiques el segon any de transició.
6. El cost de la certificació i la manca d'ajuts en el primer any de la reconversió. Aquest cost té major incidència en les petites explotacions ja que és una taxa fixa independent de la superfície de la finca.
7. La dificultat de trobar noves vies de comercialització per als productes que van directament al consum humà com el cigró i l'espelta, directament relacionada amb la manca d'infraestructura per emmagatzemar el producte.
8. La manca de formació especialitzada en els temes de qualitat dels aliments i envers el funcionament de l'agrosistema.

Incentius

Els incentius que s'han aconseguit fins al dia d'avui són:

1. Una major revalorització social de la professió i una contribució a l'augment de la salut humana i mediambiental.
2. Una disminució dels costos variables per un menor ús d'insums i un augment del reciclatge i, com a conseqüència, uns ingressos nets superiors.
3. La millora de la fertilitat del sòl sense utilització de productes químics i com a conseqüència, la contribució i implicació en la millora de qualitat de l'aigua.
4. L'augment de la biodiversitat de l'espai.
5. Una major autonomia respecte a les multinacionals de biocides i llavors, ja que el pagès es pot guardar la llavor per a la sembra de la seva pròpia explotació.
6. Una millor qualitat de les produccions i, com a conseqüència, un valor afegit dels productes.
7. L'accés als ajuts agroambientals de l'any 2007.
8. L'aposta que ha fet el Departament de Biologia Vegetal de la Universitat de Barcelona i el Consorci de Gallecs per la realització del seguiment del procés de reconversió fa palesa la importància d'aquest projecte, alhora que permet als agricultors disposar

del suport de la informació obtinguda en la recerca i investigació envers les seves explotacions i poder planificar el futur amb més seguretat.

9. La importància d'aquest projecte, no només en l'àmbit local, sinó també a l'àmbit comarcal i nacional.

8. PROPOSTA DE FUTUR

8.1 LES ROTACIONS DE CONREUS

Els mecanismes que permeten augmentar la biodiversitat respecte al maneig agronòmic es basen en mecanismes de reciclatge de nutrients a través de l'ús de rotacions de cultius, associacions de cultius, l'ús de lleguminoses, etc.; en el subministrament regular de matèria orgànica a través d'adobs orgànics de qualitat, incorporació de les restes de la collita i el foment de l'activitat biòtica del sòl, en la utilització de tècniques basades en operacions de mínimes labors i la utilització de cultius de cobertura que en alguns casos actuen com adobats en verd.

La transició que es va iniciar l'any 2005 en les parcel·les objecte del treball es basa principalment en la introducció de totes aquestes pràctiques dins de la gestió diària. Així, doncs, la planificació d'una bona rotació i les seves alternatives són fonamentals per a una correcta reconversió dins de l'espai rural de Gallecs.

Proposta de cinc rotacions de cultius

La rotació que s'ha proposat en el projecte inclou cinc rotacions i set fulls d'alternatives.

Es preveu una producció orientada als conreus herbacis extensius de secà amb una combinació de cereals, farratges, lleguminoses, crucíferes i adobats en verd.

Una rotació de cultius és la successió ordenada de cultius que es repeteixen en una mateixa parcel·la cada cert nombre d'anys⁵. L'alternativa és la distribució en l'espai dels cultius de l'explotació. L'alternativa distribueix les superfícies existents entre els cultius i ens dona la diversitat actual i real del sistema.

La rotació de cultius és una de les eines més importants que l'agricultor pot fer servir per controlar les males herbes i mantenir la fertilitat del sòl (Macey, 1992).

Raons principals per aplicar les rotacions

Per realitzar el disseny de la rotació i les seves alternatives s'han avaluat les raons agronòmiques que justifiquen les decisions preses i les solucions que es detallen més endavant on es descriuen cadascuna de les alternatives dins de la rotació.

Les raons principals per utilitzar les rotacions es basen en l'aplicació de mesures que afecten el sòl i eviten la seva fatiga, el control de males herbes, plagues i malalties i els factors socials i econòmics que es descriuen en els següents apartats.

Control de males herbes

Les rotacions de cultius són un factor que poden afavorir el control de les males herbes; per aquest motiu, s'han tingut en compte els següents criteris:

1. Alternar cultius amb plantes embrutidores (aquelles que després d'un determinat cultiu el sòl queda ple de llavors i altres òrgans de propagació de males herbes) amb cultius amb plantes netejadores (plantes que pel seu ràpid creixement i densa vegetació ofeguen les males herbes).
2. Combinar cultius de desenvolupament lent amb plantes sufocants.
3. Utilitzar plantes d'escarda que permeten que es cultivin en línies i rebre feines de cultius entre les línies que permeten eliminar les males herbes.
4. Alternar cultius de sembra de tardor amb cultius de sembra de primavera; per exemple, per controlar la cugula (*Avena sterilis*).
5. Alternar cultius anuals amb cultius perennes (cereals i alfals).
6. Realitzacions de diverses labors de tall o de sega (adobats en verd).

Control de plagues

Per al control de plagues, s'han valorat els conceptes teòrics que es descriuen a continuació i que validen les poques plagues possibles en cultius extensius de secà dins de l'agricultura ecològica, gràcies a les rotacions de cultius.

Els sistemes que consten de cultius diversos (rotacions) ja contenen certs recursos específics pels enemics naturals de les plagues proporcionats per la diversitat vegetal, en especial quan no són alterats

per plaguicides (Altieri i Letourneau 1984). Per tant, a l'afegir diversitat al sistema existent es diversifica l'hàbitat i, com a conseqüència, augmenta l'abundància i l'eficàcia dels enemics naturals (Van den Bosch i Telford 1964, Powel 1986) i afavoreixen el control de les plagues, ja que:

1. Proporcionen hostes/presa alternatius quan hi ha escassetat d'hostes per plagues.
2. Proveeixen aliments (pol·len i nèctar) a depredadors i parasitoides adults.
3. Ofereixen refugi per hivernar i altres finalitats similars.
4. Mantenen poblacions acceptables de plagues durant períodes prolongats per assegurar una supervivència contínua dels insectes benèfics.

Factors econòmics i socials

En relació amb els factors econòmics i socials, s'ha tingut en compte que:

1. La maquinària, l'aigua i les inversions s'aprofitaran més eficientment en les rotacions de cultius que quan es tracta de monocultius.
2. Els riscos de l'explotació agrària per accidents climàtics, sanitaris o de mercat seran menors a les rotacions ja que es diversificarà més el risc.
3. El cultiu mitjançant rotacions, associacions i alternatives permetrà organitzar i gestionar millor les disponibilitats de mà d'obra, al contrari del monocultiu, que es caracteritza per les parades estacionals en aquelles èpoques amb poques exigències en labors agrícoles. Tot i així, en els cultius extensius de secà en què es proposa la rotació, aquest aspecte és menor.

A l'hora de dissenyar la proposta, s'ha decidit establir adobats en verd que actuen com a cultius intercalars entre el període que resta des de la recol·lecció dels cereals (gramínies) i la sembra de les lleguminoses.

Principals criteris de selecció per dissenyar la rotació

CRITERIS PER ESCOLLIR ELS CULTIUS

1. Coneixement de les característiques morfològiques de les espècies a cultivar (sistema radicular, profunditat d'arrel i tipus d'arrelament).

2. Coneixement de les característiques fisiològiques de les espècies a cultivar (característiques de les plantes millorants i espremedores, netejadores i embrutidores).
3. Exigències de les plantes respecte al medi (exigències respecte al sòl, clima, relacions amb altres i tolerància o intolerància per la possible repetició d'algun cultiu).
4. Elements de cultiu disponibles (maquinària, matèries primeres, i mà d'obra) i la necessitat de fer algunes inversions.
5. Aprofitament i ús de la collita (condicions de mercat proper, presència d'instal·lacions de transformació, o reutilització en la pròpia finca).
6. Economia de les explotacions col·laboradores (equilibri entre rendiment dels cultius, fertilitat del sòl i condicions ecològiques de la zona).

CRITERIS PER ESTABLIR LA ROTACIÓ DE CULTIUS

Una vegada escollits els cultius s'ha determinat:

1. La duració del cicle del cultiu. Data de sembra i de recol·lecció, tenint en compte les varietats (cicles curts i cicles llargs i de sembra en diferents èpoques de l'any).
2. L'establiment dels cultius de capçalera "cultius cap de l'alternativa":
  - a. Cultius més exigents, ja sigui per les seves elevades produccions o pel seu ràpid creixement.
  - b. Cultius més delicats, que necessiten trobar el sòl molt ben preparat (operacions de conreu) o després de les aplicacions de la matèria orgànica.
3. L'establiment de cultius intercalars (adobats en verd): cultius de curta durada que s'han situat entre dos dels principals.
4. La possibilitat de la repetició econòmica d'algun cultiu. S'ha de tenir en compte el criteris de "fatiga del sòl" i la tolerància de l'espècie considerada per ser repetida.
5. L'ordre de la successió:
  - a. Primer s'ha fixat el cultiu que fa de capçalera de l'alternativa.
  - b. Després, la resta de cultius en funció dels seus cicles de vegetació.
  - c. Per ordenar la resta dels cultius s'ha procurat:

- d. Alternar les espècies d'arrelament profund amb altres d'arrels superficials.
- e. Alternar les espècies espremedores amb les millorants.
- f. Alternar les espècies embrutidores amb les que són netejadores.
- g. A partir d'aquí, s'han situat entre els cultius ja fixats i en els mesos que el sòl queda sense vegetació, els cultius intercalars que es basen en adobats en verd.

CRITERIS PER ESTABLIR L'ALTERNATIVA DE CULTIUS

Una vegada escollits els cultius i la seva successió, s'han determinat set fulls de l'alternativa i s'han aplicat els cultius a cada full amb els següents criteris.

1. S'ha valorat la importància relativa dels diferents cultius. S'ha dedicat major superfície a aquells cultius anuals que es consideren més interessants per a l'ús en l'alimentació humana i que estan d'acord amb els mitjans de producció disponibles.
2. L'alternativa preveu la successió dels cultius dels que tenim més informació de la zona. Tot i així, l'alternativa no és fixa i es poden fer canvis en els anys proposats en funció de les conjuncures del mercat o per les pròpies exigències del conreu.

Adobat en verd

La importància dels cultius de cobertura, els adobats en verd

Altres pràctiques agronòmiques per augmentar la biodiversitat, a banda de la rotació de conreus, són els cultius de cobertura utilitzats com a adobats en verd i l'associació de cultius. A continuació, es descriuen cada una de les actuacions i s'expliquen també a nivell teòric el significat de cadascuna de les accions i els beneficis que es poden assolir per millorar l'agrosistema.

ELS CULTIUS DE COBERTURA, ELS ADOBATS EN VERD

A la proposta s'han escollit els adobats en verd com a cultius de cobertura, en tenir un paper molt important, ja que les explotacions col·laboradores no tenen bestiar.

Els adobats en verd són cultius de vegetació ràpida que es tallen i s'enterren en el mateix lloc on s'han sembrat, i que estan destinats especialment a millorar les propietats físiques del sòl i enriquir-lo de matèria orgànica jove d'evolució ràpida, així com a mantenir o millorar l'activitat microbiana del sòl.

Però mentre creixen i abans de ser enterrats, els adobs verds juguen un paper important en relació amb la fertilitat del sòl, pels possibles efectes beneficiosos que poden tenir. Per això, els adobs verds són molt importants per millorar les propietats físiques del sòl.

Els possibles efectes beneficiosos que poden tenir els adobats en verd són els següents:⁶

1. Lluita contra l'erosió: ràpid cobriment del sòl.
2. Esmicolament i airejament del sòl.
3. Millora de l'estructura per incorporació de les arrels.
4. Estimular l'activitat biològica del sòl.
5. Millorar la utilització de l'aigua.
6. Fixar el nitrogen atmosfèric.
7. Reduir les pèrdues de nitrogen i altres elements del sòl.
8. Aportar material orgànic al sòl.
9. Enriquir el sòl en minerals i oligoelements.
10. Ombrejar el sòl.
11. Millorar la descomposició de la palla.
12. Lluitar contra les males herbes.
13. Millorar la resistència als atacs de paràsits: mal de peu dels cereals, nematodes, etc.

Les 545,15 hectàrees de superfície agrària útil de l'espai de Gallecs.

14. Oferir flors als insectes a la tardor.

15. Possible utilització com a farratge.

Les associacions de cultius dins de la rotació

Les associacions de cultius, també anomenades policultius, són sistemes en els quals dues o més espècies de vegetals es planten amb suficient proximitat espacial perquè es produeixi una competència i/o complementació entre elles. Aquestes interaccions poden tenir efectes inhibidors o estimulants sobre el rendiment⁷.

Els principals avantatges són:

1. Major producció total per hectàrea.
2. Eficiència en l'ús de recursos: una densitat major de plantes intercepta més la llum ajudada per una arquitectura diferent del monocultiu. S'aprofita millor l'aigua, hi ha més ombra, menys evaporació directa i més transpiració a través de les plantes. L'aigua penetra millor en el sòl, disminueix l'erosió, s'aprofitem millor els nutrients quan les necessitats són complementàries i els sistemes radiculars exploren diferents horitzons del sòl. Si a l'associació hi ha una lleguminosa, com és el cas de la veça, fixa el nitrogen i beneficia la civada.
3. Fixació de nitrogen.
4. Reducció de la dispersió de plagues i millor control de les males herbes, per competència. La major diversitat biològica redueix en general les plagues d'insectes amb la reducció de la seva dispersió i també hi ha un major control de la flora adventícia per competència⁸.

Les associacions de cultiu o policultius que s'han proposat són la civada i veça per a la producció de farratge.

8.2 DESCRIPCIÓ DE LES CINC ROTACIONS PROPOSEADES

Per efectuar les rotacions i els fulls s'han tingut en compte els cultius implantats l'any 2006 i 2007 i s'ha fixat la continuïtat per a cadascuna de les parcel·les que estan en reconversió. Es preveu una producció orientada als conreus herbacis extensius de secà amb una combinació de cereals, farratges i lleguminoses, crucíferes i adobats en verd.

Els cultius escollits en relació amb els criteris ja descrits anteriorment s'adapten bé al sòl i a la climatologia de la comarca i es disposa de la major part de la maquinària per al seu conreu. Les principals carac-

terístiques, així com els seu cycle vegetatiu, es poden verificar a la bibliografia que s'adjunta al final.

A l'apartat "criteris per establir l'alternativa de cultius" ja s'ha apuntat la importància relativa dels diferents cultius, com a criteri per decidir la superfície que es dedica a cadascun d'ells en relació, entre d'altres, a les expectatives del mercat. En aquest context, la proposta que es planteja i els cultius escollits, principalment aquells dedicats a l'alimentació humana, són un exemple de múltiples combinacions dins de la mateixa família i de la rotació en funció de com evolucioni el mercat en els anys consecutius de la proposta.

Per exemple, l'espelta avui és un cultiu amb possibilitats d'un valor afegit, i pot substituir-se per qualsevol altre cereal en funció de l'evolució que presenti.

El triticale o l'ordi poden ser substituïts per civada, per blat o qualsevol altra gramínia, seguint la directriu de què l'alternativa no és fixa sinó que varia en funció de les variables econòmiques que assegurin la viabilitat del projecte.

L'altre principal objectiu és augmentar la biodiversitat dins del territori envers el global de la zona i respecte a cada explotació col·laboradora, per fer viable el projecte i evitar el monocultiu de cereal existent abans de l'inici de la reconversió del pla en cadascuna de les parcel·les.

A nivell de resum, s'ha proposat la següent distribució: Full 1: 8,17 ha; Full 2: 2,29 ha; Full 3: 21,89 ha; Full 4: 20,59 ha; Full 5: 8,87 ha; Full 6: 16,99 ha; i Full 7: 16,63 ha. Aquesta proposta és flexible en el temps en funció de l'evolució de les diferents variables que preveu el projecte, entre elles, la viabilitat econòmica de cadascun dels cultius estudiats.

Cada pagès ha de poder triar entre les diverses possibilitats, en funció de la seva disponibilitat i infraestructura.

Rotació 1. Lleguminosa (cultiu plurianual)/cereal

La rotació es basa principalment en:

1. Alternar una planta d'arrelament profund (alfals) amb una d'arrelament superficial (blat) per evitar l'esgotament dels nutrients i afavorir l'estructuració del sòl.
2. Alternar una espècie fixadora de N (l'alfals, milloradora) amb una de consumidora (blat, que espren el sòl) per conservar el

- nivell de nutrients, en particular el nitrogen i assegurar un balanç entre els cultius extractius i els cultius millorants.
3. Alternar un cultiu amb gran biomassa (alfals) amb una altra de menor (blat) per afavorir la matèria orgànica del sòl.
  4. Alternar un cultiu perenne (alfals) que actua de planta netejadora amb un cultiu anual (blat) per ajudar al control de males herbes.
  5. Alternar un cultiu cultivat per les seves fulles per aprofitament com a farratge que actua com a un bon precedent pel cultiu de blat per gra.
  6. No deixar el sòl descobert, evitar l'erosió i contribuir a mantenir la humitat del sòl i el nivell de nutrients.

Els diferents fulls proposats són: Full 1: Alfals/Blat Montcada

Rotació 2. Lleguminosa (cultiu plurianual)/cereal (farratge)/lleguminosa (llavor i adobat en verd)/cereal

Aquesta rotació és una variant de la número 1, que es proposa per obtenir llavor d'alfals per a la pròpia finca.

El full proposat és: Full 2: Alfals/civada en flor/alfals per llavor/alfals (adobat en verd)/ blat Montcada.

Rotació 3. Lleguminosa/adobat en verd/cereal /crucífera/cereal/adobat en verd.

La rotació es basa principalment en:

1. Alternar una espècie fixadora de N (l'erb, milloradora) amb una de consumidora (ordi, que esprem el sòl) per conservar el nivell de nutrients, en particular el nitrogen i assegurar un balanç entre els cultius extractius i els cultius millorants.
2. Aprofitar la llavor d'erb que ha quedat al sòl després de la collita per utilitzar-lo com a adobat en verd, que actuarà com a cultiu de cobertura per evitar deixar el sòl descobert, el protegirà de l'erosió i contribuirà a la fertilització del sòl per la seva capacitat de fixar el N atmosfèric.
3. Alternar una planta d'arrelament profund, la colza, (crucífera) ja que les seves arrels profundes eleven els elements minerals, amb una planta d'arrelament superficial (espelta) per evitar l'esgotament dels nutrients i afavorir l'estructuració del sòl.
4. Alternar un cultiu amb gran biomassa (colza) amb una altra de

menor (espelta) per afavorir l'increment de la matèria orgànica del sòl.

5. Intercalar els adobats en verd entre dos cultius principals que pot ser sembrar una crucífera d'hivern, com els naps, com a cultiu intercalar protector per evitar l'erosió del sòl, una alternativa que cal estudiar.
6. S'incorporaran les restes de la collita per afavorir l'increment de matèria orgànica i afavorir l'estructura del sòl.

Els diferents fulls proposats són: Full 3: Erb /Erb renadiu/Ordi/Colza/Espelta/Adobat en verd.

Rotació 4. Lleguminosa/adobat en verd/cereal/lleguminosa/cereal

La rotació es basa principalment en:

1. Alternar una espècie fixadora de N (l'erb i el fenigrec, millo-radora) amb una de consumidora (ordi, que espren el sòl) per conservar el nivell de nutrients, en particular el nitrogen i assegurar un balanç entre els cultius extractius i els cultius millorants.
2. Aprofitar la llavor d'erb i de fenigrec que ha quedat al sòl després de la collita per utilitzar-lo com a adobat en verd, que actuarà com a cultiu de cobertura per evitar deixar el sòl descobert, protegir-lo de l'erosió i contribuir a la fertilització del sòl, per la seva capacitat de fixar el N atmosfèric.
3. Intercalar els adobats en verd entre dos cultius principals, que pot ser sembrar una crucífera d'hivern, com els naps, com a cultiu intercalar protector per evitar l'erosió del sòl, una alternativa que cal estudiar.
4. Alternar una espècie fixadora de N (cigró) amb una de consumidora (sègol o civada) que espren el sòl per conservar el nivell de nutrients, en particular el nitrogen, i assegurar un balanç entre els cultius extractius i els cultius millorants.
5. S'incorporaran les restes de la collita per afavorir l'increment de matèria orgànica i afavorir l'estructura del sòl.

Els diferents fulls proposats són: Full 4: Erb/ Erb renadiu/ Triticale/ Adobat en verd (cultiu intercalar) /Cigró /Espelta; Full 6: Fenigrec/ Fenigrec renadiu/Espelta/Adobat en verd (cultiu intercalar) /Erb /Erb renadiu/ Ordi; i Full 7: Erb/ Erb renadiu/ Espelta/Adobat en verd (cultiu intercalar) /Cigró / Sègol o civada.

Rotació 5: Lleguminoses + gramínies (farratge)/poligonàcies (adobat en verd)/cereal /adobat en verd (cultiu intercalar)/lleguminoses/cereal

La rotació es basa principalment en:

1. Utilitzar l'associació de cultius (la civada i veça) com a farratge, dues plantes que es complementen entre elles; la veça fixa el nitrogen i beneficia la civada, que actua de bon estructurador del sòl. L'associació també contribueix al control de plagues i al millor control de les males herbes.
2. Intercalar els adobats en verd entre dos cultius principals. El fajol, que també actua com a cultiu sufocant per controlar les males herbes i com a protector del sòl per protegir el sòl de l'erosió i afavorir els insectes.
3. Sembrar una crucífera d'hivern, com els naps, com a cultiu intercalar protector per evitar l'erosió del sòl, una alternativa que cal estudiar.
4. Alternar una espècie fixadora de N (cigró) amb una de consumidora (espelta) que espren el sòl per conservar el nivell de nutrients, en particular el nitrogen i assegurar un balanç entre els cultius extractius i els cultius millorants.

Els diferents fulls proposats són: Full 5: Civada i veça/Fajol/Blat Montcada/Adobat en verd/Cigró/Espelta.

8.3 PROPOSTES DE MILLORA EN L'ÀMBIT DE LA RECERCA

En l'estudi i la recerca bibliogràfica efectuada s'ha detectat una manca de recerca en el sistema de producció ecològic. En aquesta línia es plantegen des del grup d'agroecologia de la UB, el grup de recerca de la UPC i el Consorci unes propostes de recerca per fer efectives les rotacions i alternatives de conreus dissenyades en el projecte.

Experimentació envers el conreu destinat a l'alimentació humana.

Analitzats els rendiments obtinguts l'any 2006 afectats per la baixa pluviometria i les modestes produccions obtingudes l'any 2007, es planteja la necessitat d'experimentar amb productes destinats a l'alimentació humana per aconseguir un valor afegit i millorar la viabilitat econòmica.

Així doncs, es proposa l'experimentació amb el cigró petit del país i de lleties de la família de les lleguminoses, i amb diferents blats panificables per a l'obtenció de pans especials o singulars.

Recerca amb lleguminoses (UB)

En aquesta línia ja s'ha portat a terme l'any 2007 el cultiu del cigró petit del país en dues parcel·les d'estudi. D'aquesta experiència testimonial, s'ha posat de manifest la potencialitat d'aquest cultiu, i s'ha observat que el principal problema és el control de les males herbes quant a la competència que exerceix sobre el cultiu i per les pèrdues de la collita a causa de les taques sobre el gra causat per l'estadi del cicle vegetatiu en què es troba la flora adventícia en el moment de la recol·lecció.

Per aquest motiu, es planteja l'experimentació en el cultiu de cigrons i de llenties amb l'objectiu principal de treballar en la recerca de mecanismes que permetin controlar les males herbes i les possibles plagues, així com avaluar la idoneïtat d'aquests cultius a Gallecs.

Recerca en diverses varietats d'espelta per a l'obtenció de farina per elaborar pans especials o singulars i de qualitat. (UPC)

Entenem com a pans especials aquells que estan produïts amb farina o barreges de farina d'espelta petita (*Triticum monococcum*), espelta bessona (*Triticum dicoccum*) i espelta (*Triticum aestivum spelta*) i elaborats amb masses convencionals o no convencionals. Fins i tot als mitjans de comunicació han aparegut recentment articles referents a la demanda que hi ha d'aquest tipus de pans entre un cert segment de consumidors.

Els pans especials que es poden aconseguir amb els blats esmentats més amunt, a part de característiques derivades de la panificació, tenen característiques pròpies derivades de les característiques del gra. Entre elles podríem citar, recollint el ventall que donen els *Triticum* sp.: beneficis nutricionals (més gran contingut proteic, mineral, decarotens, àcids grassos menys saturats), beneficis per al medi ambient (els consumidors valoren positivament els blats procedents de cultiu ecològic o integrat i aquests blats són especialment adequats per a aquest tipus de conreu), característiques organolèptiques diferents a les dels pans convencionals (per l'aroma, pel color, per la textura), més llarga conservació, etc.⁹

Es proposa l'experimentació d'aquests blats panificables per avaluar la qualitat de la farina, el seu rendiment i la seva adaptació a Gallecs.

Millora de la fertilització del sòl mitjançant l'ús d'adobs en verd i l'aplicació de compost (UB)

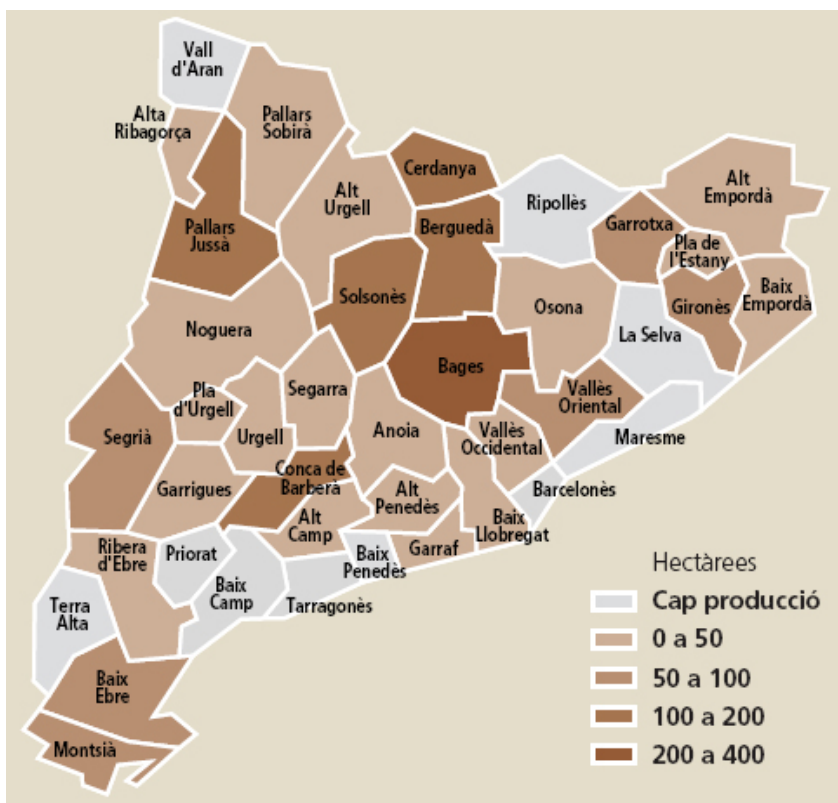
Es proposa l'avaluació de l'ús d'adobs verds, com l'erb (*Vicia ervillia*) i el fajol (*Fagopyrum esculentum*), comparant-los amb els fems animals

compostats com a tractaments de fertilització del sòl a diferents dosis. Es proposa un assaig on s'avaluarà la idoneïtat del tipus de fertilització sobre el cultiu de cereals (blat i espelta). L'objectiu és avaluar l'establiment de l'espècie cultivada (erb o fajol), les infestacions de males herbes i plagues mitjançant un mostreig en microparcel·les en parcel·les de blat i espelta, i càlcul dels aportats de matèria orgànica en forma de restes de collita (extraccions de biomassa i càlcul del pes sec).

Altres propostes de recerca

Augmentar la biodiversitat de les explotacions agrícoles de l'espai rural de Gallecs en relació amb la vegetació natural. (UB)

Fomentar la creació d'una agrupació de productors d'agricultura ecològica del Vallès.

Superfícies de cultius ecològics extensius per comarca.

8.4 AMPLIACIÓ DEL PROJECTE DE RECONVERSIÓ A TOT L'ÀMBIT DEL CONSORCI

Una vegada analitzats els resultats, es planteja la proposta d'ampliar la reconversió a l'agenda ecològica de Gallecs.

En el treball de camp s'ha identificat a l'ortofotomapa que es mostra a la pàgina 232 cadascun dels camps de conreu i la persona que els conrea.

Si Gallecs reconverteix les 545,15 ha de superfície agrària útil s'aconseguiria que aquesta fos la regió de Catalunya amb més superfície dedicada a l'agricultura ecològica en cultius extensius.

Aquest és un dels grans potencials de l'Espai rural de Gallecs com a exemple de la realització d'una gestió sostenible dins del context de l'agricultura periurbana.

L'espai agrícola de Gallecs gestionat de forma sostenible pot interaccionar positivament amb el medi natural que l'envolta i afavorir l'augment global de la biodiversitat, la millora del paisatge, i com a conseqüència, assolir la sostenibilitat econòmica, social, i mediambiental del territori.

Bibliografia

- ACTAS DEL II CONGRESO DE LA SOCIEDAD ESPAÑOLA DE AGRICULTURA ECOLÓGICA SEAE. Agricultura ecológica y desarrollo rural. (1998)
- AFONSO D. Rotacions i associacions de conreus. Apunts de l'Escola agrària de Manresa (1996).
- AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS. Pla d'ordenació urbanística municipal de Mollet del Vallès. POU2005. Aprovat definitivament el 18 de maig de 2005.
- ALTIERI, M., (1999). "The ecological role of biodiversity in agroecosystems". Agriculture, Ecosystems & Environment núm.74, p. 19-31.
- AMADOR, J. Cultius extensius en producció agrària ecològica. (2007).
- BOLÒS, O. De; VIGO, J. (1984-1990). Flora dels Països Catalans. Vols: I-IV. Editorial Pòrtic.
- CCPAE, [en línia]. Estadístiques del Consell Català de la Producció Agrària Ecològica. Generalitat de Catalunya. <<http://www.ccpae.org/estadistiques.html>>. [Consulta: Abril 2007].
- CHAMORRO L. et alt (2007). Reconversió a l'agricultura ecològica a l'espai rural de Gallecs.
- DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, ALIMENTACIÓ I ACCIÓ RURAL. Llibre blanc de la producció agroalimentària ecològica a Catalunya. (2006).
- DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, ALIMENTACIÓ I ACCIÓ RURAL. Quadern de normes tècniques de la producció agrària ecològica. (2006).
- DEPARTAMENT DE MEDI AMBIENT I HABITATGE. Direcció General del Medi Natural. Generalitat de Catalunya (2005). Projecte d'Inclusió de l'espai de Gallecs al Pla d'espais d'interès natural (PEIN) sotmès a informació pública en data 16 de desembre de 2005.
- DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES. Generalitat de Catalunya (2005). Pla director urbanístic de l'Actur de Santa Maria de Gallecs. Aprovat definitivament el 29 d'abril de 2005.
- FONT, A i altres. (1998) Modificació puntual del Pla general de 1982 de Mollet del Vallès i Pla especial de protecció de l'àrea de Gallecs en el terme municipal de Mollet del Vallès. Ajuntament de Mollet del Vallès.
- GAIA Serveis Ambientals. (1998) Els espais naturals de Mollet del Vallès. Ajuntament de Mollet del Vallès.
- GISPERT, M. SAFONT, G. Pla de gestió agrícola sostenible de Gallecs. Universitat de Girona. (2001).
- GUERRERO, A. Cultivos herbaceos extensivos. Ediciones Mundi-Prensa. (1999).
- LABRADOR, J. Conocimientos técnicas i productos para la agricultura i la ganadería ecológica. (2004)
- LAMPKIN, N. Agricultura Ecológica, Ediciones Mundi-Prensa. (2001).
- LUDEVID, X. Mollet del Vallès, un model de ciutat compacta, meitat urbana i meitat rural. Article de la conferència "Planejament urbanístic i gestió municipal," de 28 d'abril de 2006. Seminari Tècnic Local. Federació de Municipis de Catalunya. (2006).
- MAPA, [en línia]. Ministerio de Agricultura, Pesca i Alimentación. Hechos y cifras sobre agricultura. <<http://www.mapa.es/es/agricultura/pags/hechoscifras/cifras.htm>> [Consulta: Abril 2007].
- MECO R. (2007). Manejo ecológico de cultivos extensivos de secano en Castilla-La Mancha. Màster agricultura biològica. Universitat de Barcelona.
- MUSLERA, E. RATERA, C. Praderas y forrejes. Producción y aprovechamiento. Ediciones Mundi-Prensa. (1991).
- ORTEGA, J. Manual de explotaciones agrícolas. Ediciones Mundi-Prensa. (1993).
- PUJOL, M. Cultius herbacis per a indústries agroalimentàries. (1998).
- PUJOL, M. Gramíneas. Aplicaciones agronómicas. Ediciones UPC (1998) .

- PUJOL, M. Les plantes cultivades. 1. Cereals. (2005).
- ROSELLÒ, J. Gestió de sistemes hortícoles ecològiques. Màster agricultura biològica. Universitat de Barcelona. (2007).
- SANS, F. X. (2007). Biologia, ecologia, i control de males herbes. Màster agricultura biològica. Universitat de Barcelona.
- SANS, F. X. El Paisatge agrícola. Màster agricultura biològica. Universitat de Barcelona. (2007).
- SUTTON, D (1992). Guia de campo de la flores silvestres, Editorial Blume.
- URBANO P. i MORO R. Sistemas agrícolas con rotaciones i alternativas de cultivos (1992).
- URBANO, P. Tratado de fitotecnia general, Ediciones Mundi-Prensa. (1995).

Notes

1. Font: ccpaie.org.
2. Font: Grup d'agroecologia de la UB.
3. Font: Lourdes Camorro. Grup d'agroecologia de la UB.
4. Adaptació a l'espai de Gallecs de les dificultats i incentius genèrics descrits per Gloria Guzman (Conocimientos técnicos y productos para la agricultura ecológica).
5. Font: P. Urbano i R. Moro. Sistemas agrícolas con rotaciones i alternativas de cultivos (1992).
6. Font de les dades: Paper que poden representar els adobs verds. (Britton, 1989; Macey, 1992; Schmid i col., 1997 i Lampkin, 1997).
7. Font: D.Afonso. Rotacions i associacions de conreus. Apunts de l'Escola agrària de Manresa (1996).
8. Font: Josep Rosellò, i Oltra. Gestió de sistemes hortícoles ecològiques.
9. Font: Francesc Casanyas UPC.

De Gallecs a la taula...

Marina Duñach i Torras

Cuïnera

1. INTRODUCCIÓ

'agradaria començar explicant una anècdota que crec servirà per il·lustrar quina és la importància de moltes zones agrícoles, com Gallecs, i quins són els perills que l'assetgen i les repercussions que suposaria perdre iniciatives com aquesta.

Explica en Carlo Petrini, gastrònom italià, a la seva obra *Bo, net i just*, que a la regió del Piemont hi havia un restaurador amic seu que sabia cuinar una peperonata (plat propi de la zona, fet amb pebrots) excel·lent. Un dia va anar a visitar-lo expressament per menjar-la, i la va trobar-la diferent, insípida, no mal feta, però amb un gran empobriment del sabor. Petrini va voler saber què passava: els pebrots d'Asti, una varietat carnosa, aromàtica i molt gustosa, que eren el principal ingredient de la peperonata, ja no es feien a la zona. En el seu lloc es feien servir uns d'Holanda, que eren més barats, d'una varietat híbrida i d'un gust insípid.

Tot seguit, fent camí, va preguntar a un pagès què cultivaven a les terres on abans s'hi feien els magnífics pebrots d'Asti. Allà ara es plantaven arrels de tulipa! El pagès, encara va ampliar la resposta: després els enviem a Holanda perquè floreixin.

Els resultats d'aquest estrambòtic mètode productiu són:

- Una espècie de pebrots en vies d'extinció.
- Una recepta tradicional completament desnaturalitzada.
- Contaminació ambiental per l'emissió de gasos a l'atmosfera per part dels camions i els altres mitjans de transport implicats en el procés.

A més, aquesta anècdota exemplifica també els riscos de trencar el

l·ligam entre el producte de proximitat i la riquesa culinària d'un lloc concret, i de l'alteració descontrolada de l'ordre natural de les coses.

Per evitar precisament situacions com aquesta és tan important la proximitat física entre el productor i el consumidor. Es tracta d'una vinculació natural i profitosa per ambdues parts: el producte no viatja, es respecten els mètodes naturals, el sistema de producció és més sostenible, etc.

L'aliment està directament lligat a la terra on es produeix, i també als usos gastronòmics (entengui's també culturals) d'una determinada comunitat de gent que comparteix aquesta terra.

Es pot conèixer qualsevol lloc del món parlant dels aliments que s'hi produeixen i s'hi consumeixen. Parlar de menjar, és parlar d'històries d'agricultura, de restaurants, de comerços, d'economies locals i globals, de gustos, i fins i tot de fam.

Tant és així que la gastronomia és un dels principals factors de definició de la identitat d'un poble. "Digue'm el que menges i et diré qui ets", deia Brillat-Savarin a la seva *Fisiologia del gust*. Més proper geogràficament i en el temps a nosaltres, en Josep Pla escrivia allò de què la cuina d'un lloc concret era "el seu paisatge a la cassola", definició que va ser precisament el *leitmotiv* del primer Congrés de la cuina catalana el 1982.

En una zona periurbana com és la ubicació de Gallecs, encara és més rellevant i excepcional la presència d'una comunitat productora que pugui oferir aliments de proximitat i amb un plus diferencial de qualitat: tot un regal per al consumidor.

Des de Gallecs sempre hem treballat amb molts esforços per mantenir els tres principis fonamentals de qualsevol aliment: que sigui bo, que sigui sa i que sigui just.

Són tres eixos necessaris que es complementen i s'expliquen l'un a l'altre:

- En primer lloc, un aliment s'ha de conrear amb bones pràctiques, respectar el seu entorn natural per tal de conservar la seva qualitat organolèptica que demana el consumidor i que el productor vol aconseguir la continuïtat de la seva activitat.
- En segon lloc, cal garantir la sostenibilitat natural per facilitar la mera existència física de la producció alimentària, però també per afegir-hi un valor de respecte als ritmes i condicions de la natura que defineixen un producte òptim.

- I per últim, cal garantir un tracte de justícia amb els treballadors que fan possible aquest producte de proximitat, que es tradueixi en un preu just, en la mesura que respon pròpiament a l'esforç del productor, sense les càrregues dels intermediaris o de circumstàncies econòmiques alienes a la cadena productor-consumidor.

La cuina, la manifestació cultural que més bé pot fer palès aquest lligam entre els aliments d'una zona concreta i els seus habitants i consumidors, ens ajuda a trobar sortida natural, raó de ser i exemples de sentit comú en l'aplicació dels tres eixos que abans esmentàvem.

2. LA CUINA ECOLÒGICA

Pel que fa als ritmes de la natura, a Gallecs encara es respecten, perquè trencar-los també es considera una alteració inadmissible amb un producte de qualitat, que coneix el seu moment òptim quan li toca, sense cap minva de la seva qualitat organolèptica.

Arribat aquest punt, m'agradaria aclarir alguns conceptes que és imprescindible conèixer bé quan parlem d'agricultura ecològica i que ajuden a definir encara més els tres eixos del producte que hem explicat abans.

A Gallecs treballem productes ecològics, en el sentit que han estat cultivats de forma que no perjudica ni la terra, ni l'entorn, fent servir adobs naturals i exclouent la utilització d'adobs químics, herbicides, plaguicides, etc, i com a condició imprescindible, la no utilització de les llavors transgèniques. En síntesi, el que importa és la qualitat del producte i la seva puresa.

Així doncs, els consumidors de productes ecològics s'alimenten de productes vius, que no han estat modificats ni genèticament, ni per processos industrials i que, per tant, es garanteix que són rics en substàncies adequades per a la nostra nutrició i, sobretot, que no han patit una contaminació excessiva, si més no en comparació amb la producció que no compleix aquests condicionants que he explicat.

Per exemple, Mariano Bueno explica en el llibre *El Huerto familiar ecológico*, quan una poma golden arriba al mercat, ha rebut una mitjana de 20 tractaments a l'arbre i, a més, tres immersions... tot això abans de ser guardada a la cambra frigorífica.

En l'aspecte gustatiu, més enllà de la diferència comparativa que es pot establir entre el mateix producte conreat de manera convencional i

l'ecològic, el que és innegable quan es tracta de producció ecològica és el retrobament dels sabors.

Aquesta mena d'agricultura fomenta la recuperació d'espècies i varietats tradicionals, com ara de fruites i de verdures que estaven en vies de desaparició. Amb aquest "rescat" es retroben per tant gustos i textures que el consumidor tenia a la memòria i que sovint havien quedat arraconats i oblidats... i en el cas de les noves generacions el producte ecològic pot ser tot un descobriment.

Per això vull especificar quins són els productes que es fan a Gallecs i quines són les seves aplicacions a la cuina.

3. ELS PRODUCTES DE GALLECS

3.1 LA MONGETA DEL GANXET I EL CIGRÓ PETIT

La primera es caracteritza per l'elevada cremositat, baixa farinositat, poca percepció de la pell i gust molt suau. Culinàriament, la seva principal virtut és la versatilitat, de la que ja donava fe Ferran Agulló en algunes receptes recollides al *Llibre de la cuina catalana de principis de segle XX*. La del ganxet és una mongeta que tolera des de ser servida bullida només amb un raig d'oli (mongetes sortint de l'olla)

Mongetes del ganxet de Gallecs.

fins a formar part de plats guisats complexos (estofat d'orella i morro amb mongetes) o sopes (escudella i carn d'olla). El brou de cocció es pot utilitzar en altres plats, com ara la sopa de fredolics o la sopa de pa. També és adequada als saltejats (mongetes amb cansalada). Tanmateix, pot ser un bon acompanyant de peix (bacallà amb mongetes), de carn (ànec amb mongetes) amb verdures (coliflor amb mongetes) i, fredes, en amanides. Una menció a part mereixen "les mongetes de tavella o de desgranar", bullides i amanides amb oli i prou.

En la cuina dolça també s'han trobat aplicacions a les postres; el cuiner Pep Salsetes presenta en el llibre *De la terra al rebost*, un fals pastís d'ametlles fet amb mongetes del ganxet.

Pel que fa al cigronet, és un cigró petit, de superfície molt llisa, que augmenta fins a tres vegades el seu volum durant la cocció. El seu sabor és molt intens i delicat. La textura és untuosa i homogènia, gens farinosa, i ferma alhora. La pell, molt fina, harmonitza amb l'interior. Els cigronets es poden menjar sols, regats amb oli o suc de cansalada, o com a acompanyament (cigrons amb espinacs, cap i pota amb cigrons) o en amanides. Actualment es fa servir molt la seva farina, sobretot per als arrebossats de peix, ja que deixa una capa cruixent molt agradable al paladar.

3.2 ELS CEREALS

Respecte als cereals, Gallecs té una significativa i creixent producció d'**espelta**, una varietat de blat que és cultiva des de fa uns 7.000 anys i està considerada la varietat originària de les actuals. Tant a l'Antic Egipte com a la Xina, es feia servir com a aliment i per a l'elaboració de la cervesa. No és un cereal gaire conegut, i fins fa ben poc va estar a punt de desaparèixer el seu cultiu, pel baix rendiment productiu. No obstant això, avui dia coneix una puixança en el cultiu gràcies a les seves característiques nutricionals. L'assimilació dels seus nutrients per l'organisme és extraordinària, perquè es tracta d'un vegetal que no ha sofert tantes variacions genètiques com el blat, i el nostre cos la reconeix com un aliment més proper. Això explica que molts metges hagin observat que un pacient que ha substituït el consum d'aliments que contenen blat comú pels que contenen espelta, milloren els símptomes que no tenien explicació aparent (problemes de la pell, dolors sense origen aparents, etc.).

En comparació amb el blat comú, l'espelta té un nivell més alt de proteïnes, minerals i vitamines, i aporta molta fibra, per tant és ideal

Pa de Gallecs.

per a l'estrenyiment o l'obesitat. Igual que el blat, conté gluten, encara que no tant com el blat blanc; tot i això, està contraindicada als celíacs.

A la cuina es pot fer pa, galetes, farines per arrebossar, cervesa, grans inflats, germinats (tenen un gust una mica dolç, molt agradable), sèmols... i el gra, bullit, es pot utilitzar per a amanides, sopes i per fer un guisat amb verdures.

A Gallecs també es cultiva **fenigrec** i **blat de la varietat Montcada**, del què s'elabora farina.

3.3 LES HERBES DEL CAMP

Significativa és tanmateix l'aportació de les herbes del camp. A Gallecs es troben herbes aromàtiques com el **fonoll**, la **marialluïsa**, el **romani** o la **farigola**.

Les flors del fonoll, per exemple, es preparen en infusió, i aquesta planta també forma part de les tisanes digestives. L'ús culinari es manifesta en els plats amb peix, on aporta un gust dolçet, i és molt apropiat per cuinar-lo amb cargols.

La marialluïsa es troba als horts i en els patis de la cases. Herba estomacal per excel·lència, hi ha un refrany que diu “La marialluïsa fa la panxa llisa”; una infusió d’aquesta planta després de dinar afavoreix la digestió i actua contra els gasos intestinals, eliminant les flatulències.

La saviesa popular també ha reservat un lloc per al romaní: “De les virtuts del romer, es pot escriure un llibre sencer”. S’empra per donar gust i aroma a la nostra cuina casolana, sobretot als arrossos amb cargols, estofats de carn, i també es fa servir per adobar carns.

La farigola també és una herba de singular presència en la nostra gastronomia, com a infusió, en sopes i com a aromatitzant de qualsevol rostit.

No podem oblidar tampoc altres herbes com l’orenga, la camamilla, o la menta. A Gallecs les trobem en menor quantitat, però són molt importants com a ingredients que intervenen en la composició de la ratafia, juntament amb les nous verdes. La menta, a més, acumula beneficis per a la salut i les qualitats culinàries, ja que participa en algunes receptes de cuina salada, com ara l’amanida de faves (amb o sense pernil).

Camps de Gallecs.

3.4 LES FRUITES

A Gallecs també es conreen diverses espècies de fruites, un dels ingredients bàsics de la nostra cuina.

Les **móres** s'empren sobretot per a fer aiguardent i mermelades.

Les **figues**, en mermelades i en guarnicions i acompanyaments de plats és una mostra més d'una de les combinacions més celebrades de la nostra gastronomia, la que posa fruita dolça i carns o peixos al mateix plat.

Amb el **raïm** s'elaboren mistela i mermelada.

Pel que fa a la fruita seca, amb les **nous** s'hi fan ratafia (la Pilar de Can Castellà n'és tota una mestra) i vi de nous, i participen com a ingredients al pa de nous o es consumeixen al natural.

Escampats pels marges i camins de Gallecs, dels ametllers se n'aprofiten les **ametlles**, tant en la cuina dolça com en la salada. Tendres, són molt bones per a amanides i mermelades amb tomàquet verd; torrades, constitueixen un ingredient imprescindible per a les picades que s'afegeixen en moltes preparacions de la nostra cuina, i també a la salsa de calçots.

3.5 L'AVIRAM

Fa quatre anys que a Gallecs es crien **pollastres** d'una raça autòctona pels volts de Nadal. Se'ls cuina sobretot en els rostits típics d'aquesta festivitat, amb pinyons i prunes. Es poden adquirir en una fira especialment dedicada que se celebra a la plaça de l'Església de Gallecs la segona setmana de desembre; són pollastres criats amb pinso ecològic, amb un resultat excel·lent.

D'altra banda, els **ous** tenen presència a moltes receptes tant de la cuina dolça com de la salada.

3.6 PRODUCTES DE L'HORTA

Acabo aquest repàs a la producció agropecuària amb una breu enumeració dels productes de l'horta que es treballen a Gallecs.

En temps de calor, es recullen diverses varietats autòctones de **tomàquets** (algunes en procés de retrocés o menystingudes en la producció industrial), com els de Montserrat, els de poma ple i els de penjar.

També surten dels camps de Gallecs pebrot vermell, verd i de bitxo, enciams (com el meravella), carbassons (i la seva flor, amb un ús culinari

Pollastres de Gallecs.

revifat per la restauració creativa), les albergínies (de les varietats morada, blanca i ratllada). D'altra banda, les patates del bufet també s'han adaptat bé al nostre terreny.

A l'hivern es poden collir escaroles, cols (com la col d'olla), bledes, porros, bròquil i coliflor.

Menció especial mereixen els calçots i la seva vida culinària: durant els mesos primerencs podem gaudir-ne, quan són molt tendres, a la planxa o arrebossats; més tard, cap al final de la temporada, menjats de la manera tradicional, en una calçotada.

Entre una temporada i l'altra apareixen les faves. En l'aplicació a la cuina, cronològicament, es mengen primer la faves de tavella o xiulets i, més endavant, les faves de grana.

Com es pot apreciar amb aquesta ràpida llista dels productes que es fan a Gallecs, es tracta d'una zona que demostra la seva viabilitat agropecuària, enfortida per una oferta de qualitat i amb una pretensió de continuïtat i dinamisme només comparable als esforços que s'hi han esmerçat i als fruits que aquesta terra treballada amb tanta il·lusió ens dóna cada dia.

La gent de Gallecs i l'agricultura ecològica

*Col·loqui**

Gemma Safont, *moderadora*

Hi ha amb nosaltres una sèrie de persones vinculades directament a Gallecs que ens explicaran quina és la seva relació amb el territori i ens parlaran de la seva experiència.

A Gallecs hem de parlar d'un abans i un després, perquè amb l'expropiació tot va quedar aturat. Aquest fet ha marcat molt la gent. Hi ha hagut patiment i incertesa; mentre d'altres llocs anaven evolucionant, aquí estava tot aturat. En la majoria dels casos, ara no es pot demanar que la gent visqui de l'agricultura, perquè l'expropiació va fer que es parés tot el possible desenvolupament que es podia haver iniciat mentre a d'altres llocs anaven evolucionant. Ara, amb el nou projecte, hem recuperat la il·lusió. Tindreu la seva visió d'aquest procés a través de les diferents persones que estan participant-hi.

Pere Joan Alsina Cuscó, *de can Vila, veterinari de professió i president de l'Associació de pagesos de Gallecs.*

Abans de l'expropiació, a la nostra masia teníem vaques de llet, horta i cereals. La majoria de la finca estava dedicada a la producció de llet. De la part sobrant, dels cereals, anàvem venent blat, ordi, etc; de l'horta, suposo que recordeu els melons de can Vila. Abans de l'expropiació jo ja ajudava el meu pare amb el tractor, a munyir vaques. Ve l'expropiació i el meu pare diu: "fora maldecaps i anem fent amb l'agricultura del dia a dia". Entre d'altres coses, a mi em va enviar a estudiar la carrera de veterinària i es va treure les vaques, perquè ell ja era massa gran per munyir. Anys després, en fer-me càrrec de l'explotació, m'adono que tornem a fer el que feia el meu pare, però en comptes d'anar

* Transcripció de l'enregistrament del col·loqui que es va fer el 10 de novembre de 2007 al Centre Cultural la Marineta, dins les X Jornades de Tardor

amb tractors de 50 CV, anem amb tractors de 100 o 150 i amb menys gent per treballar. Encara recordo el que deia mon pare en cavar els melons: "Jo, venent 1 Kg d'un meló puc pagar un home que cava tot un dia els melons." Avui això ja és ficció. Ens hem mecanitzat i amb menys gent, fem més feina.

Josep Molist, *de can Xambres, president de l'Agrobotiga de Gallecs, gestionada directament pels pagesos associats per fomentar l'espai i els productes que cultiven.*

Quan hi va haver l'expropiació jo feia dos anys que m'havia casat, tenia un fill i per sortir-nos-en, ens vam haver d'espavilar per una altra banda. Vam continuar portant la terra, perdent-hi diners, de vegades. Ara ens hem tornat a animar una mica i tenim molta voluntat per treballar en aquest nou projecte, però no en podem viure. El meu fill va haver de buscar feina per una altra banda i nosaltres tenim un negoci a part.

Isidre Molist *(el Sidro de can Blanc), pagès, cultiva l'horta davant de l'església on abans hi havia la masia de can Blanc i el molí. Amb l'expropiació, la casa va ser ocupada, va quedar molt deteriorada i finalment l'Institut Català del Sòl va enderrocar-la. Ara hi ha el nou molí, que es va recuperar al mateix lloc on abans hi havia l'altre.*

De jove, quan vivia a casa, tot era la feina, baixar a peu al col·legi a estudiar a Mollet i ajudar als de casa arrencant naps per al bestiar, cuidant el bestiar... En aquella època hi havia des de tomàquets fins a alls; tot el que ara diem que és ecològic, llavors ja hi era. Nosaltres fèiem el procés del producte, sembràvem alfals, etc.; vam començar a mecanitzar-nos (som tres germans), vam comprar màquines, recol·lectores, un tractor, dos tractors, però amb l'expropiació tot això va desaparèixer i ens vam haver de buscar la vida fora, un per aquí, l'altre per allà... sempre vinculats a les terres. Fins que va arribar el punt que vam dir: què hem de fer? Jo vaig dir: si abans sembràvem mongeta, patates... per què no hi tornem? I vaig començar a sembrar una mica per casa: tomàquet, patata, alguna mongeta, però poca cosa, i vaig anar-ho venent allà fins anar creixent i ara estem ficats plenament en l'agricultura ecològica. Estem canviant la forma de regar pel gota a gota, que s'estalvia fins a un 70% d'aigua i els productes són millor perquè la terra no queda tan compactada. Hem arribat a un punt que estem produint, però qui seguirà? Jo, per sort, tinc el meu fill que, a més de treballar en un altre cantó, això li agrada i si en pogués viure, ho faria, però, insisteixo, el problema és el de la continuïtat.

El producte ecològic té sortida, hi ha rendibilitat, el que falta és saber comercialitzar-lo; el que són calçots, mongeta, patata... tota la verdura té sortida. Per exemple, ve un senyor que vol comprar un quilo de tomàquets i li pots dir: "miri, li deixo aquest cistell i vagi-se'ls a collir vostè mateix." Llavors, content, diu "Quant temps que fa que no collia tomàquets de l'hort!". I se n'emporta, no un quilo, sinó 4 o 5 Kg. Això et dóna satisfacció i treballes de gust.

Salvi Safont, *de can Salvi, col·labora en el projecte d'agricultura ecològica, amb els cultius extensius i ens donarà la seva visió del que ha significat aquest canvi d'agricultura, sobretot des de la perspectiva de la seva vinculació amb la maquinària.*

Com tots ells, vaig néixer a les masies perquè la senyora Felisa (la llevadora) devia ser la mare de tots i podem dir, veritablement, que som de Gallecs. Durant aquests 62 anys, a Gallecs n'hem vist de tots colors. Quan tenia 4 o 5 anys, recordo que els pagesos anàvem amb els cavalls a can Jornet, a can Blanc... els homes cantaven, deien algun reneç, però hi havia molta alegria, esperaven la Festa Major amb il·lusió, venien els veïns, els familiars, els de fora... Aquells anys hi havia tranquil·litat, era molt bonic, sentíem les sirenes de la fàbrica de Can Mulà, de Can Fàbregas, de la Pelleria... hi havia un silenci que ara no hi ha, fins i tot sentíem els autobusos quan passaven per la carretera de Caldes... Tot això ara ja no és possible per culpa de la contaminació i l'atmosfera, però sí que podem tornar a fer una agricultura com la que fèiem i a tenir els terrenys amb la qualitat que tenien abans.

Després de l'expropiació, la cosa va canviar; abans fèiem una agricultura que podríem dir que era força ecològica; potser no n'érem conscients, només tiràvem sulfat per a la vinya i quatre coses, però no fèiem servir pesticides ni herbicides. Per tant, tampoc ha estat gaire difícil d'entrar en aquest programa d'agricultura ecològica; sí que amb altres eines, perquè no us penseu que ho fem amb la magalla i el cavall o munyint a mà, sinó que amb mitjans més sofisticats podem arribar a fer el producte sense tan esforç. És cert que ha estat un esforç important, hem buscat altres alternatives per poder sobreviure; nosaltres tenim una empresa de serveis que fins i tot som una mica com el pare de tots, i fem les feines de conrear els camps amb les maquinàries i tot això, però tot plegat, entre tots, fem que aquesta realitat de l'agricultura ecològica es tiri endavant i tenim moltes esperances; potser no hi serem a temps, perquè ja som bastant grans, però

tenim els fills que també s'hi han involucrat (pocs ens ho pensàvem!). Pensem que ho tirarem endavant, en benefici de la població de Mollet i dels altres pobles que estan aquí al voltant (penseu que hi deu haver al voltant de cent cinquanta o dues-centes mil persones i aquest mercat pot tenir una certa acceptació perquè tan sols que hi hagi un 20% de les persones de l'entorn que creguin en això, a nosaltres ens pot afavorir i podrem tirar endavant).

Josep Pou, *de can Borrell, fins fa poc venia la verdura a la masia, rehabilitada i convertida ara en centre cívic. Molt vinculat a la pagesia de Gallecs, és un gran coneixedor de la terra, dels pous i de les mines.*

Jo tenia una posició una mica diferent dels altres pagesos, perquè la casa estava entre Mollet i Gallecs; de fet pertanyia a Mollet, però limitava amb Gallecs; nosaltres estàvem molt a prop del que estava urbanitzat i va ser una de les finques que potser vam rebre més, en el sentit que tots els terrenys nostres s'han edificat. Jo no puc dir que s'han salvat.

Érem una família que vivíem tots de l'agricultura. Teníem una granja gran, i amb l'expropiació ens duia problemes perquè a l'estar tan a prop del poble, a les quadres de vedells, per exemple, venia gent i ens ho feia mal bé. Llavors vam traslladar la granja a Sentmenat, el meu germà se n'hi va anar i jo em vaig quedar a conrear al voltant de la masia de can Borrell. Durant el procés ens anaven prenent camps i les terres s'urbanitzaven: havíem de treure una quadra, potser sembràvem i més endavant ens ho trepitjaven...

A mi m'agrada molt l'agricultura, em feia amb tothom i sempre he donat suport als que han quedat, als de Gallecs; jo m'he defensat amb altres coses, teníem un comerç i vaig explotar la masia de can Borrell fins que es va rehabilitar, ja que li vaig demanar a l'alcalde de Mollet que em deixés vendre allà els productes fins que em jubilàs. No podíem arranjar quadres ni tocar res, però jo, com a mínim, pretenia que la casa es mantingués; una vegada jubilat, vaig donar les claus de can Borrell; després vaig fer classes d'agricultura i de ramaderia amb la Diputació, per no estar parat. Jo sempre he anat fent, amb el Sidro, la Gemma, allà on fos, ens hem ajudat mútuament. Un dia em van dir si podia fer la mistela de Gallecs (encara tinc la vinya dins les terres de Gallecs) i ara, per entretenir-me, elaboro mistela.

La **Marina Duñach**, *filla de la Magdalena de can Jornet, cuinera, coneix de primera mà com utilitzar els productes.*

No sóc pagesa però intento tirant endavant la casa. La meva il·lusió com a filla de can Jornet és poder viure en pau amb la natura i amb mi mateixa. M'agradaria que les terres estiguessin sanes, que tinguessin vida per elles mateixes, m'agradaria recuperar els marges i que les terres no estiguessin contaminades; aquest és l'objectiu de la meva finca, que les terres produeixen per elles mateixes, cosa que vaig aconseguint amb l'ajuda de tota la colla. A casa fem, sobretot, cereal, perquè no tenim maquinària, s'haurien de fer inversions grans per poder-hi fer altres cultius i la situació no ens ho permet. Per tant, l'objectiu és treballar aquestes terres i que la casa tiri endavant

Xavier Ludevid, *arquitecte urbanista*

Jo sóc un "urbanista" clàssic, nascut a Barcelona acostumat a una visió des de la ciutat; la meva aproximació a Gallecs ve de fa uns anys, quan vaig començar a treballar a Mollet. Gràcies a la relació que he tingut amb l'espai de Gallecs i al procés de posar un gra de sorra en la seva protecció, he anat aprenent a estimar el territori i la terra i a valorar aquest equilibri dels homes i les dones amb la natura.

Una de les coses més interessants que he viscut aquests anys, tot observant aquest procés, és el paper que ha jugat el Consorci de l'Espai Rural des de l'any 2000, que s'està extingint en aquests moments; el que ha creat és la cohesió entre tots els pagesos i pageses del territori. Ha afavorit que s'associessin, que treballassin conjuntament —encara que abans ja ho feien però ara d'una manera formal i organitzada— que muntessin l'Agrobotiga, que tinguessin aquesta il·lusió per recuperar aquests treballs... aquesta funció és la que hauríem de demanar que continués fent el nou ens. Els protagonistes principals són els pagesos i des de l'Administració (que administra els diners de tothom), s'ha de donar suport a aquestes iniciatives d'una manera decidida i contínua en el temps.

Josep Molist, *president de l'Agrobotiga, situada a les antigues quadres de can Xambres*

Amb l'ajuda del Consorci es va tirant endavant l'Agrobotiga i la resta ho hem fet els pagesos. Ara hi ha uns lavabos, que feien falta, a la plaça... Penseu que a les 7 del matí ja ve gent caminant cap aquí! Alguns en diuen la ruta del colesterol.

El tipus de client que ve a la botiga i que aprecia aquest producte, al principi era gent de Mollet, però s'ha anat ampliant. Ara ve molta gent jove, de classe mitjana cap amunt... cada dia ve gent nova. Vénen directament amb el cabàs a comprar menjar per a tota la setmana i el que ens sorprèn molt és que vénen molts homes.

Fa uns setmanes va sortir a *La Vanguardia* un article que parlava de nosaltres i hem notat presència de gent del Prat, de Mataró... Un dia va venir una parella i em pregunten: "Fa molt que això hi és, aquí?" I jo dic: "Jo fa 63 anys que vaig néixer i ja hi era!". I ells deien que eren a dues passes de Barcelona i no sabien que existia.

Pere Joan Alsina

Tot va començar de forma voluntarista; des del 2000 ens vam associar com a pagesos, vam arribar a acords amb l'Ajuntament de Mollet i després amb el Consorci de l'Espai Rural (ara és un nom una mica més llarg). Això és ha donat una certa unitat; jo, com que vaig estar uns anys fora d'aquí, no els coneixia tots. Ara hem anat fent coses conjuntament, hem anat a fires a França, hem anat a Castelló d'Empúries, hem anat a Itàlia, amb el moviment del *Slow Food*, d'aquí uns dies anirem a Bilbao... Ens belluguem i amb aquests moviments veiem perspectives diferents; hi ha possibilitats des del mateix territori de suplir necessitats de la població que tenim al voltant, perquè estem al mig de cinc o sis masses de nuclis urbans i cada vegada més, aquests nuclis demanen uns productes diferents. La gent que ve a comprar tomàquets de casa, tornen, perquè tenen gust de tomàquet, perquè són acabats de collir de l'hort, i no aquells tomàquets que et venen de vegades a les botigues que han donat cinquanta-tres voltes, a més dels tractaments a què hagin estat sotmesos. Per tant, hi ha demanda i ho tenim aquí mateix, no hem d'anar a Mercabarna i agafar transport i podem ser molt més sostenibles perquè la gent, si vol, pot venir a comprar a peu.

Per donar continuïtat, és una necessitat que podem cobrir des de Gallecs partint de la base de les produccions del marge brut i del marge net, la majoria dels que estem aquí no vivim de l'agricultura, per això podem fer coses que l'altra gent que hi viu i cada mes té uns pagaments fixos, no podrien fer, perquè la seva producció no els compensa. Per tant, encara més a favor nostre, el fet de poder fer coses diferents. Per això vam entrar en la producció ecològica.

El següent pas és racionalitzar una sèrie de coses: la primera, la producció; el que no tindria lògica, és que jo a casa fes mongetes

del ganxet, el Sidro també, el Josep igual... i ens féssim la competència entre nosaltres. Si som una unitat productiva hi ha d'haver planificació; aquí entra el paper dels tècnics i de la Universitat, que ens diuen el que va bé i el que no. Un cop assolit això, busquem una via de comercialització per a aquesta producció. La idea és establir una unitat que a la vegada produeixi i comercialitzi; si produïm més, cal buscar altres canals per arribar més enllà, buscar sistemes perquè els productes de Gallecs arribin només a la gent de Mollet, sinó als de Barcelona, si ho volen, perquè hi ha mercat per a tots. Això demana, en primer lloc, tenir aquesta estructura productiva amb una base física. L'Associació de Pagesos està adquirint maquinària: un rascler per matar les males herbes, una màquina per espellofar l'espelta, un molí per moldre-la, una màquina d'envasar patates... una sèrie d'estris que tenim repartits en diferents cases. La idea és que a partir de l'any que ve, les puguem tenir en un sol lloc, com també el que produïm; així, si ho tenim centralitzat, aprofitem més els recursos i la unió de tots plegats.

Una altra cosa que hem d'aconseguir és la professionalització. Tots tenim les pròpies feines (jo sempre dic que sóc un pagès de cap de setmana, perquè és quan tinc temps per agafar el tractor i fer coses), però cal desterrar això i muntar una estructura per professionalitzar-nos. Ara per exemple, el Sidro i jo anirem a Bilbao dos dies, perquè podem, a vendre mongeta del ganxet en una Fira de *Slow Food*, però si no poguéssim nosaltres, no hi aniria ningú. Cal tenir, com té una empresa, el departament de producció, el de comercialització, el de màrqueting (estem en una societat on depèn de com ho treballis es ven més o no, cal pensar com vestirem la venda d'un producte). I en aquesta estructura, intentar salvar punts febles, com el de la continuïtat, perquè nosaltres en gaudim ara, però cal que els nostres fills i els nostres néts continuïn fent de Gallecs un espai protegit per sempre. Amb el nou Consorci esperem posar fil a l'agulla.

Gemma Safont

En el moment que hi hagi seguretat en el territori, els pagesos hi podran invertir, perquè fins ara no hi era, sempre amb la por que ens fessin fora (teníem llicències d'ús de sis mesos i ens podien fer fora). Així és difícil que hi hagi continuïtat, perquè es frena el desenvolupament. Amb la nova situació, es podrà invertir i potser amb bones perspectives, alguns joves decidiran treballar al camp i

poder viure'n exclusivament, que és el nostre repte. Ens hagut d'espavilar, estem produint, ens agrada fer-ho amb unes pràctiques respectuoses amb el medi, estem orgullosos de fer agricultura ecològica; el següent pas, és, doncs, professionalitzar-se. Serà fàcil o difícil en funció dels condicionants que es donin en el territori i de la seguretat que s'ofereixi a la gent per tenir una continuïtat i la gent podrà fer projectes.

Una persona del públic, **Antonio Felices**, fa aquesta aportació:

Les comunitats que practiquen aquest tipus d'agricultura són petites illes dins del món gastronòmic. S'hauria de donar més prestigi a aquest tipus d'agricultura perquè, de fet, és el primer graó de la cadena alimentària. Això, moltes vegades no està prou reconegut i l'administració hauria d'apostar-hi, perquè és un valor afegit, un element de qualitat, una targeta de presentació que dignifica un territori i uns productes. Però, paral·lelament s'ha d'educar la societat. En el llibre de Carlo Petrini que ha esmentat la Marina, s'explica l'experiència d'una escola que va apostar per aquest tipus de productes. Així, educaven els més petits en l'amor per la natura i pels productes que els seus pares conreaven. Si no lluitem per això, al final quedaran com a productes exòtics. És important que el públic ho pugui reconèixer, perquè sinó, pot passar com a Califòrnia, on les botigues on es vénen aquests productes no són accessibles a tothom i només hi va un determinat tipus de públic.

Marina Duñach

Ens van visitar uns consumidors de San Francisco i ens van explicar la seva experiència, on gent de diferents oficis havien creat una botiga (de moment tenen obert els caps de setmana). A Nova York n'hi ha una de mil metres quadrats que ja funciona tot el dia. A Barcelona hi ha un grup d'empresaris que estan intentant muntar una botiga d'aquest tipus, on prenguin part consumidors i productors perquè no es perdin coses pel camí, amb intermediaris. Els pagesos de San Francisco explicaven que produïen els aliments amb tots els ets i uts i llavors els portaven a la botiga i sabien que ho tenien venut. És una pràctica que s'està estenent a diferents llocs. Cal que el consumidor sàpiga on pot trobar aquests productes on t'asseguren qualitat i preu (el producte ecològic és una mica més car perquè no hi ha tanta producció, hi ha més feina, etc.) però de vegades aquests diners es queden pel mig. Per això és important que productors i consumidors estiguin junts.

Un representant d'una associació de consumidors, des del públic, planteja si faran plantar per vendre i des de la mesa es respon:

Fins ara no s'havia fet, perquè porta molta feina. Ara volem provar de fer el planter de tomàquets, pebrots... una dona de Matadepera ens està preparant llavors per poder fer l'hortalissa i aquest any intentarem fer varietats autòctones, per recuperar llavors antigues. Ahir vam començar a sembrar la llavor dels calçots, perquè el mes de juliol comprem la ceba... Aquest procés s'està fent, però requereix el seu temps, sobretot en les que sembrem nosaltres. Per exemple, la col de paperina; en vas a buscar i et diuen que no en tenen perquè no és rendible; vas al mercat i portes una col oberta i verda i no la volen; la prefereixen blanca. Nosaltres ara en tenim i si guardem la llavor, a partir d'ara, ja està.

Joan Ventura, des del públic

Històricament, Gallecs ha estat supeditat als pobles del voltant. Des de l'Edat Mitjana, Parets, Palaudàries... modernament, Mollet. Hi havia allò de les "pedanies", etc. Potser l'únic moment de la història que hi ha una certa autonomia és ara; jo només volia constatar això i dir que fa goig.

Salvi Safont

Amb l'Associació, la botiga i tot plegat, l'alegria ha tornat a Gallecs. Abans, la gent, el diumenge anava a missa, a can Magre hi havia la botiga i el bar i allà feien el vermut i la partideta. Aquí al Vallès potser no es fa tant com en d'altres llocs, però a molts pobles de Catalunya la gent dels pobles, havent dinat, va a fer el cafè, fan la xerrada, que joestic regant el camp, que tu què plantaràs ... A Gallecs, abans de l'expropiació, teníem explotacions ramaderes petites, amb vuit o deu vaques, quatre o cinc truges, fèiem una engreixada de porcs, engreixàvem algun vedells que després portàvem a l'escorxador a Mollet lligats amb el ronsal pel cap, també veníem a vendre els ous i l'aviram a la plaça del Mercadal, davant de la Marineta...Tot això potser representava més feina que a d'altres comarques i potser no érem tant d'anar a fer la partida. El diumenge anàvem a missa i a la sortida ens reuníem a can Magre i mentre els pares feien el vermut, la canalla jugàvem i era una cosa que mantenia el ritme del poble. Llavors érem 180 habitants, tots de Gallecs. Ara, podríem comptar els habitants amb les dues mans. Hi havia aquella il·lusió que possiblement s'està tornant a recuperar. Per què? Doncs perquè durant aquests 35

anys de l'expropiació molts van marxar a treballar a altres llocs, hi havia fredor. Ara, la botiga, la missa que fan cada primer diumenge de mes... són aquests elements recuperats a partir de l'any 2000 que han donat de nou aquell caliu que trobàvem a faltar en el poble. Allò dels alcaldes pedanis es va acabar i ara nosaltres tenim una bona representació en aquesta associació que va tenint força; jo mateix parlo de bon matí en un programa de Ràdio Olot titulat "Trenquem el cuc" adreçat a agricultors de tot Catalunya i molta gent que ens ha sentit, ha vingut a Gallecs. Aquest matí m'han demanat espelta per al mas Badia, de Girona. Aquestes coses volen dir que la nostra associació es fa escoltar; hem anat a Itàlia, a Menorca... Hi ha ambient i hem recuperat una certa alegria que s'havia perdut amb l'expropiació.

Neus Ballús, des del públic

He vist que Gallecs és un espai multifuncional. Com us afecta als pagesos l'arribada en massa de gent dels pobles del voltant? No hi ha conflicte?

Salvi Safont

Vint anys enrere, jo havia hagut de treure nens dels col·legis que estaven jugant als camps de cultiu i havia d'anar a cridar-los l'atenció. Avui, això no passa, perquè la gent que ve a caminar a Gallecs és molt respectuosa i el civisme crea civisme: si un no tira un paper, l'altre tampoc no el tira. Hi ha mitjans perquè Gallecs estigui net i a més, la gent es comporta. L'expropiació de l'any 70, va ser terrible. La verneda estava plena d'horts i de porcs... la gent tenia la idea que com que estava expropiat, era de tothom i si et prenien les ametlles havies de callar i si un volia ocupar-te un tros de terra quasi que li havies de dir que sí; els ramats va ser una guerra molt important. La mare de la Marina, la senyora Magdalena tenia unes batalles... Fins a l'any 1984, durant aquests onze anys, no vam tenir cap llicència d'ús ni cap suport de ningú. La Guàrdia Civil havia arribat a dir que si no hi havia sang no vindrien... Amb les llicències teníem una mica de dret (només valien per a sis mesos), però ens va donar una certa seguretat. A partir del Consorci, estem vivint els moments més brillants. El comportament de la gent és excel·lent.

Isidre Molist

Durant l'expropiació, jo em vaig trobar una vegada als camps de can Besora un pastor que tenia el ramat dins del camp i faltaven

només vuit dies per fer la collita. No volia marxar i vam acabar a garrotades (i a sobre el ramat no va marxar). Quan vaig anar a posar la denúncia a la Guàrdia Civil em van dir que m'haurien de denunciar a mi per estar sembrant unes terres que no eren meves.

El meu germà tenia cavalls en una quadra i els hi van robar. Alguns van aparèixer al carrer Aragó de Barcelona, que els portaven cap a l'escorxador a la plaça d'Espanya.

Xavier Ludevid

A mi m'agradaria repassar alguns deures pendents des del punt de vista de l'estabilització de l'espai. L'aprovació del PEIN està pendent des de fa dos anys i crec que s'hauria de fer l'esforç de demanar que s'acabi de completar aquesta peça, que des del punt de vista estrictament urbanístic potser no caldria, però sí des del punt de vista que, cada cop més, els ajuts de la Unió Europea tindran a veure amb les bones pràctiques i amb els temes ambientals; aquesta seria una peça important a l'hora de rebre algun ajut.

Una altra cosa és que encara hi ha algunes petites amenaces —o no tan petites— com la via interpolar sud que està dibuixada al pla de carreteres i al pla d'infraestructures de Catalunya, i alguna altra infraestructura ferroviària que està a l'aire. No podem baixar la guàrdia.

Finalment, el tema del prestigi de l'espai. És molt important, encara que sigui a poc a poc, que les 545 hectàrees acabin formant part d'aquest projecte d'agricultura ecològica. I m'agradaria que algun dia, si vingués —m'ho invento— el president de la república francesa a visitar el president de Catalunya, el portessin a Gallecs i li diguessin: "aquests són els millors". Des de l'Administració s'hauria de fer tot el possible per ajudar a estendre aquest projecte al màxim del seu territori i la Generalitat de Catalunya (que té el 51% dels vots), pugui exhibir Gallecs a Europa i al món com un exemple de prestigi.

GARCIA-MORENO I MARCHAN, CONSOL

LA SARDANA A MOLLET**Un segle d'història**

Col·lecció Vicenç Plantada, 10

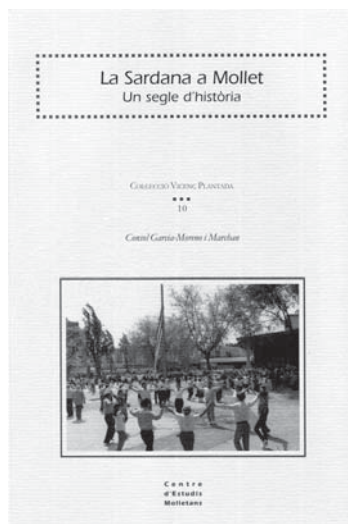
Centre d'Estudis Molletans

ISBN: 84-931604-7-4

Primera edició: Mollet del Vallès,

febrer de 2007

301 pàg. 17 x 24 cm. Cartoné.

El llibre que el lector té a les mans és el resultat d'un llarg treball d'investigació sobre la presència de la sardana a Mollet, presència documentada amb més de cent anys d'història. L'autora ens parla de la sardana, unida a la història recent de Mollet i de Catalunya de la qual no es pot deslligar. De fet, sardanisme i catalanisme han estat dos moviments populars que han hagut de sobreviure plegats a dies de desfeta i que han sabut renéixer de les seves cendres amb una empenta fins i tot més gran que la que tenien als seus inicis.

La Consol Garcia-Moreno estructura la informació principal en sis capítols que, amb els seus poètics títols, deixen ben clar el seu contingut.

A "Temps de sementera" (de finals del segle XIX al primer terç del segle XX) ens parla dels pioners del moviment sardanista. La sardana no va ser la primera manifestació musical i festiva a Mollet doncs des de feia força temps, ja es comptava amb el ball vallesà per excel·lència: el ball de gitanes.

El segon capítol "Blat que rosseja, sol que festeja!" (els anys del Foment de la Sardana de Mollet) fa esment d'una gran activitat cultural a la ciutat, de la constitució de la primera entitat sardanista molletana, l'any 1926, a més de l'edició de *Nostra Veü*, butlletí del Foment.

El següent capítol, "Fogueres apagades" (les foscors del franquisme) ens recorda com l'activitat sardanista va quedar pràcticament paralitzada arran de la guerra dels tres anys i com el teixit associatiu gairebé va desaparèixer. Malgrat tota la repressió, el moviment sardanista va ser un dels primers moviments de resistència al franquisme i va ajudar a d'altres moviments més com-

plexos i difícils d'aixoplugar. A Mollet, el sardanisme de postguerra gira al voltant de l' Agrupació Folkldrica Molletana (1947-1983).

El capítol quart, "Foc nou" (un nou estil de fer sardanes) té com a principal nom propi l'Andreu de Mollet, president de l'agrupació fins a la fi d'aquesta. L'Andreu Oliveras va revitalitzar l'entitat i va recuperar l'aplec sardanista.

El penúltim capítol, "Ja els ballem aquests llargs tan alegres... (l'època democràtica) ens recorda com l'associació cultural Tradicions i Costums va prendre el relleu del foment del sardanisme a Mollet. Cal destacar fets importants com el nomenament de Mollet com a Ciutat Pubilla de la Sardana l'any 1992, els certàmens Ciutat de Mollet de Sardanes i Música per a Coblà o la participació en la revista *Anella*, resultat d'un projecte de col·laboració entre diverses entitats sardanistes del Vallès Oriental.

En el darrer capítol, "Dansa viva, dansa sencera d'un poble", l'autora ens ofereix una realista i acurada anàlisi de la situació actual del sardanisme, fent-se ressò d'algunes iniciatives dutes a terme per revitalitzar-lo. En tot cas, cal que arribi el relleu generacional de balladors, necessari per garantir el futur de la sardana.

La Consol García-Moreno completa la publicació amb cinc annexos on trobem dades de les juntes directives, les colles sardanistes, els compositors, aplecs i certàmens molletans.

La completa bibliografia emprada (obres de consulta, monografies sardanistes, diaris i revistes i pàgines web) es complementa amb les fonts documentals consultades on destaquen diversos arxius i col·leccions particulars.

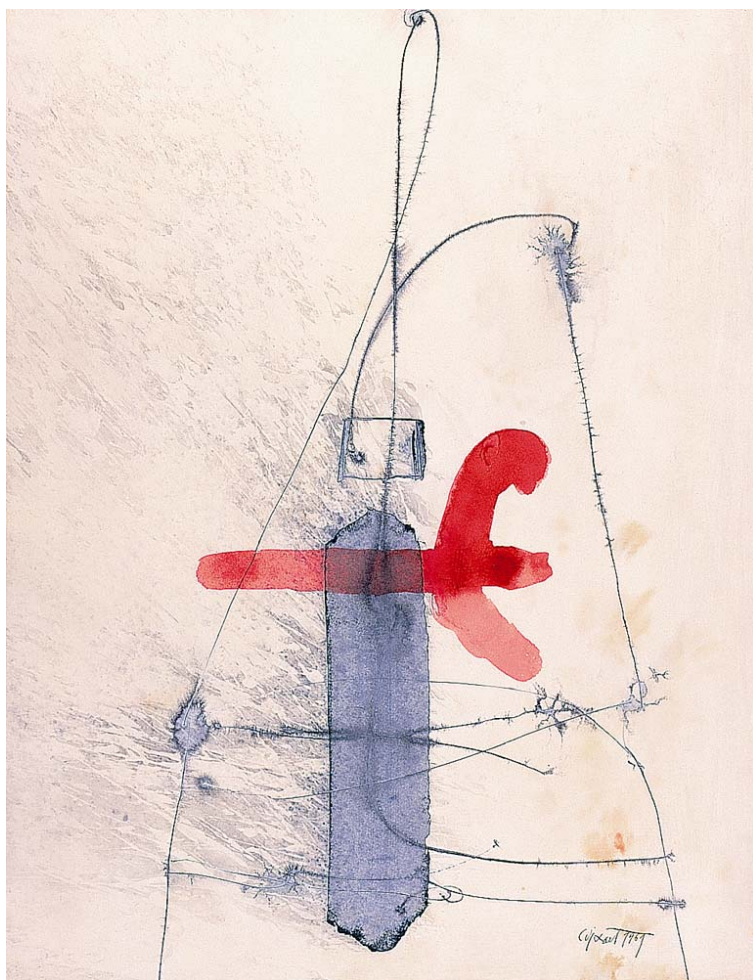
El llibre completa la seva acurada informació amb un DVD, novetat a la col·lecció Vicenç Plantada, amb diverses sardanes que il·lustren un bon grapat d'imatges de la història molletana de la sardana.

Un dels valors més importants d'aquest llibre és el de posar a l'abast del lector en general i de l'estudiós en particular una completa monografia sobre el tema de la sardana a Mollet. Es tracta d'una amena publicació que pot ser perfectament llegida per un públic menys especialitzat que vulgui conèixer una part important de la nostra història recent, indissolublement lligada a la dansa més bella.

Com a cloenda, val la pena fer esment d'unes paraules que l'autora del llibre inclou a la introducció: "La presència continuada del sardanisme a Mollet ha deixat una empremta innegable en l'activitat festiva i també en la consciència d'identitat dels molletans".

Josep M. Bernís i Pueyo

Professor de Secundària

Autor: **Modest Cuixart** (Barcelona, 1925 - Palafrugell, 2007)

Títol: Sense títol

Data: 1961

Tècnica: Tinta i collage sobre paper

Mides: 64,5 x 50,5 cm

Fundació Municipal Joan Abelló

Número de registre: 539

Signat i datat **Cuixart, 1961** a l'angle inferior dret

Bibliografia de llibres específics

- J.E. Cirlot, *La pintura de Modest Cuixart*, Seix Barral, Barcelona, 1958.
- J.E. Cirlot, *Visión de Cuixart*, Los libros del Unicornio, Barcelona, 1961.
- J.J. Lerrant, *Modest Cuixart*, Gustavo Gili, Barcelona, 1967.
- Paloma Chamorro, *Conversaciones con Cuixart*, Rayuela, Madrid, 1975.
- J.M. Caballero Bonald, *Cuixart*, Rayuela, Madrid, 1977.
- Donald Kuspit, *Cuixart*, Notar S.A, Barcelona, 1987.
- Jaume Fabrega, *Modest Cuixart*, Xavier Amir, Sabadell, 1992.
- Pilar Giró, *Rostres i figures*, Oba, Barcelona, 1996.
- Xavier Monsalvatge, *El Misteri Cuixart (Quintet)*, Cat. d'Edicions Musicals, Barcelona, 1998.
- Monica Pagès, *Biografia inacabada*, Parsifal, Barcelona, 2003.

MODEST CUIXART, INNOVADOR NAT

L'any 2007 hem perdut un dels grans valors de l'art català del nostre país, un home que va encapçalar els moviments avantguardistes des dels anys cinquanta i que s'ha mantingut actiu fins fa ben pocs mesos. Modest Cuixart va néixer el 2 de novembre de 1925 a la ciutat de Barcelona. Inicialment va començar estudiant medicina, però finalment es va decantar per la pintura mitjançant el seu ingrés a l'Acadèmia Lliure de Pintura de Barcelona. Va ser, però, cap al desembre de 1946, amb l'aparició d'*Algol*, quan li va succeir un fet transcendent en la seva trajectòria professional: és el moment en què el destí el porta a entrar en contacte juntament amb el seu cosí Antoni Tàpies, amb els artistes Joan Ponç, Joan Brossa, Joan Josep Tharrats i el filòsof Arnau Puig. Tots plegats van fundar i formar part activa del grup anomenat *Dau al Set*.

Més tard, ja l'any 1955, Cuixart forma part de l'efímer grup *Tauïll*, juntament amb Joan Ponç, Josep Ràfols-Casamada, Josep Guinovart, Antoni Tàpies, Joan-Josep Tharrats, Jordi Mercader i d'altres.

El 1959 aconseguí el primer premi de la Biennal de São Paulo (Brasil) i participà en la Documenta de Kassel (Alemanya). Un any més tard participà en una exposició d'avantguarda espanyola a la Tate Gallery de Londres i al Museu Guggenheim de Nova York.

L'any 1971 decideix establir la seva residència permanent a Palafrugell, on coneix Josep Pla. Comença una etapa amb nombroses exposicions a diferents capitals nacionals i internacionals com ara París, Madrid, São Paulo, Amsterdam, Tòquio, Basilea, Girona, Barcelona, Milà, etc.

Ja a la dècada dels vuitanta participa en una exposició col·lectiva al Palau de la UNESCO de París, rep la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya i la Gran Creu d'Isabel la Catòlica. El 1988 fa una exposició antològica al Japó, en dues ciutats diferents, Kobe i Tòquio.

El 1991 la Generalitat de Catalunya fa una exposició antològica al Palau Robert de Barcelona; l'any 1995 el Centro Cultural de la Villa de Madrid li dedica un important homenatge amb motiu del seu 70è aniversari. El 1998 es crea la Fundació Cuixart amb seu a Palafrugell, amb la qual es fa realitat el seu somni. La matinada del 31 d'octubre del 2007 la mort el cridà als vuitanta-un anys d'edat. L'Ajuntament de Palafrugell decretà tres dies de dol oficial.

Entre les moltes distincions i premis que va rebre, destaquem la *Cruz del Mérito Civil del Estado Español* amb motiu de la obtenció del Primer Premi de la Biennal de São Paulo, la *Creu de Sant Jordi* de la Generalitat de Catalunya, la *Clau d'Or* de la ciutat de Barcelona, la *Encomienda* de la Orden de Isabel la Catòlica, la *Medalla de la Ciutat* de Kobe, Japó, la *Medalla de la Ciutat* de Perpinyà, França, la *Medalla de Oro al Mérito en las Bellas Artes* del Ministerio de Cultura, i el Premi *Eugeni d'Ors* de la Asociación Madrileña de Críticos de Arte.

Cuixart ha estat un artista innovador que va conquerir l'expressionisme pictòric i evolucionà posteriorment vers l'art abstracte i finalment, el denominat art informal. Les seves diferents etapes les podem determinar en línies generals en el magicisme de Dau al Set de finals dels anys quaranta i mitjans del cinquanta; evolucionà després en una experimentació matèrica que el portà fins a mitjans dels seixanta i passà per l'informalisme de finals dels setanta fins arribar a una tendència eroticomàgica de la figura humana que durà fins a la dècada dels noranta, quan comença una etapa d'introspecció i de fabulació en la naturalesa. Una llarga i densa trajectòria plena d'èxits a l'hora que de dificultats i entrebancs, que va saber anar superant d'una forma impecable i elegant. Com diu Will Grohmann l'any 1962: "Cuixart és també poeta i el que és poètic es troba en la seva obra pictòrica. No hi ha metàfores i tampoc al·legories referides en certa manera, del que es tracta és de móns invisibles, uns móns que només es converteixen en realitat en l'idioma del pintor i precisament per això fan estremir".

Valia la pena, doncs, dedicar la fitxa d'art d'enguany a aquest gran artista català que malauradament ens ha deixat fa unes setmanes, per honorar tot el seu treball i dedicació al món cultural i a l'art del nostre país. L'obra presentada és una tinta sobre paper enriquida amb collage, que pertany als inesgotables fons de la Fundació Municipal Joan Abelló de Mollet, una obra que representa molt bé el camí de Modest Cuixart cap a l'informalisme de la dècada dels seixanta i que va estar exposada en una magnífica exposició a cura d'Arnau Puig a les sales del Museu Abelló.

Josep Fèlix Bentz i Oliver

Historiador de l'art

Publicacions del Centre d'Estudis Molletans

REVISTA NOTES

La **revista Notes** és una miscel·lània que aplega articles de recerca i divulgació relatius a Mollet del Vallès i els pobles veïns (Baix Vallès). Se n'edita un volum anual, el qual es presenta cada 22 de gener (Diada de Sant Vicenç, patró de la ciutat de Mollet del Vallès).

COL·LECCIÓ VICENÇ PLANTADA

La **Col·lecció Vicenç Plantada** té com a objectiu publicar, de manera rigorosa i divulgadora alhora, estudis i materials monogràfics relatius a Mollet del Vallès i els pobles veïns (Baix Vallès).

La col·lecció pren el nom de Vicenç Plantada i Fonolleda (1839-1913), l'estudiós molletà que tan importants contribucions va realitzar al coneixement de la seva ciutat.

La consulta dels sumaris es pot fer a la pàgina de publicacions municipals de l'Ajuntament: <http://molletvalles.cat>.

CRITERIS DE PUBLICACIÓ DE LA REVISTA NOTES

La revista *Notes* aplega articles de recerca i divulgació de Mollet del Vallès i els pobles veïns (Baix Vallès). S'edita un volum anual que es presenta cada 22 de gener (Diada de Sant Vicenç, patró de la ciutat de Mollet del Vallès).

La revista consta de les seccions següents: Miscel·lània, Monogràfic, Resse-nya bibliogràfica i Fitxa artística.

La llengua de la revista és el català i el Consell de Redacció es reserva el dret de publicar o traduir escrits en altres llengües.

Tramesa i acceptació dels articles

Els articles cal presentar-los en suport informàtic:

Probabilitat A) mitjançant correu electrònic: notes_cem@molletvalles.cat

Probabilitat B) mitjançant correu postal o lliurament personal:

Centre d'Estudis Molletans
Centre Cultural la Marineta
Pl. de l'Església, 7
08100 Mollet del Vallès

Sigui quina sigui la modalitat de presentació triada, la data màxima de lliurament finalitza l'**1 de novembre**.

El Consell de Redacció és responsable de l'avaluació dels articles rebuts i es reserva el dret de: 1) sotmetre els articles al judici d'experts en la matèria; 2) fer les esmenes menors que cregui oportunes per tal d'adaptar el text a l'estil de la publicació o per a millorar-ne la comprensió; 3) retornar els articles als autors, quan s'hagin de realitzar esmenes importants (en aquest supòsit s'establirà una nova data de lliurament); i 4) publicar o no els articles. La no acceptació dels articles es comunicarà als autors en el termini més breu possible. Els originals no publicats es retornaran als autors.

Per cada article publicat, els autors rebran un total de cinc exemplars del número corresponent de la revista.

Presentació dels textos

El text de l'article es presentarà en suport informàtic, en un únic arxiu, preferiblement de Microsoft Word. L'arxiu tindrà entre 10.000 i 60.000 carac-

ters amb espais inclosos (articles de la miscel·lània i el monogràfic) i entre 3.000 i 7.000 caràcters amb espais inclosos (ressenya bibliogràfica i fitxa artística).

El contingut de la primera pàgina de l'arxiu de text serà exclusivament el següent: 1) títol de l'article –que serà breu i descriptiu–; 2) dades completes de tots i cadascun dels autors (nom i cognoms complets, titulació acadèmica i/o lloc de treball, adreça postal completa, telèfons de contacte i adreça electrònica); 3) resum d'entre 50 i 150 paraules, on s'indicarà l'abast, el contingut, la metodologia, els resultats i les conclusions principals; i 4) llista d'entre 3 i 6 paraules clau que permetin caracteritzar el contingut de l'article.

A continuació es desenvoluparà el text de l'article, estructurat, si s'escau, en capítols i subcapítols, fins a un màxim de tres nivells d'estructuració (Capítol, Subcapítol de primer nivell i Subcapítol de segon nivell). Els títols dels capítols i els subcapítols estaran sempre numerats de manera correlativa (1. Capítol; 1.1. Subcapítol de primer nivell; 1.1.1. Subcapítol de segon nivell).

El text de l'article clourà amb una llista de referències bibliogràfiques, escrita i ordenada d'acord amb els criteris que s'indiquen més endavant.

Les referències a altres documents s'indicaran de les maneres següents:

1. Citacions bibliogràfiques. Les crides a les citacions bibliogràfiques se situaran a dins del text i faran referència, de manera obligatòria, a un element que aparegui a la bibliografia. Constaran del primer cognom de l'autor, seguit de l'any de la publicació. En el cas de dos autors, hi figuraran els dos primers cognoms i l'any; i quan es tracti de més de dos autors, aleshores només figurarà el primer cognom del primer autor seguit de l'expressió *et al* i l'any de publicació. Exemples: PLANA (2006) o (PLANA, 2006); PLANA i COLL (2006) o (PLANA i COLL, 2006); PLANA *et al* (2006) o (PLANA *et al*, 2006). Quan hi hagi dues o més obres d'un mateix autor i any, aleshores es diferenciaran amb una lletra minúscula adjunta al número de l'any (2006a, 2006b, etc.). Exemples: PLANA (2006a), PLANA (2006b) o (PLANA, 2006a), (PLANA, 2006b), etc.
2. Notes a peu de pàgina. Les crides a les notes a peu de pàgina s'han d'identificar amb superíndexs numerats correlativament (¹, ², ³, ...). L'autor és responsable que les citacions siguin completes i exactes. Es pot citar qualsevol tipus de material: manuscrits, impresos, fitxers informàtics, documents accessibles en línia, etc.

Quan s'utilitzin sigles o altres abreviacions, caldrà posar, la primera vegada que apareguin en el text, l'expressió desenvolupada i, a continuació, la sigla o abreviació entre parèntesis.

Les abreviacions d'unitats físiques s'ajustaran al què estableix el Sistema Internacional d'Unitats.

La formulació i la nomenclatura química s'ajustarà a les normes de l'International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC).

Els noms científics d'espècies biològiques o paleontològiques s'escriuran de les maneres següents: *Sciurus vulgaris* Linnaeus, 1758; *Crategus monogyna*; *Quercus* sp.

Totes les figures, indistintament de la seva naturalesa (gràfics, esquemes, fotografies, taules etc.), es numeraran, de manera correlativa, d'acord amb l'ordre d'aparició en l'article (Figura 1, Figura 2, etc.). Les figures es presentaran en arxius informàtics separats i a part de l'arxiu de text, de manera que en aquest només s'indicarà (amb la fórmula Figura 1, Figura 2, etc.) el lloc aproximatiu d'inserció de les figures. Malgrat això, l'emplaçament definitiu estarà condicionat a les exigències de la composició tipogràfica.

A la darrera pàgina de l'arxiu de text hi haurà una llista numerada (Figura 1, Figura 2, etc.) amb els textos dels peus de figura, l'autoria de la figura i l'any de realització. Exemple: text del peu de figura (J. Borràs, 2007).

Figures

Cada figura, indistintament de la seva naturalesa (fotografies, dibuixos, mapes, esquemes, taules, etc.), es presentaran en arxius informàtics separats. Els noms dels arxius seran Figura 01, Figura 02..., de manera que coincidiran amb la numeració que s'ha indicat en l'arxiu de text. Els arxius estaran en formats que siguin intercanviables (Microsoft Excel, Macromedia Freehand, Corel Draw, Adobe Photoshop, tiff, jpg, etc.).

La mida màxima de les figures serà la de la caixa de la revista (11 x 17,5 cm).

Les fotografies, els dibuixos, els mapes i els esquemes digitalitzats tindran una mida i una resolució que permeti la seva correcta reproducció. Els gràfics digitalitzats que incorporin caràcters alfanumèrics, un cop reduïts a la caixa de la revista, mai tindran una alçada inferior a 1 mm.

Cal tenir en compte que les figures es reproduiran en blanc i negre. Per tant, els símbols superficials dels mapes o altre element gràfic (esquemes, gràfics, etc.) es representaran, de manera obligatòria, amb trames i tons de grisos; i els símbols puntuals, en blanc, negre o grisos. Tots els símbols utilitzats es referenciaran en una llegenda, el text de la qual es desenvoluparà en la mateixa llegenda o bé a peu de pàgina (en el darrer cas, els símbols de la llegenda i el text a peu de pàgina es relacionaran mitjançant números o lletres correlatius 1, 2, 3... o a, b, c...).

Els mapes i altres elements gràfics que requereixin una reproducció a escala incorporaran, de manera obligatòria, una escala gràfica (no s'admetran escales numèriques).

Quan es reproduïxin figures de tercers, l'autor o autors seran responsables de demanar l'autorització o autoritzacions pertinents i/o fer-se càrrec de les possibles despeses en concepte de drets de reproducció.

Referències bibliogràfiques

La llista de referències bibliogràfiques estarà ordenada alfabèticament per autors i cronològicament dins el mateix autor (les obres d'un mateix autor i any es diferenciarien amb una lletra minúscula adjunta al número de l'any: 2006a, 2006b, etc.).

Atès el caràcter miscel·lani de la revista no s'abreviaran els noms de les publicacions periòdiques.

Les referències bibliogràfiques s'ajustaran a una de les dues possibilitats que s'indiquen a continuació:

1. Llibres i monografies

ARIMON, G. (2006). El teatre al Centre Parroquial de Mollet del Vallès (1945-1961). Ajuntament de Mollet del Vallès. 226 p. Mollet del Vallès.	ARIMON, G. <i>El teatre al Centre Parroquial de Mollet del Vallès (1945-1961)</i> . Mollet del Vallès: Ajuntament de Mollet del Vallès, 2006. 226 p.
GORDI, J. (2003). Gallecs. Més de trenta anys de propostes i accions. Editorial Mediterrània. 191 p. Barcelona.	GORDI, J. <i>Gallecs. Més de trenta anys de propostes i accions</i> . Barcelona: Mediterrània, 2003. 191 p.
SUÁREZ, M.A. (2000). La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 4. 369 p. Mollet del Vallès.	SUÁREZ, M.A. <i>La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès</i> . Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 2000. 369 p. (Vicenç Plantada; 4).

2. Llibres i monografies col·lectius

a) Per al llibre en conjunt

NEL·LO, O. (Coord.) (1996). Gallecs espai obert. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 3. 137 p. Mollet del Vallès.	NEL·LO, O. (Coord.). <i>Gallecs espai obert</i> . Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 1996. 137 p. (Vicenç Plantada; 3).
---	---

b) Per a un dels treballs

GALLEGO, R. i GRAU, M. (1996). Gallecs: temàtica, actors i dimensions d'un conflicte <i>In</i> : Gallecs espai obert. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 3: 81-104. Mollet del Vallès.	GALLEGO, R. i GRAU, M. "Gallecs: temàtica, actors i dimensions d'un conflicte". A: <i>Gallecs espai obert</i> . Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 1996. p. 81-104. (Vicenç Plantada; 3).
---	---

3. Articles en publicacions periòdiques

<p>BERTRAN, J. i TARRAGÓ, M. (2002). Les inestabilitats de vessants. Exemples del municipi de Mollet del Vallès. <i>Notes</i>, 17: 165-175. Mollet del Vallès.</p>	<p>BERTRAN, J. i TARRAGÓ, M. "Les inestabilitats de vessants. Exemples del municipi de Mollet del Vallès". <i>Notes</i>, 2002, vol. 17, p. 165-175.</p>
--	---

4. Comunicacions a congressos

<p>MARTÍNEZ, S., CEBOLLADA, A., SISCART, D. i MARTÍN, J. (1988). Els espais naturals de la plana del Vallès. Les bases d'una reivindicació. Conferència dels Espais Naturals de la Plana del Vallès (Terrassa, 1997), Recull de Ponències i Taules Rodones: 33-45. Associació per la Defensa i l'Estudi de la Natura (ADENC). Sabadell.</p>	<p>MARTÍNEZ, S., CEBOLLADA, A., SISCART, D. i MARTÍN, J. "Els espais naturals de la plana del Vallès. Les bases d'una reivindicació". <i>Conferència dels Espais Naturals de la Plana del Vallès (Terrassa, 1997)</i>. Sabadell: Associació per la Defensa i l'Estudi de la Natura (ADENC), 1988. p. 33-45.</p>
---	---

5. Tesis

<p>PLANAS, J. (2003). Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya: Els propietaris rurals i l'organització dels interessos agraris al primer terç del segle XX. Tesi Doctoral Universitat Autònoma de Barcelona 330 p. Bellaterra.</p>	<p>PLANAS, J. <i>Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya: Els propietaris rurals i l'organització dels interessos agraris al primer terç del segle XX</i>. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2003. 330 p. Tesi doctoral presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona.</p>
--	---

6. Publicacions electròniques

<p>AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS. Història de la ciutat. http://www.molletvallès.net/index.php?id=387</p>	<p>AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS. <i>Història de la ciutat</i> [en línia]. Mollet del Vallès: Ajuntament de Mollet del Vallès, 2005 [Consulta: 10 desembre 2006]. Disponible a: <http://www.molletvallès.net/index.php?id=387>.</p>
--	--

Mollet

Centre
d'Estudis
Molletans

Ajuntament de
Mollet del Vallès